

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย

บทละคร

มหาภารตะ

จักรกฤษณ์ พงษ์จักร

กรมวัฒนธรรม

กรมศิลปากร

บทละคร

มหาภารตะ

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย

มหาภารตะ

บทละครแปล

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา

The Mahabharata

A PLAY

Based Upon the Indian Classic Epic

by JEAN-CLAUDE CARRIÈRE

Translated from the French

by PETER BROOK

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย อันดันทที่ ๑๓

บทละครแปล มหาภารตะ

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-268-4944

ปกหน้า สักกยยุทธ์ ณ ท่งกูเกษตร

ปกหลัง พระกฤษณะเป่าสังข์ปาณจันย์ พระอรชุนเป่าสังข์เทวทัตต์ประกาศการรบ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๕ ถนนลาดพร้าว แขวงวังทองหลาง

เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๔๐

๘๙๑.๒ มหาภารตะ

ม-บ   บทละครแปล เรื่อง มหาภารตะ/ปิเตอร์ บรูค แปลเป็นภาษา
อังกฤษ ; จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา แปลเป็นภาษาไทย.--กรุงเทพฯ :
สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

ISBN 974-268-4944

๒๔๕ หน้า : ภาพประกอบ ; ๒๖ ซม.--(ชุดความรู้ภาษาไทย)

คำนำ

บทละครเรื่อง *มหาภารตะ* เล่มนี้ เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทั้งเนื้อหา รูปแบบและการใช้ภาษาเชิงสร้างสรรค์ ในชุดความรู้ภาษาไทย ที่สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ พิมพ์เผยแพร่ไปยังสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและเทียบเท่า และห้องสมุดต่างๆ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา แห่งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ The Mahabharata ของ Peter Brook ซึ่งได้แปลจากฉบับภาษาฝรั่งเศสของ Jean Claude Carrière อีกทอดหนึ่ง

มหาภารตะ เป็นวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่งของโลก มีเนื้อหาสาระถูกต้องตามมหากาพย์เดิมที่แพร่หลายในประเทศอินเดีย มีอิทธิพลอย่างมากต่อวรรณกรรมไทย เมื่อนำมาสร้างสรรค์ในรูปของบทละครและแปลเป็นภาษาไทยก็เปรียบพร้อมด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์ ซึ่งสามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย มีความทันสมัยในแง่ที่เป็นวรรณกรรมที่อ่านวยประโยชน์ในการดำรงไว้ซึ่งศีลธรรมอันดีงามของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาและทุกกาลเวลา ผู้อ่านที่เป็นเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งในแง่ของบันเทิงคดีและคติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถที่จะนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการได้รับความกรุณาจากนายกรรณ กุศลาลัย และศาสตราจารย์กุสุมา รักษมนี ช่วยตรวจพิจารณาต้นฉบับและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ซึ่งทำให้บทละคร *มหาภารตะ* มีความสมบูรณ์และมีคุณค่ายิ่ง กรมวิชาการขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทละคร *มหาภารตะ* เล่มนี้ จะอ่านวยประโยชน์แก่ผู้อ่านสมตามความปรารถนาของผู้แต่ง และของผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ และสมกับคุณค่าของวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลก

(นายสงบ ลักษณะ)

รองเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

รักษาราชการแทนอธิบดีกรมวิชาการ

๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

สารบัญ

หน้า

คำนำของผู้แปล	๑
คำนำของ Jean - Claude Carrière	๕
คำนำของ Peter Brook	๑๔
แผนภูมิแสดงสายสกุลตัวละครในมหากาพย์มหาภารตะ	
องค์ที่ ๑ ปฐมเหตุ	๑๙
องค์ที่ ๒ เนรเทศสู่ป่า	๙๔
องค์ที่ ๓ มหาสงคราม	๑๖๖

พระกฤษณะ พระวิษณุ

คำนำของผู้แปล

ไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจะทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง รามเกียรติ์ ขึ้นเพื่อ “บรมบำเรอรมย์ให้ อ่านร้องรำเกษม” ดังที่ได้ทรงแสดงพระราชประสงค์ไว้ในโคลงท้ายเรื่อง หรือจะทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อ “ผลลัพธ์ทางการเมือง” เช่นที่สมบัติ จันทรวงศ์ แสดงทรรศนะไว้ก็ตาม แต่การที่พระองค์ทรงเลือกนำเสนอบทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ในรูปของ บทละคร นั้น ได้ส่งผลให้เรื่อง รามเกียรติ์ ซึ่งมีที่มาจากมหากาพย์ของอินเดียเรื่อง รามายณะ กลาย “เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของคนไทย จนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต” อย่างที่ศาสตราจารย์ คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาสได้กล่าวไว้ ซึ่งแตกต่างจากมหากาพย์ของอินเดียอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่อง มหากาธะ ที่แม้ว่าจะเข้ามาสู่สังคมไทยเป็นเวลานานไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามหากาพย์เรื่อง รามายณะ แต่กลับไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายเท่าใดนัก

นักวิชาการบางท่าน เช่น รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ได้แสดงความเห็นถึงเหตุที่ มหากาพย์มหากาธะ ไม่เป็นที่นิยมในสังคมไทย โดยเพิ่งประเด็นพิจารณาเฉพาะส่วนของเนื้อหาว่าเพราะ “เป็นเรื่องที่ไม่จับจิตจับใจคนไทยนัก” และเข้ายังมีเนื้อเรื่องบางตอนที่ “ไม่สอดคล้องกับลักษณะค่านิยมในสังคมไทย” อีกด้วย แต่หากจะมีใครบางคนเปลี่ยนมุมมองไปพิจารณาในด้านรูปแบบการนำเสนอบ้างแล้ว ใครคนนั้นก็อาจจะเกิดคำถามขึ้นในใจว่า “หรือจะเป็นเพราะยังไม่มีมหากาธะสำนวนบทละครไว้ให้คนไทยได้อ่านร้อง รำ เช่นเดียวกับเรื่องรามเกียรติ์” ก็เป็นไปได้

อันที่จริง บทละครไทยซึ่งมีที่มาจาก มหากาพย์มหากาธะ และเป็นที่รู้จักแพร่หลายนั้นก็มิใช่น้อย เช่น บทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง อุณรุท เรื่อง ศกุนตลา และเรื่อง สาวีตรี เป็นต้น แต่เนื้อเรื่องของ

บทละครเหล่านั้นล้วนมาจากอุปาขยาน คือเรื่องแทรกต่าง ๆ ใน มหาकाพย์ มหาภารตะ ทั้งสิ้น ในวงวรรณกรรมไทยยังไม่มีบทละครที่แสดงเรื่อง มหาภารตะ ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบเกิดขึ้นเลย แม้ในคราวที่สถานีโทรทัศน์ ช่อง ๓ นำภาพยนตร์ชุดจากประเทศอินเดียเรื่อง มหาภารตะ มาฉายเมื่อ กลางปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และมีการแปลบทภาพยนตร์ดังกล่าวเพื่อใช้เป็น บทพากย์ ซึ่งอาจจะถือว่าเป็นบทละครเรื่อง มหาภารตะ ฉบับภาษาไทย ส่วนวนแรกได้นั้น ก็มีการแปลบทและนำออกอากาศเพียง ๓๐ ตอน ผู้ที่ สนใจจะชมส่วนที่เหลืออีกกว่าครึ่งต้องให้จบเรื่องจะต้องหาชมจากวีดิทัศน์ ซึ่งก็ไม่มีการพากย์ภาษาไทย

จนกระทั่งถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้มีข่าวที่น่ายินดีปรากฏในหน้า หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑๙ มกราคม ความว่า “กรมศิลปา คิด ทำมหาภารตะ มหาकाพย์ยิ่งใหญ่ของอินเดีย” โดยมีคำให้สัมภาษณ์ของ จาตุรงค์ มณรีศาสตราจารย์ปรากฏในเนื้อข่าวว่า “เชื่อว่าครูบาอาจารย์ในกรม ศิลปากรมีความสามารถที่จะทำบท ประดิษฐ์ให้เหมาะสมสวยงาม” แต่ แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยไปพอสมควรแล้วก็ยังไม่มียุทธละครเรื่อง มหาภารตะ ส่วนวนบทละครราของกรมศิลปากรเกิดขึ้น

ด้วยความประทับใจในเนื้อเรื่อง มหาकाพย์มหาภารตะ ที่โลดแล่น ด้วยพลัง เปี่ยมด้วยสัญญาณซึ่งท้าทายการตีความ ส่งงามเข้มข้นซึ้งลึก ผนวกกับความสนใจในศิลปะการละคร จึงทำให้เกิดความคิดที่จะแปลบท ละครเรื่อง The Mahabharata ฉบับภาษาอังกฤษของ Peter Brook เป็นภาษาไทยในทันทีที่อ่านจบเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ทั้งนี้เพราะ ประารถนาจะให้เกิดมียุทธละครเรื่อง มหาภารตะ สำหรับอ่านและหรือแสดง ขึ้นในวงวรรณกรรมไทยเป็นประการแรก ส่วนประการที่ ๒ นั้นเนื่อง มาจากความชื่นชมความสามารถในเชิงวรรณศิลป์ของ Jean-Claude Carrière ผู้เขียนบทละครต้นฉบับเป็นอย่างมาก

คำกล่าวของศาสตราจารย์ ดร. เจตนา นาควัชระ ที่กล่าวยกย่อง บทละครเรื่อง แฮมเลต และเชกสเปียร์ผู้ประพันธ์ที่ว่า “ความยิ่งใหญ่ของ โศกนาฏกรรมตะวันตกขึ้นอยู่กับความสามารถของกวี ในการปรับความ

โศคเทียมทางกายภาพขึ้นสู่ระดับของความโศคเทียมทางปัญญา..... กวีผู้ยิ่งใหญ่ของตะวันตกรู้จักที่จะกลบความเลียดด้วยวรรณศิลป์ ที่ทั้งจับใจคนและทั้งประเทืองปัญญา” นั้น สามารถนำมาใช้สรรเสริญผู้แต่งและบทละครเรื่อง *The Mahabharata* ได้อย่างเหมาะสม และไม่เป็นการกล่าวเกินจริงเลย

แต่เพราะประโยคที่ว่า “*La traduction est la trahison*” (การแปลคือการทรยศ) และความวิตกกังวลว่าประสบการณ์อันย่อหย่อนในด้านการแปลอาจส่งผลให้ “*Poetry is what you lost in translation*” (กวีนิพนธ์สูญหายไปในช่วงการแปล) นั้นเอง จึงทำให้รั้งรอลังเลอยู่ระยะหนึ่ง ต่อเมื่อได้ปรารภถึงความประสงค์และความไม่มั่นใจดังกล่าวให้ศาสตราจารย์ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชฟังในการสนทนาคราวหนึ่งเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๘ และได้รับกำลังใจตลอดจนคำอวยพรจากท่าน จึงทำให้เกิดความเชื่อมั่นขึ้นในใจและเริ่มลงมือทำงานแปลทันที

ตลอดระยะเวลาของการทำงานนั้น ได้รับน้ำใจไมตรี ความเอื้อเฟื้อและความกรุณาจากหลายๆ ท่านด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ อาจารย์ฤทธิ์รงค์ จิวากานนท์ ที่รู้ธรรมาศัยว่าสนใจในวรรณคดีประเภทมหากาพย์เป็นอย่างมาก จึงส่งหนังสือบทละครเรื่องนี้มาให้จากแดนไกล ต่อมาเมื่ออาจารย์กิตติศักดิ์ สุวรรณโกสินได้ทราบที่กำลังเสาะหาวิดิทัศน์การแสดงละครเรื่องดังกล่าวอยู่ ก็กรุณาจัดหาให้ได้สมตามต้องการ และในช่วงการแปลต้นร่างก็ได้ปิฎก อังเรขพานิชย์เป็นผู้ช่วยค้นคำแปลศัพท์ให้ ยามที่ติดขัดกับการแปลความหมายของประโยคอันซับซ้อนต่างๆ อาจารย์อรทัย ปัญญา ก็ช่วยอธิบายไขความให้จนกระจ่างทุกครั้งไป เมื่อเรียบเรียงสำนวนแปลมากที่ ๑ องค์กรที่ ๑ ด้วยภาษากวีนิพนธ์ และตั้งใจว่าจะแปลด้วยถ้อยคำภาษาดังกล่าวไปจนจบเรื่อง ก็ได้รับคำทักท้วงตลอดจนคำแนะนำอันมีค่ายิ่งจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน คือศาสตราจารย์ ดร. สิทธา พิณิจภูวคส คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ และรองศาสตราจารย์ ดร. วินิตา ดิถียนต์ ตรงกันว่าควรเลือกใช้ภาษาในระดับที่เยาวชนจะอ่านได้อย่างสะดวก ทั้งยังได้รับความเห็นเพิ่มเติมซึ่งเป็นประโยชน์จาก

อาจารย์รัศมี เผ่าเหลืองทองว่า ควรอ่านออกเสียงอย่างอ่านบทละครไป
พร้อมๆ กับการเรียบเรียงด้วย เพื่อตรวจสอบว่าแต่ละประโยคนั้นเหมาะจะ
เป็นภาษาในบทละครหรือไม่ ภายหลังเมื่อนำไปใช้เป็นเอกสารประกอบการ
สอนในปีการศึกษา ๒๕๓๙ ก็ได้มีการปรับแก้อีกครั้งหนึ่งตามข้อสังเกต
ที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิไลวรรณ สมโสภณกรณาแนะนำ

ผู้แปลขอขอบพระคุณทุกๆ ท่านที่ได้เอ่ยนามมาข้างต้นไว้ ณ ที่นี้
ด้วยความซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาเมื่อสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ แจ้งให้ทราบถึงความ
ประสงค์จะจัดพิมพ์บทละครเรื่อง มหาภารตะ สำนวนแปลเป็นรูปเล่ม
ด้วยเล็งเห็นว่า “งานวรรณกรรมสร้างสรรค์ในลักษณะเช่นนี้ดูเหมือนว่าจะ
หาได้ยากยิ่ง ควรที่จะช่วยกันสร้างสรรค์และเผยแพร่ให้ปรากฏ” จึงได้
มีการเกล้าแก้สำนวนแปลอีกคำรบหนึ่งในระหว่างไตรมาสแรกของปี
พ.ศ. ๒๕๔๐ ตามความคิดเห็นและคำแนะนำของท่านผู้ทรงคุณวุฒิและ
เชี่ยวชาญด้านวรรณคดีสันสกฤต ๒ ท่าน คือ ดร. กรุณา กุศลาสัย และ
ศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา รักษมณี จึงใคร่ขอแสดงออกซึ่งความเคารพ
ต่อท่านผู้มีพระคุณทั้งสอง ในลักษณะเดียวกับที่ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ
ได้เคยแสดงต่อนักเขียนสารคดีผู้ที่ท่านนับถือไว้ในบทความเรื่อง ‘วรรณกรรม
ปัจจุบัน’ ซึ่งรวมพิมพ์อยู่ในหนังสือ แว่นวรรณกรรม นั้น

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณ ดร. สมพร จารุณัฏ และสถาบันภาษาไทย
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ที่เล็งเห็นความสำคัญของการใช้บทละคร
เป็นสื่อแนะนำเยาวชนให้มีโอกาสสัมผัสมหากาพย์เรื่องสำคัญ โดยการสนับสนุน
ให้มีการจัดพิมพ์ หนังสือชุดความรู้ภาษาไทยเรื่อง มหาภารตะ สำนวน
บทละครแปล เพื่อเผยแพร่ในครั้งนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา)

พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำนำของ Jean-Claude Carrière

มหาภารตะ เป็นวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่งของโลก เป็นวรรณกรรมร้อยกรองที่มีขนาดยาวที่สุดเท่าที่เคยมีมา กล่าวคือแต่งขึ้นด้วยคำประพันธ์สันสกฤตที่เรียกว่า โสลก จำนวนกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บท ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีความยาวเป็น ๑๕ เท่าของพระคัมภีร์ไบเบิล

กล่าวกันว่า มหาภารตะ ฉบับแรกๆ นั้นเขียนขึ้นจากเรื่องราวโบราณนับย้อนหลังไปได้ถึงประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช และมีการเพิ่มเติมตัดทอนต่างๆ เรื่อยมา ตลอดช่วงเวลา ๗๐๐-๘๐๐ ปีให้หลัง จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๓ และ ๔ ครั้นต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้เกิดมีเรื่อง มหาภารตะ ส่วนวนต่างๆ ขึ้นอีกหลายสำนวน ความหลากหลายของสำนวนต่างๆ นั้นเกิดขึ้นและเป็นผลมาจากสถานที่เกิด ประเพณี การตีความ และกลุ่มผู้เขียนที่แตกต่างกัน

ชาวอินเดียนิยมเรียกเรื่อง มหาภารตะ อย่างง่าย ๆ ว่า มหาภากาพย์ เพราะเรื่อง มหาภารตะ เป็นผลงานวรรณกรรมชิ้นสำคัญที่มีวรรณกรรมสันสกฤตเรื่องย่อยๆ แทรกรวมอยู่เป็นจำนวนมาก มหาภากาพย์เรื่องนี้มีบ่อเกิดมาจากความเชื่อ ตำนาน ความคิด คำสอน และตัวละครต่างๆ ในอดีตและทั้งหมดนั้นยังคงปรากฏเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวอินเดียปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามชาวยุโรปก็ยังไม่เคยรู้จักเรื่อง มหาภารตะ เลย จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ จึงได้มีการพิมพ์เนื้อหาส่วนหนึ่งของมหาภากาพย์เรื่องนี้ คือ ภควัดคีตา ส่วนวนแปลของ Charles Wilkins ขึ้นจำหน่ายเป็นครั้งแรกที่กรุงลอนดอนเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๕ และมีการจัดพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสจำหน่ายที่กรุงปารีสเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๗ โดยการแปลของ M. Parraud สำหรับชาวยุโรปคนแรกที่อุทิศตนให้กับการแปลมหาภากาพย์ตลอดเรื่องนั้นคือ Colonel de Polier ซึ่งเป็นนายทหารชาวสวิสเซอร์แลนด์

เชื้อสายฝรั่งเศส Colonel de Polier เคยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศอินเดียนานถึง ๓๐ ปี และมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ด้วย ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ Hippolyte Fauche ชาวฝรั่งเศสผู้เชี่ยวชาญด้านบุรพคดีเป็นอย่างมาก ก็ได้เริ่มทำงานอันหนักหนายิ่งคือการแปล *มหากาละคร* ตลอดเรื่องให้เป็นภาษาฝรั่งเศส แต่มีคนประมาณ ๒๐๐ คนเท่านั้นที่แจ้งความจำนงค์ซื้องานแปลชิ้นนี้ Hippolyte Fauche ทำงานแปลอย่างตั้งใจอยู่หลายปีจนเสียชีวิตลงในที่สุด ต่อมา Dr. L. Ballin ได้เข้ามารับช่วงแปลต่อ แต่ก็เสียชีวิตก่อนที่จะแปลจบอีกเช่นกัน แม้ว่างานชิ้นนี้จะยังไม่เสร็จสมบูรณ์ และมีบางส่วนที่อาจจะคลาดเคลื่อนไปบ้างหรือยากแก่การทำความเข้าใจอยู่บ้าง แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า งานแปลชิ้นนี้มีความงดงามในหลายๆ ด้านด้วยกัน และจนบัดนี้ก็ยังไม่มีการแปลเรื่อง *มหากาละคร* เป็นสำนวนภาษาฝรั่งเศสที่สมบูรณ์ตลอดเรื่องเลย

ในเย็นวันหนึ่งของปี ค.ศ. ๑๙๗๕ Philippe Lavastine ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญภาษาและวรรณคดีสันสกฤต ได้เล่าตอนต้นๆ ของเรื่อง *มหากาละคร* ให้ Peter Brook กับผมฟัง เราทั้งสองเกิดความรู้สึกประทับใจอย่างมาก Peter Brook กับผมพบปะกันเสมอเพื่อฟัง Philippe Lavastine เล่าเรื่อง *มหากาละคร* โดยที่เราไม่เคยอ่านตัวบทเลย ผมได้จดบันทึกเรื่องราวทั้งหมดเอาไว้ จนกระทั่งปี ค.ศ. ๑๙๗๖ ผมจึงเริ่มเขียนเป็นบทละครสำนวนแรกขึ้น

ผมได้รับคำแนะนำและกำลังใจจากบุคคลต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะจาก Madeleine Biardeau ผู้ที่มีผลงานค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมฮินดูอยู่หลายชิ้น ในที่สุดเมื่อบทละครเสร็จ ผมกับ Peter Brook ก็เริ่มลงมืออ่าน ในขั้นแรกนั้นเราแยกกันอ่าน กล่าวคือ Peter Brook อ่านบทละครฉบับภาษาอังกฤษ ส่วนผมอ่านฉบับภาษาฝรั่งเศส จากนั้นเราจึงเริ่มต้นเปรียบเทียบฉบับแปลทั้ง ๒ ฉบับ โดยมี Marie-Helene Estienne เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ นอกจากการศึกษาค้นคว้าอย่างเอาจริงเอาจังเกือบ ๒ ปีเต็มแล้ว เรายังเดินทางไปประเทศอินเดียอีกหลายครั้ง เราพยายามเก็บรวบรวมลักษณะต่างๆ และความประทับใจทุกๆ อย่างที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์

ภาพยนตร์ หุ่นกระบอก เทศกาลเฉลิมฉลองประจำหมู่บ้าน และการละคร

เราได้รู้ว่ายังไม่เคยมีการดัดแปลงเรื่อง *มหาภารตะ* ตลอดทั้งเรื่อง ให้เป็นการแสดง (เมื่อหลายปีก่อน เคยมีนักสร้างภาพยนตร์ผู้หนึ่ง ชื่อ Satyajit Ray ได้พยายามสร้างเป็นภาพยนตร์มาแล้ว แต่ก็ต้องล้มเลิกไป เพราะไม่มีทุนในการสร้าง) ทุกวันนี้ในประเทศอินเดียและประเทศอินโดนีเซีย ได้มีการตัดตอนบางตอนที่สนุกสนานมาจัดแสดงอยู่ในหลากหลายรูปแบบด้วยกัน แม้กระทั่งการเขียนเป็นภาพจิตรกรรมก็มีให้เราพบเห็นได้เสมอ

ในช่วงเวลานั้นเราได้อ่านวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องหลายเล่ม บางเล่มก็ทำให้เราได้รู้เรื่องราวอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น บทละครสั้นๆ ซึ่งตัดตอนมาจากเรื่อง *มหาภารตะ* โดย Rabindranath Tagore และความเรียงชิ้นเอกเรื่อง *Yuganta* ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฤษณาอวตาร (อวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ) ของ Iravati Karve ซึ่งมี K. M. Munshi เป็นบรรณาธิการ เป็นต้น งานเหล่านี้เป็นเสมือนกุญแจที่มีค่าอย่างมากสำหรับเรา ที่ช่วยในการไขความต่างๆ ที่เราเคยเคลือบแคลง จนทำให้เรารู้จักตัวละครต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ชาวอินเดียทุกคนที่ได้รับฟังว่าเรากำลังทำโครงการอะไรอยู่ ต่างก็ให้ความร่วมมือกับเราด้วยความรู้สึกที่ดียิ่ง เขารู้สึกพอใจที่ชาวตะวันตกมีความสนใจจะนำเรื่อง *มหาภารตะ* มหากาพย์อันยิ่งใหญ่ของพวกเขาไปสร้างเป็นละคร เราได้รับคำแนะนำจากศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญ และได้รับคำอวยพรจากนักบวช เราได้พบศาสตราจารย์ P. Lal ที่เมืองกัลกัตตา ท่านเป็นผู้ที่แปลเรื่อง *มหาภารตะ* ให้เป็นสำนวนภาษาอังกฤษฉบับสมบูรณ์ ซึ่งท่านเรียกว่าเป็นฉบับ 'transcreation' ท่านได้ให้กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นแก่เราว่า เราจะสามารถบอกเล่าเรื่องราวจากมหากาพย์อันยิ่งใหญ่ของชาวอินเดียไปสู่การรับรู้ของชาวโลกได้ด้วยลีลาและน้ำเสียงที่แตกต่างจากเดิม

คำว่า *มหา* ในภาษาสันสกฤต หมายถึง ยิ่งใหญ่ หรือ สมบูรณ์ เช่น คำว่า *มหาราช* หมายถึงราชาผู้ยิ่งใหญ่ ส่วนคำว่า *ภารตะ* นั้นมาจากชื่อ

ภรต บุคคลสำคัญอันเป็นบรรพบุรุษของตัวละครทุกตัว ซึ่งต่อมากลาย
ความหมายเป็นชื่อของราชวงศ์หนึ่ง ดังนั้นเรื่อง *มหาภารตะ* จึงหมายถึง
‘ประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของราชวงศ์ภารตะ’ แต่อีกความหมายหนึ่งของ
คำว่า ภารตะ ที่กว้างกว่านั้น คือหมายถึงชาวฮินดูและหมายรวมถึงมนุษย์
ด้วย ฉะนั้นจึงอาจตีความหมายได้ว่า เรื่อง *มหาภารตะ* เป็น ‘ประวัติศาสตร์
อันยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ’

มหากาพย์เรื่อง *มหาภารตะ* นี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทำสงคราม
อันยาวนานของพี่น้อง ๒ ตระกูล คือตระกูลปาณฑพ อันประกอบด้วยพี่น้อง
๕ คน กับพี่น้อง ๑๐๐ คน ในตระกูลเกาฬ พี่น้องทั้งสองตระกูลนี้ทำ
สงครามกันเพื่อเป็นผู้ครองโลก สงครามครั้งนั้นมีความรุนแรงและเป็น
อันตรายแก่โลกมนุษย์อย่างยิ่ง

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง *มหาภารตะ* มีที่มาจากประวัติ-
ศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญหลายคนเห็นพ้องต้องกันว่า ‘ทุงกุโรเชศตร’ เคยเป็น
สนามรบมาก่อนเมื่อราว ๓,๒๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช นักประวัติศาสตร์
บางคนมีความเชื่อวามหากาพย์เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง คือเป็นเรื่องของการทำ
สงครามระหว่าง ‘อารยัน’ กับ ‘มิลักขุ’ เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีก่อน
คริสต์ศักราช แต่ก็มีนักประวัติศาสตร์บางคนเชื่อว่า มหากาพย์นี้มีลักษณะ
เป็นตำนานเท่านั้น และยังมึนักประวัติศาสตร์อีกบางคนชี้ให้เห็นความสำคัญ
ของมหากาพย์เรื่องนี้ว่า เป็นวรรณกรรมคำสอนด้านการเมือง การปกครอง
สังคม ศีลธรรม และศาสนา ตลอดจนมีความเห็นวามควรเพ่งความสำคัญ
ของเรื่อง *มหาภารตะ* ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับปฐมวงศ์ของกษัตริย์
เล่มหนึ่งเท่านั้น

นักวิจารณ์ได้แสดงให้เห็นวามว่า ทุก ๆ หน้าของมหากาพย์เล่มนี้มีเนื้อหา
ที่ยกย่องวรรณะพราหมณ์ และเนื้อหาในลักษณะนี้ได้รับการเพิ่มเติมเข้าไป
ในมหากาพย์อีกมาก

แม้วาคำวิจารณ์ต่าง ๆ จะมีความน่าสนใจ แต่เราก็ไม่ได้ให้ความ
สำคัญอะไรมาก เราสนใจแต่เพียงวามหากาพย์เรื่องนี้ได้ไหลเลื่อนไปพร้อม ๆ
กับการไหลช้า ๆ อย่างสง่างามของแม่น้ำสายใหญ่ ซึ่งท้าทายการวิเคราะห์

โครงเรื่อง แก่นของเรื่อง ประวัติศาสตร์ รวมทั้งจิตวิทยาด้วย การค้นคว้าของเราเหมือนกับการเปิดประตูหนึ่ง แล้วไปพบกับอีกประตูหนึ่ง ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ไม่รู้จบสิ้น การจะจับเรื่อง *มหาภารตะ* ให้อยู่ในอุ้งมือนั้นเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้เลย เพราะบางครั้งเนื้อเรื่องที่แตกแขนงออกไปนั้นก็ขัดแย้งกันเอง แต่บางครั้งก็ประสานกลืนกันเป็นเอกภาพและรักษาแก่นเรื่องไว้ได้เป็นอย่างดี แก่นเรื่องนั่นเองที่เป็นเครื่องบอกให้เราเห็นว่า เรากำลังเข้าไปอยู่ในยุคสมัยของการทำลายล้าง ทุกสิ่งมุ่งไปในแนวทางเดียวกัน และเราจะสามารถหยุดยั้งการทำลายล้างนั้นได้หรือไม่ เป็นคำถามที่เราจะต้องหาคำตอบ

ผมเริ่มเขียนต้นฉบับสุดท้ายในฤดูใบไม้ร่วง ปีค.ศ. ๑๙๘๒ และทำต่อเนื่องต่อไปตลอดปี ค.ศ. ๑๙๘๓-๑๙๘๔ ผมจึงเริ่มงานด้านผู้แสดงและการประพันธ์ทำนองดนตรีประกอบ

การซ้อมละครเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๔ บทละครที่เขียนขึ้นนั้นยังไม่ใช่เป็นรูปเป็นร่างที่แน่นอนนัก และมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ๙ เดือนในระหว่างการซ้อมละครนั้น ตลอดช่วงเวลาดังกล่าวเราไม่เคยสนใจเลยว่า การแสดงละครควรจะใช้เวลาสักเท่าไร หรือว่าควรจะมีเรื่องแทรกสักกี่เรื่อง

จากการเริ่มต้นซ้อมครั้งนั้นทำให้เราคิดว่า เราจะต้องคัดทอนเรื่องที่มีความสำคัญอันดับรองออกไป แม้ว่าจะมีหลาย ๆ เรื่องที่น่าสนใจก็ตาม ผู้ที่เล่าเรื่อง *มหาภารตะ* มักจะนิยมหยุดพักการเล่าเรื่องหลักเอาไว้ชั่วคราวเพื่อที่จะเล่าเรื่องอีกเรื่องหนึ่งแทรก เรื่องที่แทรกเข้ามานั้นบางเรื่องก็มีความยาวกว่า ๕๐ หน้า เช่นเรื่อง ความเป็นอรันระหว่าง 'โอรณาจารย์' กับ 'เทราปที' และเรื่องความรักของ 'พระนล' กับ 'นางทมยันตี' เป็นต้น เรื่องแทรกบางเรื่องก็มีขนาดสั้น เช่น ความฉลาดและกล้าหาญของ 'นางสาววิตรี' ที่พยายามช่วยชีวิต 'พระสัถยวาน' ผู้เป็นสามี เป็นต้น และบางเรื่องก็มีความยาวเพียงหน้าเดียว เช่น เรื่องความรักของ 'อรชุน' กับ 'อุลปิ' ธิดาพญานาค เป็นต้น นอกจากนั้นในมหากาพย์เรื่อง *มหาภารตะ* ยังปรากฏมหากาพย์สั้นสกลุคที่มีชื่อเสียงอีกเรื่องหนึ่งเป็นสำนวนสั้น ๆ แทรกรวมอยู่ด้วย ได้แก่ เรื่อง *รามายณะ*

ตลอดเวลาที่เราพยายามคิดหาวิธีเริ่มต้นบทละครด้วยเรื่องราวอันพิสดารและมีความขัดแย้งที่ชวนติดตาม เพราะเราตระหนักดีว่าปฐมกำเนิดอันเป็นตำนานของราชวงศ์ภารตะ การผจญภัย และความปรารถนาของบรรพบุรุษในอดีตกาลอันไกลโพ้นนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่อาจจะละเลยได้ แม้ว่ามันจะหมายถึงการยอมเสียเวลาไปเกือบ ๔๐ นาทีก่อนที่จะตัวละครเอกจะปรากฏตัวขึ้นก็ตาม เราจำเป็นต้องให้มีตัวละครมาทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่อง ตัวละครนั้นคือ 'ฤชียาส' ฤชียาสเป็นทั้งผู้แต่งเรื่องและเป็นทั้งพ่อของตัวละคร แต่ในบางครั้งพฤติกรรมของตัวละครก็ไม่ได้เป็นไปตามที่ฤชียาสกำหนด รวมทั้งในบางคราว 'พระคเนศ' ซึ่งจะกลายเป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งคือ 'พระกฤษณะ' ก็อาจจะคัดค้านการผูกเรื่องของฤชียาสด้วย

ในที่สุดบรรทัดแรกของบทละครก็กระจ่างขึ้นในใจเรา คือเริ่มเรื่องทีปกรณัมของทวยเทพในอดีตกาลซึ่งผู้เล่าเรื่องเล่าให้ตัวละครฟัง จากนั้นตัวละครต่าง ๆ จะกลายลักษณะจากเทพเป็นมนุษย์มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยลำดับ

ตัวละครเอกใน เรื่อง มหากาณะ มีทั้งหมด ๑๖ ตัว แต่ละตัวมีระดับความสำคัญลดหลั่นกันไป ตัวละครทุกตัวมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งบุคลิกลักษณะอันซับซ้อนและทั้งบทบาทในรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งเป็นเรื่องราวของตนเองที่แตกออกไปจากบทบาทในตัวเรื่องหลักด้วย อย่างไรก็ตามเราได้คัดตัวละครออกไป ๑ ตัว ได้แก่ 'วิฑูร' ซึ่งเป็นน้องชายร่วมบิดาของ 'ธฤตราษฎร์' และ 'ปาณฑุ' แต่เนื่องจากมีมารดาเป็นนางข้าหลวง วิฑูรจึงไม่มีสิทธิ์ขึ้นครองราชสมบัติ แม้ว่าวิฑูรจะเป็นตัวละครที่มีสติปัญญา รักความสงบ และเป็นผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี แต่บทบาทของวิฑูรก็ไม่ค่อยมีผลต่อการดำเนินเรื่องในมหากาพย์นัก เราจึงรวมบทบาทและพฤติกรรมอันดีงามของวิฑูรเข้าไว้ในบทของ 'ภีษมะ' บ้าง 'ยูธิษเฐียร' บ้าง หรือแม้แต่ในบทของฤชียาสก็ตาม

'พระกฤษณะ' เป็นตัวละครที่ทำให้เราเกิดปัญหามาก ตำนานอันยิ่งใหญ่เกี่ยวกับพระองค์นั้นเริ่มมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคกลางจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่เราจะแยกพระกฤษณะออกจากตำนานต่าง ๆ ของพระองค์ ในมหากาพย์เรื่อง มหากาณะ นั้น ไม่มีเนื้อเรื่องตอนใดระบุ

อย่างแน่ชัดว่าพระกฤษณะเป็นอวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ พระกฤษณะเป็นมนุษย์ที่มีอายุยืนและเป็นผู้ที่รู้จักเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเล็กน้อยเช่นมนุษย์ทั่วไป แม้บางครั้งบทบาทและพฤติกรรมหลายอย่างของพระองค์อาจจะทำให้ดูประหนึ่งว่าพระองค์กลายเป็นอัครรรย์ แต่ในตอนท้ายเรื่องบ้านเมืองของพระองค์ก็ถูกทำลายลงอย่างลึกซึ้ง และพระองค์เองก็สิ้นชีวิตในป่าด้วยฝีมือของนายพรานผู้หนึ่งเท่านั้น ความตายของพระองค์เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน และกล่าวถึงอย่างรวบรัดมาก

นักวิจารณ์บางคน เช่น Norbert Klaes ได้เขียนยืนยันไว้ใน 'สติและความมีสติ' ว่าในเรื่อง *มหากาพย์* นั้น พระกฤษณะก็คือवासुเทพ ซึ่งเป็นมนุษย์ผู้สูงส่ง มีจิตใจดี และเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่จริง ๆ ในสมัยนั้น และไม่ได้เป็นเทพเจ้า

มหากาพย์เรื่อง *มหากาพย์* ได้พรรณนาบทบาทอันมหัศจรรย์บางเรื่องของพระกฤษณะ เช่น การที่ทรงคลี่ผ้าห่มของนางเทราปทีออกไปโดยไม่มียันต์ การที่ทรงสร้างภาพลวงตาให้ฝ่ายศัตรูเห็นไปว่าพระอาทิตย์ตกดินแล้ว การที่ทรงใช้สุทธรรศจักรอันเป็นอาวุธวิเศษตัดหัวคิสุपालะ และที่สำคัญที่สุดคือ ก่อนที่มหาสงครามจะเริ่มขึ้นนั้น พระกฤษณะได้อนุศาสน์ข้อความสำคัญให้แก่พระอรชุนสหายของพระองค์ นั่นคือ 'ภควัดคีตา' รวมทั้งเรื่องที่เล่าลือกันว่าทรงปรากฏพระองค์ในรูปของเทพเจ้า และแสดงเทวลักษณะอันเป็นหนึ่งเดียวกับสากลจักรวาล เป็นต้น

ปัญหาที่ว่าพระกฤษณะเป็นมนุษย์หรือเทพเจ้านั้นไม่ใช่ปัญหาที่เราจะตัดสิน เราไม่สนใจเทววิทยาและประวัติศาสตร์ที่ได้แย้งกันว่า ความจริงพระกฤษณะเป็นอะไร ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของเราคือ เราต้องการความสมจริงทางการละครเป็นสำคัญ เราจึงเลือกที่จะคงทวิลักษณะของพระกฤษณะตามที่เป็นอยู่เดิมในมหากาพย์เอาไว้ เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงความแตกต่างที่สมจริงและลักษณะตรงกันข้ามนั้นไว้

การดัดแปลงมหากาพย์อันยิ่งใหญ่เรื่อง *มหากาพย์* ให้เป็นบทละครเรื่องหนึ่งที่แบ่งเป็น ๓ องก์นี้ เราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจินตนาการฉากเหตุการณ์ใหม่ขึ้น เพื่อให้ตัวละครที่ไม่เคยพบปะกันเลยในมหากาพย์ได้มา

พบกันในบทละครของเรา โดยยังคงรักษาแนวเรื่อง รูปแบบ และบรรยากาศต่าง ๆ ไว้ตามเค้าเรื่องเดิม ตัวละครทุก ๆ ตัวล้วนแต่มีธรรมชาติวิสัย พฤติกรรม ธรรมะ และความสามารถในการเผชิญกับชะตาชีวิตที่แปรผันไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละตัวละคร ดังนั้นเราจึงพยายามรักษาลักษณะเฉพาะดังกล่าวไว้ โดยไม่แทรกใส่ความคิดของเราเข้าไปเลย เราพยายามหลีกเลี่ยงอย่างมากที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ในการใช้วิจารณ์ญาณของเรา และการวิเคราะห์ของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ไปใช้ตัดสินตัวละคร

ในบทละครองก์ที่ ๒ อันเป็นเรื่องราวตอนที่ 'ปาณฑพ' ถูกเนรเทศนั้น เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงยาวนานหลายปี เราจำเป็นต้องหาวิธีดำเนินเรื่องอย่างกระชับและต่อเนื่อง ให้พอดีกับระยะเวลาแสดงที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้พลั้งและความเข้มข้นของเรื่องเดิมถูกทำลายไปเพราะการตัดทอนนั้น

ปัญหาอีกประการหนึ่งในการเขียนบทสนทนาก็คือ เราจำเป็นต้องลดการใช้คำศัพท์โบราณลง ทั้งนี้เพราะคำศัพท์เหล่านั้นไม่เข้ากันกับภาพลักษณ์ของการเล่าตำนานตามแนววิธีที่เราต้องการนำเสนอ การใช้ภาษาสแลงหรือภาษาร่วมสมัยก็ไม่ใช่วิสัยที่จะพึงทำ นอกจากนั้นการปรับระดับภาษาให้เป็นภาษาฝรั่งเศสคลาสสิกหรือภาษาฝรั่งเศสนีโอคลาสสิก ก็เป็นเรื่องที่ไม่อาจจะกระทำได้เช่นกัน ดังนั้นเราจึงตัดสินใจที่จะใช้คำศัพท์สามัญ แต่เลือกสรรคำมาใช้ด้วยความพิถีพิถัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เรารู้จักทั้งคำในวงศัพท์เดียวกันและคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกัน ตลอดจนสามารถนำคำศัพท์ต่าง ๆ นั้นมาใช้ปะปนกัน

จากความรอบคอบในการใช้ภาษาดังกล่าว ทำให้เราต้องประสบกับปัญหาใหม่ที่ต้องแก้ไขอีกปัญหาหนึ่ง คือการตกแต่งเวที ดนตรี เครื่องแต่งกาย การจัดสี และเครื่องประกอบการแสดงต่าง ๆ ที่แสดงความเป็นชาติอินเดีย ผมตัดสินใจว่าในเมื่อผมเขียนบทละครเป็นภาษาฝรั่งเศส แต่ไม่ได้เขียนบทละครฝรั่งเศส ฉะนั้นหน้าที่ของผมนั้นก็ต้องใช้ภาษาฝรั่งเศสของผมให้กลมกลืนกับลีลาจังหวะและลักษณะเฉพาะของชาวตะวันออก แต่

ไม่ยอมให้ตัวเองถูกพันธนาการด้วยเงื่อนไขของสีสันเฉพาถิ่น หรือภาพอัน
วิจิตรตระการตาใดๆ ที่ตรงกันข้ามกับทละครของผม

ในขณะที่เราเก็บรวบรวมรายชื่อตัวละครอยู่นั้น เราพบว่าคำสันสกฤต
เกือบทุกคำสามารถหาคำมาใช้แทนได้ มียกเว้น ๒ คำคือคำว่า 'กษัตริย์'
ซึ่งตามความหมายโบราณไม้อาจจะแปลความหมายเป็นอย่างอื่นได้นอกจาก
จะเป็นชื่อของวรรณะหนึ่ง เราพยายามหาคำอื่นมาใช้แทน เช่นคำว่า 'เชื้อ
พระวงศ์' 'นักรบ' หรือ 'ขุนนางที่ได้รับการแต่งตั้ง' แต่คำเหล่านี้ก็ไม่อาจ
ใช้แทนคำว่า 'กษัตริย์' ได้ อีกคำหนึ่งที่เป็นปัญหาคือคำว่า 'ธรรมะ' ซึ่งเป็น
คำสำคัญของมหากาพย์เรื่องนี้ คำคำนี้อาจจะหมายถึง 'ความจริง' 'ความ
ยุติธรรม' หรือ 'หน้าที่' ก็ได้โดยไม่มีเกณฑ์กำหนดแน่นอน ธรรมะเป็นกฎ
ที่ตั้งขึ้นตามข้อเรียกร้องของโลก ธรรมะเป็นกฎอันลึกลับ เป็นปัจเจกลักษณ์
ที่มนุษย์แต่ละคนจะตระหนักด้วยตนเองเพื่อควบคุมตนเอง นอกจากนั้น
ธรรมะยังเป็นเครื่องรับรองและสะท้อนให้เห็นกฎอันน่าเลื่อมใสของจักรวาล
อีกด้วย

ชาวอินเดียนิยมพูดกันว่า "ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในมหากาพย์เรื่อง
มहाการตะ อาจมีอยู่ในที่อื่นๆ ได้ แต่สิ่งที่ไม่มีอยู่ในมหากาพย์นี้จะไม่
มีอยู่ในที่อื่นใดได้"

คำนำของ Peter Brook

ความยุ่งยากประการหนึ่งของพวกเราชาวตะวันตก ที่เกิดขึ้นภายหลัง การชมนาฏศิลป์ตะวันตกก็คือ เราเกิดความประทับใจแต่ไม่เข้าใจ สิ่งที่เรา ทำได้ก็คือยืนขึ้นชมอยู่เพียงแค່ภายนอก แต่เราไม่อาจเข้าถึงสัจธรรมของ มนุษย์ในการแสดงนั้นได้ เพราะเราไม่มีกุญแจไขสัญลักษณ์ต่าง ๆ อันแฝงเร้น อยู่ในศิลปะการแสดงนั้น

วันแรกที่ผมได้ชมการแสดงกถากลีนัน ผมได้ยินคำใหม่คำหนึ่งที่ ไม่เคยได้ยินมาก่อน นั่นคือคำว่า มหาภารตะ ผมรู้สึกตื่นตะลึงเมื่อได้เห็น การปรากฏตัวของนักแสดงในการแสดงจากหนึ่งจากเรื่อง มหาภารตะ เครื่องแต่งกายของนักแสดงเป็นสีแดงและสีทอง ใบหน้าแต่งแต้มด้วยสีแดง และสีเขียว จมูกวาดเป็นวงสีขาว เล็บคมยาวราวกับใบมีด ได้ทวนวดเคราของ ผู้แสดงมีเขี้ยวขาวโง่งเป็นจันทร์เสี้ยวออกมาจากริมฝีปาก ผู้แสดงยกตัว ขึ้นลงราวกับเป็นไม้ตักกลอง นิ้วมือขยับไปมาแสดงความหมายต่าง ๆ ผมมอง เห็นท่าทางร้ายร้าอันสง่างามและดุคั่นที่แสดงอยู่เบื้องหน้า แต่ผมไม่รู้เลย ว่าเป็นการแสดงเรื่องอะไร ผมเดาความได้เพียงว่าคงจะเป็นเรื่องปรัมปรา และเป็นวัฒนธรรมอื่นซึ่งแตกต่างและห่างไกลจากวิถีชีวิตของผมเท่านั้น

เป็นเรื่องน่าเสียดายที่ผมรู้สึกว่า ความตื่นเต้นและความสนใจใคร่รู้ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการชมการแสดงกำลังลดลงทีละน้อย ภายหลังพักครึ่ง เวลาผู้แสดงกลับมาปรากฏตัวอีกครั้ง โดยล้างเครื่องแต่งหน้าออกหมด เขาสวมเสื้อเชิ้ต นุ่งกางเกงยีนส์ เขาไม่ได้เป็นเทพเจ้าอีกแล้ว แต่เป็นเพียง ชาวอินเดียทั่ว ๆ ไปคนหนึ่ง เขาได้อธิบายให้เราทราบถึงเรื่องราวที่เพิ่งแสดง จบไป และเขาก็ได้แสดงท่าทางสาธิตซ้ำอีกครั้ง เป็นการแสดงท่าทางของ

เทพเจ้าโดยผู้ชายธรรมดาคนหนึ่งในโลกปัจจุบัน ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงที่เยี่ยมยอด แต่ก็ยังไม่สามารถสื่อสารให้คนทั่วไปเข้าใจได้ยู่ดี ผมจึงรู้สึกและเกิดความต้องการจะเห็นการแสดงที่สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่านี้

ต่อมาผมได้ฟังเรื่อง มหาภารตะ อีกครั้งโดยบังเอิญ จากผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤตท่านหนึ่งชื่อ Philippe Lavastine เรื่องที่ผมและ Jean-Claude Carrière ได้ฟังครั้งนี้เป็นเรื่องที่คัดตอนมาสั้น ๆ เราทั้งสองตั้งใจฟังอย่างใจจดใจจ่อ และเราก็เริ่มจะเข้าใจว่าเพราะเหตุใดเรื่อง มหาภารตะ จึงเป็นหนึ่งในวรรณกรรมยิ่งใหญ่และสำคัญของโลก เรื่อง มหาภารตะ นั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่เรื่องอื่น ๆ กล่าวคือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานนาน แต่มีความใกล้ชิดตัวพวกเราอย่างมาก เนื้อเรื่อง มหาภารตะ แสดงให้เห็นแก่นแท้อันละเอียดอ่อนของฮินดูที่มีมานานกว่า ๒,๐๐๐ ปี เรื่อง มหาภารตะ ได้แทรกลึกอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวอินเดียนับล้าน ๆ คน ตัวละครในเรื่องเป็นอมตะเหมือนกับเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวที่เขาอาจจะพูดคุย ชักถาม หรือทะเลาะด้วยได้

หลังจากที่ Jean-Claude Carrière กับผมได้ฟังเรื่องราวอันยืดยาวและน่าประทับใจนั้นแล้ว เมื่อเราออกมายืนอยู่บน St. Andre des Arts เวลา ๐๓.๐๐ น. เราได้สัญญากันว่า เราจะต้องพยายามเอาข้อมูลที่เราได้ฟังมาด้วยกันนั้นไปนำเสนอในโลกตะวันตกของเรา

เมื่อเราได้ตกลงกันเช่นนั้นแล้ว ก้าวแรกที่เราร่วมลงมือทำก็คือการเดินทางไปประเทศอินเดีย ที่นั่นเราได้เริ่มปฏิบัติการตามที่เตรียมไว้ให้สำเร็จ ล่วงทีละขั้นตอน เราได้พบกับนักแสดง นักดนตรี และนักออกแบบ เราได้ข้อมูลต่างๆ มากมาย ผมคงไม่สามารถกล่าวว่าผมได้เห็นการแสดงทุกรูปแบบของอินเดีย แต่เราก็ได้เห็นและได้เรียนรู้อะไรต่อมิอะไรมากมาย เราได้ค้นพบเรื่องน่าประหลาดใจใหม่ๆ ทุกวัน

เราได้ประจักษ์ว่า ประเทศอินเดียมีบรรยากาศของการสร้างสรรค์ มาตลอดระยะเวลาหลายพันปี แม้ว่าชีวิตผู้คนจะเคลื่อนคล้อยไปพร้อมๆ

กับแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ที่ไหลไปเรื่อย ๆ อย่างช้า ๆ และสง่างาม แต่ในขณะที่เดียวกันทุกอนุของกระแสน้ำก็มีกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา ชาวอินเดียไม่เคยรู้จักเหน็ดเหนื่อยต่อการสำรวจทุกสิ่งที่เป็นประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ถ้าสิ่งนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและน่าอัศจรรย์ อย่างเช่น นิ้วมือ ชาวอินเดียก็จะสำรวจและรวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่นิ้วมือจะสามารถกระทำได้ ถ้าสิ่งนั้นเป็นถ้อยคำ ลมหายใจ แขน เสียง เครื่องหมาย หิน สี หรือเป็นเสื้อผ้าก็ตาม ชาวอินเดียก็จะสืบค้นให้รู้ซึ่งถึงรูปแบบ วิธีการนำไปใช้ ศิลปะและจิตวิญญาณของสิ่งเหล่านั้น และนำสิ่งนั้น ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกัน เพราะความหมายของศิลปะก็คือการสรรเสริญความประณีตในการขัดเกลาธาตุต่าง ๆ และศิลปะยังหมายถึงการสกัดเอาสารัตถะจากรายละเอียดต่าง ๆ ขององค์รวมมาแสดงให้เห็นว่า ทุก ๆ รายละเอียดมีความหมายต่อองค์รวมและไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ เมื่อเราได้เห็นประณีตศิลป์ของอินเดียอันเป็นศิลปะแบบฉบับโดยเฉพาะนาฏศิลป์มากขึ้น เราก็ยิ่งตระหนักว่าชาวอินเดียจะต้องใช้เวลาชั่วชีวิตในการทำความเข้าใจศิลปะนั้น ๆ และเรายังยอมรับด้วยว่าเท่าที่คนต่างชาติจะทำได้ก็แค่เพียงชื่นชมเท่านั้น แต่ไม่อาจจะลอกเลียนได้

การจะขีดเส้นแบ่งคันระหว่างนาฏศิลป์และพิธีกรรมให้แยกออกจากกันนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก มีหลาย ๆ เรื่องที่นำเราเข้าไปสู่ยุคพระเวทหรือนำเราไปสัมผัสพลังแห่งความเป็นชาติอินเดียที่แท้จริง ทุก ๆ แคว้นของอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นแคว้น Theyyems Mudiattu Yakshagana Chaau หรือ Jatra ก็ตาม ล้วนมีรูปแบบการแสดงเฉพาะแต่ละแคว้น และมีการแสดงเกือบทุกประเภท เช่น การขับร้อง ละครใบ้ และการเล่านิทานแทรกจากเรื่อง มหากาละคร เราเดินทางไปทุกหนทุกแห่ง ได้พบทั้งนักปราชญ์ ปัญญาชน ตลอดจนชาวบ้าน และเมื่อพวกเขาทราบว่าเรามีชาวต่างชาติสนใจมหากาพย์อันยิ่งใหญ่ของพวกเขา พวกเขาก็จะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่พวกเขา รู้และเข้าใจให้พวกเราฟังอย่างมีความสุข

เรารู้สึกได้ถึงความรู้สึกศรัทธาของชาวอินเดียที่มีต่อเรื่อง *มหากาละคร* ทำให้เราเกิดความรู้สึกเคารพยำเกรงและสังหรณ์ใจว่า เราจะต้องทำงานหนักทั้งทางกายและปัญญาเกินกว่าที่คิดไว้

เรารู้ว่าจะต้องทำให้ละครของเราไม่มีลักษณะเป็นพิธีกรรม และเราจะต้องไม่ปล่อยให้ใจของเราให้หลงชื่นชมในพิธีดังกล่าว เพราะขณะที่เราอยู่ในประเทศอินเดียนั้น เราจะถูกวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ กำหนดจนอยู่ตลอดเวลา เราพบว่าศิลปินชาวบ้านทุกประเภทของอินเดียจะมีบุญคุณนิยมเหมือนกัน คือนิยมดนตรีเรื่องกันสดๆ ด้วยปฏิภาณของผู้เล่าเรื่อง จากการที่เราออกสำรวจอยู่หลายปีทำให้เรามีความเชื่อว่า การเล่าเรื่องราวด้วยวิธีนั้นเกิดขึ้นจากการหลอมรวมความคิดของคนทั้งคณะละคร และทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่า วิธีการที่จะทำให้เราเข้าถึงเรื่อง *มหากาละคร* ได้อย่างประทับใจนั้นก็คือการได้ฟังการดนตรีเรื่องสดๆ จากคฤศคักวีผู้เล่าเรื่องนั่นเอง เพราะคฤศคักวีเหล่านั้นไม่ได้ใช้เครื่องดนตรีเป็นอุปกรณ์สำหรับบรรเลงเพียงเท่านั้น แต่ยังใช้เครื่องดนตรีของเขาเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย เครื่องดนตรีจึงเป็นได้ตั้งแต่คันธนู คาน คทา แม่น้ำ กองทัพ หรือแม้แต่ทางลึง

เรากลับจากอินเดียโดยรู้ตัวดีว่า งานที่เราจะทำนั้นจะต้องเป็นการนำเสนอ ไม่ใช่การลอกเลียนแบบ

Jean-Claude Carrière ต้องทำงานหนักมากเมื่อเขาเริ่มแปรรูปประสบการณ์ต่างๆ ที่รู้เห็นมาให้เป็นด้นบทละคร หลายต่อหลายครั้งที่ผมได้เห็นประกายความคิดต่างๆ เกิดขึ้นในใจของเขา มันเป็นผลเนื่องมาจากความประทับใจและข้อมูลจำนวนมหาศาลที่เขาสะสมไว้ในใจตลอดระยะเวลาหลายต่อหลายปี วันแรกที่เราร่วมซ้อมละครนั้น Jean-Claude Carrière ยืนบทละครที่จะต้องใช้เวลาในการแสดงถึง ๙ ชั่วโมงให้แก่นักแสดง พร้อมกับพูดว่า “บทละครนี้ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เพราะขณะนี้ผมกำลังเริ่มต้นปรับปรุงบทในแต่ละฉากอีกครั้ง” แม้ว่าอันที่จริงแล้ว Jean-Claude Carrière จะไม่ได้แก้ไขบทละครใหม่ทุกฉาก แต่สารัตถะของเรื่องก็พัฒนาขึ้นโดยลำดับตลอดเวลาที่เราร่วมทำงานด้วยกัน

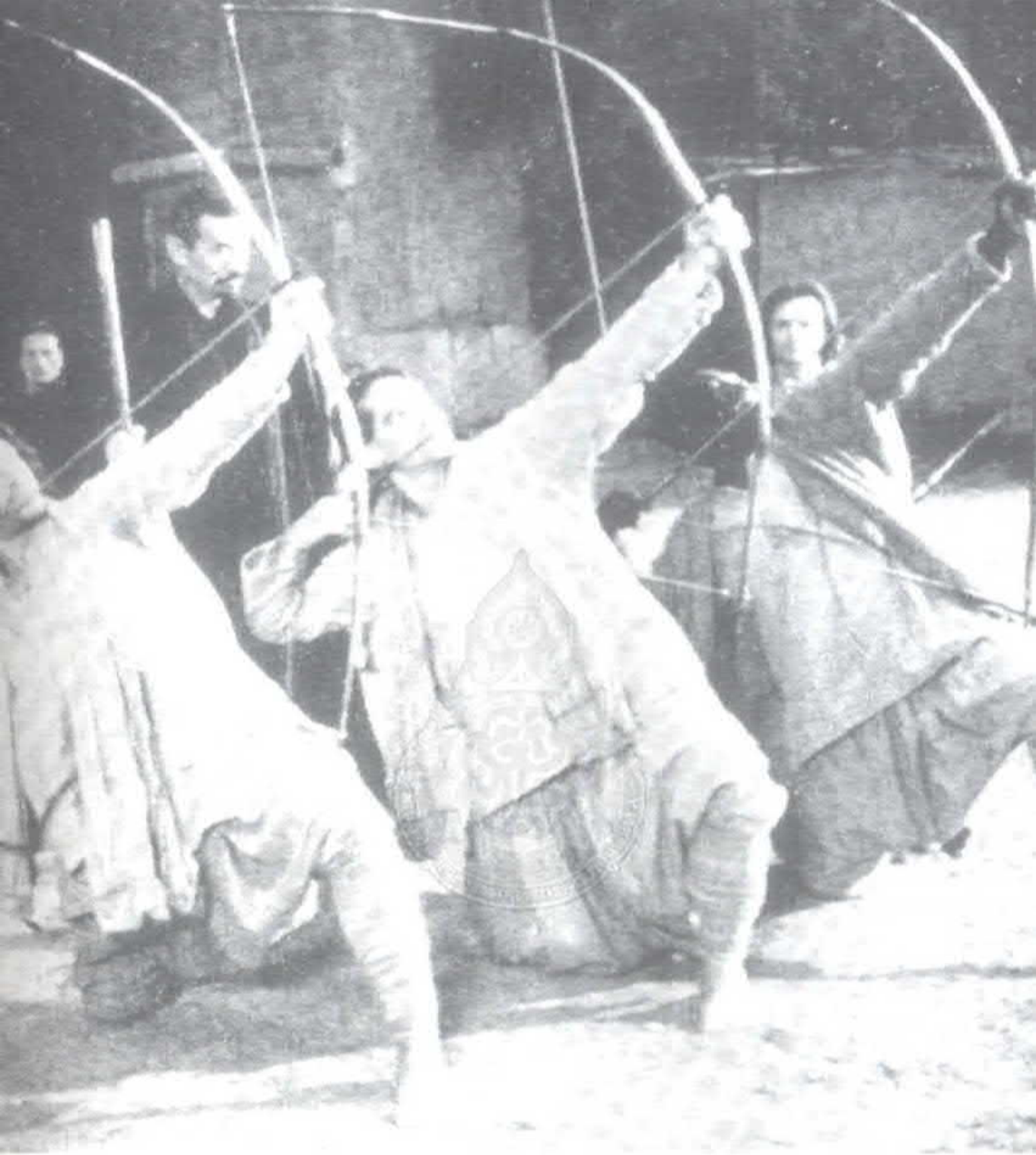
ต่อมาเราได้ตัดสินใจที่จะแปลบทละครฉบับนั้นเป็นภาคภาษาอังกฤษ ผมซึ่งเป็นผู้แปลได้ตั้งใจอย่างยิ่งที่จะให้บทละครที่แปลออกมานี้มีความสมบูรณ์ เช่นเดียวกับบทละครอันยิ่งใหญ่สำนวนของ Jean-Clude Carrière เท่าที่ผมจะสามารถทำได้

ไม่ว่าจะเป็นการแสดงละครภาคภาษาอังกฤษหรือภาคภาษาฝรั่งเศสก็ตาม เราไม่เคยพยายามจะฟื้นฟูภาพชีวิตชาวอารยันและชาวมิลักข์ของอินเดียเมื่อ ๓,๐๐๐ ปีที่แล้วมาแล้วให้กลับคืนมา และเราไม่เคยทักท้วงเอาเองว่าเรากำลังนำเสนอสัญลักษณ์แห่งปรัชญาฮินดู เราพยายามจะแสดงความจริงดงามต่าง ๆ ของอินเดีย เช่น เสียงดนตรี เครื่องแต่งกาย และลีลาท่าทาง เป็นต้น โดยยังคงความเป็นตัวของเราเองไว้ ซึ่งแตกต่างจากคนชาติอื่น ๆ ที่พยายามรวบรวมและสะท้อนเรื่อง มหาภารตะ ออกมา โดยวิธีการผสมผสานลักษณะบางประการของเชื้อชาติตนเข้าไป วิธีการที่เราทำนี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า เรากำลังให้เกียรติผลงานชิ้นหนึ่ง ซึ่งจะมีแต่เพียงชาวอินเดียเท่านั้นที่จะสามารถรังสรรค์ขึ้นมาได้ และละครของเราจะทำหน้าที่เป็นเพียงพาหนะนำผลงานดังกล่าวมาฉายสะท้อนไปสู่มนุษยชาติทั้งมวล

การรำวงและการเล่นระบำ

ปางปฐม

(กุมารน้อยอายุ ๑๒ ปี เดินออกมาหยุดที่ริมสระน้ำ สักครู่มีฤๅษีคนหนึ่ง ร่างกายผ่ายผอม นุ่งห่มสกปรกและเท้าเปล่า ปรากฏกายขึ้น ฤๅษีคนนั้น นั่งลงบนพื้นพร้อมกับเหลียวมาดูกุมารน้อยนั้น แล้วจึงเรียกกุมารให้ เข้าไปหา กุมารเดินเข้าไปใกล้ฤๅษีอย่างขลาดๆ ฤๅษีกล่าวถามกุมารนั้น)

วยาส เจ้าสามารถเขียนหนังสือได้หรือไม่

กุมาร ข้าไม่สามารถหรอก ท่านประสงค์สิ่งใดหรือ (ฤๅษีวยาสนั่งเงยไปขณะ หนึ่ง แล้วจึงเอ่ยขึ้น)

วยาส อาตมาได้รจนามหากาพย์ขึ้นในใจตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ไม่สามารถเขียน เองได้ จึงต้องการใครสักคนมาช่วยจารึกมหากาพย์นั้นให้แก่อาตมา

กุมาร ท่านคือใครกัน

วยาส ข้าเป็นฤๅษี นามข้าคือ วยาส

กุมาร แล้วมหากาพย์ที่ท่านคิดขึ้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

วยาส มันเกี่ยวข้องกับตัวเจ้าเอง

กุมาร เกี่ยวกับตัวข้าหรือ

วยาส ใช่ มันเป็นเรื่องราวอันเกี่ยวกับบรรพบุรุษของเจ้า ตั้งแต่ปางปฐม จนกระทั่งเกิดมหายุทธสงคราม มันเป็นเรื่องราวแห่งราชวงศ์ภรต และหากว่าเจ้าตั้งใจฟังเรื่องราวโดยตลอดแล้ว เจ้าจะรู้ว่าเจ้าก็เป็นตัวละครตัวหนึ่งในตอนท้าย กุมารเอ๋ย โอสถล้างตาช่วยให้ตาสว่างขึ้น จันใด มหากาพย์ที่ข้าคิดขึ้นนี้ก็ช่วยชำระโลกให้สว่างสะอาดได้จันนั้น (ขณะนั้นกุมารขี้อ้อมไปยังพระคเณศซึ่งเสด็จออกมา)

กุมาร นั้นใครกัน

(พระคเณศเสด็จตรงมายังฤๅษีวยาสและกุมาร ฤๅษีวยาสด้อนรับด้วย ความยินดี)

วยาส เชิญเสด็จทางนี้เถิดพระคเณศ

- กุมาร   พระคนศหรือนี้
- พระคนศ   เราได้สดับมาว่าท่านรจนามหากาวยะ อันเป็นประวัติแห่งราชวงศ์ภารต และรำลึกถึงเราเพราะต้องการให้เราช่วยลิขิตให้ท่านกระนั้นหรือ
- กุมาร   พระองค์คือพระคนศจริง ๆ หรือ
- พระคนศ   เป็นคังนั้น
- กุมาร   เทวะ ทำไมพระองค์จึงมีเศียรเป็นช้าง
- พระคนศ   เจ้าไม่เคยรู้มาก่อนเลยหรือ
- กุมาร   ข้าพระองค์ไม่เคยทราบจริง ๆ
- พระคนศ   ถ้าต้องเปลืองเวลาเล่าเรื่องของข้าให้เจ้าฟัง มหาเทพยของท่านวยาส คงลิขิตไม่เสร็จเป็นแน่
- กุมาร   ทรงพระกรุณาเถิด
- พระคนศ   จะเป็นไรเล่า.....ข้าเป็นบุตรแห่งพระนางปารวตี มเหสีของพระศิวะ
- กุมาร   มเหสีของพระศิวะผู้ทรงอิทธิฤทธิ์กระนั้นหรือ
- พระคนศ   พระศิวะทรงอิทธิฤทธิ์จริง แต่พระองค์มิได้ทรงเป็นบิดาข้า พระมารดา ปารวตีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นที่สร้างข้าขึ้นมา
- กุมาร   เจ้าแม่ปารวตีทรงทำได้อย่างไร
- พระคนศ   ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะต้องเล่าเรื่องราวอันยืดยาวนี้.....ขณะเมื่อข้า อุตติขึ้นบนพิภพ ข้าถือกำเนิดขึ้นเป็นกุมารอันทรงอานุภาพ มีอายุราว ๆ เจ้าในขณะนี้ วันหนึ่งพระมารดาปารวตีจะเข้าที่สรง จึงไม่ทรงอนุญาต ให้ผู้หนึ่งผู้ใดผ่านเข้าไป ทรงมีรับสั่งให้ข้าทำหน้าที่ทวารบาล พระศิวะ เสด็จมาและทรงมีประสงค์จะเข้าไป ข้าจึงขวางทางพระองค์ไว้ พระศิวะ ไม่ทรงทราบข้าเป็นใคร ตรัสว่า “เจ้าจงหลีกไป” ข้าจึงตอบว่า “มารดาเราไม่อนุญาตให้ผู้ใดเข้าไป ฉะนั้นเราจึงหลีกทางให้ท่านไม่ได้” พระศิวะกริ้วมาก ท่านจึงรับสั่งให้หนักการบริวารของพระองค์ ดึงตัวข้า ออกไป แค้นหนักการก็พ่ายแพ้ข้า พระศิวะทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ยิ่งทรงพิโรธหนักขึ้น จึงทรงตัดหัวข้าเสีย เมื่อพระมารดาปารวตีทรง ทราบก็กริ้วพระศิวะ ตรัสว่าจะทรงผลาญสวรรค์ให้พินาศ พระศิวะจึง รับสั่งให้ทาหัวของสัตว์ที่พบเป็นตัวแรกมาสวมกับคอข้า และหัวที่

ทรงได้มานั้นเป็นหัวของกฤษณะชาติ ด้วยเหตุนี้ข้าจึงมีเคียรเป็นข้าง และได้ชื่อว่า คชมุข พิมเนศ ผู้จัดอุปสรรคทั้งปวง อำนวยซึ่งความ สวัสดิ์และศานติ

(พระคเนศลงนั่งในอากรที่พร้อมจะลิดิต แล้วจึงพูดกับฤชวยาส)

เราพร้อมแล้ว ท่านจงร้ายโคลกที่รจนาไว้ในใจออกมา เราจะลิดิตให้ แต่เมื่อได้ลงมือเขียนแล้วเราจะไม่หยุดกลางคัน ฉะนั้นท่านจงเริ่มร้าย โคลกตั้งแต่ต้นไปจนจบให้ต่อเนื่อง ณ บัดนี้เถิด

วยาส อาตมาจะกระทำตามคำของพระองค์ แต่ขอประทานพรว่า ก่อนที่พระองค์ จะจารบทโคลกใด ขอให้พระองค์ทรงทำความเข้าใจในถ้อยคำและเรื่องราว เสียก่อน

พระคเนศ ตกลง ทุกถ้อยคำที่ท่านพรรณนา เราจะทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง ก่อนจะจด จงวางใจเถิด (เกิดความเจียบขึ้นชั่วคราวหนึ่ง) คาดว่าเราจะ เริ่มเรื่องที่ใครบางคน ใช้หรือไม่

วยาส อาตมายังไม่แน่ใจ

พระคเนศ เพราะเหตุอันใด

วยาส ปางปฐมนั้นซับซ้อนนัก อาตมาจึงไม่แน่ใจว่าควรจะเริ่มต้นอย่างไร

พระคเนศ เราขอเป็นผู้แนะนำท่าน

วยาส เจริญพร

พระคเนศ ด้วยเหตุที่ท่านเป็นผู้รจนามหากาพย์นี้ ฉะนั้นจงเริ่มเรื่องนี้ที่ตัวท่าน เองเถิด

วยาส เจริญพร.....มหाराชพระองค์หนึ่งเสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ ในราตรีนั้น ขณะที่นิทรา ก็เสวยพระสุบินนิมิตถึงพระมเหสีว่าทรงมีกามกริหากัน เกิดอัศจรรย์บันดาลสะท้อนสะท้อนจนธาตุเคลื่อนไหวเลื่อนหลั่ง

พระคเนศ ท่านเริ่มโคลกนี้ได้วิจิตรมาก

วยาส ครั้นเมื่อพระองค์ทรงพินิตันจากไสยาสน์ ทอดพระเนตรเห็นอสุจิธาตุ ตกอยู่เหนือใบไม้ จึงทรงสั่งพญาเหยี่ยวว่า “จงนำอสุจิแห่งข้านี้ไปให้ มเหสีของข้าอย่าช้า” ปักษาก็โฉบเอาอสุจิธาตุนั้นบินขึ้นไปในนภากาศ เผอิญพบราชปักษาอีกตัวหนึ่งจึงสัประยุทธ์กัน เป็นเหตุให้อสุจิธาตุนั้น

ตกลงในแม่น้ำ ทันใดนั้นก็มียักษ์จู่มาตอดกลืน ครั้นกาลผ่านไป ถ้วนไตรมาส มัจฉาชาติก็ถูกนายประมงจับตัวไปเพื่อยังชีวิต ขณะที่ลงมือฆ่าแหละต้องปลานั้นก็พบกุมารีนางหนึ่ง นายประมงจึงเลี้ยงไว้เป็นธิดา ชานนามว่า นางสัตยวดี กุมาริจำเริญวัยขึ้นโดยลำดับ งามสรรพแรกรุ่งสุนทรีย์ แต่ด้วยเหตุที่นางอุบัติในท้องมัสยกายาจึงมีแต่กลิ่นคาว หญิงสาวเศร้าโศกเป็นพันรำพัน เพราะผู้คนทั้งนั้นไม่มีใครปรารถนาจะไถ่เลี้ยง

อยู่มาวันหนึ่ง มีฤษีนามว่าปราศร สัญจรมาโดยชลวิถี พระดาบสแลเห็นสัตยวดีพายเรือทวนทางมา จึงมีมธุรสวาจาว่า “น้องหญิงเอ๋ย หากน้องประนีประนอมพร้อมรักสมครสังวาสกับอาตมา กลิ่นคาวอันระคายก็จะหายสิ้น กลับเป็นกลิ่นอันอวลอายหอม ฉะนั้นจงยอมเถอะเจ้า จงยอมยิน” สัตยวดีผินหน้าหนีด้วยความกำหนัดอาย แล้วร้องว่า “พระคุณเจ้าข้า เวลานี้พระสุริยันยังฉายแสง ดิฉันก็เพิ่งแรกรุ่งเจริญวัย ให้รู้สึกประหม่าอายอดสู่มิรู้ที่จะทำประการใด” ฤษีปราศรจึงบันดลให้มีหมอกเมฆมาปกคลุมทั้งท้องธารา แล้วจึงพานางไปยังเกาะกลางน้ำ ฝ่ายสัตยวดีก็สละซึ่งความละอาย ถวายตัวเป็นของพระฤษี กลิ่นกายจึงกลับหอมขึ้นรื่นเรใจนับแต่ในเพลานั้น

กุมาร พระฤษีกับนางมีลูกด้วยกันหรือเปล่า

วยาส มี ข้านี้แหละคือบุตรแห่งฤษีปราศรกับนางสัตยวดี จากนั้นนางสัตยวดีก็กลับคืนสู่เหย้าของนายประมง ผู้ที่นางเรียกว่าบิดา

พระคเนศ นี่คือจุดเริ่มต้น นิมนต์ท่านผู้เกิดในธุมการมานมอกสาธยายเรื่องต่อเถิด เกิดเหตุการณ์อะไรต่อไป

วยาส ในเวลาต่อมา วันหนึ่งขณะราชาแห่งนครหัสตินผู้ทรงพระนามว่า ศานตมหาราช กำลังย่างพระบาทเสด็จพระราชดำเนินเลียบฝั่งนที ก็ทอดพระเนตรเห็นนางคงคา ซึ่งแปลงอินทรีย์เป็นนารีน้อย เข้ามาขอพระราชทานพร (ฤษีวยาสหันไปทางคงคาซึ่งกำลังเดินเข้ามา แล้วจึงแสดงบทเป็นศานตมหาราช)

วยาส-ศานตมหาราช มหาราชตรัสแก่นางว่า “บัดนี้ทพย์เราอยู่ในอุ้งมือนางเสียแล้ว”

นำอัศจรรย์นัก โปรดแจ้งให้เราประจักษ์เถิดว่า นางคือนางเทพอัปสร
หรือเป็นเพียงนางในนิรมิตฝัน

คงคา หากพระองค์จะโปรดประทานพรแก่ข้าพระองค์สักสามประการ ข้า
พระองค์ก็พร้อมจะถวายตัวเป็นบาทบริจาริกาแห่งพระองค์

วยาส-सानตну นางประสงค์สิ่งใด

คงคา หนึ่ง ขออย่าทรงทานตัดขัดขวางในกิจแห่งข้าพระองค์ ถึงแม้จะทรง
ไม่เห็นพ้อง ข้อสอง ต้องไม่ทรงพระพิโรธ เว้นจากโทษทัณฑ์ และ
ข้อสาม โปรดอย่าตรัสชักถามถึงเหตุผลในสิ่งที่ข้าพระองค์กระทำ
ยามใดที่พระองค์ทรงละเลยคำสั่งทั้งสามข้อนี้ ยามนั้นข้าพระองค์จะ
จากไปพลัน

วยาส-सानตну คำขอนั้นเป็นของนางตามปรารถนา

คงคา ข้าพระองค์พร้อมจะโดยเสด็จแล้วเพคะ

วยาส ทั้งสองครองรักกันอย่างมีความสุข จนกระทั่งคงคาคงครมภ์และประสูติ
พระราชโอรส คงคาผู้เป็นมารดาก็นำเอาผ้ามาทอพระกุมาร แล้วร้อง
ขึ้นว่า

คงคา แม่รักลูก

วยาส แล้วก็ถว้ทั้งกุมารน้อยนั้นลงยังท้องนที พลงทัวเราด้วยความยินดี
เป็นยิ่งนัก ในขณะที่सानตนุราชามีแต่ทุกข์เวทนา ได้แก่พราตฺรัสเดือน
สดีพระองค์เองถึงคำมั่นสัญญาที่เคยให้ไว้ว่า “ต้องไม่ตั้งคำถาม”
ล่วงปีถัดมากคงคาให้กำเนิดกุมารเป็นองค์ที่สอง นางร้องขึ้นว่า

คงคา แม่รักลูก

วยาส แล้วนางก็อุ้มเอากุมารไปทิ้งลงในกุนทีเป็นคำรบที่สอง “ต้องไม่ตั้ง
คำถาม” สานตนุกล่าวเช่นคราวแรก เหตุการณ์เกิดขึ้นอีกซ้ำแล้ว
ซ้ำเล่า เป็นเวลาถึง ๗ ปีที่พระกุมารเจ็ดพระองค์ถูกทิ้งลงในมทานที
ล่วงถึงปีที่แปดพระราชโอรสองค์ที่แปดก็ประสูติ

คงคา แม่รักลูก (แล้วคงคาเทวีก้เตรียมจะนำพระกุมารไปทิ้งน้ำอีกครั้ง ครั้นนี้
सानตนุมหาราชท้วงขึ้น)

วยาส-सानตนุ พยัคเถอะคงคา เธอสังหารราชโอรสเพื่อเหตุใด

- คงคา เพื่อเหตุใดหรือเพคะ ขอพระราชทานกราบทูลเหตุผล เพราะหม่อมฉัน คือคงคา เทวีแห่งสายน้ำ สิ่งที่หม่อมฉันทำลงไปนั้นไม่ได้เกิดจากความปรารถนาจะสังหารกุมาร แต่หม่อมฉันตั้งใจจะสงเคราะห์ เพราะอดีตชาติของกุมารทั้งแปดคนนั้นเป็นทเวะ แต่เพราะบังอาจไปลักโคของฤๅษีสัณฐ์จึงถูกสาปให้มาเกิดในมนุษย์โลก หม่อมฉันจึงจำเป็นต้องอนุกุล ๘ ทเวะ รับเป็นมารดาและรับสังหารทเวะเหล่านั้นในทันทีที่เธอ จูติ ทูลกระหม่อมเพคะ ทรงระลึกถึงคำมั่นที่เคยประทานให้หม่อมฉัน ได้หรือไม่ บัดนี้พระองค์ทรงล่วงสัญญา นั้น หม่อมฉันจึงจำเป็นต้อง ถวายบังคมลาฝ่าพระบาทไปในวันนี้ แต่ขอกราบทูลว่าโอรสองค์สุดท้าย ที่รอดชีวิตจะมีนามว่า ภิษมะ เมื่อเติบโตใหญ่ชื่อเสียงเขาจะเกริกเกียรติ เกรียงไกรไปทั่วทิศานุทิศ จะเรื่องฤทธิ์อำนาจยิ่งกว่าผู้ใดในแผ่นดิน
- วลาส ขาดคำ คงคาเทวีและกุมารก็อันตรธานไปในทันใด
- กุมาร เกิดอะไรขึ้นกับพระราชกุมารองค์นั้นหรือพระฤๅ
- วลาส เวลาผ่านไปได้ ๒๐ ปี ศานตนุราชาทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความ ยุติธรรม อำนวยความสุขสันติ ปราศจากอริราชไพรี มีแต่ความร่มเย็น ทั้งนครทสดิน อยู่มาวันหนึ่งขณะศานตนุราชาเสด็จประพาสเลียบ ยมนามทานที ก็บังเกิดมีละลอกคลื่นครืนครัน บัดนั้นก็ปรากฏมาณพ ผู้หนึ่ง มือถืออาวุธ ผุดขึ้นเหนือน้ำ
- กุมาร ภิษมะใช่หรือไม่พระฤๅ
- วลาส ใช่ ศานตนุแน่พระทฤทัยว่ามาณพน้อยนั้นคือพระราชโอรสฯ จึงชวน พระนามคงคาเทวีขึ้นสามครั้ง นางคงคาก็ปรากฏอินทรีย์ขึ้นกลาง ท้องน้ำ
- (คงคาเทวีปรากฏตัวขึ้น และพูดกับศานตนุ)
- คงคา มหาราช มาณพนี้คือภิษมะ โอรสองค์ที่แปดของพระองค์ หม่อมฉันขอ ถวายคืนแด่พระองค์ เธอมีพระพฤตสมบัติครุทเวะ เป็นผู้ประสิทธิ์ศิลป- ศาสตร์ เธอสามารถในเชิงสงครามเพราะมีปรัศรามเป็นครูสอนธนูรเวท ภิษมะจึงทรงเดชเสมอซึ่งทรงศิลป์ ขอพระองค์ทรงรับตัวเธอไปด้วยเถิด ภิษมะเป็นของพระองค์แล้ว

วยาส ศานตุนำพระราชโอรสเสด็จนิวัตพระนคร ชาวประชาต่างชื่นชมพระ
 บารมีอยู่นั้น และกล่าวขวัญกันทั่วว่าในภายภาคหน้า ภิษมะจะต้องเป็น
 มหาราชของค์ต่อไปอย่างแน่นอน

อยู่มาวันหนึ่ง ศานตุนเสด็จประพาสป่าอีกครั้ง ขณะทรงบำ
 บทธาปประพาสริมฝั่งน้ำ ก็มีกลิ่นหอมโชยมาตามลม ทรงสาวพระบาท
 ตามกลิ่นหอมนั้นไป จนกระทั่งได้พบสตรีซึ่งเป็นที่มาของกลิ่นหอมนั้น
 (ขณะนั้นมีหญิงสาวเดินเข้ามาจากอีกทางหนึ่ง)

วยาส-ศานตุน นางชื่ออะไร ใครเป็นบิดา

สตัยวดี นามข้าคือ สตัยวดี เป็นบุตรแห่งนายประมง

กุมาร สตัยวดี มารดาของท่านนะหรือพระฤๅ

วยาส ใช่แล้ว มารดาของอาตมาเอง

พระคเนศ มารดาของท่านก็เกี่ยวข้องกับมหากาพย์นี้ด้วยกระนั้นหรือ

วยาส ชัดชองประการใดหรือเพคะ

พระคเนศ ทาไมได้ นิมนต์ท่านสาธยายต่อไปเถิด

วยาส ศานตุนราชาจึงลดพระขานลงจรดพื้นปฐพี พลังมีสัมโมทนิยยกถาค่อ
 นารินันว่า (ฤๅชวยาสคุกเข่าลง แล้วจึงกล่าวกับนางสตัยวดี) พืคือราชา
 ศานตุนแห่งกรุงหัสติน พืนี้อ้างว้างเป็นโสดอิสระมานานครั้น แสน
 สุรางคณางสวรค์ทั้งปวงพืนี้ก็ได้มีใจนึกทรวงเป็นท่วงถึง แด่อนิจจา
 เมื่อได้สูดกลิ่นหอมจากกายเจ้า กลิ่นนั้นก็ช่านแทรกไปในสายโลหิตของ
 พื และเฝ้าชวนใจให้ไหลหลง รวากับติดต้องอยู่ในพันธนาการอันตรึง
 พืไว้ด้วยข่ายไหม พืขอเชิญสุคตสายใจไปเป็นมิ่งมเหสีของพืเถิดนะ
 สตัยวดี

สตัยวดี ข้าแด่มหาราช หม่อมฉันเป็นสิทธิ์ขาดของบิดา (นายประมงเดินเข้ามา)

นายประมง มหาราชาศานตุน ข้าพระองค์ไม่ข้องขัดคัดค้านแต่อย่างใดในการที่
 สตัยวดี บุตรีแห่งข้าพระองค์ มีประสงค์จะเลือกมหาราชเป็นคู่ครอง
 แต่จำต้องขอพระราชทานของหมั้นเป็นคำสัญญาว่า บุตรีที่เกิดมาใน
 กาลข้างหน้าจักต้องได้เป็นราชาเสวยมหาเศวตฉัตร

วยาส ศานตุนตรัสว่า เรามีอาจให้สตัยวดีนั้นแก่ท่านได้ เหตุเพราะรัชทายาท
 ราชกุมารแห่งเรานั้นยังอยู่ในวัยสกรรจ์ ทรงสรรพพลานุภาพ

- นายประมง ถ้าเช่นนั้นข้าพระองค์ขอกราบบังคมทูลลา มหาราชาจึงคืนหลังยังพระนคร แล้วอย่าได้ทรงอนุสรณ์ถึงสัตยวดีอีกต่อไป
(นายประมงและสัตยวดีจะก้าวเดินออกไป กิษมะเดินเข้ามาอีกทาง แล้วร้องเรียกคนทั้งสองไว้)
- กิษมะ ช้าก่อน ท่านกำลังจะสังหารอริราชรัฐหรือไม่นายประมง ขอท่านจงสดับคำวิงวอนของเราผู้มีนามว่า กิษมะ ขอท่านจงยินยอมยกสัตยวดีให้เป็นบาทบริจาริกาแห่งมหาราชาบิดาเราแต่โดยดีเถิดนะ นายประมง
- นายประมง ขอจงทรงพระเจริญเถิดพระยุพราช ท่านคืออภิชาติบุตรสุดประเสริฐ ข้าทั้งสองขอประคองอัญชลีถวายแด่พระองค์ผู้ทรงศักดิ์ ไม่ว่าข้าจะยินยอมหรือขัดข้องอันตรายก็ย่อมจะเกิดขึ้นแก่ข้าทั้งสองอยู่เป็นประมาณกัน
- กิษมะ อันตรายใด
- นายประมง หากปฏิเสธ ข้าพระองค์ก็เห็นเหตุร้ายรออยู่เบื้องหน้า และแม้ว่าข้าจะถวายลูกสาวแก่มหาราชแล้ว วันใดที่ธิดาของข้าให้กำเนิดบุตรชาย ทารกนั้นก็ย่อมจะเป็นคู่แข่งกับองค์ยุพราชเอง ข้าจึงเกรงว่าหลานข้าลูกสัตยวดี จะเป็นที่ยิงชั่งแห่งพระองค์
- กิษมะ ฉะนั้นเจ้าจงถึงพร้อมด้วยความยินดี ข้าขอปฏิญาณว่า ราชกุมารอันประสูติแต่นางสัตยวดีจะเป็นจอมกษัตริย์ครองนครหัสติน
- นายประมง ยุพราชา พระองค์ก็กล่าวว่าจะยอมสละสิทธิ์ตามสมภพชาติกระนั้นหรือ
- กิษมะ เป็นดังนี้
- นายประมง เหลือจะเชื่อ
- กิษมะ จงเชื่อในสัตย์ปฏิญาณแห่งเราเถิด นายประมง
- นายประมง ข้าขอกล่าววาทจาจากใจในฐานะของบุรุษซึ่งเป็นบิดา ข้ามิได้มีความสงสัยในคำสัตย์ที่พระองค์กล่าวเลย แต่หากวันหนึ่งข้างหน้า เกือบกว่าพระองค์มีโอรส แล้วพระราชกุมารนั้นจะทรงกระทำฉันทนใดต่อคำสัตย์ของพระองค์ผู้ทรงเป็นบิดา และเมื่อราชกุมารนั้นเติบโตใหญ่ เขียวชาญการรบเช่นพระองค์ แล้วประสงค์จะได้เป็นกษัตริย์เล่า ใครจะขัดขวางได้
- กิษมะ เราเข้าใจแล้ว จงเบาใจเถิดนายประมง เพื่อระงับเหตุอันอาจเกิด และเพื่อเป็นพลีแด่พระราชบิดาที่เคารพรักของเรา เราขอสัญญากับท่าน

- ณ บัดนี้ว่า เราผู้มีนามว่า ภิษมะ ขอเสื่อมซึ่งไพเราะคะ สละซึ่งความยินดีในสตรีเพศ เป็นเอกเทศบุรุษตราบนิรันดร์
- นายประมง
ภิษมะ
ภิษมะ
กุมาร
วยาส
- สาธุ ครัสย้าอย่างเมื่อสักครู่อีกครั้งเกิดยุพราช
- เราผู้มีนามว่า ภิษมะ ขอเสื่อมซึ่งไพเราะคะ สละซึ่งความยินดีในสตรีเพศ เป็นเอกเทศบุรุษตราบนิรันดร์
- องค์ภิษมะตรัสเช่นนั้นจริง ๆ หรือ
- ได้ตรัสเช่นนั้นจริง ด้วยพระราชปณิธานที่แน่วแน่ ทนไฉนนั้นก็บังเกิดเสียงอุโฆษครืนครื้นลั่นทมัมพร เทพยนิกรทุกชั้นฟ้าต่างเปล่งกถาว่า “ภิษมะ ภิษมะ” แล้วปรายไปรอยโรยบุปผามาลงมายังพื้นปฐพี (ภิษมะนำสัจยวดีเข้าไปทามหาราชสถานตนุ)
- ภิษมะ
- ขอเชิญพระมหาราณีสด็จขึ้นยังรถแท่งข้าพระองค์ เกล้ากระหม่อมฉันจะขอนำเสด็จสู่พระราชฐาน ณ มหานครหัสติน
- พระคเนศ
- พระคุณเจ้า ภิษมะโปรดสครึหรือไม่
- วยาส
- ไม่มีผู้ใดล่วงรู้ แต่รางวัลที่ทรงได้รับในครั้งนั้นคือได้รับพบว่า ตราใบไคที่ภิษมะเองยังไม่ประสงค์จะสิ้นพระชนม์ ก็จะมีมีผู้ใดประหัตประหารพระองค์ได้
- กุมาร
- พรนั้นเป็นไปได้อย่างไรหรือ
- วยาส
- ย่อมเป็นไปได้
- พระคเนศ
- เหตุการณ์ต่อไปเป็นฉันใดเล่า พระคุณเจ้า
- วยาส
- เวลาล่วงไปได้ ๒๐ ปี มหาราชาและสัจยวดีมีพระราชโอรสสองพระองค์ ทรงพระนามว่า จิตรางคทะ เป็นเชษฐา วิจิตรวีรยะ เป็นอนุชา แต่จิตรางคทะสิ้นพระชนม์ในการรบกับคนธรรพ์ ฉะนั้นเมื่อสถานตนุเสด็จสวรรคต วิจิตรวีรยะจึงเสวยสมบัติเป็นเหววราช
- พระคเนศ
- องค์ภิษมะยังไม่ทรงมีมเหสีใช้หรือไม่
- วยาส
- เป็นดั่งนั้น ทรงดำรงมั่นในสัจญญา แต่ทว่า พระองค์ย่อมทรงตระหนักคืออยู่แล้วว่าหากราชาประสงค์จะกระทำรากษสวิวาห์ ก็จำจะต้องทำศึกชิงนาง แต่อนิจจา วิจิตรวีรยะยุวราชยังมีทรงเชียวชานาญในการรณรงค์ ฉะนั้นจึงตกเป็นราชภาระแห่งองค์ภิษมะที่จะเข้าร่วมปะทะประลองแทน ทรงมีชัยเหนือผู้เข้าร่วมยุทธกริธาทุกคน เสด็จกลับจาก

แคว้นกาศิชนบทพร้อมด้วยเยาวทาริกาพรหมจารีถึง ๓ พระองค์
มิใช่พระองค์เดียว

(ภิชมะนำราชธิดาแคว้นกาศิทั้ง ๓ องค์เข้ามา)

พระคเนศ จะทรงประพาศดินใดกับสามราชธิดาแห่งกาศิ เพราะพระองค์เคยออก
โอรุว่า จะดำรงพระองค์เป็นโสด

ภิชมะ เทวะ ข้าพระองค์มิได้เสียซึ่งสัตย์วาจา เกาศิกสุดาทั้ง ๓ พระองค์นี้
ข้าพระองค์ประสงค์จะให้เป็นมหาราณีแห่งวิจิตรวีระยุวราชา

พระคเนศ นางมีนามว่ากระไรบ้าง

ภิชมะ อัมพา อัมพิกา อัมพาลิกา

กุมาร นางอัมพากำลังรำไท่ (กุมารชี้ไปที่หนึ่งในสามราชธิดา ผู้กำลังร้องไห้)

ภิชมะ จริง ๆ นั้นแหละ นางอัมพา เหตุไฉนนางจึงทรงกันแสงฉะนี้เล่า

อัมพา เรื่องเป็นดังนี้เพคะ ก่อนที่พระองค์จะมีชัยในการประลองและได้ครอบ-
ครองตัวหม่อมฉันนั้น หม่อมฉันได้ปลงทุกข์อยู่กับราชาศาลวะ
ของจงทรงพระกรุณา ข้าแต่ภิชมะพฤตมิราช เมื่อทรงประจักษ์ดังนี้แล้ว
พระองค์ยังจะทรงนำหม่อมฉันไปถวายเยาวราชผู้เป็นอนุชาแห่งพระองค์
ได้กระนั้นหรือเพคะ ราชาศาลวะกำลังเคว่าคอยหม่อมฉันอยู่ โปรด
พระราชทานอิสระแก่หม่อมฉันเถิด พฤตมิราช
(ภิชมะนั่งอยู่ชั่วขณะก่อนจะตอบ)

ภิชมะ หากความที่นางกล่าวมาแล้วนั้นเป็นคำสัตย์ อิสระภาพย่อมเป็นสิทธิ์ของ
เจ้า อัมพา

(อัมพาวิ่งตรงเข้าไปหาศาลวะซึ่งนั่งอยู่อีกด้าน แต่เมื่อศาลวะเห็นนาง
ก็เริ่มหัวเราะ อัมพาชะงัก)

อัมพา ศาลวะ.....

ศาลวะ นางประสงค์สิ่งใดหรือ

อัมพา โฉนพระองค์จึงทรงพระสรวล

ศาลวะ ภิชมะพฤตมิราชปล่อยตัวนางมากระนั้นหรือ

อัมพา เพคะ

ศาลวะ จงคืนกลับไปหาภิชมะเถิดอัมพา ข้ามิได้มีใจปรารถนานางอีกต่อไปแล้ว

อัมพา ตรัสอะไรเช่นนั้น

- ศาลวะ ภิษมะกระทำรากษสวาทมีชัยชนะเหนือบุรุษอื่นใด ได้นำไปเป็น
บำเหน็จณรงค์ นางมีมลทินเสียแล้ว เราจะรับนางผู้ซึ่งเป็นสมบัติของ
บุรุษอื่นเข้าสู่นครเรามีได้
- อัมพา หม่อมฉันมิใช่สมบัติของภิษมะ พฤฒิราชพระองค์นั้นมีได้แต่ต้อง
หม่อมฉัน แม้แต่หลังพระหัตถ์ก็มีเคยสัมผัสหม่อมฉันให้เสื่อมศักดิ์
เสียศรี ภิษมะมิได้ทรงปรารถนาที่จะใกล้กายหม่อมฉัน หม่อมฉันยัง
คงเป็นพรหมจารีไม่มีมลทิน ข้าแต่ศาลวะ หากทรงฝันพระพักตร์
มาทอดพระเนตรแล้ว ณ นัยนาของหม่อมฉันแล้ว จะทรงประจักษ์ว่า
มีแต่เพียงพระองค์เท่านั้นที่สถิตอยู่ในคลองจักษุของหม่อมฉัน
- ศาลวะ นางจงไปเสียเถิด
- อัมพา หม่อมฉันจะไปไหนได้อีก
- ศาลวะ ข้าชอกล่าวข้าเป็นคำรบสอง ข้ามิได้มีใจปรารถนานางอีกต่อไปแล้ว
ภิษมะมิชัยได้เป็นเจ้าของนาง จึงหาควรที่นางจะอยู่ ณ ที่นี้ให้นานเกิน
การณ์อันควรไม่ จงไปเสีย อัมพา ข้ามิปรารถนาจะให้โลกตราว่าข้าเป็น
บุรุษผู้กินเดนชายอื่น
(อัมพากริคร้องราวเสียด)
- อัมพา ภิษมะ (ภิษมะยืนอยู่ตรงนั้น)
- ภิษมะ เกิดเหตุใดขึ้นหรือ
- อัมพา ทรงพระกรุณาหม่อมฉันด้วย บุรุษอันเป็นที่เสน่หาปฏิเสธหม่อมฉันเสีย
แล้ว พฤฒิราช พระองค์คือมูลเหตุแห่งเทวชทุกข์ของหม่อมฉันใน
ครานี้ พระองค์จะทรงละเลยความทุกข์ของหม่อมฉันไม่ได้ เมื่อทรงมี
ชัยและได้ตัวหม่อมฉันมาแล้วพระองค์ย่อมต้องทรงอภิเษกกับหม่อมฉัน
นางเองก็แจ้งแก่ใจอยู่ว่าข้าไม่อาจมีคู่เสนาหา อัมพาเอ๋ย ชั่วชีวิตข้านี้ไม่
อาจจักมีนางใด ๆ ได้ เมื่อราชาศาลวะปฏิเสธเจ้าแล้ว ก็ถือว่าบัดนี้เจ้า
เป็นอิสรสตรี มิมีผู้หนึ่งผู้ใดเป็นเจ้าของ ขอนางจงคืนสู่ปิตุภูมิเถิด
- อัมพา ไม่ หม่อมฉันไม่ยอมรับอิสราภาพนี้ หม่อมฉันจะไม่กลับคืนแคว้นกาศิ
ในสภาวะอันน่าอับยศเช่นนี้ พฤฒิราชภิษมะ โปรดสดับให้จงดี ต่อแต่นี้
หม่อมฉันจะนุ่งห่มด้วยผ้าผืนเก่าคร่ำและขาดฉีก จะจาริกภิกขาขอไป

- ทุกหนทุกแห่ง คุ่มเดินไปล่าพัง เอาความจงเกลียดจงชังมายังชีวิต ตั้ง
จิตอยู่ในความพยายามหาพระองค์ทั้งกลางวันและกลางคืน จะ
ค้นค้นค้นหาผู้ที่สามารถจะพิฆาตฆ่าพระองค์ให้พบ
- ภิชมะ หากข้าไม่ยอมตายก็หาผู้ใดมาสังหารข้าได้ไม่
- อัมพา หม่อมฉันจะเพียรพยายาม และหม่อมฉันขอประกาศว่า หม่อมฉัน
จะเป็นเพชรฆาตผู้นำมรณภัยมาสู่พระองค์ให้จงได้ พระองค์จงจำ
หม่อมฉันไว้ให้ดี จงรำลึกไว้เสมอว่า บนผืนแผ่นดินนี้จะมีสตรีหนึ่ง
ซึ่งคิดถึงพระองค์อยู่ทุกขณะ พฤตราชภิชมะ อัมพาคือมรณาแห่งท่าน
(ภิชมะมองอัมพาอย่างเจ็บ ๆ สัตยวคีร้องให้เข้ามา)
- สัตยวดี ภิชมะ ภิชมะ
- ภิชมะ มีเหตุใดหรือพระมหาราชา
- สัตยวดี วิจิตรวีระ ลูกชายของหม่อมฉันตายเสียแล้ว (เจ็บไปชั่วครู่)
- พระคนศ ยูวราชพระองค์นั้นสวรรคตโดยปราศจากพระโอรสกระนั้นหรือ
- วยาส เป็นดังนี้ เสด็จเสวยสวรรคในวันสยุมพรกับอัมพิกาและอัมพาลิกา
- พระคนศ ฉะนั้นแล้วจะมีผู้ใดสืบสันตติวงศ์การต่อไปเล่า พระคุณเจ้า
- วยาส ไม่มี ไม่มีแม้แต่ผู้เดียว
- พระคนศ หากปราศจากซึ่งพระราชกุมารเสียแล้ว มหาเทพยนี้ย่อมจะดำเนินต่อไป
มิได้
- วยาส ฉะนั้น เทวะ
- พระคนศ ฉะนั้นแล้วจึงควรจะให้อัมพิกาและอัมพาลิกา มเหสีทั้งสองพระองค์ของ
ยูวราชผู้มีราชสวรงค์ กระทำเกษตรชะประเพณีเพื่อให้ทรงมีพระครรภ์
- วยาส เจริญพร พระราชกุมารที่มีประสูติกาลนั้นจะทรงสิทธิ์และทรงศักดิ์ตาม
สมภพชาติ
- ภิชมะ แล้วจะหาผู้ใดมากระทำนิโยคเล่า
- พระคนศ ภิชมะ ท่านเองคือผู้เหมาะสม ท่านเพียงผู้เดียวเท่านั้น
- ภิชมะ ข้าพระองค์มีอาจตระบัดซึ่งอดีตสัญญาอันให้ไว้แก่นายประมงเมื่อครั้ง
กระนั้นได้
- พระคนศ ราชวงศ์กुरुกำลังถึงซึ่งวิกฤตกาล ขอท่านจงละปฏิญาณอันได้สาบานไว้
ในอดีตสักครั้งเถิด

- ภิชมะ** เทวะ ข้าพระองค์มั่นในพรหมจรรย์ตามสัญญามานานหนักหนา ราตรี แล้วราตรีเล่าที่ข้าพระองค์ต้องกระทำสงครามกับรากจิตในจิตใจอัน เกิดขึ้นตามวิสัยบุรุษเพศ แต่ข้าพระองค์ก็มีชัยในที่สุด บัดนี้ข้าพระองค์ มีอายุกว่า ๕๐ แล้ว การตรึงมัดสัจย์จึงเป็นสาหัสกรรมอันทรมาณยิ่งกว่า มรณะ ขอทรงพระเมตตาอย่าคร่ำถึงเรื่องนี้อีกเลย เทวะ
- พระคเนศ** ฉะนั้นแล้วมหากาพย์อันเป็นพงศาวดารแห่งราชวงศ์กुरुก็จะต้องค้าง อยู่เพียงเท่านี้
(พระคเนศวางมือจากคัมภีร์ ทนไฉนนั้นสัจยวดีก็กล่าวขึ้น)
- สัจยวดี** ข้าก่อนเทวะ อย่าเพิ่งเสด็จไป (นางเดินเข้าไปหาฤๅษี व्याส) व्याส ยังมีบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งสามารถจะกระทำนิโยคัมพิกาและอัมพาลิกาได้ ซึ่งเจ้าอาจจะหลงลืมไป
- ว्याส** ขอพระราชมารดาจงตรัสบอกมาเถิด
- สัจยวดี** เจ้าเอง व्याส
- พระคเนศ** เหตุใดจึงเป็นมหามุณีฤๅษี व्याส สัจยวดี เธอไปได้ความคิดเช่นนั้นมาจาก ผู้ใด
- ภิชมะ** มติแห่งมหารานีนันถูกต้อง ฤๅษี व्याสเป็นอาทิบุตรแห่งมหารานี จึงนับ เป็นหนึ่งในสัมพันธวงศ์แห่งราชตระกูลกुरुโดยปริยาย
- กุมาร** แต่ฤๅษี व्याสคือผู้รจนามหากาพย์นี้
- ภิชมะ** ฉะนั้นแหละจึงเป็นภาระที่ฤๅษี व्याสไม่พึงจะปฏิเสธ
- พระคเนศ** ในฐานะที่ข้าเป็นผู้ลิขิตมหากาพย์นี้ ข้ามีอาจปลงใจเห็นพ้องกับการอัน พิศดารดังนี้ได้
- สัจยวดี** เทวะ พระองค์มิใช่หรือที่ออกโอษฐ์ไว้แต่เมื่อแรกเสด็จ ณ ที่นี้ว่า “เรา คือผู้อำนวยแต่ความสุขสวัสดิ์และศานติ”
- พระคเนศ** เป็นดั่งนั้นจริง แต่สรรพางค์แห่งฤๅษี व्याสไม่มีสิ่งใดที่จำเริญตาจำเริญใจ เลย
- สัจยวดี** เป็นการดีที่เป็นดั่งนั้น หากนารีทั้งสองมิได้มีใจรักเกี่ยวกลิ่นและผิวพรรณ อันเข้มคล้ำของว्याส ราชโอรสจากการนิโยคยอมจะทรงไว้ซึ่งคุณสมบัติ อันควรแก่คำสรรเสริญ

- (นางเข้าไปใกล้ฤษีवास) พละนามัยของลูกเป็นจันได
- วยาส สมบูรณ์ดี ไม่มีโรคพาธพระเจ้าข้า
- สตัยวดี แม่ดีใจที่ได้ยินเช่นนี้ (นางคบบมือขึ้นเป็นสัญญาณ) ผู้ใดอยู่เบื้องนอก
จงไปแจ้งแก่อัมพิกาและอัมพาลิกาว่า บัดนี้มีผู้ที่ยินยอมพร้อมจะกระทำ
นิโยคพิธิแล้ว จงนำนางไปโสภจสรงทรงเครื่องให้พร้อมสรรพ
(ระหว่างที่อัมพิกาและอัมพาลิกาแต่งตัวเตรียมเข้าสู่พิธด้วยความยินดี
นั้น สตัยวดีพูดกับฤษีवास) บัดนี้โชคชะตาอนาคตแห่งราชวงศ์กुरुอยู่
ในอุ้งหัตถ์แห่งเจ้าแล้ว จงสำรวจวารินทรีย์ปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์เกิด
(สตัยวดีเดินไปหานางอัมพิกาซึ่งกำลังแต่งตัวให้พร้อมสำหรับการ
ปรากฏคน) บัดนี้เชษฐภรรดาแห่งเจ้าพร้อมจะรับเจ้าผู้เป็นกนิษฐภคินี
เป็นชายาแล้ว อัมพิกาเอ๋ย อย่ารีรออยู่เลย จงอำนวยซึ่งความสวัสดิแด่
จันทรวงศ์พงศ์กुरुแห่งเราทั้งปวงเถิด
- (สตัยวดีและภิกษุมะถอยออกไป ฤษีवासเข้าไปหานางอัมพิกา เมื่อนาง
มองเห็นมหาฤษีนางก็ล้มลงกับพื้นแล้วร้องไห้ นางหลับตาลงด้วย
ความรังเกียจภาพที่เห็น ฤษีवासโน้มลงสัมผัสโหล่นางแล้วกล่าวขึ้น)
- วยาส เจ้าหลับตาลงจะนี้เพราะไม่ปรารถนาจะมองสังขารอันทรลักษณ์ของ
อาตมากระนั้นหรือ หรือเพราะกระอักกระอ่วนชวนขังในความชราของอาตมา
(อัมพิกาไม่ตอบ) บัดนี้อาตมาได้ร่วมรสรักกับเจ้าแล้ว เจ้าจะมีราชโอรส
นามว่าอฤตราษฎร์ กุมารนั้นจะได้เป็นกษัตริย์ครองหัสติน แด่นัยนา
กุมารนั้นจะมีดบอดเหตุเพราะเจ้าผู้เป็นมารดาหลับตาไม่มองดูอาตมา
- สตัยวดี มหาราชาจะดาบอดได้อย่างไร (อัมพิกาออกไป อัมพาลิกาเข้ามา)
ณ บัดนี้เจ้าจงกระทำนิโยคเพื่อให้ราชวงศ์มีราชกุมารอีกองค์หนึ่งเถิด
อัมพาลิกา
- วยาส (อัมพาลิกามองดูฤษีवासด้วยความทวนกล้ว นางไม่ร้องไห้และไม่หลับ
ตา แต่ร่างกายของนางสั่นด้วยความหวาดกลัวและขยะแขยงในกลิ่น
กายของฤษีवास เกิดอาการช็อคเผือกไปทั้งร่าง นางทรุดลงกับพื้น
ฤษีवासโน้มลงสัมผัสโหล่นางพร้อมกับกล่าวขึ้น) อัมพาลิกา เหตุไฉน
ผิวพรรณเจ้าจึงช็อคขาวจะนี้เล่า สองปรางที่เคยแจ่มแล้มนั้นแดงดังแค้นชาด

ของเจ้ากลับเผือดลงด้วยความรังเกียจกลัวตัวอาตมากระนั้นหรือ
(ด้วยความพรั่นกลัวนางจึงไม่ตอบคำถาม) เจ้าจะให้กำเนิดราชนโอรส
เช่นเดียวกัน กุมารนั้นจะมีนามว่าปาณฑุ ผู้มีผิวกายซีดขาวราวน้ำมัน
เช่นผิวของเจ้าในขณะนี้
(พระคเนศกล่าวทักขึ้นขณะที่ฤๅษียาสเดินกลับมา)

พระคเนศ มหาฤๅษี ท่านหรือมิใช่ที่กล่าววาจาไว้นี้แต่แรกว่า โสภิตที่ข้ารจนาคือเรื่อง
มหาอุทกสงคราม

วยาส อาตมากล่าวเช่นนั้นจริง เทวะ

พระคเนศ พระคุณเจ้าจะนำกุมารที่ให้กำเนิดขึ้นมาเองนั้นไปสู่การประหัตประหาร
กันจะนั้นหรือ

วยาส พระพิฆเนศ ท่านเองหรือมิใช่ที่กล่าววาจาไว้ในเบื้องปฐมว่า จะมีทรง
ละหัดถ์ลงกลางคัน

พระคเนศ จริงแล้วพระคุณเจ้า ฉะนั้นมหาเทพนี้จะดำเนินต่อไป โดยมีฤๅษี
ผู้ดาบอดและปาณฑุผู้ซีดเผือด โอรสทั้งสองแห่งท่าน เป็นตัวละคร
สำคัญ

กุมาร เล่าเรื่องต่อเลยเถิด

พระคเนศ เพียงลัดนิ้วมือเดียว

วยาส เวลาที่ล่วงไป ๒๐ ปี
(พระคเนศลากเส้นยาวข้ามหน้าสมุดที่กำลังเขียน)

พระคเนศ รวบรวมดีจริง ๆ

กุมาร ปาณฑุและฤๅษีกำลังเจริญวัย

พระคเนศ ใครจะได้เป็นกษัตริย์

กุมาร ปาณฑุ เพราะฤๅษีผู้พี่นั้นพระเนตรบอด
(สตรีหนึ่งเดินเข้ามา สองตาของนางเพ่งตรงยังพระอาทิตย์)

วยาส เจ้าเห็นสตรีนางนั้นหรือไม่

กุมาร ข้าเห็นแล้ว

วยาส นางมีนามว่ากุนตี นางกำลังร่ำไห้กับโชคชะตาที่พรหมเทพทรงลิขิตไว้
แล้ว โอรสที่ประสูติแต่นางล้วนเป็นวีรบุรุษที่โลกสรรเสริญ และหาก
ไร้ซึ่งบุรุษเหล่านั้นเจ้าก็ไม่อาจมานั่งอยู่ ณ ที่นี้ได้

- กุมาร   ทำไมนางจึงเพ่งมองไปยังดวงอาทิตย์ไม่วางตาอย่างนั้น
- วยาส   มันเป็นความลับ
- พระคเนศ   เป็นความลับหรือ ขอพระคุณเจ้าจงเล่าให้กระจ่างเถิด
- วยาส   ไม่ได้หรอกทนะ ยังไม่ถึงเวลาอันควรเปิดเผย
- พระคเนศ   โอ้.....สำคัญปานฉะนั้นเชียวหรือ ถ้าเช่นนั้นนิมนต์ท่านดำเนินเรื่องราวต่อเถิด
- กุมาร   ราชาปานทุอภิเชกกับนางกุนตีใช่หรือไม่
- (ปานทุและกุนตีเดินออกมาพร้อมกัน มีสตรีอีกนางหนึ่งเข้ามาสมทบ)
- วยาส   มหาราชปานทุทรงเข้าพิธีสยุมพรกับนางกุนตี และทรงมีมเหสีอีกพระองค์นามว่านางมาทรี แต่แล้ววันหนึ่งขณะที่ปานทุเสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ ก็ทอดพระเนตรพบมฤคเมษผู้หนึ่งกำลังเรึงรักสมครสังวาสอยู่ในเพิงพุ่มไม้ จึงทรงผาดแผลงศรต้องเนื้อทรายทั้งคู่ ตัวผู้พลัดตกลงจากหลังตัวเมีย
- (เนื้อทรายทั้งคู่คืนร่างเป็นพราหมณ์และพราหมณี พราหมณ์ซึ่งกำลังหายใจระรายนั่นกล่าวขึ้น)
- พราหมณ์   แม้ขณะประสพสัตว์กำลังเป็นสัดกัน มนุษย์ก็มีอาจยับยั้งสัญชาตญาณอันกระหายเลือดได้ วิชามีสามารถประหารชะตากรรมได้ แต่ชะตากรรมสามารถทำลายวิชาได้
- ปานทุ   ถ้อยคำของท่านหมายความว่าอะไร
- พราหมณ์   ทรงกระทำเยี่ยงนี้ได้อย่างไร มหาราชปานทุ ทรงสังหารข้าและภรรยาได้อย่างไร
- ปานทุ   การล่าสัตว์คือราชกริยาอันเป็นอภิสิทธิ์แห่งมหาราชทั้งปวง เหตุใดท่านจึงกล่าวโทษเราเช่นนี้เล่า
- พราหมณ์   มหาราช ข้าขอคำหิทธิโทษท่าน ผู้เสื่อมความเคารพในการประเวณี ท่านทำร้ายข้าและภรรยาในเวลาที่เราทั้งสองกำลังเกษมโลภียสุขกันอยู่ มหาราช ท่านย่อมตระหนักดีว่าความพึงใจของสตรีนั้นย่อมอยู่เหนือความพึงพอใจทั้งปวง ข้าเคยทำบาปกรรมใดไว้แก่ท่านกระนั้นหรือ มหาราชโหด ข้าขอสาปแช่งท่าน ยามใดที่ท่านบังเกิดความกำหนัด

และสมัครสั่งวาสกับชายาคนใดก็ตาม ยามนั้นมัจจุราชจะมาเยือนท่าน
เช่นที่ข้าและภรรยากำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้

(พราหมณ์ทั้งสองสิ้นใจตาย กุณดีและมาทรีวิ่งตรงมายังปามทุ ผู้ซึ่ง
กำลังเปลื้องผ้าคล้องคอที่แสดงความเป็นกษัตริย์ออก)

ปามทุ

พี่ต้องคำสาปเสียแล้ว นับแต่นี้พี่จะบำเพ็ญเมถุนวิริตปฏิบัติธรรม ประ-
พฤติตนเป็นฤษี มีป่าเป็นที่อาศัย ทางไกลมนุสสาวาส น้องทั้งสอง
จงกลับไปทูลพระนางสัตยวดีและองค์ภิษมะว่า บัดนี้ปามทุขอเนรเทศ
ตัวเองไปอยู่ป่า เป็นสันยาสี

(ปามทุเดินไปยังธฤตราษฎร์) พระเชษฐา บัดนี้พระองค์คือมหาราชา
แห่งกรุงหัสตินแล้ว (ปามทุเอาผ้าคล้องคอนั้นคล้องให้ธฤตราษฎร์
แล้วก็เดินจากไปโดยมีมาทรีและกุณดีตามไปด้วย)

กุณดี

มาทรีและหม่อมฉันมีอาจจะอยู่ในพระราชฐานต่อไปได้อีก เมื่อทูล-
กระหม่อมจะเสด็จจนประเวศน์ก็ขอให้หม่อมฉันทั้งสองได้ติดตามไป
รับใช้ใต้ฝ่าละอองธุลี เป็นสทธรรมาริณีสองรองเบื้องพระบาททั้งคู่
ด้วยเถิดนะเพคะ

ปามทุ

จะติดตามพี่ไปทำไม พี่ไม่มีสิ่งใดจะตอบแทนน้องทั้งสองคน ทั้งแดนที่
พี่จะไปอาศัยอยู่นั้นก็เป็นทูลสถานอันกันดารไร้ผู้คน ทั้งหนทางหรือก็
ยากที่ใครจะผ่านได้

กุณดี

ถึงอย่างไรหม่อมฉันทั้งสองก็ขอติดตามทูลกระหม่อมไปด้วยเพคะ
(ทั้งสามเดินออกไป)

กุมาร

(กับฤษีवास) แต่ท่านบอกว่าพระนางกุณดีจะมีโอรส แล้วเมื่อเหตุการณ์
เป็นเช่นนั้นนางจะมีโอรสได้อย่างไร

वास

อีกสักครู่ความจริงจะปรากฏและเจ้าจะประจักษ์
(ฉับพลันนั้นฟ้าก็ลั่นลมก็โหมกระหน่ำราวกับกำลังเกรี้ยวกราด)

พระคเนศ

โฉนลมพายุจึงพัดกระหน่ำเยือกเย็นถึงปานนี้ หิมบาดตกลงมาตาม
ธรรมชาติหรือผู้มีอำนาจบันดาลให้เป็นไป
(ปามทุโอบนางกุณดีและนางมาทรีก้าวเดินฝ่าพายุอันหนาวเหน็บออกมา)

- วยาส   มหาราชฤषีและสทธรรมาริณีสองเสด็จสู่ทิมัลย์ อันเป็นมหาปรสสถาน
(ปาณฑุหยุดเดิน แล้วเหลียวมองหาที่พักหลบพายุหิมะ)
พระองค์กำลังโทมัสกับการที่ทรงไร้ซึ่งพระปิโยรส จึงทรงมีพระ-
ประสงค์จะให้นางกุนตีมีประเวณีกับบุรุษอื่น
- ปาณฑุ   (กับนางกุนตี) ไซ้ กับบุรุษอื่น
- กุนตี   ไม่เพคะ หม่อมฉันเป็นของทูลกระหม่อมแต่เพียงผู้เดียว
- มาทรี   ไซ้เพคะ ทูลกระหม่อมเพียงผู้เดียวเท่านั้น
- ปาณฑุ   แต่หากที่มีประเวณีกับน้อง พี่ก็จะถึงซึ่งความตาย
(ทันใดนั้นกุนตีก็กล่าวแก่ปาณฑุ)
- กุนตี   ทูลกระหม่อมเพคะ หม่อมฉันพอจะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งถวายได้
หม่อมฉันมีมนตราอยู่บทหนึ่ง
- ปาณฑุ   น้องได้มนตรนั้นมาจากผู้ใด
- กุนตี   เมื่อหม่อมฉันมีอายุเพียง ๑๔ ปี ขณะที่ยังพำนักอยู่กับมหาราชากุนตี-
โกชนัน หม่อมฉันเคยปฏิบัติบูชาถวายแด่ฤษีทรวาสจนเป็นที่พอใจท่าน
ท่านจึงสอนมนตร์ให้หม่อมฉันเพคะ
- ปาณฑุ   มนตรนั้นมีสรรพคุณเช่นใด
- กุนตี   เมื่อรำยมนตราแล้ว สามารถอัญเชิญเทพเจ้าให้มาปรากฏพระองค์ได้
เพคะ
- มาทรี   และ.....สามารถทูลขอโอรสจากเทพเจ้าได้กระนั้นหรือเพคะ
- กุนตี   เป็นเช่นนั้น
- มาทรี   ทรงแน่ใจได้เช่นไรเพคะ
- กุนตี   พี่แน่ใจ
- ปาณฑุ   น้องพร้อมที่จะสาธยายมนตรนั้นหรือไม่
- กุนตี   หม่อมฉันพร้อมแล้วเพคะ
- ปาณฑุ   เช่นนั้นแล้วขออน้องจงรำยมนตร์ ณ บัดนี้เถิด
- กุนตี   เทวะพระองค์ใดเล่าที่หม่อมฉันควรจะอัญเชิญมาเป็นองค์แรก
- ปาณฑุ   จงอัญเชิญธรรมเทวะเป็นพระองค์แรก

(พระคเนศและฤๅษีवासเริ่มแสดงภาพพิธอันเข้มขลัง โดยมีกุมารเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพิธีด้วย ในขณะที่ปรากฏเป็นภาพตัดเงาดำร่างหนึ่งขึ้นที่ฉากหลัง พระคเนศก็นำดาบมาวางไว้ในมือกุมาร ปาณทัพบูคกับกุนตี) พี่ชอร้องเธอ กุนตี จงให้โอรสแก่พี่อีก จงอัญเชิญวายุเทวะ (กุนตีรำยมนตร์เป็นทนต์ที่สอง พระคเนศวางคทาลงในมือกุมาร กุนตีกล่าวขึ้น)

กุนตี ณ วาระนี้ข้าขอสาธยายมนตร์เป็นคาบที่สาม ขออัญเชิญองค์อมรินทร์ราชาแห่งเทวานุเทพ

(พระคเนศวางคันศรและลูกศรลงในมือกุมาร มาทรีบูคกับกุนตี)
มาทรี พระพินาง โปรดสอนมนตร์อันศักดิ์สิทธิ์นี้ประทานแก่หม่อมฉันด้วย หม่อมฉันปรารถนาจะมีโอรสบ้าง

ปาณทั มาทรี น้องจงอัญเชิญอัศวิน เทพแฝดผู้มีกาญจนเนตรเกิด (มาทรีสาธยายมนตร์ จากนั้นมีชาย ๕ คนเดินไปยังนางกุนตี นางเริ่มออกชื้อชายเหล่านั้นตามลำดับ)

กุนตี นี่คือนฤๅษีธรรมาเทวบุตร โอรสองค์แรก เป็นอชาตศัตรูผู้หนักในสังกะ ประสูติมาเพื่อเลวร้ายไซสวรย์ นี่คือนฤๅษี วายุเทวบุตร ทรงพลกำลังน่าสะพรึง ยามยาดราก็ประหนึ่งจะกระทำให้แผ่นดินกินทนต์พัง นี่คือนฤๅษี บุตรองค์อมรินทร์ ฉายาว่าปรันดปะ ผู้ประสูติมาเพื่อมีชัยชนะ

มาทรี นี่คือนฤๅษีและสทเทพ อัศวินเทวบุตร ผู้เชี่ยวชาญการบังคับอาชาและโหราศาสตร์

(ปาณทัมองดูราชโอรสทั้ง ๕ ด้วยความปลาบปลื้มภูมิใจ)

ปาณทั บัดนี้ ข้าปาณทั ได้เป็นชนกแห่งปัญจเทวบุตรแล้ว (ฤๅษีवासกล่าวกับกุมาร)

วยาส เหตุเพราะมาณพทั้งห้าคือโอรสของมหाराชปาณทั จึงได้ฉายาว่า ปาณพภราดาปาณพคือตัวละครเอกของมหากาพย์เรื่องนี้

กุมาร แล้วข้ามีสายโลหิตเดียวกับปาณพหรือโชน ข้าสืบเชื้อสายมาจากทวยเทพหรือหาไม พระฤๅษี

- วยาส มทาทาพณ์นี้จะเฉลยให้เจ้าได้ประจักษ์เองในที่สุด
(พระคนศกล่าวกถามในขณะที่ภราดาปาณทพเดินไปหานางกุนติ)
- พระคนศ ถ้าข้าประมาณมิผิด ธฤตราชภูรค์คงได้เป็นมหาราชครองทศดินทั้งที่มี
พระเนตรพิการใช่หรือไม่
- วยาส ใช่แล้วเทวะ
- พระคนศ ทรงมีพระมเหสีด้วยหรือไม่
- วยาส เทวะ ธฤตราชภูรค์ทรงมีมเหสีชื่อคานธารี นางเป็นกนิษฐกนิศแห่ง
คัลยามหาราชผู้ครองแคว้นมัทระ ช่างเป็นมทาทาพณ์ที่น่าสนุกจริง ๆ
เออ เทวะ พระองค์ลืขิตเรียบร้อยแล้วรี
- พระคนศ พระคุณเจ้าอย่าได้วิตกไปเลย
(สรีวีกาอันเป็นที่พาหนะของนางคานธารีเคลื่อนออกมา แล้วหยุดลง)
- วยาส ขณะที่นางคานธารีแยกไปประทับ ณ คำนักรัจันทรเพื่อรอเข้าพระราช-
พิธีสยมพรนั้น พระนางทรงมีนางข้าหลวงคอยนำข่าวต่าง ๆ ไปทูลถวาย
(นางข้าหลวงวัยเยาว์ผู้หนึ่ง ซึ่งเคยร่ำเรึงเดินเข้ามาด้วยกิริยาที่เศร้า
สลด)
- คานธารี มีเหตุใดเกิดขึ้นหรือจึงทำให้เจ้าผู้มีแต่ความรื่นเรึงกลับมีสีหน้าเช่นนี้
- ข้าหลวง ข้าแต่พระแม่เจ้า.....
- คานธารี จงเล่ามาว่าเจ้าไปที่ไหนและพบเห็นอะไรมาบ้าง
- ข้าหลวง หม่อมฉันเข้าไปในปราสาทองค์ธฤตราชภูรค์มาเพคะ
- คานธารี แล้วอย่างไรต่อไป
- ข้าหลวง หม่อมฉันเห็น.....เห็นองค์ธฤตราชภูรค์ มหาราชผู้จะเป็นพระราชสวามี
เพคะ
- คานธารี เจ้าได้แลเห็นมหาราชแล้วหรือ
- ข้าหลวง เพคะ
- คานธารี จงพรรณนาลักษณะการแห่งพระองค์ให้ข้าฟังเดี๋ยวนี ทรงพระสิริสาอาง
ประการไร ทรงจำเริญพระพลานามัยหรือไม่
- ข้าหลวง เพคะ ทรงเจริญพระพลานามัยเป็นที่ยิ่งเพคะ
- คานธารี แล้วเหตุใดเจ้าจึงร่ำให้ คอบข้าเดี๋ยวนี

- ข้าหลวง พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ทูลกระหม่อมทรงถูกทลากลวงแล้วเพคะ
มหาราชพระองค์นั้นพระเนตรบอดทั้งสองข้างเพคะ
- คานธารี เจ้าหมายความว่าอะไร
- ข้าหลวง มหาราชอุตรราชภูริพระเนตรพิการมาตั้งแต่ทรงประสูติเพคะ
- คานธารี เป็นไปไม่ได้ มหาราชจะตาบอดได้อย่างไร เจ้าพลาดเสียแล้ว
- ข้าหลวง หม่อมฉันสอบถามเอาความมาจากมหาดเล็กข้าผู้หนึ่งเพคะ องค์อุตร-
ราชภูริพระเนตรบอดจริง ๆ นะเพคะ
- คานธารี ฉะนั้นหมายความว่า ข้าถูกชาวนครหัสตินยอมย่ำอาพรางความหรือนี้
อนิจจา พิธีสมรสอันเกริกไกรจัดเตรียมขึ้นไว้พร้อมสรรพแล้ว สวามี
ผู้ตาบอดจะเดินถือธารพระกรเคาะเคาะถูกกักไปตามลาดพระบาทใน
ความมืดเคียดคู่กับข้า เป็นไปไม่ได้ ข้าที่เจ้าสดับมาเป็นเรื่องมุสา
แต่อนิจจา ถ้าข้ามันเป็นจริง.....
- ข้าหลวง องค์อุตรราชภูริพระเนตรบอดจริง ๆ เพคะ หม่อมฉันเห็นมากับตา
(ขณะนั้นคานธารีนั่งนิ่งไม่ไหวติง)
- คานธารี ฉะนั้นแล้วเครื่องสำอางค์พัศตร์และพัศตราภรณ์ทั้งปวง ก็ไม่มีความหมาย
ใดๆ ข้าจะมุ่นเกล้าเผ้าผมและประดับศิราภรณ์ไปใย จะสู้ผจงวาดเอา
ขาดแค้นริมฝีปากค่อไปเพื่ออะไร จะประเทืองประทีนผิวพรรณให้ฉว
ละอองผ่องผิวไปทำไมอีกเล่า อนิจจา นัยนาอันงามของข้ายอมทาสาระ
อันใดมิได้อีกแล้ว จงส่งแถบผ้ามาให้ข้า
(นางข้าหลวงส่งแถบผ้าให้คานธารีซึ่งประทับนั่งอย่างสงบงาม)
- ข้าหลวง ทูลกระหม่อมแก้วทอดพระเนตรอะไรเพคะ
- คานธารี ข้ามองเจ้าเป็นภาพสุดท้าย
- ข้าหลวง ทูลกระหม่อมจะทรงกระทำอะไรเพคะ
(คานธารีเอาแถบผ้านั้นมาผูกปิดตาไว้)
- คานธารี ข้ากำลังปิดนัยน์ตาของข้าเสียเพื่อเป็นคารวธรรมถวายแด่พระราชสวามี
ในพิธีสุมพร ข้าขอตั้งปฏิญาณว่า แต่ต่อไปข้าจะไม่เปลื้องผ้าปิดตาออก
จนวันตาย จงส่งมือของเจ้ามาให้ข้า และจงเป็นมัจจุเทศก์นำข้าไปเผ่า
มหาราชเถิด

(นางข้าหลวงจับนางคานธารีเดินไปพบกับธฤตราษฎ์ซึ่งเข้ามาอีกทาง
หนึ่ง คนตรีเริ่มบรรเลง ธฤตราษฎ์เอื้อมมือมาสัมผัสที่หน้าของ
คานธารีและคลำไปถูกผ้าที่ปิดตานางอยู่ เขาประคองนางไว้แล้วเดิน
ออกไปช้า ๆ โดยมีฤชียาสและกุมารคอยช่วยเหลือ)

วยาส   หลังจากนั้นนางคานธารีก็ตั้งครรภ์ กาลล่วงไปได้ ๒ พรรษา แต่ก็ไม่
ปรากฏว่าจะมีพระประสูติกาล ทั้งครรภ์นั้นก็มิมีสัญญาณใหญ่และหนักนัก
(คานธารีปรากฏตัวอีกครั้งหนึ่ง นางประคองครรภ์อันมหิมาออกมา
โดยมีนางข้าหลวงเป็นผู้พุง)

ข้าหลวง   ทูลกระหม่อมเพคะ บัดนี้พระโอรสแห่งพระนางกุนตีประสูติแล้วเพคะ
ทรงพระนามว่า ยุธิษเฐียร ชาวพระนครโจษจันกันเข้าไปทั่วแผ่นดิน
ว่าพระกุมารนี้จะเป็นมหาราชองค์ต่อไปนะเพคะ
(คานธารีเย็บไปชั่วครู่ แล้วจึงกล่าวขึ้น)

คานธารี   จงรับเสาวนีย์จากข้า รีบไปเอาพะเนินเหล็กมา (นางข้าหลวงออกไปนำ
พะเนินเหล็กเข้ามา) ให้นำพะเนินเหล็กลงที่ท้องข้า (นางข้าหลวง
ลงเล) จงทำตามคำสั่งของข้า ณ บัดนี้ (นางข้าหลวงเอาพะเนินนั้น
ฟาดลงไปที่ท้องของคานธารี) แรงกว่านี้ หนักมือกว่านี้ นี่คือคำสั่งของ
ข้า (นางข้าหลวงตีแรงขึ้นไปอีก) แรงกว่านี้อีก ฟาดลงมา เจ้ากำลังช่วย
ให้พระโอรสประสูติรู้หรือไม่ ตีเข้าไป (คานธารีกรีดร้องจนสุดเสียง
นางข้าหลวงชะงัก)

กุมาร   นั่นคือวิธีการทำคลอดหรือ

พระคนศ   โดยปกติก็ไม่จำเป็นต้องทำดั่งนั้นหรอก
(มีก้อนเนื้อก้อนหนึ่งกลิ้งออกมาจากร่างคานธารี)

คานธารี   อะไรที่ออกมาจากครรภ์ข้า

ข้าหลวง   ก้อนเนื้อใหญ่ ละม้ายโลหะมั่งคะ

คานธารี   มันร้อนหรือไม่ มันเคลื่อนไหวหรือไม่

ข้าหลวง   ไม่เลยมั่งคะ มันแข็งและเย็นขึ้น

คานธารี   จงนำก้อนเนื้อนี้ไปทิ้งลงในสระน้ำเสีย แล้วปล่อยให้ข้าอยู่เพียงลำพัง
(นางข้าหลวงกำลังจะนำก้อนเนื้อนั้นออกไป แต่ฤชียาสเข้ามาขวางไว้)

- วยาส   ทยุดก่อน จงแบ่งก้อนเนื้อนั้นออกเป็น ๑๐๐ ชิ้น นำเนื้อแต่ละชิ้นซึ่งแบ่งแล้วนั้นใส่ลงในหม้อดิน แล้วนำน้ำบริสุทธ์พรหมลงไป ก้อนเนื้อ ๑๐๐ ชิ้นก็จะเป็นกุมาร ๑๐๐ องค์
(นางข้าหลวงนำก้อนเนื้อออกไป)
- กุมาร   พระโอรสถึง ๑๐๐ พระองค์เขียวหรือ
- วยาส   เมื่อพระโอรสองค์แรกมีพระประสูติกาล พระกุมารทรงเปล่งเสียงร้องราวกับเสียงลา และขณะนั้นหมาป่าก็ทอนไทยทวนขึ้น ผสมกับเสียงร้องของแร้งและกาตังกักก้องไปทั้งพระนคร กุมารผู้นี้มีนามกว่าทुरโยธน์ ผู้ซึ่งยากจักมีผู้ใดชนะได้ เทวะ ท่านจงจดจำนามนี้ไว้ให้แน่ใจ
- พระคเนศ   ทुरโยธน์
(เสียงของการต่อสู้เริ่มดังขึ้นราวกับเพื่อเป็นการต้อนรับการเกิดของทुरโยธน์ ขณะนั้นภิชมะนำธฤตราษฎร์เดินเข้ามา)
- ธฤตราษฎร์   พระปิตุลา เสียงอื้ออึงที่หม่อมฉันได้สดับอยู่ในขณะนี้คือเสียงอะไร พระเจ้าข้า
- ภิชมะ   เสียงพายุร้าย เสียงอาวุธกระทบกัน เสียงสัตว์ร้าย และเสียงร้องเหมือนลาของลูกชายเจ้า
- ธฤตราษฎร์   ธฤตฺรลอบอบอากาศจนหม่อมฉันแทบจะหายใจไม่ออกแล้ว ท้องฟ้าขณะนี้เป็นอย่างไพระเจ้าข้า พระปิตุลา
- ภิชมะ   ฟ้าแดงเป็นแสงเพลิง
- ธฤตราษฎร์   พระปิตุลา พระองค์ทรงพบพานผ่านวันและคืนมายาวนานนัก โปรดทรงอธิบายให้หม่อมฉันคลายสนเท่ห์ด้วยเถิดพระเจ้าข้า นิमितพิสดรเหล่านี้มีนัยว่าอะไร
- ภิชมะ   เหตุอุบาทว์ทั้งปวงมีความหมายถึงทารกที่เพิ่งเกิด เล่าลือกันไปทั่วว่าทुरโยธน์เกิดมาพร้อมกับความจัญไร ฉะนั้นเพื่อกำจัดภัยเสียแต่ต้นลม ก็จำเป็นต้องนำทารกนั้นไปบูชายัญเสีย
(ธฤตราษฎร์และคานธารีอุ้มเอาทารกซึ่งกำลังกรีดร้องไว้แนบอก)
- ธฤตราษฎร์   ทารกอันเป็นลูกของหม่อมฉันนี้รีที่ใครสวาทนำไปเผาเสียทั้งเป็น
- ภิชมะ   ข้าพุดตามที่ได้ยินมา

- ธฤตราษฎร์** พระปิตุลา พระองค์มิได้เคยทรงอุ้มโอรสไว้ในอ้อมพระพาหา ฉะนั้น พระองค์จึงย่อมไม่มีวันที่จะทรงเข้าพระทัยได้ว่า เพราะเหตุใดหม่อมฉัน จึงยอมสละได้ทั้งเลือดเนื้อหรือแม้แต่ชีวิตของตน แต่มีอาจจะยอมทน สंहทารลูกได้
- คานธารี** แม้ว่าลูกชายของหม่อมฉันจะส่งเสียงร้องเหมือนลา แม้ว่าเขาจะนำมา ซึ่งความรังเกียจเคียดฉุนท์และทำให้ไพร่ฟ้าประชาชนทวาดกมลแล้ว แต่จะ ไม่มีวันที่หม่อมฉันจะยินยอมให้ผู้ใดเอาลูกของหม่อมฉันไปฆ่า นอกเสีย จากว่าจะฆ่าหม่อมฉันผู้เป็นแม่เสียก่อน
(ทั้งหมดถอยออกไป เสียงของทुरโยธน์เจี๊ยบลงแล้ว ทุกอย่างกลับคืนสู่ปกติ สงบและสว่างไสว)
(มาทรีเปลื้องเปลือยอยู่ใต้ต้นไม้ริมฝั่งน้ำ ปาณฑุปรากฏตัวขึ้นแล้ว เคลื่อนกายเข้าไปใกล้มาทรี)
- ปาณฑุ** มาทรี จงสดับศุริยางค์วณา จงมองดูธรรมชาติอันน่าเรใจ วันนี้เป็น วันแรกแห่งเทศกาลวสันตฤดู สกุนาเคียงคู่ขับขานขึ้น พึงภมรเกลือก กลัวเกสรดอกไม้ แสงอ่อน ๆ ของดวงอาทิตย์ฉายฉาบผิวพรรณอัน เปล่าเปลือยของเจ้าดูงดงามชวนชมยิ่งนัก น້องจะยินดีรับมธุรสแห่ง ความรักจากพี่หรือหาไม่
- มาทรี** ทูลกระหม่อม ขอทรงระงับพระหฤทัยปรารภนา มิฉะนั้นพระองค์จะถึง ซึ่งวิสัยัญญ์
- ปาณฑุ** พี่รู้ แต่เมื่อพี่แลเห็นน้องในยามนี้ พี่พร้อมจะเลือกเอาความสุขจากรส รักมากกว่าจะสมัครเลือกพิทักษ์ชีวิตไว้
(ปาณฑุพยายามเข้าประชิดมาทรี แต่นางกลับคืนรนขัดขึ้น)
- มาทรี** อย่าทรงทำทลายมฤตยูเลยเพคะ มรณะกำลังเฝ้าเยือนและครอบงำพระทัย อยู่เน่มังคะ ได้โปรดละพระหัตถ์จากน้องเถิดเพคะ
- ปาณฑุ** จะไม่มีภัยอันตรายใด ๆ แก่ตัวเจ้าเลย มาทรี จงเชื่อพี่ จงทอดองค์ลง เหนือพื้นแผ่นดินผานี้เถิด
- มาทรี** ไม่เพคะ ทรงพระกรุณาเถิดเพคะ อย่าบังคับน้องเลย
(เมื่อปาณฑุทาบทับลงเหนือมาทรี ปาณฑุก็ร้องออกมาด้วยความเจ็บปวด

- อถุตราษฎร์ พระพิศุลา พระองค์มิได้เคยทรงอุ้มโอรสไว้ในอ้อมพระพาหา ฉะนั้น พระองค์จึงยอมไม่มีวันที่จะทรงเข้าพระทัยได้ว่า เพราะเหตุใดหม่อมฉัน จึงยอมสละได้ทั้งเลือดเนื้อหรือแม้แต่ชีวิตของตน แต่มีอาจจะยอมทน สंहारลูกได้
- คานธารี แม้ว่าลูกชายของหม่อมฉันจะส่งเสียงร้องเหมือนลา แม้ว่าเขาจะนำมา ซึ่งความรังเกียจเคียดฉันท์และทำให้ไพร่ฟ้าประชาชนหวาดกลัว แต่จะ ไม่มีวันที่หม่อมฉันจะยินยอมให้ผู้ใดเอาลูกของหม่อมฉันไปฆ่า นอกเสีย จากว่าจะฆ่าหม่อมฉันผู้เป็นแม่เสียก่อน
(ทั้งหมคดอยออกไป เสียงของทุรโยธน์เจียบลงแล้ว ทุกอย่างกลับคืนสู่ปกติ สงบและสว่างไสว)
(มาทรีเปลื้องเปลือยอยู่ใต้ต้นไม้ริมฝั่งน้ำ ปาณทูปรากฏตัวขึ้นแล้ว เคลื่อนกายเข้าไปใกล้มาทรี)
- ปาณทู มาทรี จงสดับศุรียาญคัวนา จงมองดูธรรมชาติอันน่าเรใจ วันนี้เป็น วันแรกแห่งเทศกาลวสันตฤดู สกุนาเคียงคู่ขับขานขัน ผึงภมรเกลือก กลั้วเกสรดอกไม้ แสงอ่อน ๆ ของดวงอาทิตย์ฉายฉาบผิวพรรณอัน เปลาเปลือยของเจ้าดูงดงามชวนชมยิ่งนัก น้องจะยินดีรับมธุรสแห่ง ความรักจากพี่หรือหาไม่
- มาทรี ทูลกระหม่อม ขอทรงระงับพระหฤทัยปรารณา มิฉะนั้นพระองค์จะถึง ซึ่งวิสัยัญญ์
- ปาณทู พี่รู้ แต่เมื่อพี่แลเห็นน้องในยามนี้ พี่พร้อมจะเลือกเอาความสุขจากรส รักมากกว่าจะสมัครเลือกพิทักษ์ชีวิตไว้
(ปาณทูพยายามเข้าประชิดมาทรี แต่นางกลับคืนรนขัดขึ้น)
- มาทรี อย่าทรงทำทายมฤตยูเลยเพคะ มรณะกำลังเฝ้ายวนและครอบงำพระทัย อยู่เนะมังคะ ได้โปรดละพระหัตถ์จากน้องเถิดเพคะ
- ปาณทู จะไม่มีภัยอันตรายใด ๆ แก่ตัวเจ้าเลย มาทรี จงเชื่อพี่ จงทอดองค์ลง เหนือพื้นแผ่นผานี้เถิด
- มาทรี ไม่เพคะ ทรงพระกรุณาเถิดเพคะ อย่าบังคับน้องเลย
(เมื่อปาณทูทาบทับลงเหนือมาทรี ปาณทูก็ร้องออกมาด้วยความเจ็บปวด

แล้วตายทันที มาทริลุกขึ้นและเปล่งเสียงตะโกน) พระพี่นาง พระพี่นาง
 กุนตี ทั้งลูก ๆ ไว้ก่อนแล้วรีบเสด็จมาทางนี้เถิดเพคะ
 (กุนตีวิ่งตรงเข้ามา นางได้เห็นร่างอันปราศจากวิญญาณของปานทุ)
 พระพี่นางเพคะ ทูลกระหม่อมทรงพยายามจะมีประเวณีกับหม่อมฉัน
 จึงทรงสิ้นพระชนม์เพคะ

กุนตี พระทูลกระหม่อมแก้ว ทรงละลืมหูลึกคำสาปหรือไร หรือภูตผีคนใดคลพระ
 หฤทัยให้เป็นไปเช่นนั้น มาทริ ก็ในเมื่อพระทูลกระหม่อมประทับอยู่กับ
 น้อง โยจึงเกิดเหตุเช่นนี้ขึ้นได้ หรือน้องเองเป็นผู้เชิญชวนยวนพระ
 หฤทัยจนทรงขาดพระสติ

มาทริ ทาหมิดเพคะ หม่อมฉันพยายามขึ้นขัดปัดป้อง แต่นิจจา พรหมทัณฑ์
 บันดาลให้เป็นไป พันวิสัยที่หม่อมฉันจะสามารถระงับยับยั้งได้เพคะ

กุนตี มาทริ นับว่าพระลักษมีเทวีทรงปราณีเจ้ามากกว่าพี่นัก เพราะเจ้าได้มี
 โอกาสเห็นพระพักตร์พระทูลกระหม่อมในยามที่เปี่ยมยิ้มด้วยความสุข
 บัดนี้พี่จะขอโดยเสด็จทูลกระหม่อมสู่ปรโลก

มาทริ ไม่ได้เพคะ หม่อมฉันคือมูลเหตุ และทูลกระหม่อมสิ้นพระชนม์ใน
 อ้อมแขนของหม่อมฉัน ฉะนั้นหม่อมฉันจึงสมควรกระทำพิธีสตีพลีตัว
 ตามเสด็จ หม่อมฉันขอฝากนกกุลและสหเทพ ไอรสทั้งสองผู้ปราศจาก
 พระราชบิดาไว้กับพระพี่นางด้วยนะเพคะ

กุนตี ทั้งสองกุมารและลูกชายทั้งสามของพี่จะมีศักดิ์และสิทธิ์เสมอกัน พี่
 สัญญา

มาทริ ขอบพระทัยเพคะ หม่อมฉันขอถวายบังคมลาเพคะ
 (ขณะที่เพลิงลุกขึ้น มาทริก็หายไปในแสงเพลิงนั้น กุนตีเดินออกไป
 สัตยวดีเดินออกมาและตรงไปหาฤๅษียาส)

สัตยวดี ยาสลูกแม่ บัดนี้มาทริได้กระทำพิธีสตีสิ้นชีวิตไปแล้วในกองเพลิง
 แม่มาารู้สึกได้ว่าบัดนี้แม่ล่วงเข้าสู่วัยชราแล้ว แม่ตระหนกอย่างที่สุด
 เมื่อแลเห็นกองเถ้าของมาทริ แม่ถามตัวเองตลอดเวลาว่าเหตุใดหนอ
 มนุษย์จึงต้องละสังขาร ทำลายขั้นธ

ยาส มนุษย์จำเป็นต้องมรณา เพราะชาตะนำมาซึ่งความชราเป็นวัฏฏะ วัยเยาว์
 อันอภิรมย์จะถูกพรากไปเป็นธรรมดา ยามนี้คือยุคสมัยที่ใกล้จะถึงกาล

พินาศ เพทภัยและทุพภิกขภัยกำลังเคลื่อนเข้ามาใกล้ในทุกขณะจิตแล้ว
พระมารดา

สัตยวดี เหตุร้ายอันจะบังเกิดขึ้นในอนาคตที่ลูกประจักษ์นั้นเป็นฉันทิ

วยาส โลกานุโลกจะประทุพพาทกันอย่างไรเมตตธรรมและไร้เหตุผล

สัตยวดี ใครคือผู้มีชัย

วยาส ลูกไม่อาจทราบได้ ผลทั้งปวงจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับจิตใจของมนุษย์

สัตยวดี แม้สามารถจะช่วยเหลืออะไรได้บ้างหรือไม่

วยาส พระมารดากรุณามามากแล้ว ขอพระองค์เสด็จคืนสู่สถานพำนักอัน
บรมสุขเถิด

สัตยวดี แล้วลูกเล่าจะอยู่ต่อไปอีกนานเท่าใด

วยาส ดราบจนโลกประลัย

(สัตยวดีออกไป)

วัยเยาว์

(เมื่อสัปดาห์ดีเดินออกไป ฤษัวยาสถามพระคเนศขึ้น)

วยาส

พระคเนศ ท่านลิขิตเรื่องทั้งหมดแล้วใช่หรือไม่

พระคเนศ

ใช่ เราบันทึกเรื่องเรียบร้อยทั้งหมดไว้แล้ว และเข้าใจเรื่องราวโดยตลอดด้วย

วยาส

บัดนี้เวลาจะล่วงผ่านไป.....

พระคเนศ

อีก ๒๐ ปีหรือ

วยาส

ใช่ อีก ๒๐ ปี

พระคเนศ

ถ้าเช่นนั้นวีรบุรุษทั้งหลายก็มีอายุได้ ๒๐ ชัษษาแล้ว

วยาส

เป็นดั่งนั้น เทวะ (ขณะนั้นก็มีะปรากฏตัวขึ้น)

กุมาร

นี่คือผู้ใดกัน เทวะ

พระคเนศ

ก็มีะ ผู้ทรงพลังเหนือคนทั้งโลก

(ทันใดนั้นก็มีะมีอาการเจ็บปวด สัมผัสกับพื้นราวกับจะขาดใจตาย
ทฤษาสันน้องชายของทฤษโยธน์ปรากฏตัวขึ้น)

ทฤษาสัน

เจ้าพี่ทฤษโยธน์ เจ้าพี่ทฤษโยธน์ (ทฤษโยธน์ออกมา)

ทฤษโยธน์

พี่มาแล้ว นี่เจ้ากำลังทำอะไรอยู่

ทฤษาสัน

เจ้าพี่ทอดพระเนตรไอ้ก็มีะสิพระเจ้าค่ะ

ทฤษโยธน์

มันขาดใจตายแล้วหรือ

ทฤษาสัน

มันไม่เคลื่อนไหวเลยพระเจ้าค่ะ

(ทั้งสองเดินผ่านร่างอันแน่นิ่งของก็มีะ กุมารเอ่ยถามขึ้น)

กุมาร

คนที่เดินอยู่กับทฤษโยธน์นั่นใครกัน พระมทาทฤษี

วยาส

ทฤษาสัน เป็นเจ้าชายที่ร้ายกาจและอันตรายที่สุดในบรรดาพี่น้องภารท
ทั้ง ๑๐๐ คน

(ทฤษาสันพูดกับร่างของก็มีะ)

ทฤษาสัน

ไอ้ก็มีะ ไอ้เดรัจฉาน ไอ้หมาป่าหิวโหย เพียงแต่ข้าเอาอาหารและน้ำมา
ล่อเจ้าก็สวาปามเข้าไปเอง

- ทुरโยธน์   ระวังตัวหน่อย ทูทศาสน์
- ทูทศาสน์   ข้าใส่ยาพิษลงไปในน้ำที่ให้แกคัม และแกกัคัมมันจนตาย
(ขณะที่ทั้งสองโน้มตัวลงดูกัมะ กัมะก็คิดว่าคอของทูทศาสน์และทुरโยธน์
ไว้ ทั้งสองพยายามคืบรน) อย่า อย่าฆ่าข้า
- กัมะ   แกพูดเองว่าแกจงใจจะฆ่าข้า แต่โชคดียังบรรดาอสรพิษทั้งหลายกัดข้า
และพันพิษใส่ข้า เมื่อพิษงูมาเจอพิษในน้ำนั้นพิษจึงล้างกัน ทำให้ข้า
รอดชีวิต
- ทुरโยธน์   ปล่อยเดี๋ยวนี้ละ พระอัยกาภิษมะ เสด็จมาช่วยหม่อมฉันด้วย
(ยุธิษเฐียรกับอรชุนเข้ามา แล้วตะโกนขึ้น)
- ยุธิษเฐียร   กัมะ ปล่อยมือของน้องเสีย
- อรชุน   ปล่อยพวกเขาเถิด เจ้าพี่
- กัมะ   หม่อมฉันจะสังหารมัน หม่อมฉันจะทำให้โลกสะอาดขึ้น (ไม่มีใคร
สามารถห้ามกัมะได้ ทูทศาสน์และทुरโยธน์กำลังจะขาดใจตายเพราะ
หายใจไม่ออก)
(ขณะนั้นมีชายคนหนึ่งปรากฏตัวขึ้น เขาอายุประมาณ ๕๐ ปี แต่งกาย
ซ่อมซ่อม สะพายย่าม เขาเดินตรงไปที่กัมะ จับข้อมือของกัมะไว้แน่น
กัมะร้องขึ้นด้วยความเจ็บปวด เขาปล่อยมือจากสองพี่น้อง แล้วเข้า
โอบตักขายนีรนาม แต่ชายผู้นั้นหลบหลีกรวดเร็วมาก กัมะพลาดล้มลง
ครึ่งแล้วครึ่งเล่า เขาถอนคันไม้ขึ้นมาแล้วยกชูขึ้น)
- ยุธิษเฐียร   กัมะ วางคันไม้ลง
- กัมะ   ไม่พระเจ้าค่ะ
- อรชุน   เจ้าพี่ ระวัง
(กัมะวิ่งตรงมา ทุกคนหลบ มีแต่ชายสูงอายุคนหนึ่งที่ยืนรออยู่ กัมะเอา
คันไม้ฟาด แต่ชายผู้นั้นก็หลบได้ทุกครั้ง ในที่สุดกัมะก็หมดแรง ทั้ง
คันไม้ลงกับพื้น เขาไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ ยุธิษเฐียรถามขึ้น)
- ยุธิษเฐียร   ท่านเป็นใครกัน
- โศรณาจารย์   หม่อมฉันคือครุคนใหม่
- อรชุน   ท่านมีนามว่าอะไร

- ยูธิษเฐียร ใครเป็นคนส่งท่านมา
- โศรณาจารย์ หม่อมฉันเป็นพราหมณ์ชื่อโศรณะ ไม่มีผู้ใดส่งหม่อมฉันมา หม่อมฉันมาที่นี่เพื่อถวายความรู้แก่ทุก ๆ พระองค์
(ภิชมะปรากฏตัวขึ้น เขาเดินตรงไปที่โศรณาจารย์ด้วยความยินดี)
- ภิชมะ ท่านคือโศรณาจารย์จริง ๆ หรือ
- โศรณาจารย์ พระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ ข้าได้ยินข่าวคราวของท่านตลอดมา เขาว่าลือกันว่าท่านเป็นผู้ที่รอบรู้ และสามารถในการยิงธนู
- โศรณาจารย์ พระองค์คือพฤตราชภิชมะหรือพระเจ้าค่ะ (ทั้งสองต่างแสดงความยินดี)
- ภิชมะ เป็นความจริงใช่ไหมที่เขาว่าลือกันว่าท่านมีชัยในสงครามทุกครั้ง
- โศรณาจารย์ เช่นเดียวกับพระองค์และพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ แล้วท่านรู้ถึงมนตรีเรียก อธิกา อัสตร เทพอาวูธ ด้วยเช่นนั้นหรือ
- โศรณาจารย์ พระเจ้าค่ะ หม่อมฉันทราบ
- ภิชมะ ข้าดีใจจริง ๆ ที่ท่านมาเมืองของเรา นี่คือโอรสของท้าวปาณฑุและมหาราชธฤตราชภูรี เหล่าปาณฑพและเหล่าเกาฬ หลังจากท้าวปาณฑุสิ้นพระชนม์แล้วข้าก็นำโอรสทั้ง ๕ มาเลี้ยงดู ให้อยู่ร่วมกับโอรสทั้ง ๑๐๐ ของธฤตราชภูรี แต่ทั้งสองฝ่ายไม่ค่อยสามัคคีกันนัก
- โศรณาจารย์ หม่อมฉันเห็นแล้วพระเจ้าค่ะ
- อรชุน ทูรโยธน์และทุทศาสน์ต้องการจะสังหารพวกเรา
- ทูรโยธน์ ไม่ใช่ ภิชมะทำร้ายพวกเราก่อน มันบีบคอเราสองคน
- ภิชมะ ทูรโยธน์ต้องการสังหารพวกเรา เพราะเขาปรารถนาจะครอบครองราชอาณาจักร
- ภิชมะ หยุดเถอะ
(ทั้งสองฝ่ายหยุดพุด ภิชมะถามโศรณาจารย์) ท่านจะเริ่มสอนได้เมื่อไร
- โศรณาจารย์ หม่อมฉันได้เริ่มแล้ว
(โศรณาจารย์ตอบอย่างรวบรัด ปาณฑพและเกาฬเตรียมธนูและลูกศรของตน โศรณาจารย์ชี้ไปที่ยอดไม้) มันกฟางอยู่ที่ยอดไม้ นั่น องค์

ยุधिษฐียร ยกธนูของพระองค์ขึ้นและเล็งไปที่นั่น (ยุधिษฐียรทำตามคำสั่ง) พระองค์ทอดพระเนตรเห็นอะไรพระเจ้านะ

ยุधिษฐียร เราเห็นนก

โศรณจารย์ พระองค์ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้หรือไม่

ยุधिษฐียร เห็น เราเห็นต้นไม้ เราเห็นคันธนูและลูกธนู เราเห็นลำแขนของเรา เรามองเห็นน้องๆ และมองเห็นพระอาจารย์ด้วย

โศรณจารย์ เสียดจกลบยั้งที่เดิมได้ ขอเชิญเสด็จองค์กษัตริย์ และองค์ทูลโยธน์ด้วย จงเล็งธนูไปที่นั่นและตอบหม่อมฉันว่าทอดพระเนตรเห็นอะไร

(ทุกคนเล็งธนูไปที่เป้า)

นกุล เราเห็นนก เห็นท้องฟ้า.....

ภีมะ เราเห็นกิ่งไม้ เห็นแขนของเรา.....

โศรณจารย์ ทอดพระเนตรเห็นภราดาของพระองค์หรือไม่

ภีมะ เห็น เราเห็นทุก ๆ คน

ทูลโยธน์ ข้าเห็นนก เห็นคันธนู และเห็นยอดไม้

ภีมะ เราเห็นเมฆบนท้องฟ้า

โศรณจารย์ เชิญเสด็จกลับไปที่นี่พระเจ้านะ ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะทรงยิง ขอเชิญองค์อรชุนเล็งธนูพระเจ้านะ

(อรชุนทำตามคำสั่ง เขาเล็งไปที่เป้าอย่างมั่นใจ) ทอดพระเนตรเห็นอะไรพระเจ้านะ

อรชุน เราเห็นนก

โศรณจารย์ ทรงพรณนารายณะเฝ้าของนกให้หม่อมฉันฟังด้วยพระเจ้านะ

อรชุน เราไม่อาจทำได้

โศรณจารย์ เพราะอะไรพระเจ้านะ

อรชุน เพราะเราเห็นแต่หัวนกเท่านั้น

โศรณจารย์ ลั่นธนูได้พระเจ้านะ

(อรชุนแผลงธนูไปถูกนกตกลงมา โศรณจารย์จับมืออรชุนแล้วพูดขึ้น) หม่อมฉันจะทำให้พระองค์เป็นผู้ขมังธนูที่สุดในโลก

- อรชุน พระอาจารย์จะสอนเราทุกสิ่งหรือ
- โธณาจารย์ พระเจ้าข้า ทุก ๆ สิ่ง
- อรชุน แม้แต่มนตร์เรียกอิชิกา อัสตรหรือ
- โธณาจารย์ ไม่พระเจ้าข้า หม่อมฉันจะเก็บความลับเกี่ยวกับเทพอาวูรนั้นไว้กับตัว เพราะเทพอาวูรนั้นมีอำนาจรุนแรงเกินกว่าจะใช้ต่อสู้กับมนุษย์ด้วยกัน พระเจ้าค่ะ
- อรชุน ถ้ามนุษย์ไม่สามารถใช้อวูรนั้นได้ แล้วมนุษย์จะมีอาวูรนั้นไว้เพื่อประโยชน์อะไรเล่าพระอาจารย์
- โธณาจารย์ ก็เพราะอาวูรนั้นมีมหิทธานุภาพร้ายแรงยิ่งนัก แม้เพียงเศษเสี้ยวแห่ง รัศมีก็สามารถจะเผาโลกให้กลายเป็นเถ้าธุลีได้ องค์อรชุน จะไม่มีศิษย์ คนใดของหม่อมฉันที่เสมอด้วยพระองค์ แต่หม่อมฉันขอประทาน สัญญาสักข้อหนึ่ง คือในวันใดวันหนึ่งข้างหน้า หากพรหมลิขิตให้พระองค์ และหม่อมฉันต้องเผชิญหน้ากันในสมรภูมิแล้วไซ้ร ขอให้พระองค์ ทรงต่อสู้กับหม่อมฉันและจงสังหารหม่อมฉันเสียด้วย (อรชุนนิ่งเงยบอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึงพูดขึ้น)
- อรชุน เราให้สัญญา
- (อรชุนถอยออกไป มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งวิ่งเข้ามาทรุดอยู่แทบเท้าของ โธณาจารย์)
- เอกลัพย์ ท่านอาจารย์ ท่านคืออาจารย์ของข้า ข้าชื่อเอกลัพย์ เดินทางมาไกล จากอีกซีกโลกเพื่อขอฝากตัวเป็นศิษย์ของท่าน ขอท่านได้โปรดรับข้าไว้ เป็นศิษย์ด้วยเถิด
- โธณาจารย์ ไม่ได้หรอก
- เอกลัพย์ ทำไมเล่าท่านอาจารย์ ข้าพร้อมจะสละทรัพย์สินศฤงคารและความสุข ความสบายทั้งหมดเพื่อเป็นศิษย์ของท่าน
- โธณาจารย์ ไม่ได้หรอก ข้ามีศิษย์มากพอแล้ว (ฤษีวยาสเล่าเรื่องแทรกขึ้น)
- วยาส เมื่อเขาถูกปฏิเสธ เขาก็มุ่งตรงเข้าไปในป่าเพียงลำพัง เขาแกะสลักหิน เป็นรูปโธณาจารย์ เขาเฝ้าบูชารูปสลักนั้นและเพ่งมองรูปสลักทุกวัน ด้วยความศรัทธา

(โอรณาจารย์กลายเป็นรูปสลักหิน มีเสียงหมาป่าเห่าขึ้น) เอกลพย์
ยิงธนู ๗ เล่มเข้าไปปักอยู่ในปากหมาป่าขณะที่มันอ้าปากเห่า
(อรชุนปรากฏตัวขึ้น และทันใดนั้นโอรณาจารย์ก็กลับคืนเป็นปกติอีก
ครั้ง)

อรชุน ท่านอาจารย์ไม่รักษาสัญญา

โอรณาจารย์ หม่อมฉันผิดสัญญาอะไรพระเจ้าค่ะ

อรชุน ท่านสัญญาว่าเราจะเป็นหนึ่ง จะไม่มีศิษย์คนใดของท่านเสมอด้วยเรา
แต่เอกลพย์สามารถยิงธนู ๗ เล่มเข้าไปฝังอยู่ในกรามของหมาป่า
ในขณะที่หมาป่ากำลังเห่าได้ และเขายังประกาศว่าเขาเป็นศิษย์ของท่าน
อีกด้วย

โอรณาจารย์ เสด็จตามหม่อมฉันมาทางนี้เกิดพระเจ้าค่ะ

(โอรณาจารย์นำอรชุนเข้าไปในป่า ไปยังที่เอกลพย์กำลังฝึกดาบอยู่
เมื่อเอกลพย์เห็นโอรณาจารย์ก็รู้สึกประหลาดใจและดีใจ)

เอกลพย์ ท่านอาจารย์ ข้าขอจุมพิตแผ่นดินแทบเท้าท่าน ข้าเป็นศิษย์ของท่าน
ชาติใจเป็นที่สุดที่ท่านมาเยือนข้าในครั้งนี้

โอรณาจารย์ ถ้าเจ้าเป็นศิษย์ของข้าเจ้าจะต้องชำระคุรุทักษิณาให้แก่ข้า

เอกลพย์ จงบอกมาเถิดว่าท่านอาจารย์ประสงค์สิ่งใดจากข้าผู้เป็นศิษย์

โอรณาจารย์ ข้าต้องการนิ้วหัวแม่มือขวาของเจ้า

เอกลพย์ นิ้วนั้นเป็นของท่านแล้ว

(เอกลพย์ใช้ดาบในมือตัดนิ้วหัวแม่มือของตนและส่งให้โอรณาจารย์
โอรณาจารย์เดินออกไปทันที)

กุมาร เขาตัดนิ้วหัวแม่มือตัวเองเลยหรือนั่น

อรชุน เขายิ้ม และไม่ร้องครวญครางแต่อย่างใด

กุมาร แล้วเขาจะสามารถยิงธนูได้อย่างไร

อรชุน เขาไม่สามารถยิงธนูได้อีกแล้ว

กุมาร นี่พระองค์พอใจกับการกระทำที่แสนโหดร้ายเช่นนี้ด้วยหรือ

อรชุน มันไม่ใช่เรื่องโหดร้าย แต่มันคือการตัดไฟแต่หัวลม

- (ไฟบนเวทิตดับลงเหลือเพียงแค่แสงไฟจากโคมเล็ก ๆ อรชุนนั่งอยู่
ลำพัง เขากำลังกินอาหาร)
- วชาส (กับกุมาร) จงดูให้ดินะ
(ฤษีวชาสดับไฟลง อรชุนยังคงกินอาหารต่อไปทั้งที่ไฟดับลงแล้ว ทันใด
นั้นอรชุนหยุดชะงัก)
- อรชุน ลมได้พัดประทีปดับลง ข้ามองอะไรไม่เห็น แต่มือของข้าก็ยังส่งอาหาร
เข้าปากได้ตามปกติ แล้วลูกธนูกับเป้าเล่า ทำไมข้าจึงไม่หัดยิงธนูใน
ความมืดบ้าง
(อรชุนวางจานข้าวลง เขาหัดยิงธนูในความมืด จนกระทั่งไฟสว่างขึ้น
อีกครั้ง อรชุนยังไม่หยุดยิง สถานที่เปลี่ยนไปเป็นลานประลอง อรชุน
กำลังแสดงความสามารถอยู่)
- โทรณาจารย์ พระองค์คืออภิบุรุษผู้ปรีชาชาญเป็นเอก แม้แต่ในความคิดก็มีเพียง
ลูกธนูเท่านั้น
(ธฤตราษฎร์และคานธารีอยู่ที่นั่น ภิษมะเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้
ทั้งคู่ทราบ ทูทศาสน์ ทูรโยธน์ ปาณฑพทั้งหลาย โทรณาจารย์และ
กุนตีก็อยู่ที่นั่นด้วย ทุกคนต่างสรรเสริญความสามารถของอรชุน)
- ธฤตราษฎร์ ข้าอิจฉาผู้ที่สามารถมองเห็นได้ยิ่งนัก (มีเสียงหนึ่งดังขึ้น)
- ภรรณะ โอรัสแห่งพระนางกุนตี (ทุกคนเงิบ ภรรณะปรากฏตัวขึ้น)
- คานธารี นั่นใครนะ
- ภิษมะ ชายแปลกหน้าคนหนึ่ง
- ธฤตราษฎร์ เขาเป็นใครพระเจ้าคะ
- ภิษมะ ลุงไม่เคยเห็นหน้าเขามาก่อน
(ชายคนนั้นหยุดอยู่ตรงหน้าอรชุน แล้วพูดขึ้น)
- ภรรณะ โอรัสแห่งพระนางกุนตี หม่อมฉันสามารถทำได้ทุกอย่างที่พระองค์
ทรงทำ และเหนือกว่าที่พระองค์ทรงทำด้วยซ้ำ
(ชายผู้นั้นยิงธนูขึ้นไปบนท้องฟ้า จากนั้นมีนกตกลงมามีลูกธนูเสียบ
อยู่ที่หัวนก เสียงพึมพำดังขึ้นเพราะชายผู้นั้นไม่ได้มองไปข้างบน
ในขณะที่ยิงธนูเลย ทูรโยธน์หยิบนกขึ้นมา)

- ทुरโยธน์ เจ้าชื่ออะไร
करणะ กระณะพระเจ้าคะ
ทुरโยธน์ ขอด้อนรับเจ้าสู่อ้อมกอดของข้า
(ทั้งสองสวมกอดกัน อรชุนกล่าวขึ้น)
อรชุน เจ้ามาร าน ที่นี้โดยมิได้รับเชิญ เจ้าพูดขึ้นโดยไม่มีผู้ใดอนุญาต
करणะ ที่นี้ไม่ได้ต้อนรับทุกคนหรอกหรือ เตรียมพระองค์ให้พร้อมแล้วมา
ประลองกับหม่อมฉันเถิด
(ทั้งสองจะเข้าประลองกัน กุนตีคุกเข่าลงแทบเท้าธฤตราษฎร์)
กุนตี มหาราช โปรดทรงรับฟังหม่อมฉันด้วยเพคะ
ธฤตราษฎร์ เจ้าคือใครและประสงค์สิ่งใด
กุนตี หม่อมฉันคือกุนตี มเหสีของท้าวปาณฑุเพคะ ขอพระองค์ทรงพระ
กรุณาตรัสห้ามไม่ให้พวกเขาประลองกันด้วยเถิดเพคะ
ธฤตราษฎร์ เพราะเหตุใดหรือ
กุนตี เพราะพวกเขามีความเกลียดชังกัน หม่อมฉันทราบดีเพคะ เขาจะสู้กัน
จนสิ้นชีวิตกันไปข้างหนึ่งแน่ ๆ เพคะ
ธฤตราษฎร์ อะไรคือสาเหตุแห่งความเกลียดชังนั้นเล่า
กุนตี มหาราช หม่อมฉันขอร้องเถิดเพคะ อย่าให้พวกเขาต่อสู้กันเลยเพคะ
อย่า.....
(กุนตีสิ้นสติอยู่แทบเท้าธฤตราษฎร์)
ภีষมะ นางหมดสติไปแล้ว
คานธารี นางสิ้นสติไปแล้วหรือนี่
พระเคนศ พระมหาฤๅษี ข้าไม่เข้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เลย มันทำให้มือข้าเป็น
เหน็บและขยับนิ้วไม่ได้แล้ว
วยาส อาตมาจะหยุดเล่าเรื่องไว้ชั่วคราวหนึ่งก่อน
(ทุกคนนิ่งค้างและก้มหน้า กุนตีค่อย ๆ ลุกขึ้น) เจ้ายังจำเรื่องมนตร์ของ
พระนางกุนตีได้หรือไม่
กุมาร ข้าจำได้ พระฤๅษี

- วยาส เมื่อครั้งที่นางเจริญวัยเติบโตใหญ่ได้เพียง ๑๕ ชันษา ก่อนที่จะอภิเษกกับท้าวปาณฑุ นางได้เคยใช้มนตรนั้นมาแล้วครั้งหนึ่ง แต่นางเก็บเรื่องนั้นไว้เป็นความลับ
- กุมาร ครั้นนั้นนางอัญเชิญเทวะองค์ใดหรือพระฤๅษี
- วยาส องค์สุริยเทพ
- พระคเนศ อ้า.....เป็นความลับที่สำคัญยิ่งนัก
- วยาส เป็นดั่งนั้น นางร่ายมนตร์อัญเชิญสุริยเทพ และองค์สุริยเทวะก็เสด็จมา (กุนตีร่ายมนตร์ ทันใดนั้นสุริยเทพก็ปรากฏกายขึ้นมีรัศมีเรืองรอง)
- สุริยเทพ ข้ามาแล้ว กุนตี ข้าคือสุริยเทวะ นางเชิญข้ามาข้าก็มาแล้ว นางมีประสงค์สิ่งใดหรือ
- กุนตี อ้า.....เทวะ หม่อมฉันขอประทานอภัย หม่อมฉันเพียงทดลองร่ายมนตร์ดูเท่านั้น
- สุริยเทพ โอ้.....กุนตี มันไม่ใช่เพียงเท่านั้นหรอก มนตร์นี้มีอำนาจเกินกว่าที่เจ้าเข้าใจนัก ข้าลงมาสู่พื้นพิภพด้วยมนตร์ที่เจ้าร่าย เจ้าจงเข้ามาสู่อ้อมแขนของข้าเถิด ข้าจะให้โอรสแก่เจ้า
- กุนตี โอรสรีเพคะ ไม่ได้เพคะ หม่อมฉันยังเป็นพรหมจารีณี อายุเพียง ๑๕ ปี พระองค์ทรงเป็นเทวะผู้คุ้มครองสตรีทุกถ้วนทุกนาง แม้ว่าสตรีนั้นจะกระทำผิดมิใช่หรือเพคะ
- สุริยเทพ ข้ารู้ แต่ไม่มีสิ่งใดจะขัดขวางเรื่องครั้งนี้ได้
- กุนตี ได้โปรดเสด็จคืนสู่ท้องฟ้าเถิดมึงคะ ทรงลืมนสิ่งทีหม่อมฉันได้ทำลงไป ด้วยเถิดมึงคะ และโปรดประทานอภัยให้หม่อมฉันผู้เยาว์ด้วยนะมึงคะ
- สุริยเทพ ข้าขอบอกเจ้าอีกครั้งว่าไม่อาจเป็นไปตามที่เจ้าขอร้องได้ ข้าจะเป็นสวามีของเจ้าและจะให้โอรสแก่เจ้า ส่วนพรหมจรรย์ของเจ้าก็จะยังคงบริสุทธิ์อยู่เช่นเดิม จงละความกลัวเสียให้สิ้น แล้วก้าวเข้ามาสู่อ้อมแขนข้าเถิด กุนตีเอ๋ย
- (กุนதியอมรับสุริยเทพ)
- วยาส บัดนั้นนางกุนตีก็ให้กำเนิดโอรส มีรัศมีกายหมดจดเรืองรอง สวมเสื้อเกราะสีทองอร่าม แต่ด้วยความละอาย นางจึงนำชาตทวารกานั้นใส่

ลงในกรรเข้า เอลอยไปในมทานที เพ็ญนันทนะ อธิรถของมหา-
ราชาฤทธราชภูรมาพบเข้า จึงเก็บเอาทารกนั้นไปบำรุงเลี้ยงเป็นบุตร
บุญธรรม

(กุมารชี้ไปที่กรรณะ)

กุมาร ใช้เขาหรือไม่ พระฤษี ใช้กรรณะหรือไม่

วยาส ใช้แล้ว นั่นแหละคือสุริยบุตร โอรสองค์แรกแห่งนางกุนตี

กุมาร เราจะต้องยุติการต่อสู้ระหว่างพี่น้องเสียเดี๋ยวนี้

วยาส อย่า ข้าขอสั่งห้าม

(กรรณะยึดตัวตรง กุนตีเดินออกไปราวกับไร้ชีวิต)

กรรณะ พระอรชุน ไม่ว่าพระองค์จะทอดพระเนตรไป ณ ที่แห่งใด หม่อมฉัน
จะยืนอยู่เผชิญหน้าพระองค์เสมอไป พระองค์จะรอข้าอยู่ไยเล่า จับ
อาวุธขึ้นเถิด หม่อมฉันพร้อมแล้ว

(กรรณะและอรชุนเตรียมจะต่อสู้กัน ไทรณาจารย์พูดกับกรรณะ)

ไทรณาจารย์ พระอรชุนเป็นชัตตียชาติ วรรณะกษัตริย์ มิอาจจะลดพระองค์ลง
ประลองกับคนวรรณะต่ำกว่าได้ กรรณะ เจ้าจงบอกชื่อบิดาของเจ้ามา
ก่อนเถิด (กรรณะนิ่ง) หรืออย่างน้อยก็จงบอกชื่อมารดาเจ้ามา แล้ว
ข้าจะยอมให้เจ้าประลองกับพระอรชุนได้

(กรรณะสිරະตกลงโดยไม่พูดอะไร) ทำไมเจ้าจึงก้มหน้าและไม่ตอบ
คำถามข้า

คานธารี กรรณะ เจ้าละอายที่จะเอ่ยนามมารดาเจ้าหรือ หรือว่าเจ้าไม่รู้จักนาง
กรรณะ หม่อมฉันไม่รู้จักนางพระเจ้าคะ

อรชุน (กับกรรณะ) กลับไปเสียเถิด เจ้าไม่คู่ควรกับลานประลองนี้หรอก
(กรรณะถอยออกไป แต่ทुरโยธน์เรียกกลับเข้ามา)

ทुरโยธน์ กรรณะ ในเมื่อเจ้าจะต้องเป็นเจ้าชายจึงจะสามารถประลองได้ ข้าก็
ยินดีจะมอบสิทธินั้นแก่เจ้า มาเถิด กรรณะ ข้าขอประกาศให้เจ้าเป็น
ราชาแห่งแคว้นอังคะ

(ทुरโยธน์วางมือลงบนสිරະกรรณะ ฤทธราชภูรไม่ได้กล่าวอะไร
หลังจากเจียบกันไปครู่หนึ่ง กรรณะจึงพูดกับทुरโยธน์)

ใบแก้คำผิด บทละคร “มหาภารตะ”

แก้ พระคเนศ เป็น พระคณศ ทุกแห่ง

- หน้า ๒๑ บรรทัดที่ ๘ และ ๙
 วายส อาตมาได้รจนา..... จึงต้องการ..... ให้แก่อาตมา
 แก้ อาตมา เป็น ข้า
- หน้า ๓๑ บรรทัดที่ ๕ - ๖ จากล่าง
ภิษมะ นางเองก็แจ้ง..... เมื่อราชาสาละปฏิเสธเจ้าแล้ว ก็ถือว่าบัดนี้เจ้า.....
 แก้ เจ้า เป็น นาง
- หน้า ๔๔ บรรทัดที่ ๕ - ๖ จากล่าง
มาหรี อย่าทรงทำทลายมฤคยูเลยเพคะ..... อยู่น่มังคะ ได้โปรด.....เกิดเพคะ
 แก้ มังคะ เป็น เพคะ
- หน้า ๖๔ บรรทัดที่ ๖
ยฺธิษเฐียร พวกหม่อมจันต่างสมานสมัครรักกัน.....
 แก้ หม่อมจัน เป็น คัจฉิน
- หน้า ๗๔ บรรทัดที่ ๕ จากล่าง
อรชุน ทุกคน หม่อมจันก็ปวารณา.....
 แก้ หม่อมจัน เป็น คัจฉิน
- หน้า ๘๔ บรรทัดที่ ๑๕
เทราปที ก่อนหรือหลังที่จะทรงเอาข้าเป็นเค็มพัน
 แก้ ข้า เป็น หม่อมจัน
- หน้า ๘๕ บรรทัดที่ ๖
เทราปที ทูลกระหม่อมภิษมะมั่งคะ.....
 แก้ มั่งคะ เป็น เพคะ
- หน้า ๑๐๑ บรรทัดที่ ๑
เทราปที แล้วพระองค์ก็ทรงยอมรับสิ่งนั้นหรือเพคะ
 แก้ พระองค์ เป็น ทูลกระหม่อม
- หน้า ๑๑๘ บรรทัดที่ ๙
อุรวสี ...ทอนแขนและฝ่ามือ ประทุษร้ายด้วยศุคนธธาว.....
 แก้ ประทุษ เป็น ประทุษ
- หน้า ๑๒๗ บรรทัดที่ ๘
करणะ ข้าไม่อยากให้ท่านตื่น
 แก้ ข้า เป็น ศิษย์
- หน้า ๑๔๕ บรรทัดที่ ๑๔
करणะ พระอัยการไมใช่.....
 แก้ การณะ เป็น ทูรโยชน
- หน้า ๑๗๐ บรรทัดที่ ๖
สัจจชัย ...ขึ้นเฝ้าประกาศการรบ กฤษณะนั้นก็ทอศพระเนตร.....
 แก้ กฤษณะนั้น เป็น กษณะนั้น
- หน้า ๑๙๒ บรรทัดที่ ๑๖
อภิมันยู (การต่อสู้เริ่มขึ้น อภิมันยูเคลื่อนพลฝ่าเข้าไปยังพยุหจักร.....)
 และหน้า ๑๙๓ บรรทัดที่ ๔
 ...กองทัพพยุหจักรออก.....
 แก้ พยุหจักร เป็น จักรพยุหะ
- หน้า ๑๙๕ บรรทัดที่ ๑๔
อรชุน พระอัยกาวาสฤทธิชัยที่ไหน
 แก้ พระอัยกา เป็น พระปิยกา
- หน้า ๒๑๔ บรรทัดที่ ๑๑
เทราปที ...เดี๋ยวที่จะพดุงคุณธรรมเอาไว้ได้ สองทูลถามพระกฤษณะเกิดมั่งคะ
 แก้ มั่งคะ เป็น เพคะ
- หน้า ๒๕๔ บรรทัดที่ ๘ และ ๑๐ จากล่าง
 แก้ ปัจฉิมมายุทธศนา เป็น ปัจฉิมมายุทธศนา

- กรรมะ หม่อมฉันจะถวายอะไรเป็นเครื่องตอบแทนจึงจะสมกับพระมหากรุณาธิคุณ
พระเจ้าข้า
- ทुरโยธน์ มิตรภาพไฉละ
- กรรมะ หม่อมฉันขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายแด่พระองค์ตลอดกาล
พระเจ้าข้า
(ทั้งสองสวมกอดกัน หลังจากนั้นทुरโยธน์ก็พูดขึ้น)
- ทुरโยธน์ บัดนี้การประลองก็เริ่มขึ้นได้แล้ว
(แต่ทันใดนั้นก็มิชรายราหูหนึ่งปรากฏตัวขึ้น เขาเข้ามาจับแขนกรรมะไว้)
- อธีรธ กรรมะ ข้าพยายามตามหาตัวเจ้า ข้าเป็นห่วงเจ้าเหลือเกิน
(โศรณาจารย์ถามขึ้น)
- โศรณาจารย์ เจ้าคือใคร
- อธีรธ ข้าคืออธีรธของมหาราชฤทธราชบุรุษชื่อนันทะ ข้ามาตามหากรรมะ
บุตรชาย
- โศรณาจารย์ (กับกรรมะ) เขาคือบิดาของเจ้ารี
- กรรมะ ใช่ ท่านคือพ่อของข้า
- ภีมะ บุตรของนายสารทีริ ส่งเส้มา พลั่วตักมูลสัตว์ และบังเทียนลาให้เขาเถิด
- ทुरโยธน์ ภีมะ หยุดนะ หรือจะต้องให้ข้าปิดปากเจ้า
(ภีมะยังคงเยาะเย้ยต่อไป)
- ภีมะ พวกเราพแดงดั่งให้ลูกขายนายสารทีริขึ้นเป็นราชาแห่งแคว้นอังคะ
หรือไม่
(ทुरโยธน์โหมเข้าใส่ภีมะจนภีมะล้มลง โศรณาจารย์รั้งทुरโยธน์เอาไว้
เมื่อทुरโยธน์เยือกเย็นขึ้นแล้วทुरโยธน์จึงพูดกับภีมะ)
- ทुरโยธน์ จงทูปปากของเจ้าเสียและอย่ากล่าวถึงชาติกำเนิดของกรรมะอีกต่อไป
มนุษย์ก็เหมือนสายน้ำที่ไม่อาจจะเลือกต้นกำเนิดได้ การที่ข้าสถา-
ปนากรรมะเป็นราชานั้นไม่ใช่เรื่องผิด เพราะข้ามองเห็นพลังอันลับเร้น
ของเขา เขาจะสวมมิกัดีข้าเป็นนิรันดร์ ข้ารู้สึกเหมือนดวงอาทิตย์
กระซิบบอกข้าว่าสิ่งที่ข้าคิดนั้นถูกต้อง ไปกับข้าเถิดกรรมะ พระอาทิตย์
ตกแล้ว

- करणะ** พระอรชุน วันนี้พระองค์ทรงปฏิเสธหม่อมฉัน แต่วันหนึ่งข้างหน้า พระองค์และหม่อมฉันจะต้องเผชิญหน้ากันที่สุดในที่สุด และหม่อมฉันจะสังหารพระองค์เสีย
(ทुरโยธน์เดินออกไป ภิษมนำคานธารีและธฤตราษฎร์ตามออกไปด้วย
करणะและทुरโยธน์ออกไปภายหลัง ยุธิษเฐียรพูดขึ้น)
- ยุธิษเฐียร** ชายผู้นี้สอนให้เรารู้จักความหวาดกลัว เราารู้สึกว่าจะไม่มีผู้ใดสามารถเอาชนะकरणะได้ พระอาจารย์คิดเช่นเราหรือไม่
- โศรณาจารย์** มีแต่พรหมลิขิตเท่านั้นที่มนุษย์ไม่อาจเอาชนะได้พระเจ้าข้า
(ทั้งหมดออกไป)

สยมพรและเสวยราไชศวรรย์

- (อรชุนเข้ามาด้วยอาการยินดี เขาเดินตรงมาที่กุนตีซึ่งหันหลังให้เขา)
- อรชุน ทูลกระหม่อม พระองค์คงทรงเดาไม่ถูกเลยว่าหม่อมฉันได้สิ่งใดมา
(กุนตีตอบโดยไม่ได้หันมามอง)
- กุนตี ลูกได้สิ่งใดมาก็จงนำสิ่งนั้นมาแบ่งปันกันกับพี่น้องเถิดนะลูกนะ
- อรชุน แต่หม่อมฉันได้สตรีมาเพียงนางเดียว
(กุนตีหันมาและลูกขึ้นยืน สตรีนางหนึ่งมีผ้าคลุมหน้าเดินเข้ามาหยุดอยู่
ไม่ไกลจากนางนัก) หม่อมฉันชนะการประลองที่แคว้นปัญจาละ บรรดา
กษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครล้วนปรารภนาในตัวของผู้นั้นเป็นธิดา
ท้าวทรุปีท ราชแห่งแคว้น แต่หม่อมฉันก็เป็นผู้มีชัยในการประลอง
และนางได้เลือกหม่อมฉันเป็นคู่สยมพร
- กุนตี เมื่อครู่แม่พูดอะไรลูกไม่ได้ยินหรือ
- อรชุน ทูลกระหม่อมตรัสว่า “ลูกได้สิ่งใดมาก็จงนำสิ่งนั้นมาแบ่งปันกันกับพี่
น้อง”
- กุนตี แม่ไม่อาจคั้นคำหรือตระบัดสัตย์ได้ ลูกจงกระทำตามที่แม่ได้พูดไปแล้ว
เถิด
- กุมาร ทำไมต้องเป็นเช่นนั้นด้วย พระฤๅษี
- วยาส เพราะคำเท็จไม่เคยล่วงออกจากปากของนางกุนตีเลย ทุกสิ่งที่นางพูด
เป็นคำสัตย์และเป็นประกาศิต
(กุนตีมองดูหญิงสาวและถามขึ้น)
- กุนตี นางชื่ออะไร
- อรชุน นางมีนามว่าเทราปติพระเจ้าข้า นางเป็นเลิศแห่งสตรีทั้งมวล
- กุนตี ลูกจงกระทำตามที่แม่พูดเถิด จงแบ่งปันเทราปติให้แก่พี่น้องของลูก
ทุกคน เทราปติจะไม่ต้องเดือดร้อนใจอะไรหรอก
(ในขณะที่พวกเขาไตร่ตรองกันอยู่ฤๅษีวยาสก็พูดกับกุมาร)

- วยาส   จงคอยดูว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป มันจะเป็นครั้งแรกในโลกทีเดียว
- ยูธิษเฐียร   ที่มีคำถามที่อยากจะถามน้องทุก ๆ คน น้อง ๆ รักเทราปทีหรือไม่
- ภีมะ   หม่อมฉันรักนางเหลือเกินพระเจ้าข้า
- อรชุน   หม่อมฉันรักนางสุดหัวใจ
- นกุล   หม่อมฉันก็เช่นกันพระเจ้าข้า
- สหเทพ   หม่อมฉันด้วยพระเจ้าข้า
- ยูธิษเฐียร   พี่เองก็รักนางเช่นเดียวกับพวกเจ้าทุกคน ความรักได้อุบัติขึ้นแล้วใน
บรรดาพวกเรา เหมือนกับแสงสว่างที่สาดส่องมาต้องพวกเราทุกคน
พร้อม ๆ กัน เมื่อคำตรัสของทูลกระหม่อมเป็นประกาศิตและเรา
ทั้งหมดก็รักเทราปที ฉะนั้นพวกเราก็อภิเชกกับนางเสียพร้อม ๆ กัน
ในคราวเดียวกันนี้เถิด
- กุนตี   สมควรแล้ว มันควรจะเป็นเช่นนั้น เทราปทีจะต้องอภิเชกกับลูกทุกคน
พร้อมกัน
- ภีมะ   แล้วท้าวทฤปีทพระบิดานางจะไม่กริ้วหรือพระเจ้าค่ะ
- กุนตี   ลูกจงกราบทูลพระองค์ว่าจะไม่มีใครหรือสิ่งใดที่จะทำให้เกิดสามัคคี
เภทในหมู่ลูก ๆ ของแม่
- นกุล   แต่หากนางรักใครคนใดคนหนึ่งยิ่งกว่าคนอื่น ๆ เล่า หรือถ้านางจงชัง
ใครสักคนเล่า ถ้าเป็นเช่นนั้นความอิจฉาก็จะทำให้พวกเราต้องแตกแยก
กันแน่พระเจ้าค่ะ
- กุนตี   แม่พูดสิ่งใดก็จะเป็นดั่งที่แม่พูดทุกสิ่ง คำพูดของแม่คือประกาศิตแห่ง
ชีวิตลูกทุกคน เทราปทีจะเป็นของลูก ๆ และนางก็จะเป็นภรรยาที่ดี
ในคำคืนแรกนี้เราทุกคนจะนอนรวมกัน จงค้ำกันนางให้ดีเถิดลูกเอ๋ย
(ปาณฑพทั้ง ๕ กุนตี และเทราปทีเข้านอนด้วยกัน ปาณฑพนอนเรียง
กันทั้ง ๕ คน เทราปทีนอนที่ปลายเท้า กุนตินอนเบื้องศีรษะของปาณฑพ
กุมารเดินเข้ามา)
- กุมาร   พระฤๅษี ทำไมบรรพบุรุษของข้าจึงต้องสังหารผู้อื่นด้วย
- วยาส   เพราะพวกเขาลืมบางสิ่งไป
- กุมาร   ไม่มีสิ่งใดจะช่วยพวกเขาได้เลยหรือ

- วยาส จงฟัง (เสียงขลุ่ยดังขึ้น) เสียงขลุ่ยกำลังใกล้เข้ามาแล้ว
- กุมาร จริง ๆ นั้นแหละ
- วยาส พระกฤษณะกำลังเสด็จมาปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์
- กุมาร พระกฤษณะรี
- วยาส ใช่ พระกฤษณะ
- กุมาร พระกฤษณะเกี่ยวข้องกับมหาภากาพย์นี้ด้วยหรือ
- วยาส พระกฤษณะมีบทบาทเสมอและทรงมีบทบาทเป็นผู้นำเสียด้วย
- พระคเนศ จงฟังข้า
- (กุมารนั่งฟัง เสียงขลุ่ยดังอย่างต่อเนื่อง ขณะนี้ปാണ്ทพ กุนตี และ
เทราปทีหลับสนิทแล้ว) โลกนี้มีสรรพสัตว์จำนวนมาก ทั้งที่มนุษย์
มองเห็นและทั้งที่มนุษย์มองไม่เห็น เช่น นาคในบาดาลพิภพ รากษส
ในป่ายามราตรีซึ่งเสพเนื้อมนุษย์เป็นภักษาหาร คนธรรพ์ผู้เหาะเหินอยู่
ในอากาศ อัปสรทानพและยักษ์ ตลอดจนทวยเทพทั้งหลาย พระพรหม
ผู้สร้างซึ่งเราไม่อาจแลเห็นพระองค์ แต่ก็รู้ว่าทรงสถิตอยู่ในพรหมโลก
พระคิเวผู้ทำลายล้าง ทรงใช้ไฟบรรลัยกัลป์เผาผลาญโลก และพระ
วิษณุซึ่งอวตารมาปราบยุคเข็ญในปางต่าง ๆ อันว่าพระกฤษณะนั้นก็คือ
อวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ
- กุมาร เป็นความจริงหรือไม่ เทวะ
- พระคเนศ เล่าลือกันอย่างนั้น เจ้าเองก็คงจะเคยได้ยินเรื่องปาฏิหาริย์ของพระ
กฤษณะมาบ้างแล้วไม่ใช่รี
- กุมาร จริง ๆ นั้นแหละ เทวะ
- พระคเนศ ขายาทังหมื่นหกพัน ไอรสและธิดาอีกเกินจะนับได้ถ้วน
- กุมาร เรื่องภูเขาคิวรรณะที่ทรงซ่อนขึ้นด้วยนิ้วพระหัตถ์เดียว
- พระคเนศ และเรื่องสุทรรคนจักรอันทรงอานุภาพ ที่ทรงเรียกมาใช้ทำลายทุกสิ่ง
ได้ทุกเมื่อด้วย
- กุมาร บัดนี้ข้าจะได้พบกับพระกฤษณะหรือไม่ ถ้าเช่นนั้นเสียงขลุ่ยที่ได้ยิน
ก็คงจะเป็นเสียงขลุ่ยของพระกฤษณะเป็นแน่ พระองค์กำลังจะเสด็จ
มาทางนี้ใช่หรือไม่ เทวะ

- พระคเนศ   บางทีพระองค์อาจจะเสด็จมาถึงแล้วก็ได้
- กุมาร   ทรงอวตารมาในรูปอะไรีเทวะ
- พระคเนศ   ทรงมาในรูปของมนุษย์ เพราะพระองค์เป็นมนุษย์ จงดูให้ดี พระกฤษณะ
ทรงสถิตอยู่ทุกหนทุกแห่ง ที่นี่ ที่โน้น พระองค์ทรงเป็นน้ำ ทรงเป็น
ใบไม้ พระองค์ทรงเป็นไฟ และทรงเป็นดวงฤทัยของสิ่งที่ไม่มียู
ทั้งปวง
- กุมาร   แล้วพระกฤษณะเป็นพระองค์ด้วยหรือเทวะ
- พระคเนศ   เป็นธรรมดาอย่างนั้น
(พระคเนศหายไปหลังม่านชั่วคราวพร้อมกับฤชิวาสและกุมาร เมื่อม่าน
ยกขึ้นเห็นพระกฤษณะนั่งอยู่ แสงสว่างสาดส่องไปทั่ว ปาณเทพ กุน
และเทราปทีตื่นขึ้น และยินดีที่เห็นพระกฤษณะ)
- ยูธิษเฐียร   พระกฤษณะเสด็จมา ณ ที่นี้ด้วยเหตุอันใดรีพระเจ้าคะ
- กฤษณะ   เราได้ยินเสียงคร่ำครวญของพระธรรณิ
- ยูธิษเฐียร   พระนางตรัสว่าอย่างไรหรือพระเจ้าคะ
- กฤษณะ   พระธรรณิตรัสว่า “มนุษย์กำลังโหด อวดดี มนุษย์ทำให้ข้ามีแต่
บาดแผล มนุษย์ผู้มักมากเพิ่มจำนวนขึ้นทุกวัน มนุษย์ผู้โง่เขลา
เหยียบย่ำข้า ข้าถามตัวเองเสมอว่า มนุษย์จะกระทำชั่วอะไรต่อไป
อีก”
- ยูธิษเฐียร   จะมีวิถีทางใดที่จะช่วยพิทักษ์แม่พระธรรณิได้บ้างพระเจ้าข้า
- กฤษณะ   ไพร่ฟ้าทั้งหลายแะข้าของว่า “เราต้องการราชาผู้สุขุมคัมภีรภาพและ
ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม (เขามองที่ยูธิษเฐียร) เราต้องการราชะผู้
ทรงธรรม หากแผ่นดินนี้ไร้ราชาเช่นนั้น ชาติบ้านเมืองและประชาชน
ก็จะพินาศ”
- ยูธิษเฐียร   หม่อมฉันคือราชาที่ไพร่ฟ้าประชาชนกล่าวถึงเช่นนั้นรีพระเจ้าข้า
- กฤษณะ   จะมีใครอื่นนอกจากเธออีกเล่า
- ยูธิษเฐียร   หม่อมฉันควรจะทำอย่างไรหรือพระเจ้าข้า
- กฤษณะ   ตลอดราตรีกาลมหาราชผู้มีพระเนตรบอดคิดถึงแต่เธอ บัดนี้เวลา
มาถึงแล้ว มหาราชทรงตระหนักดีว่าควรตัดสินใจพระทัยเช่นไร พระองค์

ทรงทราบดีว่าประชาชนต้องการเธอ ยุธิษเฐียร เธอคือผู้เดียวที่เหมาะสม
แต่เมหาราชก็ทรงลังเลพระทัยเพราะทรงตรึกนึกทวนถึงพระราชโอรส
ของพระองค์

(ยุธิษเฐียรลุกขึ้นและพูดกับน้อง ๆ)

ยุธิษเฐียร

บัดนี้ถึงเวลาสมควรที่พวกเราจะขึ้นครองราชย์แล้ว
(ทุกคนออกไป แต่กฤษณะรั้งอรชุนไว้)

กฤษณะ

อรชุน

อรชุน (อรชุนนั่งลงใกล้ ๆ กฤษณะ) เธอกังวลในสิ่งใดอยู่
ความรื้อนแรงของแสงอาทิตย์ได้แผดเผาพื้นโลกในยามกลางวัน ส่วน
ยามกลางคืนสัตว์ร้ายทั้งหลายก็เป็นอันตรายแก่มนุษย์ พระกฤษณะ
พระเจ้าข้า หม่อมฉันใคร่ขอลุลถามอะไรพระองค์สักข้อ
(สุภัทราปรากฏตัวขึ้น นางยื่นถาดอาหารให้อรชุน)

สุภัทรา

โภชนาหารเพื่อระงับความกระหายทิวเพคะ
(อรชุนรับถาดอาหาร เขาจ้องมองหญิงสาวและถามพระกฤษณะ)

อรชุน

กฤษณะ

นางเป็นใครกัน
นางคือสุภัทรา น้องสาวของเราเอง นางทิ้งแหวนไว้ให้เธอ เราคิดว่า
นางคงจะพอใจในตัวเธอเป็นแน่
(กฤษณะหยิบแหวนขึ้นมาและส่งให้อรชุน อรชุนรับแหวนไว้)

อรชุน

กฤษณะ

หม่อมฉันขอยู่กับพระองค์สัก ๒-๓ เพลา จะได้หรือไม่พระเจ้าข้า
เธอจะทิ้งพี่ชายของเธอในยามที่เขาจะต้องเผชิญกับเหตุการณ์สำคัญ
กระนั้นรี (อรชุนไม่ตอบ) บางครั้งเธอทำให้เรารู้สึกกลัวนะ ในเวลานี้
ราชตระกูลของเธอ พันธมิตรของเธอ และโลกกำลังต้องการตัวเธอนะ
อรชุน

อรชุน

ใช่แล้วพระเจ้าข้า ศัตรูกำลังจ้องคุกคามอยู่ในเงามืดรอบ ๆ ตัว หม่อมฉัน
ไม่อาจจะลืมพี่น้องของหม่อมฉันได้ แต่พระองค์จะให้หม่อมฉันเมินเฉย
ต่อรอยยิ้มอันเชิญชวนของอิสตรีเขียววรพระเจ้าข้า
(กฤษณะไม่ตอบ สุภัทราเดินออกไป)

กฤษณะ

อรชุน เราได้เคยบอกเธอแล้วไม่ใช่รึว่าเธอไม่มีทางเลือกสงครามหรือ
สันติภาพได้

- อรชุน แล้วหม่อมฉันสามารถเลือกอะไรได้บ้างพระเจ้าข้า
- กฤษณะ เธอจะเลือกได้ระหว่างสงครามหนึ่งกับอีกสงครามหนึ่งเท่านั้น
- อรชุน อีกสงครามหนึ่งนั้นจะเกิดขึ้นที่ใดพระเจ้าคะ ในสมรภูมิหรือในใจหม่อมฉัน
- กฤษณะ เรามองไม่เห็นความแตกต่างของมันเลย จงกลับไปสู่ครอบครัวของเธอเถิด อรชุน (อรชุนลุกขึ้น) อรชุน เธอมีสิ่งใดจะถามเราอีกหรือไม่
- อรชุน พระองค์ตอบหม่อมฉันครบถ้วนแล้วพระเจ้าข้า
(ทั้งสองคนออกไป ธฤตราษฎร์เดินเข้ามาเพียงคนเดียว เขาอยู่ในอาการครุ่นคิด จากนั้นทुरโยธน์ ทูตศาสน์และภรรยาก็เดินเข้ามา)
- ทुरโยธน์ ทำไมทูลกระหม่อมจึงยอมเสด็จไปพบพวกมัน ทูลกระหม่อมจะยกแผ่นดินให้แก่พวกมันเช่นนั้นหรือพระเจ้าคะ ถ้าต้องแบ่งอาณาจักรออกเป็นส่วนๆ แล้วจะเหลืออะไรเล่า ทำไมทูลกระหม่อมจึงเอาพระทัยใส่กับพวกมันราวกับเป็นสายโลหิตของพระองค์เอง ทั้งๆ ที่มันเป็นศัตรูของลูกตลอดมา
- ธฤตราษฎร์ พระปิตุลาภิษมะตรัสแนะพื่อ
(ทुरโยธน์หันไปหาภิษมะซึ่งเข้ามาพร้อมกับคานธารีและโศรณาจารย์)
- ทुरโยธน์ พระอัยกาทรงเข้าข้างพวกปาณฑพเสมอ ทูลกระหม่อมทอศพระเนตรอะไรไม่เห็นจะสังเกตได้อย่างไร
(ธฤตราษฎร์เงื้อมือดีแต่ทुरโยธน์หลบได้)
- ธฤตราษฎร์ โปรดประทานคำแนะนำหม่อมฉันด้วยว่าหม่อมฉันควรจะทำอย่างไร
- ภิษมะ จงเรียกสติและความสุขุมกลับคืนมาให้ได้เสียก่อน
- โศรณาจารย์ ภราดาปาณฑพเสด็จมาแล้วพระเจ้าข้า
(ปาณฑพทั้ง ๕ และกฤษณะเข้ามาและนั่งลง)
- ธฤตราษฎร์ ลูกพ่อ ลูกพ่อทุกคน เจ้าอยู่ที่นี้แล้วรี
- ยูธิษเฐียร พวกหม่อมฉันมาคอยรับเสด็จอยู่ก่อนแล้วพระเจ้าข้า
- ธฤตราษฎร์ หม่อมฉันยินดีจริงๆ พระกฤษณะ หม่อมฉันรู้อยู่แล้วว่าพระองค์จะต้องเสด็จมาด้วย

- กฤษณะ หม่อมฉันทกียินดีเช่นกันพระเจ้าค่ะ พระองค์ตัดสินพระทัยว่าอย่างไร
พระเจ้าค่ะ
- ธฤตราษฎร์ เพื่อสันติหม่อมฉันทจะแบ่งปันอาณาจักรให้แก่ปาดทพทุกคน
อรชุน พระองค์จะประทานแผ่นดินส่วนใดให้พวกหม่อมฉันทพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราษฎร์ ลุงจะยกดินแดนชาวนทวปรัสเซียให้แก่พวกเธอ
- ภีมะ อะไรนะพระเจ้าค่ะ จะทรงยกพื้นที่อันกันดารนั้นให้พวกหม่อมฉันทรี
พระเจ้าค่ะ
- ยુธิษเฐียร เจียบเถอะภีมะ (หันไปพูดกับธฤตราษฎร์) ขอบพระทัยพระเจ้าข้า
หม่อมฉันทขอกราบแทบพระบาทด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณา-
ธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ พระเจ้าข้า
- ภีมะ โฉนเจ้าพี่จึงทรงยอมรับส่วนแบ่งราวกับทรงเป็นขอทานเช่นนี้เล่า
ปิตาจารย์ตนใดสิงพระทัยอยู่หรือพระเจ้าค่ะ
(เขาถอนตัวไม่ขึ้นแล้วพาดลงกับพื้นเพื่อระบายความโกรธแค้น
ทุรโยธน์ ทูตศาสน์ และภริยาเตรียมพร้อม ยุธิษเฐียรพยายาม
เกลี้ยกล่อมภีมะ ส่วนไทรณาจารย์เข้าป้องกันธฤตราษฎร์)
- ยुธิษเฐียร วางคันไม้ลงภีมะ
- ภีมะ ไม่พระเจ้าค่ะ
- ยुธิษเฐียร วางคันไม้ลงเสียเถิด ภีมะ
- ภีมะ ทำไมเจ้าพี่จึงทรงสยบอยู่แทบเท้าพวกเขาเช่นนั้นเล่า เจ้าพี่ก็ทรงทราบ
ดีว่าพวกเขาคิดอยู่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น คือกำจัดพวกเราไปให้พ้นๆ
ทั้งที่พวกเราก็มีสิทธิ์ในราชสมบัตินี้เท่าเทียมกับพวกเขา เจ้าพี่ควรสอออก
มาได้อย่างไรว่า “ขอบพระทัย หม่อมฉันทขอกราบแทบพระบาทด้วย
ความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ”
- ยुธิษเฐียร วางคันไม้ลงเสีย ภีมะน้องพี่
(ภีมะยอมวางคันไม้ลงแล้ววางบนไหล่ตัวเอง ภีมะเข้ามาพูดกับยुธิษเฐียร)
- ภีมะ ไปเถิดหลานปู่ จงลืมทุกอย่างเสีย แล้วไปยังชาวนทวปรัสเซีย บุรณะบำรุง
ทุรประเทศนั้นให้รุ่งเรืองสมบุรณเป็นพื้นที่ดินอันอุดม
- ยुธิษเฐียร พวกหม่อมฉันทถวายบังคมลาพระเจ้าข้า

(ภฤชณะและปาดทพออกไป ทูรโยธน์พูดกับธฤตราษฎร์)

ทูรโยธน์ ทูลกระหม่อม แม้พระองค์จะทรงคิดว่าได้ประทานสันติสุขให้เกิดขึ้นแล้ว แต่แท้ที่จริงสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นคือสงครามต่างหาก ไอ้ภีมะมันจะไม่มีทางปล่อยพวกหม่อมฉันแน่พระเจ้าค่ะ

ทศส้าน เราจะต้องทำให้ภีมะมันตายใจแล้วลอบทำร้ายมัน เราจะต้องแยกพระภฤชณะให้ห่างจากพวกมัน จะต้องก่อสามัคคีเภทขึ้นให้พวกมันอิจฉาริษยากันและกันเพราะนางเทราปที เมียคนเดียวของพวกมัน
(ภรรณะพูดกับทศส้าน)

ภรรณะ อย่าทรงดูหมิ่นและกริ้วพวกปาดทพเลยพระเจ้าค่ะ ความสุขและความทุกข์ไหลเวียนอยู่ในสายโลหิตของฝ่ายเราตลอดมา ความพยายามของพวกเราคงจะไม่บังเกิดผล เพราะจะไม่มีวิถีทางใดที่จะแยกพระภฤชณะจากพวกปาดทพได้หรือพระเจ้าค่ะ พวกนั้นหนักแน่นไม่หวั่นไหวไปกับถ้อยคำุ่ทุบายใดๆ ทั้งสิ้น หม่อมฉันเคยกราบทูลหลายครั้งแล้วว่า หากจะทรงทำลายพวกปาดทพก็ต้องทรงบันทึรชะพวกมัน เมื่อพระองค์ทรงมีหม่อมฉันเป็นข้าผู้จงรักภักดีเช่นนี้แล้วยังทรงกังวลสิ่งใดอีกเล่าพระเจ้าค่ะ

(พวกเขาออกไป ทศส้านออกไปด้วย ธฤตราษฎร์ถามภีมะขึ้น)

ธฤตราษฎร์ พระปิตุลา หม่อมฉันทำถูกต้องหรือไม่

ภีมะ เธอทำถูกต้องแล้ว

ธฤตราษฎร์ โอรสของปาดทพน้องชายหม่อมฉันย่อมจะต้องเป็นลูกของหม่อมฉันด้วย

คานธารี ทูลกระหม่อมทรงปิดบังอะไรบางอย่างไว้ในพระทัย

ธฤตราษฎร์ ก็เช่นเดียวกับน้องนั่นแหละ คานธารี

คานธารี เมื่อเราแบ่งราชสมบัติอันควรตกเป็นของลูกเราให้แก่ลูกของคนอื่น เช่นนี้ หม่อมฉันคิดว่าในไม่ช้าสงครามก็จะเกิดขึ้น
(ทั้งหมดออกไป ธฤตราษฎร์ยังคงถามต่อไป)

ธฤตราษฎร์ หากสงครามเกิดขึ้นจริง ๆ พระปิตุลาจะทรงเข้ากับฝ่ายใดพระเจ้าค่ะ
ภีมะ พรหมลิขิตช่างโหดร้ายนักเพราะข้าจะอยู่ฝ่ายเจ้า

ธฤตราชกุมาร แล้วเจ้าละโหรณะ
 โหรณาจารย์ หม่อมฉันย่อมจะต้องถวายชีวิตแด่พระองค์
 (พวกเขาออกไปจนหมด มีร่างหนึ่งปรากฏขึ้นในความมืด)
 มัยทานพ องค์ยูธิษเฐียร พระองค์อยู่ที่ไหน หม่อมฉันกำลังตามหาพระองค์อยู่
 ยูธิษเฐียร เราอยู่ที่นี้ แล้วเจ้าเป็นใคร
 มัยทานพ พระองค์ไม่ทรงรู้จักหม่อมฉันหรือ
 ยูธิษเฐียร ไม่
 มัยทานพ ปราษฎ์ทั้งปวงรู้จักหม่อมฉันดี หม่อมฉันคือมัยทานพ เป็นผู้เชี่ยวชาญ
 ในการก่อสร้าง หม่อมฉันจะสร้างพระราชมนเทียรถวายให้พระองค์
 ยูธิษเฐียร วังแบบไหนหรือ
 มัยทานพ รากษสซึ่งเทวะระเห็จอยู่กลางหาวจะเป็นผู้สร้างพระราชฐานซึ่งงดงาม
 เลิศล้ำยิ่งกว่าพระราชนิเวศน์ใด ๆ ในสามภพ จะเป็นนฤมิตสถานอัน
 วิเศษ ประราธนาจะให้เห็นสิ่งใดก็จะได้เห็นสิ่งนั้น
 ยูธิษเฐียร ที่ซึ่งความประสงค์จะเป็นจริงได้กระนั้นหรือ
 มัยทานพ พระเจ้าค่ะ
 ยูธิษเฐียร จะต้องใช้เวลาก่อสร้างนานเท่าใด
 มัยทานพ พระราชฐานนั้นสร้างเสร็จสมบูรณ์ ณ บัดนี้แล้วพระเจ้าค่ะ
 (พระราชวังปรากฏขึ้นตรงหน้า)
 ยูธิษเฐียร ท่านจงพำนักอยู่กับพวกเราเถิด
 มัยทานพ หม่อมฉันไม่สามารถจะอยู่ที่นี้ได้พระเจ้าค่ะ หม่อมฉันจะต้องไปสร้าง
 สะพานอีก
 ยูธิษเฐียร สะพานข้ามแม่น้ำอะไรี
 มัยทานพ สะพานข้ามมหาสมุทรพระเจ้าค่ะ
 (มัยทานพหายตัวไป)

มหाराชา

(ภาพแห่งความสุข)

(เวลาผ่านไปหลายปี ปาณฑพทั้ง ๕ อยู่ในพระราชวังพร้อมกับเทราปตี และสุภัทรา สุภัทราอุ้มทารกไว้ในอ้อมแขน ทุกคนคึกคักและฟังดนตรีอย่างมีความสุข พระกฤษณะเข้ามา)

กฤษณะ ขอศุภมัสตฺจงมีแด่ทุกคน เราได้เห็นทัศนียภาพอันงดงามด้วยความชื่นชมนัก พวกเธอช่างสามารถในการปรับเปลี่ยนที่ดินอันแห้งแล้งกันดารให้อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณ สมจริงเช่นคำที่กล่าวว่าษัตริย์เกษตรย่อมเป็นผู้อัญเชิญวรุณเทพมาสู่บ้านเมือง

ยुธิษเฐียร หม่อมฉันมีความสุขนักเมื่ออยู่กันพร้อมหน้า เทราปตีเป็นผู้ที่ทำให้พวกหม่อมฉันสมานฉันท์กันเป็นหนึ่งเดียวพระเจ้าค่ะ นางมีลูกชายให้แก่พวกหม่อมฉันทุกคน

(กฤษณะทักทายสุภัทราและมองดูทารกในอ้อมแขนของนาง)

กฤษณะ ศุภมัสตฺจงมีแก่เธอ สุภัทรา

สุภัทรา ทรงพระเจริญเพคะเจ้าพี่

กฤษณะ ดูท่าทางเธอมีความสุขดีนี่

สุภัทรา เพคะ หม่อมฉันมีครอบครัวที่อบอุ่นเพคะ

กฤษณะ นี่คืออภิมันยุ หลานชายเรารี อรชุนเอ๋ย ลูกชายเธอเป็นเพชรอันวิเศษของครอบครัวทีเดียว เทราปตี เธอรู้สึกเช่นไรกับชายาอีกคนหนึ่งของอรชุน

เทราปตี หม่อมฉันเอ็นดูนางเหมือนน้องสาวคนหนึ่งเพคะ

กฤษณะ นั่นเป็นการดีแล้ว เมื่อเรามาถึงนั้นได้พบกับฤษีเวียสด้วย
(ยुธิษเฐียรถามขึ้น)

ยुธิษเฐียร พระมหาฤษีประสงค์สิ่งใดหรือพระเจ้าค่ะ

กฤษณะ ทูลถามท่านเองเถิด

(อุษวิยาสกับกุมารปรางค์ตัวขึ้น)

อุษวิยาส: นิมนต์พระคุณเจ้าเจ้าค่ะ

วยาส: ชัยจงมีแก่พวกเธอ

อุษวิยาส: พระคุณเจ้ายังรจนามหากาพย์ไม่จบหรือเจ้าค่ะ

วยาส: เธอคิดว่ามันควรจบลงได้แล้วรี

อุษวิยาส: พวกหม่อมฉันต่างสมานสมัครรักกัน ไพร่ฟ้าประชาชนมนตริตั้งหลาย ก็เอื้อเพื่อแก่กัน บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข แล้วมหากาพย์ของพระคุณเจ้า จะดำเนินต่อไปอย่างไรอีกเล่าเจ้าค่ะ

วยาส: ขณะเธอเดินขึ้นเขานั้นเธอไม่อาจหยุดกลางทางได้หรอก

อุษวิยาส: แล้วจุดหมายปลายทางของดิฉันอยู่ ณ ที่ใดเล่าเจ้าค่ะ

วยาส: เธอจะต้องประกอบพิธีราชสูยะ ราชภิเชกขึ้นเป็นอริราช

อุษวิยาส: ดิฉันไม่ปรารถนาจะประกอบพิธีเช่นนั้นเลยเจ้าค่ะ พอได้ยินจากพระคุณเจ้า เช่นนี้ดิฉันรู้สึกหดหู่นัก ก็ทำไมดิฉันจะต้องให้บรรดากษัตริย์สามนต์ ทั้งหลายมาสามัคคีดิฉันด้วยเล่าเจ้าค่ะ

วยาส: มันไม่ใช่ความปรารถนาของเธอก็จริงอยู่ แต่มันเป็นความปรารถนา ของบรรดาราชาเหล่านั้น เขาพูดแก่กันว่า “ยุคทองของโลกมาถึงแล้ว องค์อุษวิยาสคือมหาราชผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมควรยกย่อง พระองค์เป็นอริราช”

อุษวิยาส: แต่ดิฉันยังไม่พร้อมและไม่ปรารถนาจะเป็นมหาราช

วยาส: เธออย่าหลอกตนเองเลย มนุษย์โลกรักเธอเพราะเธอเป็นธรรมบุตร ฉะนั้นเธอจงใคร่ครวญดูให้ดี

อรชุน: เจ้าพี่คือจิตวิญญาน เป็นประธานแห่งสังขารอันมีพวกหม่อมฉัน ทั้งหลายเป็นร่างกาย เจ้าพี่ภีมะคือลำคอ น้องนกุลและสหเทพคือ แขนขา ส่วนตัวหม่อมฉันคือตาและมือพระเจ้าค่ะ

อุษวิยาส: พระกฤษณะ พระองค์ทรงคิดเห็นเช่นไรพระเจ้าค่ะ

กฤษณะ: เธอเป็นผู้เดียวเท่านั้นที่จะกำจัดภัยทั้งปวงได้

อุษวิยาส: ภัยจากสิ่งใดหรือพระเจ้าค่ะ พระองค์ทรงแลเห็นหรือไม่

- กฤษณะ อันตรายนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากอาวุธ แต่มันเป็นกลอุบายที่จะทำให้
พรรคนะของเธอผันแปรไป เธอจะเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นชั่วเป็นดี
- ยुधिษฐิเย ความปรารถนาเดียวที่อยู่ในใจหม่อมฉันขณะนี้คือการออกไปใช้ชีวิต
เช่นวนปรัสเซียเพียงลำพังในป่า
- วยาส หากเธอทำเช่นนั้นราชาอื่น ๆ ก็จะไปครอบครองบ้านเมืองของเธอ
- กฤษณะ แต่เขาเหล่านั้นจะไม่สามารถปกครองบ้านเมืองให้เป็นสุขได้เหมือนเธอ
- ยुधिษฐิเย หากหม่อมฉันประกอบพิธีราชสุยะขึ้นแล้ว พระปิตุลาตฤตราษฎร์และ
เคารพทั้งหลายคงจะโกรธกริ้วและรุกรานพวกหม่อมฉันอย่างแน่นอน
และในที่สุดมหาสงครามก็จะเกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วหม่อมฉันจะเป็น
มหาราชผู้ทรงธรรมได้อย่างไร เพราะหม่อมฉันนั้นแหละที่เป็นมูลเหตุ
แห่งสงคราม
- อรชุน ทูลกระหม่อมลงเรียกพวกเราว่าลูก ฉะนั้นพระองค์ย่อมจะภาคภูมิใจที่
รู้ว่าหนึ่งในพวกเราได้เป็นมหาราชผู้ยิ่งใหญ่
- กฤษณะ เชิญเสด็จพระองค์มาเป็นประธานในพิธีสิ
- วยาส คัดสินใจเสียเถิด
- กฤษณะ จงเอาชนะศึกในใจเธอเองให้ได้ แล้วเธอจะเป็นตัวของตัวเอง
(ยुधिษฐิเยใคร่ครวญอยู่ครู่หนึ่ง ทุกคนจรดจ่อและรอคอยการตัดสินใจ
ของยुधिษฐิเย)
- ยुधिษฐิเย ตกลง หม่อมฉันจะประกอบพิธีราชสุยะ ราชทั้งหลายจะต้องมาอ่อนน้อม
ยอมเป็นประเทศราชของหม่อมฉัน จงเชิญเสด็จราชาทั้งหลายมาประชุม
พร้อมกันและรับรองทุกพระองค์เสมอด้วยวงศ์ญาติ
(คนตรีบรรเลง บรรดากษัตริย์ทั้งหลายเข้ามา युधिษฐิเยรทักทาย)
ถวายบังคมทูลกระหม่อมปู่ หม่อมฉันยินดีเหลือเกินที่เสด็จมาเป็น
ประธาน ท่านอาจารย์โอรณะและภรรยาด้วย
(ทुरโยธน์เข้ามาเป็นคนสุดท้าย) ทुरโยธน์ ขอบพระทัยเธอที่มาร่วมพิธีนี้
เธอคืออาคันตุกะสำคัญที่พึงจะได้รับการรับรองอย่างดีที่สุด
(ทุกคนเข้านั่งประจำที่ युधिษฐิเยถามภิชมะ) ทูลกระหม่อมปู่พระเจ้าคะ
ทูลกระหม่อมโปรดประทานพระมติดัวยว่า ราชอาคันตุกะพระองค์ใด

เป็นผู้เหมาะสมที่จะรับเครื่องอิสริยาภรณ์ ซึ่งหม่อมฉันเตรียมไว้ถวาย
พระเจ้าค่ะ

ภิษมะ พระกฤษณะแห่งทวารกาเป็นราชาที่เหมาะสมที่สุด ณ ที่นี้
(ขณะนั้นราชาแห่งแคว้นเจติคือคิคุपालะ ซึ่งยังไม่มีที่นั่งถามขึ้น)

คิคุपालะ เหตุใดพระกฤษณะจะต้องได้รับการถวายพระเกียรติยศสูงสุดเสมอ

ยુธิษเฐียร ราชาคิคุपालะประทับลงก่อนเกิด

(คิคุपालะพูดต่อไป)

คิคุपालะ พฤตมิราชภิษมะ พระองค์ทรงปรารถนาเช่นนั้นจริง ๆ รี ข่าน่าอัศจรรย์
นัก พระกฤษณะมิใช่ราชาผู้อาวุโสที่สุดและไม่ใช่ราชาผู้ทรงพลังสูงสุด
พระองค์ไม่อาจเอาพระกฤษณะไปเปรียบกับท้าวธฤตราชภูรี องค์
ทुरโยธน์ ท้าวชัยพรัล หรือพระสัตยาก็ได้ แม้มันตรีเช่นโทรณาจารย์
และภรรณาก็เกิด พระองค์ทรงยกพระกฤษณะเหนือราชาและคนเหล่า
นั้น รวมทั้งเหนือพระองค์เองได้อย่างไร (ทุกคนเงิบ) หม่อมฉัน
ประหลาดใจจริง ๆ ราชาทุกองค์กำลังถูกหลอ่ล่เกียรติ แล้วพระองค์เล่า
พระกฤษณะ ทรงยินดีรับเกียรติยศนั้นได้อย่างไร การกระทำเช่นนี้
ไม่ต่างอะไรกับสุนัขแทะกระดูกที่มันขโมยมาจากแท่นบูชา หม่อมฉัน
คงจะอยู่ ณ ที่นี้ ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว ขอทูลลา

(คิคุपालะออกไป ยุธิษเฐียรพยายามห้ามไว้แต่ไร้ผล)

ยुธิษเฐียร คิคุपालะ ราชาแห่งแคว้นเจติ จงฟังก่อน ทุก ๆ คนในที่นี้ต่างก็พร้อมกัน
ถวายพระเกียรติยศแด่พระกฤษณะ ฉะนั้นจึงขอเชิญเสด็จกลับมาก่อน
เกิด

(ภิษมะเริ่มพูด ระหว่างนั้นคิคุपालะกลับเข้ามา)

ภิษมะ ข้าจะเปิดเผยประวัติของราชาคิคุपालะ ประวัติที่ลับเร้นแม้แต่ตัวเขาเอง
ก็ไม่เคยล่วงรู้ เมื่อเขาเกิดมานั้นเขามี ๔ แขน มีตาที่ ๓ กลางหน้าผาก
ส่งเสียงร้องราวกับหมาป่าที่ติดอยู่กลางไฟป่า พ่อแม่เขาคิดจะสังหาร
เขาเสีย แต่แล้วก็มีเสียงหนึ่งดังขึ้นว่า “ทารกนี้จะเติบโตใหญ่และทรงพลัง
วันหนึ่งราชาพระองค์หนึ่งจะอุ้มเอาทารกนี้ใส่คอกไว้ แล้วแขนทั้งสอง
ของทารกที่งอกเกินมาจะหล่นลงสู่พื้นดิน ตาที่สามของเขาจะหายไป

และราชานั้นเองคือผู้ที่พลีชีวิตทาร์กนีในที่สุด” แล้วเสียงนั้นก็หายไป ต่อมาราชาทั้งหลายต่างก็มาชุมนุมกันขึ้นชมทาร์กผู้อัศจรรย์ บิดาของเขารู้สึกทวาคกลัว แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งวันหนึ่ง ทาร์กนั้นถูกนำไปเฝ้าพระกฤษณะ พระองค์ทรงรับเอาทาร์กมาอุ้มไว้ และทรงวางลงบนเพลา ทันใดนั้นแขนที่เกินมาทั้ง ๒ ข้างก็หลุดร่วงลงยังพื้นดิน ส่วนดาที่สามก็จางหายไป มารดาของทาร์กกราบทูลขอชีวิตว่า “หม่อมฉันขอประทานพร อย่าได้ทรงสังหารชีวิตบุตรชายของหม่อมฉันจนกว่าเขาจะกระทำความผิดถึง ๑๐๐ ครั้งเสียก่อน พระองค์จึงจะทรงสังหารเขาได้” ด้วยพระมหากรุณาพระกฤษณะจึงประทานพรให้ตามคำขอ พระองค์ทรงเป็นมหาราชผู้ทรงเกียรติและทรงคุณเหนือความดั่งามทั้งปวง ทรงเป็นทั้งผู้นำและทรงเป็นทั้งมิตร

คิสุपालะ

แต่พระกฤษณะไม่ใช่ชายและไม่ใช่นายของหม่อมฉัน

ภีมะ

ข้าจะบอกให้เจ้ารู้ องค์กฤษณะทรงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างทั้งสวรรค์ ท้องฟ้า และหมู่ดาว พระองค์ทรงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์โลกทั้งมวล

คิสุपालะ

ช่างเป็นคำตรัสที่ฟังไพเราะเสียจริง ๆ

ภีมะ

คิสุपालะ เจ้ายังเยาว์นัก เจ้าสังเกตหรือไม่ว่าพญามัจจุราชกำลังปรากฏกายอยู่เบื้องหลังรอยแยมสรวลและพระเนตรอันพร้มพรายแห่งพระกฤษณะ

(ภีมะกระตืบเท้าและตะโกนขึ้น)

ภีมะ

ใครที่บังอาจปฏิเสธพระกฤษณะก็จงเข้ามา ข้าจะเหยียบมันให้จมธรณีเลย

(เหยียบไปชั่วครู่ ทุกคนมองตรงไปที่ภีมะ คิสุपालะมองทุกคน)

คิสุपालะ

ราชาทั้งหลาย ทรงรู้สึกองค์หรือไม่ที่กำลังทรงทำอะไรกันอยู่ ท่านกำลังจ้องมองเท้าของภีมะอยู่ รู้องค์กันหรือไม่ ภีมะมันเก่งกล้าปานไหนท่านจึงได้กลัวเกรงมันนัก

(พูดกับภีมะ) พฤตมหาราชาภีมะ พระองค์คงจะทรงชราภาพและทุกข์พลเกินไปเสียแล้วจึงพรั่นพรึงถึงเรื่องในอดีต และพระ

สัญญาคงจะวิปาสแล้วเป็นแน่ จึงตรัสว่าทุกสรรพสิ่งรวมอยู่ในตัวมนุษย์ผู้หนึ่งเช่นนี้

โอรณาจารย์ องค์ศิคุपालะ เข้าวันนี้พระองค์ตื่นบรรทมขึ้นมาเพื่อพบกับมรณเทพ โดยแท้

(ศิคุपालะพูดกับภิมะ)

ศิคุपालะ คุณุ ภิมะ เจ้าจะยินยกราเดียเป็นนคยงกรอกไปอีกนานแคไทน จงหยุดเบิกตาโพลงเสียเถอะ วางเท้าลงเสียด้วยก่อนจะล้มกลิ้งลงกับพื้น (ภิมะกระโจนเข้าใส่ศิคุपालะ แต่ปามทพต่างรังเขาไว้)

ยุธิชฐีเยร ภิมะ

นกุล ไม่ใช่วันนี้พระเจ้าข้า ไม่ใช่ที่นี่พระเจ้าข้า

(ศิคุपालะชักดาบออกมา)

ศิคุपालะ ปล่อยมันมาเลย เข้ามาเลย

ภิมะ วางดาบของเจ้าเสีย

ศิคุपालะ (กับภิมะ) อย่าทรงออกคำสั่งกับหม่อมฉันเพราะหม่อมฉันไม่ได้เกรงกลัวพระองค์ พระองค์ครัสถึงความยุติธรรมอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ทรงเป็นเพียงโรงเก็บคำมั่นสัญญาอันไร้ความหมาย ชีวิตของพระองค์นั้นน่าอนาถนักเพราะปราศจากทั้งภรรยาและบุตร ทรงเป็นเช่นนกเค้าแมวแก่ที่ยังชีวิตอยู่ด้วยไข่ของนกอื่น เป็นบุรุษที่ไม่ต่างอะไรกับสตรี มหาราชธาตุตราษฎร์ทรงรู้หรือไม่ว่า เรื่องอันน่าเศร้าสลดทั้งหลายที่เกิดขึ้นในราชตระกูลของพระองค์ล้วนมาจากชายชราที่มีนามว่า ภิมะผู้นี้ทั้งสิ้น (ศิคุपालะชี้ไปที่ภิมะ) ทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้นจากคำสัจย์สาบานที่ชายชราผู้นี้ภูมิใจนักหนา เขามีชีวิตมายาวนานเกินไปแล้ว จงจุดไฟขึ้นและเผาชายชราผู้เป็นบ่อเกิดแห่งโรคร้ายทั้งปวงนี้เสียเถิด มหาราชธาตุตราษฎร์

ภิมะ ศิคุपालะ เจ้าช่างไม่รู้ตัวเลยว่ากำลังพาตัวเองไปสู่ความทายนะ เจ้ากำลังทำให้พระภุชณะกริ้ว และเจ้าเองที่จะต้องมอดไหม้ไปเพราะเหตุ นั้น

(ศิคุपालะพูดกับพระภุชณะ)

คิคุपालะ ไช้แล้ว ชัยยัทยาฆ่าท่าน ชัยทัทยาฆ่าท่าน และประณามราชาผู้โง่เง่าทั้งหลาย ที่บูชาท่าน ที่เห็นว่าท่านคือเทพ เพราะข้าไม่นับถือท่าน จึงก้าวออกมาสู้กับข้า

(พระกฤษณะหัวเราะ ราชาทุกคนมองไปที่พระกฤษณะ พระกฤษณะ พูดกับทุกคนที่นั่น)

กฤษณะ คิคุपालะ เธอจงจิตจะเป็นศัตรูกับเราไม่รู้เลิกราทั้งที่เราเมตตาเธอ ตลอดมา แต่ความกรุณาที่เรามีแก่เธอนั้นไม่อาจเปลี่ยนแปลงทุกจริต มิฉลาดิฐิในใจเธอได้ เธอฆ่าพันธมิตรของเรา ชโมมัยาของเรา ลักพามเหสีเรา แต่เราก็กอโทษให้เธอมาถึงร้อยครั้งร้อยคราเพราะเรารักษาสัญญาที่ให้ไว้แก่มารดาเธอ มาบัดนี้เธอพยายามเราต่อหน้ามหาราชาทั้งหลาย ทำให้เราสุดสิ้นความอดทน

คิคุपालะ ก็ะทนไปทำไมเล่า ความโกรธของท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงข้าได้ เช่นเดียวกับความอ่อนโยนที่ท่านว่านั่นแหละ

(คิคุपालะกระโจนเข้าหาพระกฤษณะ พระกฤษณะยกมือขึ้นมีแสงสว่างเป็นวงรอบมือนั้น)

อรชุน สุทรรศนจักร

(ทุกสิ่งทุกอย่างหยุดนิ่ง พระกฤษณะขว้างจักรถูกคิคุपालะ คิคุपालะ เอามือกุมคอกและกรีดร้อง แล้วล้มลง เจ็บสนิทอยู่ชั่วขณะ จากนั้น กุมารจึงถามอุษีวลาสขึ้น)

กุมาร พระกฤษณะฆ่าคิคุपालะหรือพระฤษี

วลาส พระองค์ใช้สุทรรศนจักรบั่นหัวคิคุपालะโดยที่หัวนั้นยังคงติดอยู่กับร่าง

กุมาร แล้วพระราชาก็อื่น ๆ ทำอย่างไรกัน

วลาส ไม่มีใครพูดอะไร มีแสงสว่างพุ่งออกมาจากร่างของคิคุपालะและพุ่งตรงไปหยุดอยู่แทบเท้าพระกฤษณะ ราชาทูกองศ์ต่างก็มองเห็นลำแสงนั้น ข้าก็เห็นเหมือนกัน

(พระกฤษณะเริ่มเล่าเรื่อง)

กฤษณะ รัศมินั้นเคลื่อนมายังพระกฤษณะและซิมทายเข้าไปในพระวรกาย ราชาทูทั้งหลายเห็นกับตาว่ารัศมินั้นได้กลายเป็นหนึ่งเดียวกับพระกฤษณะ

ราชาบางองค์แม้มีพระโอรสไว้แน่น บางองค์ก็บีบหัตถ์ของคน ไม่มีองค์ใดตรัสอะไรออกมาทั้งสิ้น พระภุชณะขึ้นครองราชย์ไปยังวังของ ศิคุปาละและตรัสว่า “จงเตรียมงานพระศพถวายแก่ศิคุปาละเถวราชา ให้สมพระเกียรติ” จากนั้นพระพิรุณก็ไปรยลงมา เมื่อฝนขาดสาย นภาภาก็สว่างขึ้นอีกครั้ง และกระจ่างแจ่มกว่าครั้งไหนๆ

(ทุกๆ คนออกไป เหลืออรชุน ยุธิษเฐียรเท่านั้น วยาสก็กำลังจะออกไป แต่ยุธิษเฐียรรั้งไว้)

ยุธิษเฐียร พระคุณเจ้า เหตุใดศิคุปาละจึงอาจหาญเช่นนั้นทั้งที่รู้ว่าจะต้องตายอย่าง ไร้ค่า มันเป็นเพราะอะไรเจ้าคะ

วยาส ความตายสถิตอยู่ในใจของราชาหลายต่อหลายคน มนุษย์ต้องเผชิญ กับความทุกข์ ความบ้ำคลั่ง เธอจงใคร่ครวญให้จงหนัก อย่าหวาดกลัว ความฝันใด ๆ

ยุธิษเฐียร ดิฉันควรจะยุติความกังขาในเรื่องความตายของตัวดิฉันเองให้ได้
อรชุน พระคุณเจ้าทรงทราบหรือไม่เจ้าคะว่าตอนจบของมหากาพย์เป็นเช่นไร
วยาส อาตมาไม่แน่ใจนักว่าจะมีตอนจบ

อรชุน พระคุณเจ้าแน่ใจหรือเจ้าคะ อย่างน้อยถ้าความตายมาเยือนพวกเรา ทุกคน หม่อมฉันก็ปรารถนาจะรู้ว่าใครจะเป็นผู้รอดชีวิต

วยาส อาตมาแน่ใจว่าอาตมาไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างใดในตอนอวสาน แต่อาตมา แน่ใจว่าจะต้องมีผู้รอดชีวิตเพราะอาตมามีข้อพิสูจน์ ก็กุมารที่ติดตาม และเฝ้าซักถามอาตมามาตลอดทางนั้นอย่างไรเล่า กุมารนั้นแหละคือ ข้อพิสูจน์

สภากำนัน

(ทुरโยธน์พรวดพราดขึ้นมาบนเวที ในขณะที่เขาเล่าเรื่องนั้น ปาณฑพ
จะแสดงอาการและพูดตามเรื่องที่ทुरโยธน์เล่า)

ทुरโยธน์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ข้าเห็นที่นั่นมันทำให้ข้าแทบคลั่ง ข้าเห็นปราสาท
ราชวังอันโอฬารของพวกมัน ราชมนเทียรอันงดงามไม่มีที่ใดจะเทียมทัน
คงเป็นเพราะพวกมันได้มัยทานพเป็นผู้สร้าง อรชุนมันพูดว่า.....

อรชุน จงทอดพระเนตรผนังอันประดับด้วยพลอยขึ้นกการเวกนั้นเถิด และนั่น
คือคานทองคำอันมีลวดลายเป็นสุริยรัศมี

ทुरโยธน์ ข้ามองเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพื้นดินที่คาดด้วยไข่มุก หรือ
ระเบียงที่ทำด้วยโมราสลัก และทันใดนั้นข้าก็วิ่งไปสู่ผนังที่มองไม่เห็น
อรชุนมันพูดว่า.....

อรชุน นี่เป็นผลงานชิ้นเอกของมัยทานพพระเจ้าค่ะ หากพระองค์นึกถึงผนัง
ฝาผนังก็จะปรากฏอยู่เบื้องหน้าพระองค์

ทुरโยธน์ ข้าเดินต่อไป ในทันใดนั้นก็ตะโกนขึ้นว่า.....

ภีมะ คุณนั่น มีบ่อน้ำอยู่ตรงหน้าเจ้า

ทुरโยธน์ บ่อน้ำหรือ ข้าไม่เห็นมีบ่อน้ำที่ไหน แต่เท้าข้าก็เปียก ข้าวิ่งไปเปิดประตู
แต่ก็ไม่มีประตูอยู่ที่นั่น ข้าวิ่งชนฝาผนังจนเจ็บระบม และนางเทราปที
ก็ร้องขึ้นว่า.....

เทราปที พระองค์พระเนตรบอดเสียแล้ว พระราชบิดาพระองค์ก็พระเนตรบอด
ข้ายังมีโอรสพระเนตรบอดอีก

(ขณะนั้นคานธารีปรากฏตัวขึ้น ทुरโยธน์พรรณนาเรื่องต่าง ๆ ให้นาง
ฟัง)

ทुरโยธน์ ลูกพลัดตกลงมาจากบันไดร่วงลงไปใต้อ่างน้ำ เปียกปอนและเประ
เปื้อน ลูกเประเปื้อนด้วยน้ำและเสียงหัวเราะเยาะของพวกมัน โอ้ภีมะ

หัวเราะเยาะลูก นางเทราปทีก็หัวเราะเยาะลูก เสียงหัวเราะของนางบาดใจลูกนัก

(ทुरโยธน์รู้สึกตัวว่ามีใครอีกคนเข้ามา คนนั้นคือศกุนิ เขาจึงหยุดเล่าเรื่อง)

คานธารี

นั่นใครนะ

ศกุนิ

พี่ชายของตัวเอง

คานธารี

เจ้าพี่ศกุนิรี เสด็จมาทำอะไรที่นี่เพคะ

ศกุนิ

พี่มาพบหลานชายของพี่นะลิ

คานธารี

ลูก ๆ หม่อมฉันชมชื่นและไร้สุข ทुरโยธน์ลูกชายคนโตนั้นเป็นทุกข์จนไม่ยอมกินไม่ยอมนอนเลยเพคะ

ศกุนิ

เพราะอะไรรี

ทुरโยธน์

เพราะหม่อมฉันเห็นราชาทั้งหลายหมอบราบอยู่แทบเท้าไฉยธูษเฐียร หม่อมฉันเห็นไพร่ฟ้าประชาชนของมามีความสุขกันทุกคนทั้งผู้ใหญ่และเด็ก หม่อมฉันเห็นสุทรรคนจักรของกฤษณะตัดศีรษะของศิคุปาละ ไฉยธูษเฐียรกลายเป็นมหาราชแห่งราชาทั้งหลาย เป็นที่รักและภักดีของทุกคน แต่ไม่มีผู้ใดรักหม่อมฉันเลย หม่อมฉันไม่มีอำนาจราชศักดิ์ใด ๆ เลย หม่อมฉันอยากจะกินยาพิษหรือกระโจนเข้ากองไฟให้ตายเสียสัก

ศกุนิ

ลุงมีวิธีที่จะทำลายไฉยธูษเฐียร

คานธารี

เจ้าพี่ทรงคิดอะไรได้หรือเพคะ

ทुरโยธน์

ตรัสบอกหม่อมฉันเถิดพระเจ้าค่ะ

ศกุนิ

ยธูษเฐียรมันเป็นคนซื่อสัตย์ ไม่เคยโกหกแม้แต่สักคำเดียว ข้อดีของมันเป็นมันบ้าการพนัน และที่ร้ายเป็นพันเท่าทวีคูณก็คือไฉยธูษเฐียรมันเล่นพนันไม่เป็น หากเราท้ามันมาเล่นสกากันมันจะไม่ปฏิเสธ และลุงจะเป็นผู้เล่นแทนหลาน มันจะไม่มีทางชนะลุงได้เลยเพราะลุงรู้วาทาศักดิ์ที่ทอดลงไปในนั้นจะออกแต้มไหน ลุงจะเป็นผู้ชนะในที่สุด

ทुरโยธน์

เราจะต้องใช้ชั้นเชิงที่เหนือกว่ามัน

ศกุนิ

ใช่ เราจะใช้ชั้นเชิงที่เหนือกว่ามัน

- ทुरโยธน์   แล้วทรงคิดว่าไฉยธิดาจะยอมรับคำทำรี
ศกุนิ   ลงมันใจ
                 (ธฤตราษฎร์เข้ามา ศกุนิเข้าไปพูดด้วย) ข้าศกุนิ
- ธฤตราษฎร์   ถวายบังคมพระเจ้าค่ะ พระองค์เสด็จมาด้วยกิจอันใดหรือพระเจ้าค่ะ
ศกุนิ   ข้ามาช่วยลูกชายเจ้า ช่วยให้เขาชนะพนันไฉยธิดาในการทอดสกา
ธฤตราษฎร์   เขาเลือกกันว่าไฉยธิดาเล่นพนันไม่เก่งใช่ไหม
ศกุนิ   ไม่รู้สิ ข้าไม่เคยเห็นเขาเล่น
ธฤตราษฎร์   แล้วจะใช้อะไรเป็นเดิมพันกันล่ะ
- ทुरโยธน์   อะไรก็ได้พระเจ้าค่ะตามแต่มันจะเสนอมานะ
ธฤตราษฎร์   คานธารี น้องคิดอย่างไรกับการพนันสกาครั้งนี้
คานธารี   ทुरโยธน์ลูกแม่ อย่าทำเลยนะลูกนะ ลูกเป็นลูกคนโต เพราะฉะนั้น
                 วันหนึ่งในอนาคตนครหัสตินก็จะตกเป็นของลูกอยู่แล้ว ลูกจะต้องการ
                 อะไรอีกเล่า
- ทुरโยธน์   ลูกเกิดมาไร้เกียรติเพราะเป็นลูกของพระราชบิดาที่พระเนตรบอด
                 ไม่มีใครยกย่องบัลลังก์ให้ชายตาบอด ทุกสิ่งทุกอย่างที่ลูกได้เห็นที่
                 เมืองของพวกมันทำให้ลูกแทบเสียดิ เครื่องสุพรรณภรณ์มากมาย
                 ไพโรพล ราชรถ รัตนชาติอันมีค่า ทองทุกก้อน สาวสวรรค์กำนัลนาง
                 นั้บพัน บรรดาราชาสามนตร์ประเทศ มานอบน้อมสามภักดี แบกเอาของ
                 มีค่าที่พวกมันมีมามอบให้ไฉยธิดา ลูกรู้สึกทุกข์ทรมานราวกับจะ
                 ขาดใจตายทีเดียวเมื่อได้เห็นเช่นนั้น
- คานธารี   สงบอารมณ์บ้างเถิดลูก
ทुरโยธน์   ลูกไม่พอใจเลย เมื่อมนุษย์ถือกำเนิดมาร่างกายก็เติบโตขึ้นพร้อม ๆ กับ
                 ที่ความปรารถนาต่าง ๆ ในใจทวีขึ้น บางเวลาลูกก็ถามตัวเองว่าลูกเกิด
                 มามีคุณค่าอะไรหรือไม่
- คานธารี   จิตใจของลูกกำลังอยู่ในเงามืดและมันจะทำลายลูก
ศกุนิ   (กับธฤตราษฎร์) เหตุใดเจ้าจึงต้องแสดงอาการว่าไม่พอใจทุกครั้ง
                 ที่เจ้ารู้สึกทึ่งใจด้วยเล่า ธฤตราษฎร์
                 (ธฤตราษฎร์หันมา)

- ธฤตราษฎร์   ทุทศาสน์ ทุทศาสน์ อยู่ที่ไทรลึงก
(ทุทศาสน์เข้ามา)
- ทุทศาสน์   หม่อมฉันอยู่ที่นี่แล้วพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราษฎร์   จงเตรียมม้าแล้วไปเชิญยुधिษฐีรมาที่นี่ บอกเขาว่าให้มาเล่นสกากัน
ฉันญาติ
- ศกุนิ   บอกมันว่าเราจะเล่นกระดานที่ชื่อประคูลสวรรค์ เพราะมันชอบหมาก
กระดานนั้น
- ทุทศาสน์   พระเจ้าค่ะ หม่อมฉันจะไปเดี๋ยวนี้
- ธฤตราษฎร์   เมื่อมีพระปิตุลาภิษมะและโอรณาจารย์อยู่ใกล้ๆ ข้ามักจะทำใจเสมอ
(ทุกคนออกไป และเริ่มมีค ภิษมะปรากฏตัวขึ้น เขาก็ตะเกียงเข้ามา
แล้วนั่งลง เขาพูดขึ้นในความเยียบเหมือนรำพึงกับตัวเอง)
- ภิษมะ   ทำไมพระองค์จึงทรงปรารถนาที่จะพบกับหม่อมฉันเป็นการลับด้วย
(มองเห็นพระกฤษณะเดินเข้ามา)
- กฤษณะ   องค์ภิษมะ พระองค์มีชนมายูนิยนานมาถึง ๔ ชั่วคน ได้ทอดพระเนตร
เห็นคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่เกิดมาและตายไป แต่พระองค์ก็มีได้มีริ้วรอย
เหี่ยวบนใด ๆ ปรากฏขึ้นเลย พระสุรเสียงยังกังวานสดใส พระทนต์ยัง
สะอาดสว่างฉายชัดถึงความคิดอันลึกซึ้ง
- ภิษมะ   พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะตรัสบอกอะไรหม่อมฉัน
- กฤษณะ   สกาพนันกำลังจะเริ่มขึ้น
- ภิษมะ   หม่อมฉันทราบ
- กฤษณะ   ยูधिษฐีรจะไม่ปฏิเสธคำเชิญ
- ภิษมะ   ไม่ เขาจะไม่มา
- กฤษณะ   จะด้วยเหตุใดก็ตามแต่เขามาแน่นอน
- ภิษมะ   แม้จะไม่ทราบอะไรแน่ชัดแต่หม่อมฉันก็รู้ดีว่า การพนันครั้งนี้มีอะไรที่
ไม่ชอบกลแฝงอยู่
- กฤษณะ   หม่อมฉันก็รู้สึกเช่นนั้น
- ภิษมะ   แล้วพระองค์ต้องประสงค์อะไร

- กฤษณะ   องค์ภิษมะ ณ ที่แห่งนี้จะไม่มีใครขัดขวางพระองค์ได้ ฉะนั้นหม่อมฉัน
ใครจะทูลขอ อะไรก็ตามที่ทอศพระเนตรเห็น อะไรก็ตามที่จะเกิดขึ้นและ
เป็นไป พระองค์จงอย่าได้ยับยั้งไม่ให้มันเกิดขึ้น
- ภิษมะ   ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นรี
- กฤษณะ   ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม
- ภิษมะ   มันอาจจะยากที่จะห้ามใจ ทำไมเราจึงไม่หลีกเลี่ยงเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น
เสียก่อนเล่า
- กฤษณะ   อะไรที่พระองค์ตรัสว่าเลวร้าย
(ภิษมะหยุดคิดก่อนตอบ)
- ภิษมะ   การทำลายล้าง
- กฤษณะ   การทำลายล้างรีที่ตรัสว่าเลวร้าย
- ภิษมะ   การทำลายล้างธรรมะเป็นสิ่งเลวร้าย
- กฤษณะ   หากการพนันสกาถูกยกเลิกจะช่วยให้ธรรมะดำรงอยู่เช่นนั้นรี
(ภิษมะเจียบไป กฤษณะพูดต่อ) พระองค์จะตอบหม่อมฉันว่าอย่างไร
คำถามนี้ช่วยลบปัญญาหม่อมฉัน ทำลายความง่วงงุนและกระตุ้นหัวใจ
ให้เด่นแรงขึ้นตลอดคืนอันยาวนาน
- กฤษณะ   ขอจงยินยอมให้ทุกคนเล่นพนันกันตามอำเภอใจของพวกเขาเถิด
(ไฟสว่างขึ้น กฤษณะหายตัวไป ตัวละครอื่นๆ ปรากฏตัวขึ้นอีกครั้ง
ยูธิษเฐียรและน้องชายทุกคนออกมา ต่างทักทายกัน กระดานสกา
เตรียมไว้แล้ว ศกุนินั่งตรงกันข้ามกับยูธิษเฐียร)
- ศกุนิ   เรามาวางกติกากันก่อนดีกว่า
- ยูธิษเฐียร   พระองค์จะเป็นผู้ทรงสกากับหม่อมฉันรี
- ศกุนิ   ใช่ ข้าจะเล่นแทนหลานข้า
- ยูธิษเฐียร   พระองค์ทรงเชี่ยวชาญเชิงสกาเป็นเลิศ ข้ายังสามารถในการใช้กลโกง
ด้วย หม่อมฉันไม่ใช่คู่แข่งของพระองค์เลย
- ศกุนิ   ผู้ชำนาญย่อมรู้จักวิธีเล่นให้ชนะ ผู้ที่รอบคอบย่อมไม่กังวลว่าจะถูกกล
กระทำ ในการพนันย่อมไม่จำเป็นต้องมีความยุติธรรมใดๆ เพราะมัน

ไม่ใช่กีฬา เจ้าจะเรียกคนฉลาดที่เอาชนะคนโง่ได้ว่าคนโง่ริ เจ้าจะเล่นพนันเฉพาะเมื่อเจ้ามั่นใจว่าจะเป็นผู้มีชัยเท่านั้นริ ถ้าเจ้ากลัวก็จงลุกไปเสีย

(ยุธิษเฐียรถอดสร้อยคอออกวาง)

ยุธิษเฐียร นี่คือสร้อยคอทองคำ ประดับด้วยมุกดาชั้นเลิศจากส่วนลึกที่สุดของทะเล

(ทुरโยธน์ถอดสร้อยจากคอตนเองเหวี่ยงลงไปข้างสร้อยของยุธิษเฐียร)

ทुरโยธน์ พระบิดุลา จงเอาชนะให้ได้

(ยุธิษเฐียรและศกุนิทอดสกา)

ศกุนิ ข้าชนะ

ทुरโยธน์ เราได้ไข่มุกและทองคำซึ่งไม่มีค่ามาพอใจเลย

ยุธิษเฐียร หม่อมฉันยังมีสมบัติอีกมากมายทั้งทองคำทั้งรัตนชาติซึ่งเก็บไว้อย่างดีจำนวน ๔ กำป็น หม่อมฉันขอนำสมบัตินั้นมาเป็นเดิมพัน

(ทुरโยธน์ยอมรับ ยุธิษเฐียรและศกุนิทอดสกาอีก)

ศกุนิ ข้าชนะ

ยุธิษเฐียร หม่อมฉันยังมีสาวสวรรค์กำนันนางอีกมากมาย นางเหล่านั้นชำนาญทั้งร้องและรำ หม่อมฉันขอนำมาวางเป็นเดิมพัน

(พวกเขาทอดสกา)

ศกุนิ ข้าชนะ

(คานธารีพูดกับธฤตราษฎร์)

คานธารี บาสักถ่วงแน่ๆ เพคะ หยุดเดี๋ยวนี้อะ ทูลกระหม่อมภิษมะ ครัสห้ามพวกเขาเกิดเพคะ ครัสเพียงคำเดียวเท่านั้นพวกเขาก็จะยอมหยุดเพคะ

ทुरโยธน์ หม่อมฉันรู้พระทัยพระองค์ดี ทรงเป็นอริกับพวกหม่อมฉันเสมอ

ภิษมะ เธอคิดว่าเธอเป็นผู้ชนะ แต่แท้จริงแล้วเธอคือผู้แพ้

คานธารี ครัสห้ามเกิดเพคะ มีประกาศิตให้หยุดเกิดเพคะ

(ทุกคนรอดูว่าภิษมะจะมีปฏิกิริยาอย่างไร แต่ภิษมะยังคงเงียบ) พระองค์จะไม่ครัสอะไรเลยหรือเพคะ ครัสห้ามสิเพคะ

ทुरโยธน์ ยุธิษเฐียร พรารณาจะเลิกหรือไม่

- ยุธิษเฐียร ไม่พระเจ้าค่ะ ทอดสกาต่อเกิด
ศกุนิ เจ้ามีอะไรเป็นเดิมพัน
ยุธิษเฐียร หม่อมฉันมีรถศึกซึ่งเพลารถทำด้วยทองคำจำนวน ๑๖,๐๐๐ คัน ประกอบด้วยบังเหียนทั้งดงาม ม้า ๒ ตัวซึ่งเทพประทานให้ หม่อมฉันขอเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่กล่าวมานี้เป็นเดิมพัน
(ยุธิษเฐียรทอดสกา ศกุนิไถ่)
- ศกุนิ ข้าชนะอีกแล้ว เจ้ายังมีอะไรจะวางเป็นเดิมพันอีกหรือไม่
ยุธิษเฐียร ฟุ้งวัว ฟุ้งแกะ ฟุ้งแพะ สรรพวิญญานกตฤทัยทั้งหมดของหม่อมฉัน
(พวกเขาทอดสกาอีก)
- ศกุนิ ข้าชนะ
ยุธิษเฐียร ราชธานี ราชอาณาจักร ประชาชนและประดาทรัพย์สมบัติทั้งหมดของหม่อมฉัน
(พวกเขาทอดสกา)
- ศกุนิ ข้าชนะ เดิมพันทั้งหมดเป็นของข้า (ยุธิษเฐียรเจียบ)
ทुरโยธน์ เจ้ายังมีอะไรเหลือพอจะเสียอีกหรือไม่
ยุธิษเฐียร หม่อมฉันยังมีน้องชาย นกุลและสทเทพ โอรสแฝดแห่งพระนางมาทรี หม่อมฉันจะขอใช้เขาทั้งสองเป็นเดิมพัน
(ทुरโยธน์บอกทศส้านซึ่งเพิ่งเข้ามา ศกุนิและยุธิษเฐียรทอดสกา)
- ศกุนิ ข้าชนะ มาทรีบุตรทั้ง ๒ คนเป็นสมบัติของพวกเราแล้ว
ยุธิษเฐียร หม่อมฉันยังมีอรชุน ผู้เป็นมิตรสนิทของพระกฤษณะ สามิของอุลูปิธิตาพญานาค ยามที่อรชุนนำวศรคาณทิพแผ่นดินก็จะสั่นสะเทือนหล่มโลก หม่อมฉันขอเอาอรชุนผู้เป็นดั่งชีวิตของหม่อมฉันเป็นเดิมพันสกากระดานนี้
(ยุธิษเฐียรทอดสกา อรชุนเตือนไม่ให้ศกุนิไถ่ ศกุนิทอดสกา)
- ศกุนิ ข้าชนะ
ยุธิษเฐียร หม่อมฉันยังคงมีภีมะ ผู้แข็งแกร่งดังสีหราช มีพลังวังชาล้ำมนุษย์ ผู้สามารถทำให้โลกธาตุหวาดไหว ภีมะผู้แบกเอามารดาและพี่น้องไว้บน

บำแล้วค้นเดินไปตามทางอันทุรกันดารโดยไม่รู้เหนื่อยอ่อน หม่อมฉัน
ขอเอนอนงายผู้นี้เป็นเค็มพัน

(ยุธิษเฐียรทอดสกา ศกุนีเอาระบอกระบอสกาใส่มือภีมะให้ภีมะเป็นคนทอด
เอง ภีมะทอดสกา)

ศกุนี

ข้าชนะอีกแล้ว เจ้ายังมีอะไรเหลือจะเค็มพันอีกบ้าง

ยุธิษเฐียร

หม่อมฉันเสียน้องชายทุกคนเป็นสินพนันไปหมดแล้ว จะเหลืออยู่ก็แต่
เพียงตัวหม่อมฉันเอง ฉะนั้นหม่อมฉันจึงจะขอใช้ตัวเองเป็นเค็มพัน
พระเจ้าค่ะ

(ศกุนีมองดูทुरโยธน์และเตรียมจะทอดสกา แต่ยุธิษเฐียรเอาระบอกระบอ
สกาไปใส่ในมือทुरโยธน์เพื่อให้ทुरโยธน์เป็นผู้ทอดเอง ทुरโยธน์ส่ง
กระบอกให้ศกุนี ศกุนีทอดสกา)

ศกุนี

ข้าชนะอีกแล้ว ไม่มีอะไรจะเลวร้ายยิ่งไปกว่าการสูญเสียตนเอง แม้เมื่อ
คนคนหนึ่งต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างไปเขาก็ยังคงมีอิสรภาพอยู่ได้
เพราะเขายังคงเป็นเจ้าของตัวของเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามยุธิษเฐียร
เอ๋ย เจ้าคงลืมไปว่าเจ้ายังมีสมบัติเหลืออยู่อีกสิ่งหนึ่ง

ยุธิษเฐียร

อะไรพระเจ้าค่ะ

ศกุนี

เมียของเจ้าอย่างไรละ นางเป็นสมบัติล้ำค่าของเจ้า จงนำนางเทราปตีมา
เป็นเค็มพัน หากเจ้าชนะสกากระดานนี้เจ้าจะได้ทุกสิ่งทุกอย่างกลับคืนไป

ยุธิษเฐียร

นางเป็นสตรีผู้มีรูปทรงสมส่วน ผิวพรรณนึ่งมนวล ผมสลวยเป็นคลื่น
ดวงตาดวงงามเป็นประกาย พร้อมด้วยเบญจางคกรรูปจำเริญ เป็น
ขวัญตาเต็มทรวง ยามนอนนางก็จะตื่นก่อนนอนหลังสามี ตกลง ข้าจะ
ขอเอนางเทราปตีเป็นเค็มพัน

(ศกุนีและยุธิษเฐียรทอดสกา)

ธฤตราษฎร์

ใครแพ้ ใครแพ้

ศกุนี

อีกครั้งแล้วสินะยุธิษเฐียรที่เจ้าเป็นผู้เสีย

ทुरโยธน์

ทฤษาสัน เร็วเข้าเถิดจงไปนำนางเทราปตีมาที่สภานี้ ณ บัดนี้ พี่จะให้
นางเป็นทาสีเช็ดถ้วยชามอยู่ในโรงครัว

(ทฤษาสันตรงไปหาเทราปตีซึ่งอยู่ในห้องของนาง)

- ทุหศาสน์   เถราปที.....
- เทราปที   ท่านประสงค์อะไร
- ทุหศาสน์   การพนันสกายุดีลงแล้ว
- เทราปที   แล้วอย่างไร
- ทุหศาสน์   เจ้าจะต้องไปที่สภา
- เทราปที   ไปทำไม
- ทุหศาสน์   เพราะยુธิษเฐียรได้สูญเสียเจ้าแล้ว
- เทราปที   พระองค์สูญเสียหม่อมฉัน หมายความว่าอย่างไร
- ทุหศาสน์   เขาเอาเจ้าเป็นเดิมพันและเขาแพ้พนัน
- เทราปที   พระองค์ไม่มีสิ่งใดเป็นเดิมพันแล้วอย่างนั้นจริงเอาหม่อมฉันเป็นเดิมพัน
- ทุหศาสน์   เขาเอาทรัพย์สมบัติ ผูกสัตว์ ราชธานี ราชอาณาจักร น้อง ๆ และตัวเขาเองเป็นเดิมพัน และสูญเสียทุกอย่างหมดแล้ว
- เทราปที   พระองค์สูญเสียพระองค์เองริ
- ทุหศาสน์   ใช่
- เทราปที   ก่อนหรือหลังที่จะทรงเอาข้าเป็นเดิมพัน
- ทุหศาสน์   ก่อน
- เทราปที   ฉะนั้นจงกลับไปยังสภาแล้วจงทูลถามพระองค์ว่า เมื่อพระองค์กลายเป็นทาสเพราะแพ้พนันแล้วจะทรงใช้หม่อมฉันเป็นเดิมพันได้อย่างไร และทูลถามว่ามันสมควรแล้วหรือไรที่จะทรงใช้หม่อมฉันเป็นเดิมพัน
- ทุหศาสน์   เจ้าเป็นสินพนันของพวกเราแล้ว อย่ารำไรจงไปกับข้าเดี๋ยวนี้
- เทราปที   ฉะนั้นจงรอสักครู่ เพราะขณะนี้ร่างกายหม่อมฉันเปราะเปื้อนด้วยมลทิน โลหิตตามวิสัยสตรี และหม่อมฉันก็นุ่งห่มอย่างสะเพร่าด้วยอาภรณ์ ผืนเดียว ราชาทรงหลายไม่พึงเห็นหม่อมฉันในสภาวะเช่นนี้
- ทุหศาสน์   ใครจะมาสนใจว่าเจ้าจะนุ่งห่มอย่างไร เจ้าเป็นสินพนันของพวกเราแล้ว ฉะนั้นเจ้าก็มีค่าเสมอด้วยนางทาสีเท่านั้น ไปกับข้าเดี๋ยวนี้
(ทุหศาสน์จิกศีระเทราปทีไปยังสภา)
- เทราปที   ทำไมถึงต้องทำอย่างนี้ด้วย หม่อมฉันทำอะไรผิดหรือจึงทำอย่างนี้กับหม่อมฉัน ปล่อยหม่อมฉันเถิด

(ทศส้านลากเทรปทีมาถึงสภา เขาเทวียงนางลงกับพื้น ทุโรยณ์
หัวเราะเสียงดัง ปาณทพทั้ง ๕ นิ่งเฉย ภิชมะและโทรณาจารย์ก็ไม่
แสดงอาการอย่างใด)

ทศส้าน   นางทาสีคนใหม่ของพวกเขา
(เทรปทีเงยหน้าขึ้นมองรอบ ๆ ตัว)

เทรปที   ทูลกระหม่อมภิชมะมั่งคะ ธรรมะในพระโลหิตของพระองค์เหือดหายไป
หมดแล้วหรือเพคะ พระอาจารย์โทรณะ ท่านทนนิ่งดูภาพอันน่าสมเพช
นี้ได้อย่างไร ทูลกระหม่อมยอุธิษฐียรเพคะ ทำไมถึงทรงนำหม่อมฉันไป
เป็นเดิมพันเพคะ ทูลกระหม่อมภิชมะเพคะ ก็เมื่อทูลกระหม่อมยอุธิษฐียร
ทรงเสียพระองค์เองในการพนันไปแล้ว สวามีของหม่อมฉันจะยัง
ทรงสิทธิ์อะไรที่จะเอาหม่อมฉันไปเดิมพันนั้นเล่าเพคะ คอบหม่อมฉันสิ
เพคะ ทูลกระหม่อมภิชมะ

ภิชมะ   เจ้าถามคำถามที่ทำให้ปู่ลำบากใจเหลือเกิน

ภิชมะ   ใครก็ได้จงส่งคบไฟมาให้ข้า ข้าจะเผามือเจ้าที่เสียให้ไหม้

นกุล   พระทัยเย็นไว้ก่อนเจ้าพี่

โทรณาจารย์   องค์ยอุธิษฐียรได้ใช้องค์เองเป็นเดิมพันและได้สูญเสียพระองค์เองเป็น
สินพนันเสียแล้ว ฉะนั้นจึงไม่อาจจะนำพระนางเทรปทีมาเป็นสินพนัน
ได้อีก

ตุโรยณ์   ไม่ ยอุธิษฐียรได้ออกชื่อนางก่อนจะเริ่มพนัน ฉะนั้นนางจึงเป็นสินพนัน
ที่ถูกต้อง

ภรรณะ   นางเทรปทีเป็นชายาของภราดาปาณทพทั้ง ๕ นางจึงเปรียบเหมือน
เป็นสตรีสาธารณะ ใคร ๆ ก็คงเห็นพ้องต้องกันว่านางเป็นสินพนันที่
ถูกต้องแล้ว

ภิชมะ   หากผู้ใดสูญเสียในสิ่งที่ไม่ใช่สมบัติของเขา ก็เหมือนกับเขาสูญเสียสิ่ง
นั้นไปในความฝัน

ธฤตราษฎร์   คานธารี น้องจะพูดอะไร

คานธารี   เทรปทีก็เหมือนสตรีทั้งหลายที่เป็นสิทธิ์ของสามี ไม่ว่ายอุธิษฐียรจะ
สูญเสียตัวเองก่อนหรือหลังก็ตามมันก็ไม่มียอะไรที่แตกต่างกัน นาง

เป็นสินพนันที่ถูกต้องแล้ว หม่อมฉันเสียใจที่พูดเช่นนี้ แต่มันก็เป็นความจริง

ทुरโยธน์ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสินพนัน เสือผ้าอาภรณ์ แม้แต่กระดุมเม็ดสุดท้ายก็เถอะ ถอดเสื้อผ้าของพวกแกออกมาให้หมด
(ปาลทพถอดเสื้อผ้าออก)

करणะ รวมทั้งนางเทราปทีด้วย พวกเราต้องการเห็นนางเปลือยเปล่า

ทुरโยธน์ ทูทศาสน์ จงเปลื้องผ้านางออกเดี๋ยวนี้
(ทูทศาสน์กระซอกสำหรับเทราปทีออก นางวิงวอนพระกฤษณะ)

เทราปที พระกฤษณะโควินทะ พระองค์ทรงสถิตอยู่ ณ แห่งหนใด ทอดพระเนตรเห็นสตรีหนึ่งกำลังถูกระทำทารุณหรือหาไม่ ขอพระองค์ได้โปรดพิทักษ์หม่อมฉันด้วย โปรดทรงยื่นพระหัตถ์มาประทานความช่วยเหลือหม่อมฉัน ณ บัดนี้ด้วยเถิด เทวะ
(พระกฤษณะปรากฏกายขึ้นและยื่นมือไปยังเทราปที)

ภีมะ ทุกคนจงตั้งใจฟังสิ่งที่ข้าจะพูด เพราะหากข้าไม่พูดสวรรค์คงปิดตาย ไม่ต้อนรับข้าตลอดไปแน่ ค่อยไปภายหลังเมื่อเกิดสงครามขึ้นข้าจะฉีกอกไฉ่ร้อยถ้อยทรลักษณ์ทูทศาสน์ให้เป็นแสบเสียด ข้าจะดื่มเลือดมันและข้าขอสาบานว่าข้าจะกินดับได้อิส่ฟงของมัน

ทुरโยธน์ เหม่ ไอ้ภีมะ หยดเท่าเดี๋ยวนั้นะ แกอาจจะทำให้เขาตกใจแต่แกทำอะไรเขาไม่ได้หรอก
(ทูทศาสน์ดึงผ้าสำหรับของเทราปทีออกอย่างป่าเถื่อน แต่ผ้านั้นก็ยาวขึ้นเรื่อย ๆ ไม่สิ้นสุด กองผ้าสูงขึ้นทุกที ภีมะร้องขึ้น)

ภีมะ จงเจียบและคุนัณ สิ่งมหัศจรรย์ได้เกิดขึ้นต่อหน้าเราแล้ว

ธฤตราษฎร์ มีอะไร เกิดอะไรขึ้น

คานธารี ทูลกระหม่อมภีมะ เกิดอะไรขึ้นมังคะ

ภีมะ ผ้าของเทราปทีคลี่ยาวออกมาไม่มีที่สิ้นสุด ทูทศาสน์ไม่อาจทำให้นางเปลือยได้ อัจฉรย์นี่คงเป็นไปด้วยเทวอำนาจของพระกฤษณะอย่างแน่นอน

ทुरโยธน์ ความมหัสจรรย์รี ชะ พระองค์ทอดพระเนตรเห็นอะไรรี มันก็เพียงแค่นางเทราปตีมันท่มผ้าซ้อนกันหลายชั้นเท่านั้น ทูทศาสน์ ปล่อยนางเสียเถอะ

(ทูทศาสน์ล้มลงด้วยความเหน็ดเหนื่อย ทुरโยธน์กล่าวสาทัชขึ้น) จงพานางออกไปเสียจากสภา ข้าบอกเจ้าแล้วอย่างไรว่าให้เอนางไปโยนไว้กันครว

(ทูทศาสน์จะจับตัวเทราปตี แค้นางชัคขึ้น)

เทราปตี ทยุคนะ อย่ามาแตะต้องตัวเรา เจ้าไม่มีสิทธิ์จะสัมผัสตัวเรา เจ้าจงรับรู้ไว้ด้วยว่าแม่พระอาทิตย์หรือพระพายก็ไม่เคยได้เห็นเราเปลือยเปล่า แต่บัดนี้เจ้าจิกกระชากลากหัวเรมายังสภาทั้งที่นุ่งท่มผ้าเพียงผืนเดียว อนิจจา เราอยากรู้กันว่าเพลานี้พระธรรมเทพประทับอยู่ที่ใดจึงปล่อยให้คนชั่วช้าทำกับเราได้ถึงปานฉะนี้ ใครจะบอกเราได้ว่าขณะนี้เราเป็นอิสระหรือตกเป็นสินพนันกันแน่ ใครจะตอบเราได้

ภิชมะ ยุธิษเฐียรเท่านั้นที่จะตอบเจ้าได้

ทुरโยธน์ ใช่แล้ว ยุธิษเฐียรเท่านั้น เทราปตี นางจงถามยุธิษเฐียรดูเพราะนางเป็นเมียมัน ถ้ามันบอกว่ามันไม่ได้เป็นผัวนาง ข้าจึงจะปล่อยนางให้เป็นอิสระ

(ทुरโยธน์พูดกับยุธิษเฐียร) เจ้าจะไม่ยอมตอบคำถามนางรี (ยุธิษเฐียรนิ่ง)

करणะ เทราปตี ก่อนที่นางจะลงไปที่โรงครัวจงเลือกสามิใหม่เสียก่อน (กับภิชมะซึ่งกำลังจะพูด) หุบปากเสีย เจ้าไม่มีสิทธิ์ที่จะพูด ไม่มีสิทธิ์ที่จะโกรธ

ทुरโยธน์ เทราปตี มานั่งตักข้าวสิ

ธฤตราษฎร์ พระปิตุลา โปรดประทานคำแนะนำแก่ม่อมฉันด้วย หม่อมฉันควรจะทำอย่างไรดีพระเจ้าคะ

ภิชมะ ขาญผู้มีคบอดคนหนึ่งกระทำให้สิ่งที่ไม่รู้ตัว ความตายกำลังใกล้ตัวเขาเข้ามาทุกทีแล้ว

ทुरโยธน์ ที่พระอัยกาตรัสมานั้นทรงหมายถึงหม่อมฉันรีพระเจ้าคะ

ภิชมะ ใช่ รวมทั้งเจ้าด้วย

- เทราปที   ทูรโยธน์ ทุทศาสน ภราดาเคารพทุกคน องค์ศกุนิ และเจ้าด้วยกรรมะ
พวกเจ้าต่างหากที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ความตายอันทารุณจะคร่าชีวิตพวก
เจ้าทุกคน เลือดของพวกเจ้าจะนองแผ่นดิน ทุทศาสน เราจะสยายผม
ไม่มุ่นมวยจนกว่าเจ้าจะตาย เราจะสละผมของเราด้วยเลือดของเจ้า
จำไว้ทุทศาสน และเจ้า ทูรโยธน์ เจ้าบังอาจสั่งให้เรานั่งดักเจ้า ดังนั้น
เจ้าจะต้องตายเพราะถูกคทาตีที่ต้นขา
(เสียงสัตว์ร้องโหยหวน)
- คานธารี   เสียงหมาในหอน
- ภีษมะ   ใช่แล้ว เสียงมันดังมาจากเทวาลัยใกล้ๆ นี่เอง
- ธฤตราชภู   เทราปที หลานจงเข้ามาใกล้ๆ ลุงตรงนี้เกิด ลุงยินดีจะให้อะไรก็ตามที่
หลานออกปากขอ หลานจงขอในสิ่งที่หลานปรารถนาเถิด เทราปทีเอ๋ย
- เทราปที   หม่อมฉันขอประทานอิสราภาพแด่ทูลกระหม่อมยુธิษเฐียรเพคะ
- ธฤตราชภู   ลุงให้ตามที่หลานขอ หลานจงขอลุงอีกเถิด หลานต้องการสิ่งใดอีก
- เทราปที   ขอประทานอิสราภาพแด่ทูลกระหม่อมภีษมะ ทูลกระหม่อมอรชุน ทูล-
กระหม่อมมนกุล และทูลกระหม่อมสหเทพด้วยเพคะ
- ธฤตราชภู   ลุงให้ตามที่หลานขอ และหลานต้องการสิ่งใดอีกจงขอลุงเป็นข้อที่สาม
เถิด
- เทราปที   หม่อมฉันไม่ปรารถนาสิ่งใดอีกเพคะ
- ธฤตราชภู   เพราะอะไรเล่า
- เทราปที   เพราะความโลภเป็นสิ่งเลวร้ายเพคะ ความโลภจะทำลายคุณธรรม
หม่อมฉันจึงไม่ปรารถนาสิ่งอื่นใดอีก ขอเพียงให้หม่อมฉันได้ช่วยเหลือ
ทูลกระหม่อมผู้เป็นสวามีทุกๆ พระองค์ เพียงเท่านั้นหม่อมฉันก็พอใจ
แล้วเพคะ
- คานธารี   เจ้าจะไม่ขอสิ่งใดให้ตัวเองเลยรี
- เทราปที   ไม่เพคะ หม่อมฉันได้ทุกสิ่งที่หม่อมฉันปรารถนาแล้วเพคะ
- กรรมะ   ปาณทพผู้เป็นสามีเหมือนคนกำลังจะจมน้ำ ส่วนเทราปทีก็เป็นคั้งแพไฟ
ที่ลอยมาช่วยชีวิตพวกเขา
- ยูธิษเฐียร   (กับธฤตราชภู) จะโปรดให้พวกหม่อมฉันทำอะไรต่อไปพระเจ้าค่ะ

- ธฤตราชกุมาร จงฟังลู่ให้ดี ลู่ขอให้ถือการพนันกันวันนี้เป็นเพียงการเล่นกันในห้อง
พี่น้อง ฉะนั้นจงอย่ากังวลไปเลยยูธิษเฐียรหลานรัก จงหยิบเสื้อผ้าขึ้น
สวมใส่และกลับไปเถิด อิศรภาพเป็นของพวกหลานแล้ว
(ป่านทพและเทราปทีหยิบเสื้อผ้าแล้วเดินออกไป)
- ทูลโยธน์ ทูลกระท่อมปล่อยให้พวกมันไปได้อย่างไร ทำเช่นนี้จะก่อให้เกิดสงคราม
เพราะพวกเราเล่นโกงพวกมัน พวกมันจะต้องไม่ยกโทษให้แน่ ๆ พวก
มันจะต้องกลับมาแก้แค้นและเอาสมบัติของพวกมันกลับคืนไป พวก
มันคงจะเตรียมที่จะฆ่าลูก เพราะฉะนั้นทูลกระท่อมจะต้องเรียก
พวกมันกลับมาที่นี่และให้มันเล่นพนันอีกกระดาน โดยวางเงื่อนไขว่า
หากพวกมันแพ้ก็ต้องออกไปอยู่ป่าเป็นเวลา ๑๒ ปี พวกลูกจะได้มี
เวลาเตรียมไพร่พลให้เข้มแข็ง ทูลกระท่อมตรัสเรียกพวกมัน
กลับมาเถิดพระเจ้าข้า มิฉะนั้นพวกมันจะนำความตายมาสู่พวกลูก
- ธฤตราชกุมาร ลูกพูดถูกแล้ว เรียกพวกเขากลับมาเดี๋ยวนี้ ให้เขากลับมาเล่นสกาพนัน
ยังดีกว่าให้เกิดสงคราม
(ทูทศาสน์ไปเรียกป่านทพทั้ง ๕ กลับมา คานธารีหันไปพูดกับ
ธฤตราชกุมาร)
- คานธารี ทรงปฏิเสธลูกเกิดเพคะ ลูกจะทำให้ทูลกระท่อมพินาศ ทูลกระท่อม
ต้องทรงเข้มแข็งนะเพคะ อย่าทรงลังเลพระทัย มิฉะนั้นการพทั้งหมด
จะต้องพินาศ
- ธฤตราชกุมาร อย่างนั้นรี พวกเราจะพินาศรี
(ทูทศาสน์ตามป่านทพไปทันทีที่ประตูสภา)
- ทูทศาสน์ ช้าก่อน
- ยูธิษเฐียร เจ้าต้องการอะไร
- ทูทศาสน์ ข้ามาตามเจ้ากลับไปยังสภาเพื่อเล่นสกากระดานสุดท้าย
(ยูธิษเฐียรหยุดคิด นิ่ง ๆ เขาและเทราปทีพยายามห้ามปรามเขา)
- เทราปที ทูลกระท่อมเพคะ จะทรงหยุดอยู่ที่นี้ทำไมเพคะ
- ยูธิษเฐียร พระพรหมคงลิขิตชะตาชีวิตไว้แล้ว

- อรชุน   ต้องทรงผืนลิขิตของพรหมเทพให้ได้พระเจ้าค่ะ เจ้าพี่จะต้องทรงเข้มแข็ง
นะพระเจ้าค่ะ
- นกุล   ไปเถอะพระเจ้าค่ะ ประทานหัตถ์ให้หม่อมฉัน หม่อมฉันจะนำเจ้าพี่เสด็จ
กลับพระเจ้าค่ะ
- ยुधिष्ठिर   (กับทุทศาสน์) เจ้าว่าที่สภารี
ทุทศาสน์   ใช่ ทุกอย่างเตรียมไว้พร้อมสรรพแล้ว ถ้าเจ้าชนะสกากระดานสุดท้าย
นี้เจ้าก็จะได้สมบัติทั้งหมดที่เสียไปแล้วกลับคืน (ยुधिष्ठिरลงใจ)
- กิมะ   ไปจากที่นี่กันเถิดเจ้าพี่
- อรชุน   เจ้าพี่อย่าปล่อยองค์ให้ตกอยู่ในความหลงนะพระเจ้าค่ะ
- เทราปที   เสด็จเถิดเพคะ
- ยुधिष्ठिर   ไม่ พี่จะกลับไปเล่นสกาอีกกระดานหนึ่ง
- เทราปที   ทำไมทูลกระหม่อมจึงตัดสินใจพระทัยเช่นนั้นเพคะ
- ยुधिष्ठिर   พี่ไม่อาจปฏิเสธได้เพราะมันเป็นทางเดียวที่จะทำให้เราได้ทุกสิ่งทุกอย่าง
คืน
- อรชุน   ทรงคิดเช่นนั้นได้อย่างไรกัน
- ยुधिष्ठिर   ถ้าพวกเขาได้ทุกอย่างของเราไปเราก็เป็นผู้แพ้ เทราปที น้องก็เป็นผู้พูด
เองว่าองค์ศกุนีจะต้องตาย พี่ขออย่าอีกครั้งว่าพี่ไม่อาจปฏิเสธการเล่น
พนันครั้งนี้ได้
(กับทุทศาสน์) ข้าจะตามเจ้ากลับไป
(ยुधिष्ठिरและน้อง ๆ รวมทั้งเทราปทีกลับไปยังสภา)
- ศกุนี   เราจะเล่นสกาครั้งนี้ด้วยการทอดเพียงครั้งเดียว จงตั้งใจฟังให้ดี ถ้า
พวกข้าแพ้พวกข้าจะต้องออกเดินป่า ๑๒ ปี สวมใส่เสื้อผ้าที่ขาดวิ่น
และเมื่อถึงปีที่ ๑๓ พวกข้าจะซ่อนตัวไม่ให้ใครพบเห็น ถ้ามีใครพบ
พวกข้าพวกข้าจะต้องอยู่ป่าไปอีก ๑๒ ปี แต่หากพวกเจ้าแพ้พวกเจ้า
ก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน และเมื่อครบ ๑๓ ปีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะได้ราช-
สมบัติ
- ยुधिष्ठिर   ลงมือเถิด

- ศกุนิ สมบัติของพวกเรา สตรีของพวกเรา แผ่นดินของพวกเรา และฝูงสัตว์
ของพวกเราจะต้องคงอยู่ และพวกเราจะต้องไม่ถูกเนรเทศไปอยู่ป่า
- ยุธิษเฐียร เริ่มต้นเถิด
(พวกเขาทอดสกา ศกุนิแสดงอาการให้เห็นว่าชนะ)
- ทุทศาสน์ ปาณทัพนันแพ้แล้ว พวกมันเคยหยอ我们有อำนาจเหนือใครๆ ในโลก
แต่บัดนี้มันต้องเนรเทศตัวเองไปอยู่ป่าแล้ว พวกมันจะต้องกินแต่
รากไม้และเมล็ดพืช ผิวหนังจะกร้านแห้ง ทนวดเคราสกปรกรกรุงรัง
ไม่ต่างอะไรกับสัตว์ เหมือนต้นไม้ขาดน้ำ นางเทราปทีเอียงเงาเลือกพวกเรา
เคารพคนหนึ่งคนใดเป็นสามีเถิด
- ภิมะ สักวันหนึ่งข้าจะทำให้เจ้าสำนึก ข้าจะดื่มเลือดชั่วของเจ้าให้ได้
(ทุทศาสน์เดินรอบๆ ภิมะ และเลียนแบบท่าไกรธของภิมะพร้อมกับ
หัวเราะเยาะ)
- ทุทศาสน์ โอ้สัตว์ประหลาดตัวโต โอ้วัยักษ์ มอ... มอ...
(ทุโรยณ์ กรรณะ และทุทศาสน์หัวเราะให้แก่งัน)
- ภิมะ ข้าจะแหวกอกเจ้าและกรรณะ อรชุนจะมาเจ้าแน่
(อรชุนมองกรรณะ)
- อรชุน ใช่ ข้าจะมาเจ้าแน่กรรณะ ข้าพูดอะไรแล้วข้าทำตามทีพูดเสมอ
- กรรณะ ข้าจะอยู่ ยืนอยู่ตรงหน้าเจ้าตลอดเวลา อย่าลืมเอาธนูไปฝึกในป่าด้วยละ
- อรชุน ข้าไม่มีวันลืมแน่
- กรรณะ ข้าจะคิดถึงวันตายของเจ้าทุกวัน
- อรชุน กรรณะ จงรู้ไว้เถิด ข้าก็จะคิดถึงความตายของเจ้าทุกครรถลงลม
หายใจ ข้าขอสาบานและข้าจะไม่พูดอะไรอีกแล้ว
(กรรณะ ทุโรยณ์ และทุทศาสน์ออกไปพร้อมกับศกุนิ กุณตีปรากฏตัว
ขึ้น นางเดินไปหา)
- กุณตี ลูกแม่ คอบแม่มาสิว่าทำไมลูกถึงรับที่จะเล่นพนันสกากับองค์ศกุนิ
(ยฺธิษเฐียรนั่ง) อะไรคลใจลูกรี ความชั่วร้ายหรือความกลัว หรือเพราะ
ลูกต้องการไม่ให้สงครามเกิดขึ้นจึงได้ทำเช่นนี้
- ยฺธิษเฐียร หม่อมฉันจะต้องไปแล้วพระเจ้าค่ะ

- กุนตี   อะไรคือเหตุแห่งความหายนะครั้งนี้ ใครเป็นผู้ก่อขึ้นกันแน่
(กับอรชุน) อรชุนลูกก็เหมือนกัน ทำไมจึงอาฆาตพยาบาทภรรยานัก
แม้ไม่เข้าใจจริง ๆ (อรชุนไม่ตอบ)
- ภีষมะ   กุนตี ทลานอย่าติดตามพวกเขาไปอยู่ป่าเลย จงพักอยู่ที่นี้กับลูกเกิด
(กุนตีพุดขึ้นในขณะที่ปาลณฑพเดินออกไป)
- กุนตี   อะไรจะเกิดขึ้นกับลูก ๆ ของหม่อมฉันบ้างก็ไม่รู้
(เมื่อปาลณฑพออกไปหมดแล้ว กุนตีกับภีษมะออกไปอีกทาง เหลืออยู่แต่
ธฤตราษฎร์ คานธารี และฤชียาสพร้อมด้วยกุมาร สักครู่พระคนศก
ปรากฏตัวขึ้น)
- ธฤตราษฎร์   ทูลกระหม่อมรี
วยาส   ใช่ พ่อเอง
- ธฤตราษฎร์   โปรดเล่าเรื่องพวกเขาให้หม่อมฉันฟังด้วย
- วยาส   ภราดาปาลณฑพดวงกษัตริย์ และทรูปีทสุดาตวงคิลก ท้าวเธอทั้งหลายก็
คุ้มเดินคูอนาด ด้วยพระขงมาชาณูบาทเปล้าเห่าย่าง ประชาชนสอง
ข้างทางเฝ้าส่งเสด็จโดยสงบ พระจอมภพยุธิษเฐียรเดินนำหน้า ท้าวเธอ
ตั้งสมาธิมัยสถ์มิได้ตรัสจ่านรรจา วายุบุตรภีมะดำเนินรองเป็นลำดับ
นัยนาจ้องจับอยู่เฉพาะที่ท่อนพระกรทั้งคู่ของคน อรชุนก็สาละวนซัด
ทรายสาดไปเป็นระยະ ๆ สทเทพและนกุลนั้นเล่าสรีรกายก็คลุกเคล้า
ด้วยเถ้าธุลีผง พระองค์มอมแมมมัวหมอง ข้างฝ่ายพระน้องเทราปที
เธอก็เดินนบย่างอยู่ข้างท้าย บ่ายพักตร์เพ่งดิน
- ธฤตราษฎร์   ทำไมพวกเขาจึงมีอาการเช่นนั้นพระเจ้าคะ
- วยาส   ภีมะเกร็งแขนอันทรงพลัง อรชุนมองเห็นเม็ดทรายที่เขาซัดไปนั้น
เป็นลูกธนูนับพัน ส่วนลูกแฝดของมาทริกก็ใช้ฝุ่นโคลนปิดบังความสง่า
งามของพวกเขาไว้ เพื่อมิให้มีสตรีใดติดตาม
- คานธารี   อาการของเทราปทีเปราะเปื้อนด้วยระคู นางเดินพลางสาปแช่งพลาง
ว่า “สักวันหนึ่งพวกมันจะต้องตาย ลูกพวกมันก็จะต้องตาย เมียพวก
มันจะเป็นม่าย ผมของพวกนางจะต้องปล่อยสยายและพวกนางจะต้อง
ร่ำไห้”

วยาส

พวกเขาลับหายไปจากสายตาแล้ว

(ธฤตราษฎร์และคานธารีเดินออกไป พระคเนศ ฤชิวายาสยังคงอยู่
กุมารหิบบลูกสกาขึ้นมา ทั้งสามทอดสกาเล่นกัน)

ฉกที่ ๒

นครเขตรู้ป่า

ปฐุรรมนอนหลับหนุดักการณะ

ปาณฑพเผชิฌกีย

(ทुरโยธน์นั่งอยู่บนแท่นในตำหนัก ทุทศาสนนอนหลับอยู่ใกล้ๆ ทันใดนั้นทุทศาสนตกใจตื่นขึ้นแล้ววิ่งไปหาทुरโยธน์)

ทุทศาสน

เจ้าพี่ทुरโยธน์

ทुरโยธน์

มีอะไร

ทุทศาสน

หม่อมฉันฝันร้ายพระเจ้าค่ะ ฝันเห็นไฉยธิดาเหวี่ยงกับน้องๆ ของมัน พวกมันมีรูปร่างใหญ่ทึมทึม เป็นรากษสร้าย มีปีกบินโฉบมาที่พวกเรา ไฉอรชุนบินวนอยู่เบื้องบน มันมองลงมาอย่างเย้ยหยาม แล้วก็พ่นควันลงมาหาเรา ส่วนไฉกิมะก็มีคราบเลือดเกราะเกร็งเต็มปาก มันแหกปากตะโกนกร้องว่า “แกจิกหัวเมียข้าลากมาประจาน ข้าจะฉีกอกแกและกินตับไตไส้พุงของแก”

ทुरโยธน์

สงบใจไว้ก่อนแล้วส่งมือของเจ้ามาให้พี่

ทุทศาสน

ไอ้พวกศัตรูของเรานั้นเก่งกล้าขึ้นเรื่อย ๆ เราจะต้องทำลายพวกมันให้ได้เร็ว ๆ ต้องตัดต้นไม้เหง้ามันให้สิ้นก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินแก้พระเจ้าค่ะ

ทुरโยธน์

ทุทศาสนน้องพี่ พวกมันถูกเนรเทศไปแล้ว ความพ่ายแพ้ในการพนันครั้งนั้นกลายเป็นเครื่องปกป้องพวกมัน พี่จึงไม่อาจจะทำอะไรนอกเหนือจากที่ตกลงไว้ได้

ทุทศาสน

ที่ตรัสเช่นนั้นก็ถูกอยู่พระเจ้าค่ะ แต่ไอ้พวกปาณฑพมันก็ไม่ได้ยึดมั่นในข้อตกลงนักหอกพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันรู้ว่าพวกมันกำลังซ่อนสมกำลังผู้คนอยู่ในป่าเพื่อย้อนกลับมารบกับพวกเรา เจ้าพี่จะต้องรักษาราชบัลลังก์เอาไว้พระเจ้าค่ะ เจ้าพี่จะต้องฆ่าพวกมันให้ได้ ต้องทำเหมือนว่าเราออกไล่สัตว์ และเจ้าพี่ต้องตรัสว่าพวกมันตายเพราะอุบัติเหตุ หม่อมฉันจะไปกับเจ้าพี่เองพระเจ้าค่ะ

(ธฤตราษฎร์และคานธารีปรากฏตัวขึ้น ทั้งสองมองตรงไปที่ทุทศาสนและทुरโยธน์ ซึ่งหยุดสนทนาทันที)

- ธฤตราชภูรี ใครอยู่ที่นั่น ข้าได้ยินเสียงลมหายใจของพวกเขาเจ้านะ
- ทुरโยธน์ ทูตศาสน์กับหม่อมฉันเองพระเจ้าข้า
- คานธารี ทำไมตื่นเช้านักล่ะลูก (ทुरโยธน์กอดคานธารี)
- ทुरโยธน์ หม่อมฉันกำลังจะออกไปล่าสัตว์พระเจ้าค่ะ
- ธฤตราชภูรี เจ้าจะออกไปทำอะไร
- ทुरโยธน์ เนื้อทรายและนกพระเจ้าค่ะ
- ทูตศาสน์ ส่วนหม่อมฉันจะล่าหมีป่าพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราชภูรี ฟังจากน้ำเสียงพวกเจ้าแสดงว่ากำลังกังวลใจอะไรอยู่ใช่ไหม
- ทูตศาสน์ คือเมื่อคืนนี้หม่อมฉันฝันไม่ดีนะพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราชภูรี อย่างนั้นรี
- คานธารี ทูลกระหม่อมกับแม่เดินท่อม ๆ ไปทั่ววัง จากห้องหนึ่งไปยังอีกห้องหนึ่ง ไม่มีใครในห้องไหนนอนหลับลงได้สักคน
- ธฤตราชภูรี พ่อคิดถึงพวกเขาตลอดเวลา มันช่างเป็นโรคร้ายอันแสนทรมาณและร้ายกาจ พ่อเสียใจกับเรื่องราวที่ผ่านมา.....
- ทुरโยธน์ หม่อมฉันไม่ได้คิดถึงอะไรเลยพระเจ้าค่ะ ตลอดทั้งคืนนั้นหม่อมฉันมองเห็นพวกมันในความมืด มันเข้ามาใกล้ ๆ เหมือนรูปเงา มันเข้มแข็งขึ้นทุกที หม่อมฉันรู้ว่าหม่อมฉันจะต้องทำลายความแข็งแกร่งของพวกมันให้ได้ พวกมันกำลังรวบรวมกำลังพลและประชุมบรรดาพันธมิตร เรื่องที่พวกมันพูดกันมีแต่เรื่องความตายของหม่อมฉัน
- ธฤตราชภูรี ลูกพ่อ บุญบารมีของเจ้ายังมีอยู่ อย่าให้ความวิตกมาบั่นทอนตัวเจ้าเลย
- ทुरโยธน์ ถ้าหม่อมฉันมีบารมีคุ้มครองตัวเองอยู่จริง ๆ แล้ว ทำไมทูลกระหม่อมจึงบรรทมไม่หลับเล่า อำนาจของหม่อมฉันจำกัดนัก หม่อมฉันจึงมีแต่ความเจ็บร้าวใจพระเจ้าค่ะ
- (ทुरโยธน์และทูตศาสน์เดินออกไป เหลือแต่ธฤตราชภูรีและคานธารี)
- คานธารี ที่ลูกพูดก็ถูกนะเพคะ ทูลกระหม่อมควรเวนอำนาจทั้งหมดให้ลูก ทูลกระหม่อมเองก็ไม่อาจปกครองบ้านเมืองได้ เพราะทอดพระเนตรอะไรก็ไม่เห็น ให้ลูกได้เป็นมหาราชครองหัวดินเถิดนะเพคะ เมื่อทรงวางพระทัยในความสามารถของลูกแล้ว ทูลกระหม่อมก็จะไม่ต้องเดินคุ่มอยู่ตลอดคำคืนเช่นที่เป็นอยู่นี้อีกนะเพคะ

- ธฤตราชกุมาร ใจของลูกเรานั้นมีคบอดและมุ่งไปในทางหายนะ
คานธารี หากทรงแน่พระทัยว่าปาณฑพกำลังตกอยู่ในอันตรายก็ควรสละเดือนพวก
เขาสีเพคะ ส่งสารกลับไปให้พวกเขารู้ตัว
(ธฤตราชกุมารหยุดชั่วคราว)
ธฤตราชกุมาร ไม่นะ พี่ไม่สามารถทำร้ายลูกได้หรอก พี่จะไม่ทำอย่างนั้นเด็ดขาด

ในป่า

(ปาณฑพทั้ง ๕ และเทราปทิสวมเสื้อผ้าฉีกขาดและเดินเท้าเปล่าออกมา
ในป่าเทราปทิสสร้างศาลเพียงตาเล็กๆ ขึ้นด้วยกิ่งไม้ ดอกไม้ ภิรมะหัก
กิ่งไม้ ทญิงสาวผู้หนึ่งเดินเข้ามา เธอคืออัมพา เสื้อผ้าฉีกขาด ผมยุ่ง
และมีฝุ่นผง เธอถือหมุดไม้หนักเข้ามา)

- อัมพา   ภิรมะอยู่ที่ไหน ข้ากำลังตามหาตัวเจ้า ภิรมะ ภิรมะอยู่ที่ไหน
ภิรมะ   ข้านี้แหละคือภิรมะ นางประสงคฺสิ่งใดริ
อัมพา   ข้ารู้ว่าข้าจะได้พบกับเจ้าในป่าแห่งนี้ เจ้าผู้ทรงพลังที่สุดในโลก
ภิรมะ   แน่นอน
อัมพา   เจ้าจะต้องต่อสู้เพื่อข้า
ภิรมะ   สู้กับใคร
อัมพา   สู้กับชายชราผู้หยิ่งยโสและร้ายกาจ ชายชราผู้มีนามว่าภิษมะ
ภิรมะ   ทูลกระหม่อมปู่ภิษมะนะรี ไม่มีทางหรอก ข้าทั้งรักและเคารพพระองค์
และข้าจะบอกให้เจ้ารู้ ไม่มีใครหน้าไหนที่จะหาญไปต่อกรกับทูลกระหม่อม
ปู่ได้หรอก
อรชุน   พระองค์จะสิ้นพระชนม์ก็ต่อเมื่อพระองค์ปลงพระทัยจะมรณาเท่านั้น
ไม่มีใครจะสามารถสังหารพระองค์ได้
(ยุธิษฐียรถามทญิงสาว)
ยุธิษฐียร   นางเป็นใครกันแน่
อัมพา   ข้าชื่ออัมพา เพราะองค์ภิษมะโลกทั้งโลกจึงรังเกียจข้า
เทราปที   พระนางอัมพา ราชธิดาแห่งแคว้นกาศิพระองค์นั้นนะหรือมังคะ
ยุธิษฐียร   แต่นั่นมันผ่านมากกว่า ๔๐ ปี แล้วนี่
อัมพา   ความพยายามหล่อเลี้ยงวัยของข้าให้อ่อนเยาว์ ข้าสาบานไว้ว่าจะมีชีวิต
อยู่เพื่อฆ่าองค์ภิษมะให้ได้ บุรุษทุกคนที่เข้าไปหารวมทั้งพวกเจ้าด้วย
ภิรมะและอรชุน ทุกคนบอกข้าว่าไม่มีผู้ใดจะสามารถสังหารองค์ภิษมะ

ได้ แต่จงคอยดูเถิด ข้านี้แหละจะถวายความตายให้แก่พฤตราช
พระองค์นั้นให้จงได้ ข้าจะเพียรพยายามจนถึงที่สุด

ยูธิษเฐียร
เทราปที

สงบพระทัยก่อนเถิดพระเจ้าข้า และทรงละความอาฆาตนั้นเสียเถิด
(กับยูธิษเฐียร) ทำไมทูลกระหม่อมจึงชอบตรัสถึงแต่สันติและการให้
อภัยอยู่ตลอดเวลาเช่นนั้นะเพคะ

อัมพา

(กับนางอัมพา) พระนางอย่าทรงเสียเวลาทามนุษย์ใดในโลกนี้เลย
เพคะ อ่อนวอนเทพเจ้าสิเพคะ ขอประทานพรจากเทวะเถิดเพคะ
ข้าเพียรพยายามมาถึง ๔๐ ปี แต่ความพยายามของข้าก็ไร้ผล ไม่มี
อำนาจใด ๆ สามารถพิชิตองค์ภิษมะได้เลย

เสียง

อัมพา

(มีเสียงดังมาจากในป่า)

เว้นแต่มฤตยูเท่านั้น

นั่นใครนะ ใครเป็นผู้พูดว่า “เว้นแต่มฤตยูเท่านั้น” ใครซ่อนอยู่หลัง
ต้นไม้

(ไม่มีเสียงตอบ อัมพาถามซ้ำอีก)

มฤตยูจะพิชิตมฤตยูได้อย่างนั้นหรือ อธิบายให้กระจ่างหน่อยเถิดว่าหมาย-
ความว่าอะไร

(ไม่มีเสียงตอบ เทราปทีพูดขึ้น)

เทราปที

อัมพา

อยากเสวยอะไรบ้างไหมเพคะ

ข้าจะกินแต่เฉพาะสิ่งที่ลมหพัดพามาเท่านั้น และข้าไม่เคยนอน ตลอด
ชีวิตของข้ามีแต่การเดินทางและตั้งคำถาม ข้าไม่ปรารถนาสิ่งใดนอกเหนือ
จากนี้อีกแล้ว

(อัมพาออกไป เทราปทีพูดขึ้น)

เทราปที

ยูธิษเฐียร

เทราปที

ยูธิษเฐียร

เทราปที

ใครบางคนกำลังหัวเราะเยาะเราอยู่แน่ ๆ

น้องหมายความว่าอย่างไร

ผู้ทรงฤทธิกำลังทรงมานพวกเรา และกำลังทำให้พวกเรามีคบอดเพคะ

ผู้ทรงฤทธิ

เราเคยมีราชอาณาจักรจริง ๆ หรือเพียงแค่หม่อมฉันฝันไปเพคะ

(ไม่มีใครตอบ เทราปทีพูดต่อ) ทูลกระหม่อมยูธิษเฐียรเพคะ หม่อมฉัน
เคยเห็นพระองค์เสวยประภูคักคิอำนาจประทับในรัมณียรโหราน

ทิพยอาสน์ กลิ่นสุคนธ์คลบพระวรกาย รัศมีศรีใสทั้งพระวรองค์ แต่
ณ เบื้องหน้าหม่อมฉันนี้เป็นบุรุษผู้จมอยู่ในกองทุกข์ นั่งอยู่เหนือ
พ่อนทฐา ทอดพระเนตรพระองค์เองบ้างสิเพคะ ทอดพระเนตรน้องๆ
ของพระองค์ซึ่งเป็นสวามีของหม่อมฉันในขณะนี้สิเพคะ

(ทุกคนนิ่งและก้มหน้า) หม่อมฉันถูกจิกหัวไปกลางสภา มีสำหรีซึ่ง
เปราะเปื้อนด้วยระดูพันกายอยู่เพียงผืนเดียว อนิจจา สตรีนางหนึ่ง
ถูกพองบุรุษอื่นทรมานหยันต่อหน้าต่อตาสามีทุกคนของนาง สามีที่นาง
ให้กำเนิดลูกชายกับเขาทุกคน หม่อมฉันใคร่ขอประทานความช่วยเหลือ
ด้วยเถิดเพคะ ทรงปล่อยให้ทุรโยธน์มีชีวิตอยู่ได้อย่างไรกัน หม่อมฉัน
จงชังในการวางเฉยของพระองค์เหลือเกินแล้วเพคะ

(ไม่มีใครพูด เทราปทีพูดต่อ) หม่อมฉันขอทูลถามสักคำ (ยุธิษเฐียร
เงยขึ้นมอง) ทูลกระหม่อมทรงเป็นธรรมบุตร ปราศจากโอหังมมังการ-
มานทิฐิ ทุกคำที่ตรัสล้วนเป็นสัจย์ทั้งสิ้น ก็ในเมื่อทูลกระหม่อมทรง
คุณธรรมบริสุทธิบริบูรณ์เช่นนี้แล้ว ทรงปล่อยพระองค์ให้กลืนพิษ
เขาสังได้อย่างไรเพคะ ทรงเดิมพันด้วยทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่เว้นแม้แต่บรรดา
พระอนุชา และแม้แต่หม่อมฉันทูลกระหม่อมก็ไม่ทรงเว้น หม่อมฉัน
ไม่เข้าใจว่าทรงทำได้อย่างไรกันเพคะ

(ยुธิษเฐียรไม่ตอบ เขาทรุดลงกับพื้น เทราปทีเดินมายืนค้ำอยู่เหนือเขา)
บางครั้งหม่อมฉันก็บอกกับตัวเองว่า บุรุษเพศนั้นไม่ได้สูงส่งอะไร ธรรมชาติ
ของเขาหลอกลวงตัวเขาเอง ไม่มีสิ่งใดมาจากตัวคนของเขา เขาไม่ต่าง
อะไรกับไม้ใหญ่ที่ล้มลงในแม่น้ำ แล้วก็ถูกกระแสน้ำพัดพาไป เขาจะไม่
ผิดไปจากกระติ่งเปี้ยวที่ถูกสนตะพายจมูกเพื่อใช้ลากจูง ทุกสิ่งที่เรา
คิด ทุกสิ่งที่เราพูด ไม่ต่างอะไรกับการละเล่น เป็นเพียงเงาไหว ไซ้เพคะ
หม่อมฉันสงสัยว่าเรื่องทั้งหมดคนนั้นอาจเป็นฝีมือของผู้ทรงฤทธิ์ หรือ
อาจจะเป็นโชคชะตา หรือความชั่วร้าย แต่ไม่ว่าจะเป็นเพราะสิ่งใดก็ตาม
หม่อมฉันขอประณามสิ่งนั้น

ยुธิษเฐียร

พี่ก็ขออน้องสักคำถามหนึ่งนะ เทราปที เพราะอะไรการกระทำจึงส่ง
ผลแห่งการกระทำ ไม่มีใครตอบคำถามนี้ได้หรอก เทราปที มันจะเป็น
ความลับตลอดกาล

- เทราปที แล้วพระองค์ก็ทรงยอมรับสิ่งนั้นหรือเพคะ
- ยูธิษเฐียร ไม่ว่าจะมียผลตอบแทนหรือไม่ ที่จะต้องทำแต่สิ่งที่พึงควรทำ นั่นคือทรงไว้ซึ่งธรรมะ เพราะเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ หากโลกปราศจากธรรมะคำจูนเสียแล้วโลกก็จะถึงกาลพินาศ
- เทราปที ธรรมะของทูลกระหม่อมจับพระหัตถ์ทูลกระหม่อมให้ทอดสการีเพคะ (ยูธิษเฐียรไม่ตอบ) หม่อมฉันไม่ได้มีแต่ความรักในทูลกระหม่อมเท่านั้น แต่หม่อมฉันยังภักดีต่อทูลกระหม่อมนับแต่ได้พบพระพักตร์ แต่บางสิ่งบางอย่างในพระทัยของทูลกระหม่อมได้ช่วงชิงเอาความเข้มแข็งของหม่อมฉันไป ทูลกระหม่อมเพคะ มนุษย์ที่ไม่มีจุดมุ่งหมายในชีวิต และไม่รู้ตัวว่าตนมีชีวิตรอดอยู่เพื่ออะไรนั้นไร้ค่านัก มนุษย์จะมีความสุขสมหวังได้ก็ต่อเมื่อลงมือกระทำเท่านั้นนะเพคะ
- ยูธิษเฐียร การวางเฉยมีความหมายต่อโลก ความวิเวก ความรักสันโดษ ความคิด... (นกุลขัดขืน)
- นกุล ขาวนาปรับพื้นที่ดินด้วยการไถ ต่อมาเขาก็หว่านเมล็ดพันธุ์พืชลงไป และรอคอยฝน หากฝนไม่ตกลงมาเขาก็จะไม่พรวนดินตัวเอง เขาคงพูดว่า “ฉันก็ทำงานเหนื่อยยากเช่นคนอื่น ๆ เมื่อฝนไม่ตกลงมามันก็ไม่ใช่ความคิดของฉัน” แต่ถ้าเขาไม่ทำงาน ถ้าเขาไม่หว่านเมล็ดพืชแล้วเขาจะหวังพืชผลได้อย่างไรเล่าพระเจ้าคะ
- เทราปที เตรียมพร้อมเถิดเพคะ ทรงหยิบอาวุธขึ้นเถิด อย่าปล่อยให้พวกหม่อมฉันต้องทนทุกข์เวทนาอยู่ในป่านี้อต่อไปเลยเพคะ (ภีเมะนั่งฟังอย่างตั้งใจมานาน เขาพูดกับยูธิษเฐียร)
- ภีเมะ เจ้าพี่ ธรรมดาของมนุษย์ต่างก็ปรารถนาในสิ่งเดียวกันทั้งนั้น ทรัพย์สินเงินทองผืนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ล้วนเป็นสิ่งวิเศษ ความรักเป็นสิ่งอันเฝ้ายาวนานที่บางเวลาก็เป็นเรื่องไร้สาระ แต่หม่อมฉันคิดว่าความรักคือน้ำผึ้ง คือความสุข เป็นผลไม้อันหายาก ความรักที่ถูกต้องทำให้คนฉลาด เจ้าพี่พระเจ้าคะ เจ้าพี่ทรงรู้จักธรรมะยิ่งกว่าผู้ใด ธรรมะเป็นดังเงาของเจ้าพี่ แต่ทรัพย์ศฤงคารเล่าเจ้าพี่ เจ้าพี่จะทนขอทานเขาเสวยไปวัน ๆ หรือจะทรงเลือกใช้ชีวิตรอดอย่างมีความสุขด้วยทรัพย์สิน

- เงินทอง ตื่นเกิดพระเจ้าค่ะ ตื่นขึ้นมาพบกับความจริงและปกป้องโลก
เกิดพระเจ้าค่ะ การจะพิทักษ์โลกด้วยวิธีปลีกวิเวกและสวคন্দภาวนานั้น
ไม่ต่างอะไรกับการบังคับควบคุมซ้ำมาด้วยการจับที่ใบหูมันหรือพระเจ้าค่ะ
- ยુธิษเฐียร ภิมะ ความจริงนั้นที่ยอมพนันกับทुरโยธน์ก็เพื่อหลีกมาให้พ้นจากราช-
อำนาจของเขา
- นกุล หม่อมฉันไม่เชื่อที่เจ้าพี่ตรัส เจ้าพี่อย่าตรัสคำเท็จด้วยวิธีนี้เงียบเลย
พระเจ้าค่ะ พวกเราถูกเขาชิงอำนาจและราชอาณาจักรไปนะพระเจ้าค่ะ
- ภิมะ เจ้าพี่กำลังสัญญากับความตาย
- ยुธิษเฐียร พี่นะรี
- ภิมะ ใช่พระเจ้าค่ะ ก็เห็นกันอยู่แล้วว่าเจ้าพี่ถูกล้อมรอบด้วยความตาย เพราะ
มันเป็นหนึ่งในครอบครัวเราและอยู่เบื้องหน้าเจ้าพี่แล้วด้วย
- ยुธิษเฐียร น้องหมายความว่าอะไรกัน
- ภิมะ พลังของเจ้าพี่หมดไปแล้วพระเจ้าค่ะ มรณะกำลังคืบคลานเข้ามาใกล้
เวลานี้เจ้าพี่ไม่ผิดอะไรกับคนดาบอด ไม่มีประโยชน์ใดๆ ต่อผืนโลกอีก
ต่อไป ถ้าเจ้าพี่ทรงพอพระทัยที่จะเป็นเช่นนั้น ทำไมจึงต้องทรงโยน
ความทุกข์ให้เมียและน้องด้วยเล่าพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันต้องวิ่งวนไปมา
อย่างไรจุคตหาย ยามกลางคืนก็ข่มตาหลับไม่ลง แล้วทอดพระเนตร
ดูอรชุนสิพระเจ้าค่ะ เขาก็มหน้าลงมองดิน แขนก็ล้ำไพละกำลัง นกุล
กับสหเทพก็กลายเป็นหิน แม้เจ้าพี่เองก็ทรุดโทรมซิดเซียวเหมือนชาย
ผู้นำสงสาร เจ้าพี่พระเจ้าค่ะ หม่อมฉันมีความคิดขึ้นมาอย่างหนึ่ง เคยมี
คนพูดว่าการบำเพ็ญตบะ ๑ เดือนก็เสมอด้วยการอยู่ป่า ๑ ปี บัดนี้เรา
ก็บำเพ็ญเพียรมา ๑๓ เดือนแล้ว ฉะนั้นจงลุกขึ้น ณ บัดนี้เกิดพระเจ้าค่ะ
(ยुธิษเฐียรลุกขึ้น)
- ยुธิษเฐียร เราไม่อาจเอาชนะบรรดาเกรพ โอรัสของทูลกระหม่อมมฤตราชภูริได้
โดยง่ายหรอกนะ พวกเขามีทั้งทรัพย์สินเงินทองและพันธมิตรราชา
มากมายเป็นพวก ส่วนเรานั้นเหมือนกับขอทาน ๕ คนที่มีแต่อาภรณ์
ขาดเก่าเท่านั้น
- (เทราปทีและภิมะเงียบ ยูธิษเฐียรพูดกับเทราปที)

สักวันหนึ่งเกิดเทราปที สักวันหนึ่งหมาป่าและฝูงแร้งก็จะอึดหน้า
สำราญกับการกินเนื้อของศัตรูเรา เนื้อของพวกที่เคยเยาะเย้ยน้อง แร้ง
และหมาจึงจอกจะฉีกแขนฉีกขาซากของพวกเขา แขนขาของคนที่เคย
จิกผมน้อง วันนั้นจะมาถึงในอีก ๑๒ ปีข้างหน้า แต่จะไม่มีวันเกิดขึ้น
ก่อนหน้านั้นเด็ดขาด

(ทั้งหมดนี้เพราะถูกตรึงด้วยคำพูดของยูธิษเฐียร อรชุนซึ่งยังไม่ได้พูด
อะไรเลยลุกขึ้นเดินไปทอดกัมมะ)

กัมมะ   น้องเข้ามาทอดพิ์ทำไม

อรชุน   เพราะหม่อมฉันกำลังจะทูลลาไปแล้วพระเจ้าค่ะ
(เขาเข้าไปทอดคนกุดและสหเทพ) พี่ทนรอคอยต่อไปไม่ไหวแล้ว กำลัง
ที่ถอยลงทุกวัน ความมุ่งมั่นที่เคยมีก็กลับห้อยลง ความอ่อนแอกำลังรุก
เข้ามาครอบงำจิตใจของพี่

ยูธิษเฐียร   อรชุน น้องจะไปไหน (อรชุนทอดยูธิษเฐียร)

อรชุน   หม่อมฉันจะมุ่งหน้าขึ้นไปทางเหนือ ไปค้นหาอาวุธ เพราะเกรงว่าอาวุธ
ของเราจะมีอำนาจไม่พอพระเจ้าค่ะ

เทราปที   พระคุณเอ๋ย จะทรงทิ้งเมียเสียแล้วหรือเพคะ

อรชุน   มันจำเป็น น้องจงอยู่ที่นี้กับบรรดาพี่น้องของพี่ พี่จะเดินทางไปเพียง
ลำพัง

นกุล   อาวุธที่เจ้าพี่ประสงค์นั้นอยู่ที่ไหนพระเจ้าค่ะ

อรชุน   ไม่มีมนุษย์ผู้ใดล่วงรู้หรอก มันซ่อนเร้นอยู่บนภูเข ว่ากันว่าวิธีจะได้
อาวุธนั้นมาครอบครองมีอยู่ทางเดียวคือลิ้มทุกสิ่งเสียให้สิ้น ลิ้มแม้แต่
ตัวของตัวเอง แม้แต่ชีวิตของตัวเอง พี่ต้องไปแล้วละนะ

(เขาเตรียมตัวออกเดินทาง) ตั้งแต่เล็กจนใหญ่พี่ถูกพร่ำสอนให้รู้จัก
แต่การรบ เป้าหมายและจุดจบของชีวิตที่เป็นสิ่งเดียวกันคือรบ พี่รู้แน่
ว่าสักวันสงครามจะต้องเกิดขึ้นและพี่จะเป็นผู้นำในสงครามนั้น พี่จะ
ไม่มีวันปล่อยให้สงครามผ่านเลยไปจากชีวิตของพี่เด็ดขาด

(นกุลเอาธนูมาส่งให้อรชุน)

- เทราปที จะช้านานสักเพียงใดมันคงดีกว่าหม่อมฉันจะได้เห็นพระพักตร์ทูลกระหม่อม
อีกครั้ง
- อรชุน พี่ก็ไม่รู้ พี่บอกได้แต่สิ่งที่พี่รู้คือพี่จะกลับมาแน่ เทราปที
(อรชุนกอดเทราปที เมื่อเขาออกไปยุธิษเฐียรก็โอบเทราปทีไว้ในอ้อมแขน)
- ยุธิษเฐียร พี่รู้ดีว่าน้องรักอรชุนมากแค่ไหน เวลาที่น้องอยู่ใกล้อรชุนนัยน์ตาของ
น้องเป็นประกายแจ่มจรัสจนเราทุกคนแลเห็นได้ อรชุนเขาไม่อาจทน
นั่งเฉยอยู่ได้เขาจึงต้องไป แต่ในที่สุดเขาก็จะกลับมา พวกเราจะได้
พบเขาแน่ ๆ แม้ว่ามันจะยากเย็นเพียงไรก็ตาม
(ปาดมทพที่เหลื่อและเทราปทีเอนตัวลงนอน ภิมาะพูดขึ้น)
- ภิมาะ พี่จะอยู่ยามเอง จงนอนหลับให้สบายเถิด
(ทุกคนนอนหลับ มีภิมาะเฝ้ายามอยู่ที่ข้างกองไฟ เสียงไก่ป่าขันขึ้นและมี
เสียงคำรามดังมาจากป่า รากษส ๒ คน ตัวผู้ ๑ ตัวเมีย ๑ ปรากฏ
ตัวขึ้น รากษสตัวผู้คือหิทธิมพะ ทำจุมูกเหมือนได้กลิ่นอะไรบางอย่าง
แล้วพูดขึ้น)
- หิทธิมพะ หิทธิมพีน้องข้า ข้าคิดว่าข้าฝันไปนะ.....
- หิทธิมพี อะไรรี
- หิทธิมพะ เจ้าไม่ได้กลิ่นเนื้อมนุษย์ที่โชยมาตามลมรี
- หิทธิมพี จริงสิพี่ ข้าได้กลิ่นแล้วละ กลิ่นเนื้อมนุษย์จริง ๆ แทะละ
- หิทธิมพะ นั่นไง (รากษสมองเห็นปาดมทพและเทราปที)
- หิทธิมพี อือ ข้าจะขมำเนื้อพวกมัน จะคิมเลียดอุ่น ๆ อันโอชะของพวกมัน
- หิทธิมพะ เข้าไปคุใกล้ ๆ สิว่าพวกมันเป็นใคร แล้วลากพวกมันมาให้พี่ เร็วเข้า พอ
กินเนื้อมนุษย์แล้วเราจะได้ไปเดินระบำได้แสงจันทร์กัน
(หิทธิมพีตรงไปที่ปาดมทพนอนอยู่ แต่ชะงักเมื่อเห็นภิมาะ ภิมาะรู้สึก
สังหรณ์ใจและสังเกตเห็นเงาใกล้ ๆ ตัว หิทธิมพีถามขึ้นเบา ๆ)
- หิทธิมพี แกคือใคร
- ภิมาะ ข้าชื่อภิมาะ แล้วเจ้าผู้ที่ข้ามองไม่เห็นตัวเล่าชื่ออะไร
- หิทธิมพี ข้าชื่อหิทธิมพี ป่านี้นเป็นอาณาเขตของข้า
- ภิมาะ เจ้าเป็นรากษสรี

หิทิมพี ไช้
 ภิมะ จงปรากฏตัวให้ข้าเห็นเถิด
 หิทิมพี ไม่ ข้าไม่อยากทำอย่างนั้น
 ภิมะ เพราะอะไรล่ะ
 หิทิมพี เพราะข้าไม่เหมือนคนนะสิ ข้ามีผิวดำ ขนรุงรัง และมีกลิ่นเหม็นด้วย
 ภิมะ แต่ข้าต้องการเห็นตัวเจ้านี้
 หิทิมพี ไม่ แต่เดี๋ยวก่อน ถ้าข้าจะเนรมิตรูปร่างหน้าตาข้าให้น่าดูก่อนเล่า
 ภิมะ เจ้าทำได้หรืเปล่าล่ะ
 หิทิมพี จงดู
 (หิทิมพีแปลงร่างและปรากฏกายเป็นหญิงสาว) แกว่าข้าสวยไหม
 ภิมะ ราวกับรัตติกาลทีเดียว
 หิทิมพี จงบอกมาสิว่าแกมาจากไหน หนุ่มหล่อเอย จงบอกข้าหน่อยสิว่าแกเป็น
 ใครและมานั่งทำอะไรอยู่ที่นี่
 ภิมะ ข้ากำลังเฝ้ายาม
 หิทิมพี ป่านนี้เป็นของพี่ชายข้า พญารากษส เขาส่งข้ามาจับแก แต่เมื่อข้าเห็น
 หน้าแกข้าก็รักแก ความรักเอาวิญญาณข้าไปแล้ว แกทำให้ข้าหลงรัก
 ข้ากินแกไม่ลง แกจะรักข้าเหมือนที่ข้ารักแกได้หรือไม่ มาเป็นผัวข้าเถอะ
 ข้าจะพาแกเหาะไปเที่ยว ข้าจะตามใจแก จะดูแลแกให้รอดตาย
 ภิมะ ข้าไม่อาจจะเป็นสามีเจ้าได้หรอกเพราะข้ามีเมียแล้ว
 หิทิมพี มันเป็นใคร
 (ภิมะชี้ไปที่เทราปทีซึ่งนอนหนุนแขนยูธิษเฐียรอยู่)
 ภิมะ นางอยู่นั่นไง
 หิทิมพี แต่มันนอนอยู่กับผู้ชายนี่นา ไอ้ผู้ชายนั้นมันเป็นใครล่ะ
 ภิมะ เป็นพี่ชายแท้ ๆ ของข้าเองและเป็นสามีของนางด้วย
 หิทิมพี นังนั่นมีผัวสองคนเลยรี
 ภิมะ นางมีสามี ๕ คน
 หิทิมพี ๕ คน แต่แกไม่ยอมให้ข้าเป็นเมียคนที่สองของแกรี เพราะอะไรกันล่ะ
 ภิมะ จะอย่างไรก็ตาม ข้าไปกับนางไม่ได้หรอก ข้าไม่อาจปล่อยให้พี่น้อง
 ข้าตายได้

- หิทิมพี ข้าจะช่วยพวกมันทุกคนเอง
- ภิมะ ข้าไม่ได้ขอให้นางช่วยพวกเขา เพราะรากษสคนไหนก็ไม่สามารถทำอะไรซ้ำได้
- (เสียงร้องคำรามของหิทิมพะดังไกลเข้ามา)
- หิทิมพี พี่เข้ามาแล้ว เร็ว ๆ เกิดแก ให้ทุกคนขึ้นขี่หลังข้าข้าจะพาหนี แกยังไม่รู้จักพี่ข้า เขาดูร้ายมากเลย
- ภิมะ ข้าไม่กลัวพี่ของนางแม่แต่คนเดียว อย่าดูถูกฝีมือข้าเพราะเห็นว่าข้าเป็นมนุษย์
- (เสียงของหิทิมพะไกลเข้ามา มันทัวโตดูน่ากลัว ปาณฑพและเทราปที่ตื่นขึ้น หิทิมพะมองคุณน้องสาวแล้วโกรธมาก)
- หิทิมพะ อีหิทิมพี ทำไมแกดูน่าเกลียดอย่างนี้ ทำไมแกจึงกลายเป็นมนุษย์ตัวเมียไปได้ อา... ข้าพอจะรู้แล้ว แกชั่วมาก ข้าจะฆ่าแกเสียและฆ่าไอ้พวกมนุษย์นั้นเสียด้วย
- ภิมะ หยคุณะ ก่อนที่แกจะทำร้ายนางแกต้องมาสู้กับข้าก่อน มา เข้ามา (หิทิมพะเตรียมสู้กับภิมะ เขาร้องขึ้น) ข้าจะเย็บปากที่ชอบคำรามของแกเสีย ต่อไปจะได้แทกปากร้องไม่ได้อีก
- หิทิมพะ ข้าจะฉีกแกเป็นชิ้น ๆ จะแหะท้อง ถลกหนัง และจะเคี้ยวกระดูกแกให้แหลก
- (หิทิมพะโถมเข้าหาภิมะ ทั้งคู่ผลัดกันรุกรับ หิทิมพีร้องบอกภิมะ)
- หิทิมพี จวนจะเข้าแล้ว รีบยกเขาขึ้นจากพื้นแล้วขยี้เขาเสีย
- (ภิมะยกหิทิมพะขึ้น)
- ภิมะ ข้าจะทำให้ป่านี้นสงบสุข
- (ภิมะชูหิทิมพะขึ้นแล้วทุ้มลงกับพื้น หิทิมพะนิ่งไป)
- เทราปที มันตายรียังเพคะ
- ภิมะ ตายแล้ว
- (หิทิมพีเข้ามาหายูธิษเฐียร)
- หิทิมพี แกเป็นพี่ชายใหญ่เธอ
- ยูธิษเฐียร ใช่แล้ว

หิทิมพี ฟังชานะ ข้ารู้ว่าตัวเมียทุกตัวต้องเจ็บปวดเพราะความรัก และข้าก็กำลังเจ็บปวดอยู่เพราะข้ารักน้องชายแก็ ถ้าเขาไม่ยอมเป็นผัวข้าข้าก็คงต้องตาย แก็จะว่าข้าโง่ก็ได้ แต่แก็ยกเขาให้เป็นผัวข้าเถอะ
(พูดกับเทราปที) แก็ก็มีผัวดังหลายคน จงแบ่งคนนี้ให้ข้าเถอะ ข้าอยากได้เขา ถ้าแก็ยกเขาให้ข้าข้าจะทำทุกอย่างให้แก็ตามที่แก็อยากได้ ข้าจะปกป้องแก็ตลอดชีวิตเลย

(ยุธิชฐีเวยรมองเทราปทีแล้วตอบหิทิมพี)

ยุธิชฐีเวยร ตกลง เจ้าจงอยู่กับภีมะอย่างมีความสุขเถิด เราใช้เวลาเจ้าตั้งแต่อาทิตย์ขึ้นจนอาทิตย์ลับฟ้า คราใดที่แสงอาทิตย์ยังสว่างอยู่คราบนั้นน้องชายข้าเป็นสิทธิ์ของเจ้า แต่เมื่อถึงเวลาค่ำเจ้าจงพาเขากลับมาหาพวกเรา

(หิทิมพีลุกขึ้นเดินไปหาภีมะ)

หิทิมพี แก็กลัวข้าไหม

ภีมะ ข้าไม่เคยกลัวอะไรทั้งนั้น

หิทิมพี แล้วทำไมแก็ถึงทำท่าขยาดข้า

ภีมะ ไม่มีอะไรหรอก (ภีมะจับแขนหิทิมพี) พระอาทิตย์ขึ้นแล้วไปกันเถอะ ข้าจะไปกับนางและเราจะมีลูกด้วยกัน (พวกเขาโอบกอดกันนั่งอยู่)

หิทิมพี บัดนั้นด้วยความเปรมปรีดิ์ นางหิทิมพีก็นิรมิตตนเป็นนางงาม แล้วโอบอุ้มองค์ภีมะระเห็จเหาะเหินหาวเลือนลอยไปในนภากาศ เหนือขุนเขา ริมหาดทราย เลาะเลียบถ้ำ และท่องไปในถิ่นที่มนุษย์ไม่อาจไปถึง นางรักภีมะมากเหลือคณา

ภีมะ ภีมะกับหิทิมพีมีบุตรด้วยกันหรือไม่

หิทิมพี บุตรชายอันทรงพลังมีนามว่ามโฏคกัจ เขาอยู่ ณ เบื้องหน้านี้แล้ว (มโฏคกัจปรากฏกายขึ้น เขามีตัวใหญ่น่ากลัว แต่มีท่าทางประหม่า มุ่งจ้าวเดินสะกดหลายครั้ง ภีมะถามหิทิมพี)

ภีมะ นั่นคือลูกชายเราหรือ

หิทิมพี ใช่ มันน่ารักจริง ๆ นะ

ภีมะ เขาตัวใหญ่จริง ๆ และดำเหลือเกิน

- หิทิมพี เด็กทรงพลัง มีตาสีแดง
- ภิมะ แต่ดูเหมือนเขายังเดินไม่ค่อยคล่องเลยนะ
- หิทิมพี ก็มันเพิ่งเกิด แต่ต่อไปมันก็จะโตแข็งแรง มีคาถาอาคม
(ภิมะยื่นมือไปหาหมุคกัจ)
- ภิมะ มาหาพ่อสิลูก
(หมุคกัจพูดขึ้นเป็นครั้งแรก)
- หมุคกัจ พ่อ.....
- ภิมะ ใช่แล้ว มาหาพ่อสิ
- หมุคกัจ พ่อ.....
- ภิมะ ใช่แล้ว พ่อเอง
(หมุคกัจเดินออกห่างไป) หมุคกัจจงอยู่กับพ่อเถิด
(หมุคกัจหยุดอยู่ชั่วครู่)
- หมุคกัจ ข้ายู่ไม่ได้หรอก
- ภิมะ ทำไมล่ะ
- หมุคกัจ ข้ามีชีวิตอยู่ในอีกโลกหนึ่ง และข้าจะต้องกลับไปอยู่กับแม่ข้า ต่อไป
วันไหนที่พ่อต้องการตัวข้าก็จงเรียกข้า แล้วข้าจะมาหาพ่อ
- ภิมะ หิทิมพี ทำไม.....
(หิทิมพีเดินมาอย่างเศร้าๆ นางคืนร่างแล้วจึงก้มหน้าไม่ให้ภิมะเห็น
หน้าที่แท้จริง)
- หิทิมพี อย่า อย่ามองดูข้า ข้ากำลังจะไปแล้ว
- ภิมะ หิทิมพี
(หิทิมพีกับหมุคกัจออกไป ภิมะวิ่งตาม)
(ทुरโยธน์และทศกัณฐ์ปรากฏตัวขึ้น ทำทางน่ากลัว ทั้งสองเผชิญหน้า
กับปาดนทพทั้ง ๔ และเทราปติ)
- ยุธิชฐีเยร ทुरโยธน์ ท่านมาที่นี่ได้อย่างไร
- ทुरโยธน์ ข้าติดตามทหาราชาผู้ยิ่งใหญ่ มหาราชแห่งพงไพร นั้นเจ้าริยุธิชฐีเยร
ร่างกายเกราะกรังด้วยโคลน ผมติดกันเป็นก้อน แขนเป็นโรคร้าย
เรื่อร้งน่าขยะแขยง

(กับทุทศาสน์) ทุทศาสน์เอ๋ย ความฝันของเจ้าทลอกเจ้าเข้าให้แล้ว พวกมันอ่อนแอเหลือเกินนัก ปล่อยพวกมันไปเถอะนะ

ทุทศาสน์ ไม่พระเจ้าคะ ไม่จริงหรอก พวกมันซ่อนความเข้มแข็งเอาไว้พระเจ้าคะ แล้วอรชุนล่ะ อรชุนอยู่ที่ไหน

ยุธิษเฐียร เขากำลังพเนจรไปเพียงลำพัง

ทुरโยธน์ ทำไมมันไม่อยู่ในป่าให้ครบ ๑๒ ปีเสียก่อน มันเสียสัญญานี้มา มันไปไหน ไปกับใคร บอกมานะ

ยुธิษเฐียร เขาเดินทางไปเพียงลำพัง เขาไม่ได้เสียสัญญาอะไรเลย

(ทุทศาสน์เข้าไปประชิดยุธิษเฐียร เอาดาบจ่อคอยุธิษเฐียรไว้แล้วร้องบอกกัมมะ)

ทุทศาสน์ ถ้าแกก้าวเข้ามาใกล้ข้าข้าจะตัดหัวที่แกเสีย บอกมาเดี๋ยวนั้นว่าอรชุนไปไหน มันไปหาคนมาช่วยใช่ไหม บอกมานะ

(ทันใดนั้นฤชียวาสปรากฏตัวขึ้นพร้อมกับกุมาร ฤชียวาสพูดกับทุทศาสน์)

วياس วางอาวุธลงเสีย ทุทศาสน์ เชื่ออาตมาเถิด

(ทุทศาสน์หันไปมองทुरโยธน์ ทुरโยธน์ทำท่าว่าให้วางอาวุธลง ทุทศาสน์จึงปล่อยยุธิษเฐียร)

ต้องไม่มีการกระทำใด ๆ ที่จะทำให้มหากาพย์นี้ต้องมีมลทิน

(ยุธิษเฐียรยึดตัวขึ้นด้วยความเบาใจ)

ยुธิษเฐียร นมัสการพระคุณเจ้า ดิฉันตั้งใจที่ได้เฝ้าบาทมูลอีกครั้ง ดิฉันรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาเป็นที่สุด พระคุณเจ้าสุขสบายดีหรือไรเจ้าคะ

เทราปที โพร่ฟ้าประชาชนโจษกันถึงพระบรมภัสดาและพวกหม่อมฉันว่ากระบี่บ้างเจ้าคะ

วياس บางคนลืมพวกเธอแล้ว แต่อาตมายังจำพวกเธอได้ดี

ทुरโยธน์ เด็กที่ตามท่านมาเป็นใครกัน

วياس อาตมาพบเขาระหว่างทาง อาตมาเล่าเรื่องพวกเธอให้เขาฟังเขาจึงตามอาตมาไปด้วยทุกหนทุกแห่ง

เทราปที พระคุณเจ้าเจ้าชา จะทรงทอดทิ้งพวกหม่อมฉันให้อยู่อย่างอนาถาในป่านี้ตลอดไปละรีเจ้าคะ

วยาส ไม่ ไม่มีอะไรจะบังคับให้พวกเธออยู่ที่นี้ตลอดไปหรอก จงเดินทางต่อไป
ตรงไปยังนครอันกว้างใหญ่ พวกเธอจะได้พบได้เห็นได้ยินได้ฟัง
เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งหมดนั้นจะเป็นประสบการณ์ชีวิตของพวกเธอ
(กับทुरโยธน์) ทुरโยธน์ เจ้าจงพากันกลับไปเสียก่อนเถิด การล่าสัตว์
วันนี้จะไม่ก่อให้เกิดผลดีแต่อย่างใดเลย

(ป่านทพเก็บรวบรวมข้าวของ เถาพออกไปอย่างไม่พอใจ ภีมะพูดกับ
ทศส้านก่อนจะออกไป)

ภีมะ ทศส้าน เจ้าจงสงเคราะห์ข้าสัถย์อย่างหนึ่งเถิด เจ้าจงเดินทางกลับไป
อย่างระมัดระวัง อย่าให้เสื่อสาบในป่าทำอันตรายเจ้าได้ จงรักษาชีวิตเจ้า
ไว้ให้เป็นของข้า

(ทุกคนออกไป เหลือแต่ฤๅษีวยาสกับกุมาร)

กุมาร พระฤๅษี ถ้าท่านสามารถหยุดการกระทำผิดได้ ท่านก็น่าจะยุติสงคราม
ได้แล้ว

วยาส การกระทำหลายอย่างสามารถหยุดโลกได้ และไม่อาจจะมีสิ่งใดยับยั้ง
การกระทำนั้นได้

กุมาร แล้วพระฤๅษณะเล่า ทำไมพระองค์จึงไม่มาช่วยเพื่อนของพระองค์

วยาส พระฤๅษณะกำลังทำสงครามอยู่ในที่ซึ่งไกลจากที่นี่มาก

กุมาร กำลังรบอย่างนั้นรี นี่พระองค์มีศัตรูด้วยหรือ

วยาส เป็นดังนี้

กุมาร พระฤๅษี ข้าไม่อยากอยู่ในป่านี้อีกแล้วละ ข้ากลัวจริง ๆ

(หญิงรับใช้เอาที่นอนออกมาวาง คานธารีออกมา วยาสพูดกับกุมาร)

วยาส เจ้าจะอยู่ในป่าอีกไม่นานนักหรอก

การรวบรวมพล

(คานธารีทาภาชนะตักน้ำไม่ได้จึงเอาหมลงแชในอ่างใส่น้ำเพื่อสระผม
ทันได้นั้นนางเงยหน้าขึ้น)

คานธารี

นั่นใครนะ

(กุนตีปรากฏตัวขึ้น)

กุนตี

หม่อมฉัน กุนตีเองเพคะ

คานธารี

น้องมีธุระอะไรรี

กุนตี

หม่อมฉันจะมาเปิดผ้าปิดพระเนตรให้พระพี่นางเพคะ (คานธารีนั่งไม่
คอบ) โอรสของพระพี่นางกำลังเตรียมจะทำสงครามกับลูก ๆ หม่อมฉัน
พวกเขาไม่พอใจอยู่เพียงแค่การที่ลูก ๆ หม่อมฉันถูกเนรเทศ แต่เขา
ปรารถนาจะให้ลูก ๆ หม่อมฉันตายเพคะ

คานธารี

พวกเขามีสิทธิ์ที่จะทำอะไรก็ได้เพื่อปกป้องราชสมบัติของเขา

กุนตี

เปลื้องผ้าปิดพระเนตรออกเสียทีเถิดเพคะ แล้วเสด็จออกมาสู่ความ
สว่างไสวเสียที

คานธารี

เมื่อสวามีพี่ต้องอยู่ในความมืดมิด พี่ก็ควรจะอยู่ในสถานะเช่นเดียวกับ
พระองค์มิใช่รี น้องกุนตี

กุนตี

การที่พระพี่นางไม่ทรงยอมทอดพระเนตรโลก ปราสาทราชวัง หรือ
ท้องฟ้านั้นหม่อมฉันพอจะเข้าใจถึงเหตุผล แต่หม่อมฉันไม่เข้าใจเลย
ว่าพระพี่นางทรงมีชีวิตอยู่ได้อย่างไรโดยไม่ทรงยอมทอดพระเนตร
บรรดาโอรสของพระพี่นางเอง

(คานธารีเงียบ) สิ่งที่พระพี่นางพึงทำในเวลานี้คือจุดความกล้าหาญขึ้น
ในพระทัย แล้วเปลื้องผ้าปิดพระเนตรออกทอดทัศนาสิ่งต่าง ๆ รอบ
พระองค์เอง ทอดพระเนตรและยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเต็มที่มันเป็น
จริงซีเพคะ หม่อมฉันมาที่นี่ก็เพื่อจะช่วยเปิดผ้าที่ปิดพระเนตรถวาย
เพคะ

(กุนตีเดินเข้าไปหาคานธารีและจะดึงผ้าที่ปิดตาคานธารีออก แต่คานธารีไม่ยอม)

คานธารี   อย่าแคะต้องตัวพินะ (กุนตีชะงัก)

กุนตี   พระพีนางทรงเกลียดชังหม่อมฉันรีเพคะ เป็นเพราะพระพีนางทรงตระหนักถึงความจริงอยู่ตลอดเวลาว่าลูกชายคนโตของหม่อมฉัน เกิดก่อนพระโอรสองค์โตของพระพีนาง ใช่ไหมเพคะ

คานธารี   พี่ยอมรับว่าพืทนทุกขุทรมานมาเป็นเวลานาน พืถามตัวเองอยู่เสมอว่ามีสิ่งใดที่ควรเป็นสิทธิ์ของน้องและลูก ๆ ของน้องบ้าง แต่พืก็ไม่พยายามจะหาคำตอบ จงฟังพินะน้องกุนตี ลูก ๆ ของน้องทุกคนสามัคคีกัน และพวกเขาก็เข้มแข็ง สามารถจะดูแลตัวเองได้ แต่ลูกของพืสิ พืกลัวเหลือเกินว่าทุรโยธน์จะต้องพ่ายแพ้กับการทำสงครามในใจของเขาเอง

กุนตี   ทุรโยธน์เป็นโอรสของมหาราชผู้พระเนตรบอด ฉะนั้นเขาจึงมีชีวิตอยู่อย่างมีคณเพคะ

คานธารี   เขาเกิดมาพร้อมกับลางร้ายต่าง ๆ นานา เขากำลังไขว่คว้าหาความตาย แม้วาน้องจะเกลียดเขา แม้ว่าโลกจะชังเขา แต่พืก็อยากให้น้องช่วยเหลือเขาเพราะเขาเป็นลูกชายของพื

(ทั้งสองหยุดพูดเพราะกรรมะปรากฏตัวขึ้น เขาก็อหอกเดินตรงเข้ามา)

กุนตี   เข้ามาใกล้ ๆ สิ กรรมะ (กรรมะเข้ามาใกล้ทญึงทั้งสอง) กรรมะ ข้าได้กลิ่นอายของสงครามรุนแรงขึ้นทุกวัน ข้ารู้ดีว่าเจ้ามีกำลังวังชาและมีความสามารถมาก ฉะนั้นถ้าเจ้าจะช่วยยับยั้งสงครามไม่ให้เกิดขึ้น เจ้าก็ย่อมสามารถจะทำได้

กรรมะ   หม่อมฉันไม่ใช่ผู้ตัดสินใจเริ่มสงครามพระเจ้าคะ แต่หากวันใดที่เกิดสงครามหม่อมฉันก็พร้อมที่จะต่อสู้ และบรรดาโอรสของพระนางก็คือคู่ต่อสู้ของหม่อมฉัน เพราะพวกเขาเกลียดชังหม่อมฉันและปฏิเสธหม่อมฉันพระเจ้าคะ

กุนตี   เจ้าไม่อาจเอาชนะพวกเขาได้หรอก เชื่อเถิด

กรรมะ   พระนางทอดพระเนตรเห็นทอมนี่หรือไม่ สัมผัสมันดูสิพระเจ้าคะ แล้วพระนางจะรู้สึกได้ถึงศักดิ์ดาณภาพอันระริกไหวอยู่ในอาวุธวิเศษนี้

(กรรมะส่งทอกให้กุนตีสัมผัส นางแต่ต้องมันอย่างเบามือ) เมื่อ
หม่อมฉันเกิดใหม่ ๆ หม่อมฉันมีเกราะทองติดตัวออกมาด้วย วันหนึ่ง
พระอินทร์แปลงพระองค์เป็นพราหมณ์มาหาหม่อมฉัน พระองค์ตรัส
ว่า “ขอแบ่งแผ่นเกราะนี้ให้ข้ากึ่งหนึ่งเถิด” ขณะนั้นหม่อมฉันได้ยิน
เสียงแว่วมาจากท้องฟ้าว่า “อย่าให้เกราะพราออกจากตัวเจ้า” แต่
ด้วยความเคารพต่อพราหมณ์และด้วยเหตุที่หม่อมฉันไม่เคยปฏิเสธ
ใครให้เสียใจได้ หม่อมฉันจึงตัดเกราะออกทันทีและส่งเกราะกึ่งหนึ่ง
นั้นให้แก่พราหมณ์โดยไม่ลังเลใจ ขณะที่หม่อมฉันตัดเกราะออกนั้น
เลือดไหลจากตัวหม่อมฉันเป็นสาย แต่หม่อมฉันก็อดทน พระอินทร์
เห็นเช่นนั้นจึงมอบเทพศาสตราวุธนี้ให้แก่หม่อมฉันเป็นสิ่งตอบแทน
และตรัสให้หม่อมฉันทราบ ว่า “ทอกนี้ชื่อว่าศักติ มันทรงอำนาจปราบ
ได้ทั้งมนุษย์ ปีศาจ และแม้แต่เทพทั้งหลายตามแต่เจ้าจะปรารถนา”

กุนตี แต่เจ้าก็สามารถใช้ทอกนี้ได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้นไม่ใช่

กรรมะ พระนางทรงทราบความลับนี้ได้อย่างไรพระเจ้าคะ

กุนตี ข้าก็พอจะรู้ละ

กรรมะ พระนางกุนตี องค์ทูลโยนทรงประทานแคว้นอังคะให้หม่อมฉันและยก
หม่อมฉันขึ้นเป็นราชา หม่อมฉันจึงเป็นท้าวชีวิตองค์ทูลโยน วันใด
วันหนึ่งในยามที่พระอาทิตย์ฉายแสงจรัสจ้า หม่อมฉันจะนำชัยชนะไป
ถวายแทบพระบาทองค์ทูลโยนให้จงได้

กุนตี หากเจ้ามีพี่น้องมีมารดาเช่นผู้อื่น เจ้ายังจะพูดถึงชัยชนะเช่นนี้หรือไม่
(กรรมะเจียบไปชั่วครู่ แล้วชี้ไปที่คานธารี)

กรรมะ หม่อมฉันมีมารดาและหม่อมฉันมีพี่น้องถึง ๑๐๐ คนพระเจ้าคะ เชิญ
เสด็จกลับไปเสียเถิดพระนางกุนตี
(กุนตีกำลังจะออกไป ทูลโยนและทศกัณฐ์เข้ามา)

พระองค์พบพวกเขาหรือไม่พระเจ้าคะ

ทูลโยน พบ แต่อรุณมันออกจากป่าไปแล้ว

กรรมะ หม่อมฉันทราบแล้วพระเจ้าคะ จารบุรุษของหม่อมฉันเห็นมันมุ่งขึ้น
เหนือไปเพียงลำพังพระเจ้าคะ

(ฤษีวยาสปรากฏตัวขึ้น)

ทुरโยธน์ พระฤษี ทรงบอกพวกหม่อมฉันทีเถิดว่าอรชุนกำลังจะไปไหน

วยาส อาตมาส่งเขาไปเสาะแสวงหาอาวุธ

ทुरโยธน์ อาวุธอะไรกัน

วยาส เทพศัสตราวุธซึ่งทรงพละานุภาพสามารถทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างพินาศได้

กรรมะ แล้วมันจะพบอาวุธนั้นด้วยวิธีไหนพระเจ้าคะ

ทुरโยธน์ ตรัสเร็ว ๆ สิพระเจ้าคะ

วยาส เขาจะพบด้วยการบำเพ็ญเพียร

ทुरโยธน์ หม่อมฉันต้องรู้ให้ได้ว่าขณะนี้เขาอยู่ที่ไหน

วยาส อาตมาไม่อาจจะบอกเจ้าได้

(กรรมะพูดกับทुरโยธน์)

กรรมะ พระองค์สามารถเห็นมันได้พระเจ้าข้า ขอเพียงทรงสำรวจมิจิตกำหนด
สมาธิจดจ่ออยู่เฉพาะที่อรชุน แล้วออกพระโอรุ์ฐานแด่นามของมัน
เท่านั้น

(ทुरโยธน์ทำสมาธิและขยับปากขมุขมิบ ทฤษีสนักี่ร่วมทำด้วย
ขณะนั้นคานธารีและกุนดียังคงอยู่ด้วย คนตรีเริ่มบรรเลง ทุกอย่าง
เหมือนจะหยุดนิ่ง มีแสงสว่างพุ่งผ่านมา แล้วอรชุนก็ปรากฏกายขึ้น)

กุนดี อรชุน

คานธารี อรชุนอยู่ที่นี้รี นื่องเห็นเขาแล้วรี เขาอยู่ที่ไหนแน่

ทुरโยธน์ มันอยู่กลางป่าหนามหลังภูเขาคิมาลัย มันนั่งนิ่งอยู่ที่นั่นนานนับเดือน
บำเพ็ญทุกรกิริยาโดยไม่แตะต้องอาหารหรือแม้แต่พักผ่อน

(หมีป่าตัวหนึ่งวิ่งผ่านอรชุน เขาหยิบธนูขึ้นยิง หมีป่าถูกยิงล้มลง อรชุน
เดินเข้าไปที่หมีป่า แต่มีเสียงดังขึ้น)

พรานป่า อย่าแตะต้องหมีป่าตัวนี้นะ

อรชุน เจ้าคือใคร

(อรชุนกวาดตามองหาที่มาของเสียงนั้น มีชายคนหนึ่งนุ่งท่มหนังกัด
ถือธนูเดินออกมา)

พรานป่า ข้าเป็นพรานอยู่แถบนี้ หมีป่าตัวนี้เป็นของข้า ทำไมเจ้าจึงยิงมัน

- อรชุน ทุมปาดัวนี้เป็นของเราแล้วเพราะเราเป็นผู้ม้ามัน
- พรานป่า มันเป็นของข้าก่อนที่เจ้าจะยิงมัน เหตุใดเจ้าจึงมาเผชิญความเหน็ด
หนาวอยู่ที่นี้เพียงลำพัง
(พรานป่าเดินตรงไปที่ร่างทุมปาดัว)
- อรชุน อย่าเข้าไปใกล้ทุมปาดัวนั้นนะ
- พรานป่า ข้าจะเอามันกลับไปเพราะมันเป็นของข้า
(อรชุนยกธนูขึ้น)
- อรชุน หากเจ้าแคะต้องมันเจ้าจะไม่รอด
- พรานป่า เจ้าสู้ข้าไม่ได้หรอก ทุกอย่างก้าวของข้ามันโลกสาเหตียกรู้ได้ เจ้ายิง
ทุมปาดัวได้ก็จริงแต่เจ้าจะต้องสูญเสียมัน จงอย่าแสดงความโง่เขลาของ
เจ้าให้คนอื่นเห็นเลย ข้าจะเอาทุมปาดัวของข้าไปละนะ
(พรานป่าแบกทุมปาดัวขึ้น อรชุนยิงธนูไปที่นายพราน แต่เขาหลบได้และ
หัวเราะเยาะอรชุน อรชุนยิงข้าอีกเป็นครั้งที่ ๒ และ ๓ แต่พรานป่าก็
หลบได้ทุกครั้ง เขาหัวเราะเยาะ)
- ยิงอีกสิ ยิงอีก อย่าให้ลูกธนูของเจ้าเหลือสักดอก ถึงอย่างไรเจ้าก็ยิงข้า
ไม่ถูกหรอก
(คานธารีถามกุนตี)
- คานธารี อรชุนยิงพลาดรึนั้น
- กุนตี ใครกันนะที่ให้สมญามันว่าผู้ขมังธนูที่สุดในแผ่นดิน แม้พรานป่าธรรมดา
คนหนึ่งก็ยังหลีกหลบลูกธนูของมันได้โดยง่าย
- ทुरโยธน์ พรานป่าที่กำลังหัวเราะอยู่นี้เป็นใครกันแน่นะ
(อรชุนกระโจนใส่พรานป่า ทั้งสองสู้กันด้วยมือเปล่า แต่อรชุนไม่
สามารถเอาชนะพรานป่าได้เลย)
- พรานป่า เจ้าทำอะไรไม่ได้หรอก ข้าเหนือชั้นกว่าเจ้ามากนัก ข้าจะทำให้เจ้าหายใจ
ไม่ออกและจะยกร่างของเจ้าขึ้น
(พรานป่ายกอรชุนขึ้นแล้วทุ้มลงพื้น อรชุนสิ้นสติ)
- กุนตี ลูกหม่อมฉันไม่หายใจแล้วเพคะ เขานอนแน่นิ่งอยู่กับพื้นเพคะ

คานธารี ไครทำร้ายเขา

(อรชุนค่อย ๆ พ้นขึ้น)

ทुरโยธน์ อรชุนพ้นแล้ว เขามูลดินขึ้นเป็นสัญลักษณ์แทนศิวลึงค์เพื่อบูชา เขา
เอาพวงดอกไม้มากล้องศิวลึงค์แล้วทำทักษิณาวรรต พรานป่าก็อยู่ที่นั่น
ด้วย บนหัวของพรานป่ามีมัลลยคล้องอยู่เหมือนกัน

(อรชุนมองดูพรานป่า)

อรชุน พระศิวะ

กุนตี พระศิวะ

กรรณะ พระศิวะ

ทुरโยธน์ พระศิวะ

(ทุกคนก้มลงกราบพระศิวะ อรชุนรู้สึกตัวจากภวังค์และพูดกับพรานป่า
ซึ่งบัดนี้คือพระศิวะ)

อรชุน พระมหาเทพ พระผู้เป็นเทพบิดาแห่งสรรพชีวิต พระผู้มีศอสีคราม มี
ดวงเนตรที่สามเหนือพระนลาฏ หม่อมฉันกรากกรำมายังทิมาลย์นี้ก็
เพราะจงจิตมั่นที่จะมาเฝ้าพระองค์ หม่อมฉันทนเหน็ดหนาวบำเพ็ญ
เพียรอยู่ที่พงหนามนี้มาเป็นเวลาถึง ๒ ปี แต่แล้วหม่อมฉันก็กลับ
บังอาจต่อสู้อุพระองค์ผู้ที่หม่อมฉันภักดี โปรดประทานอภัยให้หม่อมฉัน
ด้วยเถิดพระเจ้าข้า

ศิวะ เจ้าได้รับการอภัยจากเราแล้ว อรชุนเอ๋ย เราพอใจในกิจพลีของเจ้า
เจ้าปรารถนาสิ่งใดเราจะให้ตามที่เจ้าปรารถนา

อรชุน หม่อมฉันปรารถนาเพียงสิ่งเดียวคือเทพศัสตราอันมีนามว่า ปาศุปัต
พระเจ้าค่ะ

ศิวะ ปาศุปตริ

อรชุน พระเจ้าค่ะ

ศิวะ แต่มันทรงอาณุภาพมหันต์ สามารถทำลายโลกานุโลกได้ทีเดียวนะ

อรชุน หม่อมฉันทราบดีพระเจ้าค่ะ

ศิวะ เจ้าจะต้องใช้ปาศุปตศรกับธนูคามทีพของเจ้าเท่านั้น

อรชุน หม่อมฉันทราบดีพระเจ้าค่ะ

- ศิวะ เมื่อเจ้าใช้ศรนี้แล้วเจ้าไม่อาจจะเรียกกลับคืนมาใช้ซ้ำอีกได้
- อรชุน พระเจ้าค่ะ
- ศิวะ เราขอมอบปาศูปิตให้แก่เจ้าตามปรารถนา
(พระศิวะมอบอาวุธให้อรชุน ทูทศาสน์ร้องขึ้น)
- ทูทศาสน์ พระศิวะมอบปาศูปิตให้อรชุนหรือไม่
(ภรรณะและทูลโยธน์นิ่งงัน)
แม้ภูเขาก็ตองสั่นสะเทือนเมื่อได้ยินนามอาวุธนั้น
- ภรรณะ อรชุนมันจะไม่กล้าใช้อาวุธนั้นเด็ดขาด
(พระศิวะหายตัวไป อรชุนเดินมาหาภรรณะ)
- อรชุน เจ้าเข้าใจผิดแล้วละภรรณะ เจ้าจงตั้งใจฟังให้ดีแล้วเจ้าจะรู้ว่ามิอะไร
เกิดขึ้นกับข้าบ้าง ทันทที่พระศิวะลับพระองค์ไปนั้นก็มีเสียงฟ้าคำราม
กึกก้องขึ้นราวกับฟ้าผ่าผ่านับแสนครั้ง มันเป็นเสียงแล่นของราชรถคัน
มหิมาที่คันเมฆมุ่งตรงมาหาข้า
- ภรรณะ แกเป็นปีศาจที่แปลงร่างเป็นอรชุนใช่ไหม
- อรชุน สารถิพูดกับข้าว่า “ขึ้นมาเถิด” หัวใจข้าเต้นแรง ข้าขอให้สารถิบังคับม้า
ที่มองไม่เห็นตัวนั้นพาข้าไปยังดาวดึงส์ ข้าไปถึงสวรรค์ชั้นนั้นจริง ๆ
ได้เห็นช้างเอราวัณ เห็นพระอินทร์เทพบิดาข้าประทับอยู่บนเวชยันต์
ทรงโอบอุ้มข้าขึ้นใส่คอก พระองค์ทรงโอบกอดข้าด้วยพระหัตถ์อันใหม่
เกรียมเพราะวชิราวุธ ข้าอยู่กับพระองค์เป็นเวลา ๕ ปีเต็ม พระองค์
ทรงมอบอาวุธวิเศษคือสัณโหมหันให้ข้า
- ภรรณะ เจ้าตายไปแล้วแน่ ๆ ข้าไม่มีวันเชื่อสิ่งที่เจ้าพูด
- อรชุน ข้าจะกลับมาพบเจ้าอีก
(อรชุนจากไป ทูลโยธน์พูดกับภรรณะ)
- ทูลโยธน์ ขณะนี้เป็นเวลากลางคืน
- ภรรณะ พระเจ้าค่ะ
- ทูลโยธน์ เจ้ายังกลัวเวลาค่ำคืนอยู่หรือ
- ภรรณะ หม่อมฉันไม่ชอบจริง ๆ นั่นแหละพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันชอบแสง
อาทิตย์ ยามเมื่อหม่อมฉันถูกแสงอาทิตย์อาบกายหม่อมฉันรู้สึกอบอุ่น

- แต่ยามกลางคืนนั้นหม่อมฉันรู้สึกเหน็บหนาว หม่อมฉันไม่เคยนอนหลับ
สนิท แต่เมื่อแสงอาทิตย์ยามเช้าฉายมาต้องตัวหม่อมฉัน พลังอันลึกลับ
ก็กลับมาอยู่ในกายหม่อมฉันเช่นเดิม พระอาทิตย์ได้จัดความน่ากลัว
ของยามราตรีไปจนหมดสิ้นพระเจ้าค่ะ
- ทูลโยธน์   ธรรมดา เจ้ามักสัญญากับข้าเสมอว่าเจ้าจะนำชัยชนะมาให้ข้า ฉะนั้นเจ้า
จะต้องหาอาวุธที่เสมอด้วยปาศุปตมาให้ได้ หรือไม่ก็จะต้องรู้มนตร์
เรียกปาศุปตมาใช้ให้ได้
- ธรรมดา   พระเจ้าค่ะ
(ขณะนั้นมีสตรีคนหนึ่งคือนางอัปสรอุรวาสีวิ่งตรงออกมาอย่างแสงสว่าง
ทูลโยธน์และธรรมดาตามมาทันนาง นางหยุด)
- อุรวาสี   พระอรชุนเพคะ
(อรชุนปรากฏตัวขึ้นอีกครั้ง)
- อรชุน   นางเป็นใครกัน
- อุรวาสี   หม่อมฉันเป็นคนบดเคี้ยวอัปสร ณ สวนนันทะในแดนสุชาวดีแห่งนี้
เพคะ
- อรชุน   นางประสงค์สิ่งใด
- อุรวาสี   องค์อินทราธิราชมีรับสั่งกับหม่อมฉันว่า “อรชุน ลูกชายข้าบำเพ็ญเพียร
ประพฤติพรหมจรรย์มาเป็นเวลา ๕ ปีเต็ม เจ้าจงไปพบเขาในคืนนี้”
หม่อมฉันเอาผงยาทาตาแค้นแค้นยี่สิบตาจนเงางาม เอาผงทองคำ
ท่อนแขนและฝ่ามือ ประทับผิวกายด้วยสุคนธ์ธำ และหม่อมฉันดื่ม
โสมมาเล็กน้อยด้วยเพคะ
- อรชุน   เรารู้สึกชื่นชมจริง ๆ ความงดงามคือเงาของนางโดยแท้
- อุรวาสี   เมื่อได้เห็นพระองค์แล้วหม่อมฉันก็หลงรักพระองค์เหลือเกินเพคะ
- อรชุน   แต่นางเป็นอัปสรส่วนเราเป็นมนุษย์
- อุรวาสี   อัปสรทั้งปวงมีอิสระเพคะ เราไม่มีสามีเฉพาะเจาะจง และสิ่งที่หม่อมฉัน
จะทูลถวายนั่นก็ไม่มีอันตรายใด ๆ เพราะมันคือความรักเพคะ
- อรชุน   เราเดินทางจากโลกมานาน นานจนลืมรูปและกลิ่นของสตรีสิ้น
- อุรวาสี   ความรักไม่ว่าจะที่ไหนก็เหมือนกันเพคะ

- อรชุน กลับไปเสียเถิด อูรวสี เราทั้งสองรักกันไม่ได้หรอก
- อูรวสี แต่หม่อมฉันก็มาเฝ้าอยู่แทบพระบาทพระองค์แล้ว อย่าทรงปฏิเสธหม่อมฉันเลยนะเพคะ หม่อมฉันรักพระองค์จริง ๆ
- อรชุน เราก็รักนางเช่นกัน เรารักและเคารพนางเสมอด้วยมารดา ฉะนั้นนางจึงปฏิบัติต่อเราเช่นมารดาพึงกระทำแก่บุตรเถิด
- อูรวสี ทอดพระเนตรดูผิวของหม่อมฉันสิเพคะมันกำลังร้อนผ่าวด้วยโทสคณิจะให้หม่อมฉันปฏิบัติต่อพระองค์เยี่ยงมารดากระทำกับบุตรริเพคะ พระอรชุน พระองค์จงฟังหม่อมฉัน หม่อมฉันขอสาปพระองค์ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงดูถูกหม่อมฉันผู้เป็นสตรีผู้มาหาพระองค์ด้วยความรัก ความภักดีเป็นที่ตั้ง ฉะนั้นพระองค์จะต้องมีชีวิตช่วงหนึ่งเป็นสตรีและไม่มีสตรีใดชื่นชมพระองค์เลย
- (อูรวสีออกไปอย่างรวดเร็ว กระแฉับกับอรชุน)
- กรรมะ ทำไมเจ้าจึงปฏิเสธนาง แล้วนางทำอะไรเจ้า นางทำให้ความเป็นบุรุษของเจ้าหายไปบนสวรรค์นั้นรี
- (อรชุนมองกรรมะเจี๊ยบ ๆ แล้วเดินออกไป ทูรโยธน์พูดกับกรรมะ)
- ทูรโยธน์ ปริศนานี้หมายความว่าอะไร อรชุนสูญเสียความเป็นบุรุษด้วยเหตุใด และนางอัปสรพุดรีไม่ว่ามันจะเป็นเวลานานเท่าไร
- กรรมะ ช่วงเวลาที่มันกลายเป็นสตรีนั้นแหละจะเป็นเวลาที่เราจะทำร้ายมันได้พระเจ้าคะ
- คานธารี หยุดพูดกันถึงเรื่องความเป็นบุรุษ อาวุธ และสงครามอะไรเหล่านั้นเถิด
- ทูรโยธน์ โอ้พวกศัตรูมันกำลังรวบรวมกำลังพลอยู่ แล้วเราจะนั่งอมมือรอเท้าอย่างเล็กๆ อยู่ได้อย่างไรกันพระเจ้าคะ พระฤชียาสอยู่ที่ไหนกันพระเจ้าคะ
- (ฤชียาสปรากฏตัวขึ้นพร้อมกับกุมาร)
- วยาส อาตมาอยู่ที่นี่แล้ว
- ทูรโยธน์ พระฤชิ หม่อมฉันอยากรู้ว่า เมื่ออรชุนมันกลับลงมาจากสวรรค์แล้วมันได้พบพี่น้องมันหรือไม่พระเจ้าคะ
- วยาส พบแล้ว

- ทुरโยธน์ บอกหม่อมฉันเถิดว่าพวกมันอยู่ที่ไหนและเกิดอะไรขึ้นกับพวกมันพระเจ้าคะ
- วยาส พวกเขาเดินทางรอนแรมไปที่ต่าง ๆ เป็นการผจญภัยที่แสนอัศจรรย์ เป็นการเรียนรู้หาประสบการณ์อันวิเศษ แม้กระทั่งประสบการณ์จากความตาย
- ทुरโยธน์ ความตายรี
(นกุลและสหเทพปรากฏตัวขึ้น ทำทางดูเหน็ดเหนื่อย เขาทั้งคู่เดินตรงไปที่หนองน้ำ ขณะที่พวกเขา กำลังจะดื่ม น้ำฤๅษียาสก็ กำลัง คัดเสียง และ พุดกับพวกเขา)
- เสียง อย่า อย่าเพิ่ง ดื่มน้ำ จงตอบคำถามข้าก่อน
- นกุล เสียงนี้มาจากไหนกัน (ทั้งสองมองไปรอบ ๆ แล้ว ก้มลงจะ ดื่มน้ำ)
- เสียง อย่าเพิ่ง ดื่ม จงตอบคำถามเสียก่อน
- นกุล คอข้าแห้งผากแล้ว ข้าจะ ดื่มน้ำ ละ
(ทั้งคู่ ก้มลง ดื่มน้ำ แล้ว ล้มลง ตาย ทुरโยธน์ และ สหเทพ สันมองดูด้วยความ สนเท่ห์ ใจ แต่ แล้วก็ รีบ หลบ ไป เพราะ อรชุน ปรากฏตัวขึ้น อรชุน ตรงไป ที่ ร้าง ของ นกุล และ สหเทพ)
- อรชุน ใครมัน้องทั้งสองของข้า ใครฆ่าโอรสแห่งพระนางมาทรี
(เขา เกิด กระทบ หาย ขึ้น มา อย่าง ปัจจุบัน ทัน ค่วน และ ก้มลง จะ ดื่มน้ำ)
- เสียง ทำไมเจ้าจึง กระทบ น้า นั ก จงตอบคำถามข้าก่อน ที่จะ ดื่มน้ำ
(อรชุน ลุก ขึ้น แล้ว ยิง ธนู ไป ทุก ทิศ ทุก ทาง)
- อรชุน เจ้าศัตรู เจ้าช่อนค้วอยู่ที่ไหน ปรากฏตัวออกมาเดี๋ยวนี้
- เสียง จงอย่า ตื่น ตก ใจ ไป เลย ไม่มีอะไร หรอก จงตอบคำถามข้าก่อน
- อรชุน ไม่ ข้าจะตาย เพราะ ความ กระทบ น้า อยู่ แล้ว ข้า พุด อะไร ไม่ ออก แล้ว
(อรชุน ก้มลง ดื่มน้ำ แล้ว ก็ ล้มลง ตาย ภีมะ เดิน ออก มา เขา ถื อ ค หา มา ด้วย เขา เห็น ร่าง น้อง ทั้ง ๓ คน)
- ภีมะ ใครฆ่าพวกเขา กัน นี้ แล้ว ทำไม ข้า จึง คอ แห้ง ผาก อย่าง นี้
(เขา ตรง มา ยิง หนอง น้ำ)
- เสียง อย่าเพิ่ง ดื่มน้ำ จงตอบคำถามข้าก่อน

- ภิมะ ข้ากระตายน้ำเหลือเกิน ข้าต้องดื่มน้ำ
(เขาดื่มน้ำแล้วก็ล้มลงตาย จากนั้นยูริชเรียร์ก็ปรากฏตัวขึ้น เขาเดิน
มาที่ร่างน้อง ๆ และมองดูอย่างปวดร้าว)
- ยูริชเรียร์ ใครฆ่าพวกเขากันนี้ ทำไมข้าจึงไม่เห็นร่องรอยของการต่อสู้ใดๆ เลย
ข้าไม่เข้าใจจริง ๆ ทำไมข้าจึงรู้สึกกระหายรุนแรงเช่นนี้
(เขาหันไปทางหนองน้ำ เสียงพูดดังขึ้น)
- เสียง ตอบคำถามข้าเสียก่อนข้าจึงจะยอมให้เจ้าดื่มน้ำ (ยูริชเรียร์มองไป
รอบ ๆ)
- ยูริชเรียร์ ท่านเป็นใคร ทำไมเราไม่เห็นตัวท่าน ท่านอยู่ในน้ำหรืออยู่ในอากาศกัน
แน่
- เสียง ข้าไม่ใช่ปลาและข้าก็ไม่ได้เป็นนก ข้าเป็นผู้สังหารน้อง ๆ ของเจ้า
เพราะพวกเขาจะดื่มน้ำโดยไม่ยอมตอบคำถามข้า
(ยูริชเรียร์นิ่งและไม่รู้สึกกระหายน้ำแล้ว)
- ยูริชเรียร์ เชิญถามได้
- เสียง อะไรที่เร็วกว่าลม
- ยูริชเรียร์ ความคิด
- เสียง อะไรที่ห่อหุ้มโลกอยู่
- ยูริชเรียร์ ความมืด
- เสียง ชีวิตกับความตายอะไรยิ่งใหญ่กว่ากัน
- ยูริชเรียร์ ความมีชีวิต เพราะความตายนั้นไม่จริง
- เสียง ความว่างเปล่าคืออะไรบ้าง จงยกตัวอย่าง
- ยูริชเรียร์ มือทั้งสองข้างของข้าในขณะนี้เป็นตัวอย่างหนึ่ง
- เสียง อะไรคือความโสกเศร้า
- ยูริชเรียร์ ความโง่เขลา
- เสียง แล้วยาพิษเล่า
- ยูริชเรียร์ ความปรารถนา
- เสียง แล้วการต่อสู้คืออะไร
- ยูริชเรียร์ ชัยชนะ

- เสียง สัตว์ชนิดใดที่สง่างามที่สุด
- ยูธิษเฐียร สัตว์ที่มนุษย์ไม่เคยรู้จัก
- เสียง กลางวันกับกลางคืนอะไรมาก่อนกัน
- ยูธิษเฐียร กลางวัน แต่กลางวันก็เพียงนำหน้ากลางคืนมาเท่านั้น
- เสียง โลกเกิดจากอะไร
- ยูธิษเฐียร ความรัก
- เสียง อะไรเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับตัวเจ้า
- ยูธิษเฐียร ตัวเราเอง
- เสียง อะไรคือความบ้า
- ยูธิษเฐียร ความหลงผิด
- เสียง แล้วความน่ารังเกียจเล่า
- ยูธิษเฐียร ความน่ารังเกียจคือการแสวงหาความงดงาม ไม่ว่าขณะที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่หรือเมื่อตายแล้วก็ตาม
- เสียง สิ่งใดที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้พ้น
- ยูธิษเฐียร ความสุข
- เสียง อะไรคือความน่าพิศวงที่สุด
- ยูธิษเฐียร ความตายคืบคลานมาสู่ชีวิตมนุษย์ทุกขณะจิต แต่มนุษย์ก็ยังคงใช้ชีวิตไปอย่างผิดศีลธรรม นี่เป็นสิ่งที่น่าพิศวงนัก
- (ฤษี व्याสกลับมาหา ยูธิษเฐียร)
- วยาส แล้วเสียงจากหนองน้ำก็พูดขึ้นว่า “น้อง ๆ ของเจ้าจะพินาศชีวิตทุกคน ข้าคือธรรมเทพบิดาของเจ้าเอง”
- (คนที่ตายไปแล้วกลับฟื้นขึ้น เทราปทีเดินออกมาสมทบ) “ข้าปรารถนาจะติดตามดูความประพฤติของเจ้า ยูธิษเฐียรเอ๋ย ข้าพึงพอใจในตัวเจ้ามาก” และธรรมเทพก็กล่าวต่อไปว่า “เจ้าประสงค์สิ่งใดจงบอกมาเถิด”
- ยูธิษเฐียร เวลา ๑๒ ปีที่ลูกถูกเนรเทศจะหมดลงแล้ว ลูกจะต้องใช้ชีวิตอย่างซ่อนเร้นไม่ให้ใครจดจำได้ในปีที่ ๑๓ ฉะนั้นโปรดประทานคำแนะนำด้วยว่า พวกลูกควรจะทำอย่างไรดีพระเจ้าข้า
- วยาส ธรรมเทพตรัสตอบว่า “จงเลือกปลอมตัวตามที่เจ้าต้องการ”

ยุธิษฐิธร แล้วพวกหม่อมฉันควรจะไปพำนักรอยู่ที่ใดพระเจ้าข้า

วยาส ในปีที่ ๑๓ นี้เจ้าจะต้องซ่อนตัวให้มิดชิด อย่าให้ใครจดจำเจ้าได้แม้แต่ตัวข้าก็ตาม

(ปาณฑพและเทราปทีเดินออกไป เช่นเดียวกับกุนตีและคานธารี)

หุริโยธน์ ภาระนี้ ข้าจะต้องส่งคนสอดแนมไปทั่วทุกทิศเพื่อตามค้นหาพวกมันให้ได้ และเราจะต้องรู้ความลับของเทพอาวุธวิเศษของอ้ออรชุนให้ได้ เจ้าจงพยายามโดยเร็วเถิด

ภาระนี้ หม่อมฉันจะไปเดี๋ยวนี้พระเจ้าค่ะ

หุทสาสน์ เจ้ารู้ริว่าควรจะไปที่ไหน

ภาระนี้ หม่อมฉันทราบดีพระเจ้าค่ะ อย่าทรงกังวลไปเลย

หุริโยธน์ ภาระนี้ ข้ารู้สึกโดดเดี่ยวและวังเวงใจ ข้ารู้สึกกลัวเหลือเกิน เจ้าอย่าทำให้ข้าผิดหวังนะ

(ทั้งสองสามออกไป ฤๅษียาสนยังคงนั่งอยู่กับกุมาร)

กุมาร ข้ารู้สึกกลัวปาศุปิตศรเหลือเกิน พระฤๅษี

วยาส ข้าก็เหมือนกัน

กุมาร ท่านคิดว่าภาระนี้จะทำสำเร็จหรือไม่ พระฤๅษี

วยาส ไม่มีอะไรที่ภาระนี้จะทำไม่ได้หรอก มาทางนี้สิ

กุมาร พระฤๅษี ทำไมท่านจึงรจนามหากาพย์นี้

วยาส เพื่อจารึกกรรมะลงในหัวใจของมนุษย์น่ะสิ

กุมาร มันจะเป็นไปได้รี

วยาส มหากาพย์นี้จะยาวและยากยิ่ง แต่โลกกำลังรอสดับมหากาพย์ของข้า

(ทั้งสองเริ่มออกเดิน)

กุมาร ท่านกำลังจะไปไหน

วยาส ข้าก็ยังไม่รู้เลย

กุมาร ท่านเป็นผู้รจนามหากาพย์นี้จริง ๆ รึ

วยาส เจ้าสงสัยอะไร

กุมาร ก็บางครั้งทำทางท่านดูเหมือนจะไม่แน่ใจ ข้ารู้สึกว่าท่านก็ไม่วินิจฉัยมากนัก

- วยาส ข้าเป็นผู้รจนา แต่ข้าไม่ใช่ผู้ลิขิต
- กุมาร แล้วพระกฤษณะล่ะ พระฤๅษีสามารถรจนาเรื่องเกี่ยวกับพระกฤษณะได้หรือไม่
- (พระกฤษณะปรากฏตัวขึ้น)
- กฤษณะ พระมหาฤๅษี
- กุมาร พระกฤษณะ
- วยาส เจริญพร พระองค์กำลังทรงค้นหาคะไรหรือ
- กฤษณะ เรามาพบพระคุณเจ้าเพราะเราเกิดความกังวล
- กุมาร พระองค์นี่หรือ
- กฤษณะ เรารู้สึกหนาวเล็กน้อย
- (กุมารนำผ้ามาคลุมไหล่กฤษณะ)
- วยาส มีสิ่งใดทำให้กังวลพระทัย
- กฤษณะ ครั้งหนึ่งเรารู้สึกว่าได้ท่องเที่ยวไปในที่สว่างไสวแห่งหนึ่ง ทันใดนั้นก็มีชายคนหนึ่งร่างกายมีแต่เลือดวิ่งตรงมาหาและพูดว่า “ทุกคนปรารถนาให้พระองค์สิ้นพระชนม์” เราเก็บความโกรธไว้ภายในและรู้สึกประหลาดใจว่าเหตุใดเราจึงสับสน
- วยาส พระองค์ประสงค์จะให้อาดมาตอบจริง ๆ รึ
- กฤษณะ ก็อาจจะเป็นเช่นนั้น
- กุมาร พระองค์เป็นใครกันแน่พระเจ้าคะ ใครต่อใครก็พูดกันว่าพระวิษณุได้อวตารมาพิทักษ์โลก และพระองค์คืออวตารปางหนึ่งของพระวิษณุนั้นเป็นความจริงหรือไม่พระเจ้าคะ
- กฤษณะ พระคุณเจ้า ท่านกำลังจะพูดอะไร (ฤๅษีวยาสไม่ตอบ) ท่านจะต้องเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในมหาภารตให้เราฟัง ก็ท่านเองเป็นผู้กำหนดเรื่องราวของเรามิใช่รึ
- วยาส ไม่มีสิ่งใดถูกกำหนดไว้อย่างสมบูรณ์หรอก พระองค์ก็ทรงทราบดีขณะนี้พระองค์กำลังทรงพระชนม์อยู่ ก็เพียงเท่านั้น
- กฤษณะ เราผ่านชีวิตในวัยเยาว์อันน่าอภินิรมย์มานานนักหนา
- วยาส และบัดนี้เส้นพระศกกลายเป็นสีดอกเลาแล้ว

- กฤษณะ มีหลายครั้งในยามราตรีที่เราได้ยินเสียงครวญครางด้วยความเจ็บปวด
ดังมาจากภายในร่างกายเรา
- วยาส อาตมาก็เคยได้ยินเสียงเช่นนั้นจากร่างกายอาตมาเหมือนกัน
- กฤษณะ แล้วพระคุณเจ้าปฏิบัติตนเช่นไร
- วยาส อาตมาก็นอนให้หลับในยามราตรีและตื่นขึ้นในยามทิวาเพื่อเฝ้ารอคอย
- กุมาร แต่พระฤชีก็นอนหลับหรือไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป
(มีเสียงร้องดังกึกก้องขึ้น ทำให้ทุกคนตกใจ)
- กุมาร ใครกันนะที่ เป็นผู้ส่งเสียงร้อง
- กฤษณะ รีบซ่อนตัวกันเถิด คงจะเป็นฤชิปรศุรามเป็นแน่
(ทั้งสามหลบ มีฤชิตนหนึ่งรูปร่างท่าทางน่ากลัวปรากฏตัวขึ้น เขาส่ง
เสียงร้องดังอย่างน่ากลัว คนรับใช้คนหนึ่งตามเขาออกมา ชายนั้นมี
ท่าทางนอบน้อม ไม่มีใครจำได้ว่าเขาเป็นใคร ฤชิตนั้นมาจากป่ามะกอก
ชายผู้รับใช้แบกขวานของฤชิและถือผ้าขึ้นหนึ่งด้วย กุมารถามพระ-
กฤษณะ)
- กุมาร นี่ใครกัน
- กฤษณะ ฤชิผู้ทรงฤทธิ์องค์หนึ่งนามว่าปรศุราม มีขวานเป็นอาวุธ
- กุมาร คุณรับใช้คนนั้นสิ เขาเหมือนกรรมะจริง ๆ
- กฤษณะ เขาคือกรรมะ
- กุมาร เขาปลอมตัวเก่งปานนี้เชียวรี
- วยาส เบา ๆ (กุมารเงยเสียงลง)
(รามปรศุมนั่งลง กรรมะตรงเข้ามาปฏิบัติรับใช้เป็นอย่างดี เขาเอาผ้ามา
เช็ดเนื้อตัวและหน้าตาให้ปรศุราม)
- ปรศุราม หลายเดือนมาแล้วที่เจ้าเฝ้าคอยปรนนิบัติข้าทั้งในยามหลับและยามตื่น
คอยดูแลเรื่องอาหารการกิน เช็ดเนื้อตัวให้ข้า เพราะฉะนั้นข้าจึงสมควร
จะให้รางวัลเจ้า เจ้าอยากได้อะไรก็บอกข้ามาเถิด
(กรรมะยังเงยบออยู่) ข้าไม่เคยเห็นสีของนัยน์ตาเจ้าเลยเพราะเจ้าไม่เคย
เงยหน้าขึ้นสบตาข้า ข้าไม่เคยได้ยินเสียงเจ้า ไม่เคยรู้จักแม้แต่ชื่อเสียง

- เรียงนามของเจ้า แต่ข้าก็เห็นว่าเจ้าควรจะได้รับการตอบแทน ข้ารู้
มนตร์วิเศษหลายบททีเดียว เจ้าปรารธนามนตร์ใดกับบอกข้ามา
- ภรรยา ปาสุปิต.....
- ปศุราม เจ้าพูดว่าอะไรนะ
- ภรรยา โปรดบอกมนตร์กำกับปาสุปิตแก่ศิษย์ด้วย
- ปศุราม เจ้าเป็นใครกันแน่
- ภรรยา ศิษย์เป็นทาสรับใช้ท่าน
- ปศุราม เจ้าโกหก เจ้าต้องการมนตร์กำกับเทพอาวุธ นั้นหมายความว่าเจ้าต้อง
เป็นนักรบ มีเชื้อสายอยู่ในวรรณะอันสูง และข้าก็เกลียดชังไอ้พวก
วรรณะสูง ข้าเกลียดกษัตริย์ทุกคน
- ภรรยา เพราะอะไรท่านจึงเกลียดคนวรรณะกษัตริย์
(รามปรศุยีนขึ้นและกวัดแกว่งขวาน)
- ปศุราม ไม่มีเหตุผลหรอก ข้าเกลียดคนและสังหารพวกมันมาถึง ๒๑ ชั่วคนแล้ว
ด้วยขวานเล่มนี้ของข้า ข้าลงมาจากสวรรค์ก็เพื่อทำลายกษัตริย์ทุกคน
แต่ศิษย์ไม่ได้เป็นกษัตริย์ ศิษย์เป็นเพียงสามัญชนคนหนึ่งเท่านั้น
- ภรรยา เป็นความจริงรี
- ปศุราม ศิษย์เป็นเพียงลูกของนายสารถิ ศิษย์สาบานได้
(ปศุรามหยุดคิด แล้วจึงหยิบเปลือกไม้ขึ้นมาส่งให้ภรรยา)
- ปศุราม นี่คือนมนตร์ที่เจ้าต้องการรู้ ข้ารักษาคำพูดของข้าเสมอ มนตร์นั้นปรากฏ
อยู่ที่เปลือกไม้แล้ว จงอ่านมันในใจ
(ภรรยาอ่านข้อความบนเปลือกไม้) เจ้าจงจดจำไว้ให้ดีเพราะอักษร
กำลังจะเลือนหายไปแล้ว เปลือกไม้ในมือเจ้าจะไม่มีตัวอักษรใด ๆ มันจะ
กลายเป็นเศษไม้เท่านั้น เจ้าจำมนตร์ที่อ่านได้หรือยัง
(ภรรยาพยักหน้ารับ ปศุรามเอาเปลือกไม้ทิ้งไป) ยามใดที่เจ้ารำย
มนตร์ จะมีเทพลงมาจากท้องฟ้าและส่งปาสุปิตให้แก่เจ้า (ปศุราม
ทาวนอน และบิขชี้เกยจ) ข้าจะนอนพักสักครู่ อายุกว่า ๑,๐๐๐ ปีของ
ข้าทำให้ข้ารู้สึกเหนื่อยล้า

(ปรัศุรามนอนหนุนคักกระณะแล้วหลับไป กระณะนั่งนิ่ง มีปลิงตัวหนึ่ง
ได้มาที่กระณะและเกาะขาคุดเลือกกระณะ กระณะเจ็บปวดแต่ก็นั่งนิ่ง
ไม่ขยับตัว เมื่อปรัศุรามตื่นขึ้นเขาเห็นเลือดซึ่งหยดลงมาบนมือของเขา
จึงถามกระณะ) เลือดนี้มาจากไหน เจ้าเป็นคนทำรี

กระณะ ปลิงตัวหนึ่งมาเกาะขาศิษย์และคุดเลือกในระหว่างที่ท่านหลับ มันเป็น
แค่ปลิงตัวเล็ก ๆ เท่านั้นเองโปรดยกโทษให้ศิษย์ด้วยเถิด

ปรัศุราม ทำไมเจ้าถึงไม่บอกข้า

กระณะ ข้าไม่อยากให้ท่านตื่น

(ปรัศุรามคว่ำขวานขึ้นทันที)

ปรัศุราม ถ้าเช่นนั้นเจ้าก็โกหกข้า เพราะมีแต่พวกกษัตริย์เท่านั้นที่จะแสดงความ
อดทนและกล้าหาญอย่างโง่เขลาเช่นนี้ คนทั่วไปที่ฉลาดเขาจะต้องร้อง
ออกมาแล้ว เจ้าเป็นคนวรรณะกษัตริย์ เจ้ามาหลอกข้าเพื่อจะเรียน
มนตร์ของข้า แต่เจ้าจงฟังข้าให้ดี ไม่ว่าเจ้าจะเป็นใครก็ตามจงฟังข้า
เมื่อใดที่เจ้าจะร่ายมนตร์เรียกปาสุปตีมาใช้ เมื่อนั้นเจ้าจะล้มมนตร์
และจะเป็นวาระสุดท้ายของชีวิตเจ้า

(กระณะพยายามจะอธิบาย แต่ปรัศุรามกวัดแกว่งขวานไล่) ไปเสีย
(กระณะวิ่งหนีไปอย่างรวดเร็ว ปรัศุรามเดินมาหาฤชิวายาสและพระ-
ภฤษณะ) เราเห็นท่านนะพระภฤษณะ และท่านด้วยฤชิวายาส โปรดอย่า
ซ่อนตัวอยู่เลย ขณะนี้ใครต่อใครกำลังซ่อนตัวกันอยู่ทั้งสิ้น ข้าลาก่อน
ละ (ปรัศุรามออกไป)

ราชสำนักกรุงวิราฏ

(ป้าหายไ้กลายเป็นราชสำนักแห่งท้าววิราฏ แคว้นมคธสะ ท้าววิราฏ
นั่งอยู่ที่นั่นท่ามกลางบรรดาข้าราชการบริพาร เขากำลังถือบัญชีรายชื่ออยู่
ในมือ)

วิราฏ สมุทราชมนเทียรอยู่ที่ไหน

สมุทราชมนเทียร ข้าพระองค์อยู่ที่นี้แล้วพระเจ้าค่ะ

วิราฏ นี่เจ้าเอารายชื่อใครมาให้ข้าอ่าน มหาดเล็กใหม่อีก ๕ คนรี เจ้าจะหา
มาทำไมอีก เท่าที่มีอยู่ก็มากเกินพอแล้ว จั้บพวกมันมายืนเรียงกันจาก
ที่นี้ก็ยาวไปจรดมหาสมุทรละครมะง์ แล้วนี่เจ้ายังจะสร้างแม่น้ำสายใหม่
ด้วยเงินทองของข้าอีกกระนั้นรี

สมุทราชมนเทียร อโห มหาราชา ข้าพระบาทได้ประจักษ์คุณสมบัติของคนทั้งห้า
นี้มา แล้วก่อนที่จะพามาเฝ้าพระเจ้าค่ะ

วิราฏ จริง ๆ รี

สมุทราชมนเทียร จริงแท้เทียวพระเจ้าค่ะ ด้วยเหตุนี้หม่อมฉันจึงนำพวกเขาเฝ้า
พระเจ้าค่ะ พระองค์จะทรงมีพระราชประสงค์ให้เบิกบรรดาพวกเขา
เหล่านั้นเข้ามาเฝ้าเฉพาะพระพักตร์หรือไม่พระเจ้าค่ะ

วิราฏ ก็เอาสิ เรียกคนแรกเข้ามาเลย มันชื่ออะไรละ กังกะรี
(สมุทราชมนเทียรปรบมือเรียก)

สมุทราชมนเทียร เบิกตัวกังกะ
(ยัธิษเฐียรแต่งตัวแบบพราหมณ์เดินเข้ามา)

วิราฏ เจ้าเป็นใครมาจากไหนกัน

ยัธิษเฐียร หม่อมฉันเป็นพราหมณ์นามว่ากังกะพระเจ้าค่ะ พรหมลิขิตชีวิต
ให้หม่อมฉันมาหยุดยั้งหน้าทวารวัง หม่อมฉันเคยเป็นสหายสนิท
องค์ยัธิษเฐียรพระเจ้าค่ะ เคยร่วมจาริกสัญจรไปสักการะบุญสถานกับ

ภราดาปามทพถึง ๗๐๐ แห่ง สามารถเล่าเทพปกรณัมถวายได้ถึง ๑๖๐,๐๐๐ เรื่อง ทั้งยังสามารถในการสกาด้วยพระเจ้าคะ

วิราฎ เจ้าเก่งสการี

ยุธิษเฐียร พระเจ้าคะ หม่อมฉันเคยเรียนรู้อักษรฤทัย ผึกฝนจนเจนใจในเชิงสกา ไม่เคยรู้จักความพ่ายแพ้เลยด้วยพระเจ้าคะ

วิราฎ ไม่รู้จักแพ้เลยรึนั้น

ยุธิษเฐียร พระเจ้าคะ เป็นดั่งที่หม่อมฉันกราบบังคมทูลทุกประการ (วิราฎพอใจ คบมือเรียกอัคราออกมา)

วิราฎ อัครา ออกมาทาพ่อน้อยเถิดลูก (กับยุธิษเฐียร) ผู้เชี่ยวชาญสกา ย่อมได้รับการต้อนรับจากข้าเสมอ

ยุธิษเฐียร หม่อมฉันทราบดีพระเจ้าคะ (อัคราปรากฏตัวขึ้น)

วิราฎ นี่คืออัคราลูกชายข้า เขาเป็นเหมือนประทีปแห่งชีวิตข้า ดูเขาสี เขางามสง่าดั่งดวงพระสุริยา ทาญกลั้วราชสีห์ จงรู้จักกันไว้เถิด (อัคราพยักหน้าให้กับยุธิษเฐียร) คนต่อไปละ ชื่อวัลลภ

สมุทราชมนเทียร บุรุษนี้มีกำลังวังชามหาศาลปานยักษ์ปึกหลันทีเดียวพระเจ้าคะ เมื่อเข้านี้เขาสามารถแบกม้าขึ้นทั้งตัวเลยพระเจ้าคะ

วิราฎ ด้วยมือเปล่าทั้งสองของเขานะรี

สมุทราชมนเทียร ด้วยมือเพียงข้างเดียวเท่านั้นพระเจ้าคะ

วิราฎ เจ้าจงเรียกตัวเข้ามาสิ (สมุทราชมนเทียรคบมือเรียกวัลลภ)

สมุทราชมนเทียร เบิกตัววัลลภ (กิมะเดินเข้ามา)

กิมะ หม่อมฉันชื่อวัลลภพระเจ้าคะ หม่อมฉันชำนาญในการฆ่าแกะและทำครัว สามารถในการปรุงโภชนาหารถึง ๔,๐๐๐ ชนิด หม่อมฉันเคยรับใช้องค์ยุธิษเฐียร พระองค์ทรงเรียกหม่อมฉันว่า “เจ้าชายหม้อข้าวหม้อแกง” พระเจ้าคะ และรับสั่งให้หม่อมฉันมีหน้าที่เป็นหัวหน้าวิเสทพระเจ้าคะ

- วิราฎ คินนี้ข้าขอชิมฝีมือเจ้าสักหน่อย
(กัจกะ น้องชายสุเทสนาราชินีปรากฏตัวขึ้น เขาเป็นคนไร้สาระ ชอบ
โอ้อวดตน)
- วิราฎ เป็นอะไรไปรึกัจกะ เกิดอะไรขึ้นรี
กัจกะ ภราดาปาลณฑพทั้งหมดตายตัวไปพระเจ้าคะ
วิราฎ ดิจจริง
กัจกะ องค์ทุรโยธน์กริ้วจัดทีเดียวพระเจ้าคะ ทรงส่งจารบุรุษออกสอดแนม
ติดตามหาภราดาปาลณฑพจนแทบพลิกแผ่นดิน องค์ทุรโยธน์ทรงตั้ง
สินบนนำจับว่าจะให้นิกขคำเป็นบำเหน็จหากผู้ใดจับตัวภราดาปาลณฑพ
ได้พระเจ้าคะ
- ยุธิษเฐียร หม่อมฉันคิดว่าพระองค์ควรจะทรงออกค้นหาภราดาปาลณฑพตาม
หมู่บ้านเล็ก ๆ อันห่างไกลนะพระเจ้าคะ
กัจกะ จริงสินะ
ภีมะ ตามเถื่อนถ้ำและเหมืองร้างต่าง ๆ ด้วยพระเจ้าคะ
กัจกะ แน่นอน ข้าจะต้องค้นค้นค้นหาพวกมันอย่างถึงที่สุดทีเดียวแม้จะต้อง
รอนแรมไปถึงจีนประเทศก็ตามที ว่าแต่ว่าพวกแกเป็นใครกัน
- วิราฎ มหาดเล็กของพี่เอง พวกนี้เคยรับใช้องค์ยุธิษเฐียรด้วยนะ
กัจกะ ยุธิษเฐียรรีพระเจ้าคะ (กับภีมะ) แล้วตอนนี้องค์ยุธิษเฐียรอยู่ที่ไหนกัน
ภีมะ ไม่มีผู้ใดทราบหรือพระเจ้าคะ บางทีพระองค์อาจจะสิ้นพระชนม์แล้ว
เพราะความอภัยสวดสุพระทัยก็เป็นได้พระเจ้าคะ
- วิราฎ แล้วนี่ใครอีกล่ะ คนเลี้ยงม้ารี
(ผ่าแผ่นดินกลและสหเทพเดินออกมา)
- นกุล หม่อมฉันทั้งสองขานาญการบังคับม้าเป็นที่สุดพระเจ้าคะ
วิราฎ ดิจจริง แล้วมีใครอีกล่ะ นักดนตรีรี ดิตีเดียว เอ๊ะ ที่ข้าเห็นอยู่นี้มันกะเทย
นี่นา ข้ามีนักเทศชนที่อยู่เต็มวังแล้วนะ มีมากกว่าเมียเสียอีก
(สมุทรราชมนเทียรปรบมือเรียก อรชุนแต่งตัวเป็นผู้หญิงเดินออกมา)
- วิราฎ เจ้าชื่ออะไรนะ

- อรชุน   หม่อมฉันซื้อพฤษ์พันนลาเพคะ เป็นทั้งนักดนตรี นักร้อง และนางรำเพคะ
หม่อมฉันกำลังจะสอนบรรดานางรำทั้งหลายถวายพระมเหสีสุเทศนา
เพคะ
- วีราฎ   แล้วเจ้าเป็นชายหรือหญิงกันแน่
- อรชุน   หม่อมฉันเป็นบัณฑิตเพคะ หม่อมฉันเคยดูแลพระราชฐานฝ่ายใน
ขององค์ยุธิษเฐียรด้วยนะเพคะ แต่บัดนี้หม่อมฉันกลายเป็นนางรำ
พเนจรเสียแล้วเพคะ
- วีราฎ   ถ้าเช่นนั้นเจ้าก็จงเป็นผู้สอนดนตรีและนาฏศิลป์ให้แก่ลูกสาวข้าเถอะ
- อรชุน   เป็นพระมหากฤณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมเพคะ หม่อมฉันถวาย
สัญญาได้เลยว่าหม่อมฉันจะไม่เป็นอันตรายใด ๆ คอพระมเหสีและพระ-
ธิดาเลยเพคะ
- วีราฎ   ข้าก็คิดอย่างนั้นแหละ
(กัจจกะนับจำนวนปาณฑพทั้ง ๕)
- กัจจกะ   หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า ๕ คนเหมือนภราดาปาณฑพ (กับภีมะ) มา
ใกล้ๆ ข้าสิ
(ภีมะเข้ามาใกล้กัจจกะ กัจจกะเห็นความแข็งแกร่งของภีมะ) เจ้าดูแข็งแรง
จริงๆ นะ (กับยุธิษเฐียร) เจ้าละ อะไรอยู่ในมือเจ้า หา
(ยุธิษเฐียรแบ่มือ)
- ยุธิษเฐียร   ลูกบาทย์พระเจ้าค่ะ
- กัจจกะ   เจ้าเล่นสการี
- ยุธิษเฐียร   เสมอ ๆ พระเจ้าค่ะ
- กัจจกะ   จงบอกข้ามาสิว่าเจ้าชนะหรือแพ้
- นกุล   เขาชนะทุกครั้งพระเจ้าค่ะ
- กัจจกะ   ถ้าเช่นนั้นเขาก็ไม่ใช่ยุธิษเฐียรแน่ ๆ (ปาณฑพทั้งหมดถอนหายใจ)
(สุเทศนาเดินออกมาพร้อมกับเทราปที เทราปทีแต่งกายหอมช่อ กัจจกะ
มองนาง)
- สุเทศนา   เจ้าพี่เพคะ หม่อมฉันพบนางนี้ที่หน้าวัง นางชื่อไสรันธรีเพคะ

- วิราฐ พืมีสาวสรวรค์ก่านัลโนเป็นกองทัพล้วนนี้้อง ทำไมจะมีเพิ่มอีกสักคน
ไม่ได้
- สุเทศนา เจ้าพี่ทอดพระเนตรนางอีกสักครั้งเถิดเพคะ แล้วจะทรงเห็นว่าแม่นาง
จะแต่งกายหอมช่อม่อช่อเห็นปานฉะนี้แต่ก็มีความงามฉายอยู่นะเพคะ
(วิราฐมองดูเทราปทีใกล้ๆ)
- วิราฐ จริงๆ แหละ เจ้าเป็นใครกันไสรินทร์
- สุเทศนา นางบอกหม่อมฉันว่านางเคยเป็นทาสีของพระนางเทราปทีเพคะ และ
นางชำนาญในการตกแต่งผม สามารถในการปรุงประพัตินต่าง ๆ นาง
บอกว่า “หม่อมฉันติดตามพระนางเทราปทีออกเดินดง แล้วก็พลัดหลง
กัน” เพคะ
(ก็จะมีอาการเหมือนต้องมนตร์)
- กัจจกะ ถ้าเจ้าพี่ไม่ปรารณานางนี้ก็โปรดประทานนางให้หม่อมฉันเถิดพระเจ้าค่ะ
หม่อมฉันจะพานางไปยังตำหนักของหม่อมฉัน
- วิราฐ พี่ยังไม่ได้พูดเลยว่าไม่ต้องการนางคนนีไ้รับใช้
- กัมมะ ความงามของนางนั้นแม้แต่ต้นไม้ก็ยังค้อมกิ่งลงยามที่นางเดินผ่าน
- กัจจกะ เจ้ารู้จักนางรึ
- กัมมะ เปล่าพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันเพียงแต่คิดอะไรเรื่อยเปื่อยไปเท่านั้นเอง
พระเจ้าค่ะ
- อัครา ในเมื่อเจ้ารู้จักองค์ยุธิษเฐียรและพระอนุชาทั้งหลาย ฉะนั้นเจ้าจงเล่า
เรื่องราวเกี่ยวกับพระองค์ให้ข้าฟังหน่อยสิ
- วิราฐ เออ จริงละ จริงละ รีบเล่ามาเถิด
- อัครา เป็นความจริงรึไมที่คนเขากล่าวชานกันว่าองค์กัมมะได้พบกับทनुมานนะ
- ยุธิษเฐียร จริงพระเจ้าค่ะ
- อัครา ทनुมานชาญสมร วาญบุตรทหารพระอวตารนะ
- วิราฐ เรื่องเป็นอย่างไร กัจจกะเจ้าจงเล่าไปเถิด
- ยุธิษเฐียร เรื่องเกิดขึ้นเพราะพระนางเทราปทีเป็นมูลเหตุพระเจ้าค่ะ องค์กัมมะรัก
พระนางยิ่งกว่าอะไรทั้งหมด ทรงกระทำเพื่อพระนางได้ทุกอย่าง วันหนึ่ง
ลมพัดมาจากเบื้องอีสานทิศ หอบเอากลีบบัวเป็นพัน ๆ กลีบปลิวมาตาม

ลม พระนางเทราปทีเก็บกลีบบัวมาดอมดมแล้วถวายให้องค์ภิมะ
พร้อมทั้งกราบทูลว่า “ทอดพระเนตรนี้แน่เพคะพระทูลกระหม่อม กลีบ
กุณฑลจากแดนสวรรค์เป็นแน่เพคะ ขอพระองค์ทรงพระกรุณาไปเก็บ
ปทุมมาประทานหม่อมฉันด้วยเถิดเพคะพระทูลเกล้า”

นกุล

บัดนี้้องค์ภิมะก็ผันพระพักตร์ไปยังทิศด้นลม ทรงอนุสรกระสันมัน
กับหัตถ์ ระเห็จเหินข้ามภูเขาย่างโลดล้าพองพระทัย ทุกอย่างพระบาท
ยังแผ่นดินให้คลอนไหว ทรงสูดเอากระไอหอมของปทุมมาลัยที่ลอย
มาตามกระแสลม ดันดันไปจนบรรลุถึงสระศรีนทีใสแห่งหนึ่ง ทรงโจน
ลงโสรจสรองคงคาอยู่ชั่วครู่ แล้วแผ่นโผนขึ้นยืนบก ยกสังข์ขึ้นเป่า

(อรชุนเล่าเรื่องต่อ)

อรชุน

เสียงสังข์กังวานก้องไปถึงโสตทनुมานซึ่งกำลังนิทราในป่าเกทัส วายบุตร
รำพึงว่า “น้องข้ากำลังมาแล้ว แต่เขาจะต้องไม่เดินทางไปไกลกว่านี้”
แล้วทनुมานจึงทอดตัวลง พลันเหยียดทางขวางทางสัญจรไว้
(ภิมะมาถึงและพยายามจะผ่านไปให้ได้ อรชุนเอาไม้เท้าวางลงที่พื้น
แทนทางทनुมาน แล้วแสดงบทบาทเป็นทनुมาน)

อรชุน-ทनुมาน

เจ้าเป็นใคร จะไปที่แห่งใด มรรคาสายนี้เป็นวิถีอันต้องห้ามสำหรับ
มนุษย์ ฉะนั้นเจ้าจงย้อนกลับไปเสียเถิด
(ภิมะร่วมแสดงในการเล่าเรื่องนี้ด้วย)

ภิมะ

ภิมะตอบพญาลิงไปว่า “ข้ามีนามว่าภิมเสน เป็นบุตรพระนางกุนดีและ
วายุเทพ เจ้าจงหลีกทางให้ข้าแต่โดยดีเถิด”

อรชุน-ทनुมาน

ข้าจะไม่ลุกและข้าจะไม่ทลิก ถ้าเจ้าปรารถนาจะผ่านไปให้ได้ก็จง
กระโดดข้ามร่างข้าไปเถิด

ภิมะ

ไม่ ไม่ได้ ข้าจะไม่กระโดดข้ามสิ่งทั้งหลายเป็นอันขาดเพราะพี่ชายข้าก็
เป็นลิง พระองค์คือทनुมานเจ้าเมืองลพบุรีผู้ทรงพลังอำนาจ เพียง
กระโดดครั้งเดียวก็ข้ามมหาสมุทรได้แล้ว ข้านับถือพระองค์มากและจะ
ไม่ทำการลบหลู่พระองค์เป็นอันขาด เจ้าจงลุกขึ้น มิฉะนั้นข้าจะยิงเจ้า
ด้วยธนูนี้

อรชุน-หนุมาน อภัยให้ข้าเถอะ ข้าชราแล้วไม่สามารถจะลุกขึ้นได้ จงยกทางข้าที่ขวาง ทางเจ้าออกไปเถิด

ภีมะ ภีมะเอาอุตรหัตถ์ซ้อนทางวานรแต่ก็ไม่อาจยกขึ้น จึงเปลี่ยนจากหัตถ์ซ้ายเป็นทักษิณหัตถ์แต่ก็ไร้ผลอีก ทรงสำรวมใจรวมพลังทดทวยะทั้งคู่นี้ก็ยังไม่อาจจะยกทางลิงขึ้นได้อยู่ดี องค์ภีมะจึงคุกขานูลงเบื้องหน้าวานรและกล่าวสุนทรกถาว่า “โปรดอภัยให้แก่ข้าและจงแกล้งให้ข้ารู้ว่าท่านคือผู้ใด และเหตุใดจึงแปลงร่างมาเป็นวานรเช่นนี้”

อรชุน-หนุมาน ข้าคือหนุมานพี่ชายตัวเอง มรรคาเบื้องหน้าเจ้านี้เป็นวิถีเฉพาะผู้มรรณา นั่นคือเหตุที่ข้าห้ามไม่ให้เจ้าล่วงผ่านเข้าไป

ภีมะ ท่านคือหนุมานรี

อรชุน-หนุมาน อย่าได้สงสัยเลย

ภีมะ การที่หม่อมฉันได้พบพระองค์ในวันนี้ทำให้หม่อมฉันมีความสุขเหลือเกิน หม่อมฉันอยากจะขอให้พระองค์ทรงแสดงอิทธิฤทธิ์ปรากฏพระวรกายขยายใหญ่ให้หม่อมฉันได้เห็นเป็นบุญตาสักครั้งเถิดพระเจ้าค่ะ

อรชุน-หนุมาน หนุมานตอบอย่างอ่อนโยนว่า “จะไม่มีผู้ใดได้เห็นหรอก” เพราะยุคนี้เป็นยุคแห่งโลกาวินาศ

วิราฎ พระองค์ตรัสเช่นนั้นรี มีรับสั่งว่าโลกกำลังอยู่ในยุคอันจะถึงกาลพินาศ (ยูธิษเฐียรเล่าเรื่องต่อ)

ยูธิษเฐียร หนุมานกล่าวต่อไปว่า “ในภายภาคหน้าราชาผู้ป่าเถื่อนจะครองโลก และเป็นเหตุให้โลกพินาศ จะเกิดทุกข์เข็ญไปทั่วหน้า มนุษย์จะหมดออกชาวดังแต่อายุเพียง ๑๖ ปี สัตว์กับคนจะสมสู่กัน วัวควายจะกลายเป็นหมัน ต้นไม้จะแคระแกร็น ไม่มีความบริสุทธิ์อยู่บนผืนโลก จะมีแต่กลโกง เป็นยุคมืดอันแท้จริง น้ำจะถูกสูบขึ้นไปสู่ท้องฟ้า แผ่นดินจะเป็นทะเลทราย โลกจะถูกเผาผลาญ ไฟจะปะทุขึ้นมาตามรอยแตกของแผ่นดิน ฝนจะตกจนน้ำท่วมโลก เทวร้ายจะเกิดขึ้นติดต่อกันถึง ๑๒ ปี เต็ม หลังจากนั้นโลกจะหลับไหลไร้สิ่งมีชีวิตทั้งปวง” (ทุกคนที่ฟังเฝ้าไปชั่วขณะ)

อัตร่า แล้วองค์ภีมะทรงทำเช่นไร

- ภีมะ ภีมะกราบทูลทูลทูลมานว่า “แต่หม่อมฉันขอกราบทูลซ้ำว่า หม่อมฉันจะไม่ยอมไปไหนตราบใดที่ยังไม่ได้เห็นพระวรกายอันมืมาของพระองค์” ทูลมานได้ฟังดังนั้นจึงผาดแผลงฤทธิไกรหยดตัวขึ้นสูงใหญ่ยอดเยี่ยม เทียมเมฆหมอก และขยายใหญ่ขึ้นอย่างไม่มีอาการว่าจะหยุด ภีมะจึงร้องขึ้นว่า “พอเกิดพระองค์ เพียงเท่านั้นก็เป็นบุญตาของหม่อมฉันแล้วพระเจ้าค่ะ”
- อรชุน ทูลมานกลายเป็นวานรอีกครั้งหนึ่ง แล้วบอกกับภีมะว่า “เจ้าจงไปค้นหามาลีที่เจ้าต้องการเกิด จงเพียรพยายามและอ่อนน้อมเกิด พี่จะขอมุขพิตเจ้าเพื่อปิดเป้าความเมื่อยล้าให้เจ้า” (ทั้งสองโอบกอดกัน)
- นกุล องค์ภีมะออกเดินทางต่อไปจนมาถึงโบกขรมธุ อำพนด้วยบัวบุษย์เบญจพรรณ พระองค์ทรงเก็บดอกบัวสวรรค์นั้นกลับมาประทานแด่พระนางเทราปที
- วีราฎ เราตั้งใจที่ได้ฟังเรื่องราวที่พวกเจ้าเล่า บัดนี้ก็ถึงเวลานอนของเราแล้ว ขอให้พวกเจ้าฝันถึงสิ่งดีงามด้วยเถิด (ทุกคนเดินออกไป ก็จกระวังสุเทศนาไว้)
- กิจกะ ทัญงามผู้นั้นเป็นใครกันแน่พระเจ้าค่ะ พระพี่นางพบนางที่ไหนกัน
- สุเทศนา พี่ก็ไม่รู้เรื่องราวของนางมากนักหรอก เพราะพี่พบนางที่ข้างถนน
- กิจกะ ทรงพระกรุณาเถิดพระเจ้าข้า พระพี่นางได้โปรดประทานนางนั้นให้แก่หม่อมฉันด้วยเถิดพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันอยากได้นางเหลือเกิน หากพระพี่นางยกนางให้หม่อมฉันแล้วหม่อมฉันจะถวายหยกเนื้อดีแด่พระพี่นางพระเจ้าค่ะ
- สุเทศนา เจ้าจงกลับไปยังค้ำหนักของเจ้ายกก่อนเถิด (กิจกะออกไป) ไสรันธรีเอย
- เทราปที เพคะ
- สุเทศนา เจ้าจงไปยังค้ำหนักของกิจกะน้องข้า แล้วนำเครื่องคิมที่ข้าปรุงนี้ไปให้เขาเดี๋ยวนี้เถิด
- เทราปที ขอทรงพระกรุณาเถิดเพคะ รับสั่งใช้ให้ผู้อื่นทำหน้าที่นี้แทนหม่อมฉันเถิดเพคะ
- สุเทศนา ทำไมล่ะ

- เทราปที หม่อมฉันแลเห็นคำอุษาในพระเนตรขององค์กัจจะเพคะ และ
หม่อมฉันก็มีสามีแล้วด้วยเพคะ
- สุเทศนา เจ้ามีสามีแล้วหรื
- เทราปที เพคะ สามีของหม่อมฉันคอยคุ้มครองหม่อมฉันอยู่เสมอ ดังนั้น
อาจจะเกิดเหตุรุนแรงกับองค์กัจจะพระอนุชาก็ได้นะเพคะ
- สุเทศนา ไม่มีทางเป็นไปได้หรอก จงนำเครื่องคัมนี้ไปตามที่ข้าสั่งเกิด (สุเทศนา
ออกไป)
(กัจจะรออยู่อีกทางหนึ่งด้วยความตื่นเต้น เขาเรียกมหาดเล็กคนหนึ่ง
เข้ามา)
- กัจจะ เร็ว ๆ เข้า จงนำดอกไม้ แก้วแหวนเงินทอง และแพรพรรณต่าง ๆ มา
เตรียมคอยทำไว้ และจงเตรียมแท่นที่นั่งองาช้างให้พร้อมสรรพ
(เทราปทีปรากฏตัวขึ้น กัจจะลุกขึ้นต้อนรับนาง)
- เทราปที พระเมเหล็รับสั่งใช้ให้หม่อมฉันเชิญพระสุธารสมาถวายเพคะ
- กัจจะ จงนั่งลงก่อนเถิด นั่งลงก่อน ต่อแต่นี้ไปเจ้าจะต้องเป็นของข้า อา...
สาวสวรรค์กำนัลนางทั้งปวงที่ข้าเคยพบเห็น ไม่มีนางคนใดจะคงงาม
เหมือนเจ้าเลย ผิวพรรณเจ้าผุดผ่องดั่งดวงจันทร์ ปทุมถันดั่งบงกช
สดสล้าง ริมฝีปากบางเหมือนใบไม้อ่อน อารมณ์ที่รื่นรคอยู่รอบเอาจ
นางก็บางอสรเร้นซ่อนถ้ำใหญ่และพงไพรแห่งรักอันลึกลับไว้มิคั่น
จงนั่งลงตรงหน้าพื้เถิด
(กัจจะร้องเทราปทีให้นั่งลงบนเตียง)
- เทราปที หม่อมฉันไม่ใช่คนตัวเปล่านะเพคะ หม่อมฉันมีสามีแล้วและก็เป็นเพียง
ช่างแต่งผมเท่านั้น
- กัจจะ อย่าขัดซินข้าเลย ไม่เช่นนั้นเจ้าจะต้องเสียใจเพราะท้าววิราฎที่เขยข้า
ยังต้องตามใจข้าทุกเรื่อง เข้ามาใกล้ ๆ ข้าเดี๋ยวนี้เร็ว
- เทราปที พระองค์ทรงเสียพระสติไปแล้วแน่ ๆ เหลืองราคะจะเผาผลาญพระองค์
ให้กลายเป็นถ่านเถาธุสินะเพคะ
- กัจจะ กลายเป็นถ่านถ่านรี ข้าต่างหากที่จะเผาเผาเจ้าด้วยไฟรักแห่งข้า มาเถอะ
เข้ามาอาบไฟรักของข้าเถิด

- เทราปที** พระองค์ทรงเป็นเช่นทารกเขลาที่คิดว่าตนเองสามารถเดินบนผิวน้ำได้
กัจจกะ แล้วตัวเจ้าเล่าคิดว่าตัวเองเป็นใครจึงหาญจะปฏิเสธข้า จงอำแขนออก และหุบปากเจ้าเสีย
 (กัจจกะหยิบอาวุธมาขู่นาง ทันใดนั้นท้าววิราฎก็ปรากฏตัวขึ้น)
วิราฎ กัจจกะ เจ้าจงปล่อยนางนี้แล้วไปเล่นสกากับพี่เถิด
กัจจกะ แต่นางทาสีผู้นี้บังอาจขัดขืนหม่อมฉันนะพระเจ้าค่ะ
วิราฎ เอาเถอะนำ สกาจะทำให้เจ้าหายจนเฉียว ไปเถอะ
 (กัจจกะเดินออกไปอย่างไม่พอใจ เทราปทีตรงไปหาภิมะซึ่งกำลังหลับอยู่ อีกบริเวณหนึ่ง)
เทราปที ทูลกระหม่อมภิมะเพคะ บรรทมอยู่รีเพคะ หม่อมฉันเทราปทีมาเฝ้าเพคะ
 (ภิมะยังไม่ตื่น) ทูลกระหม่อมจะบรรทมต่อไปไม่ได้นะเพคะ ตื่น บรรทมเกิดเพคะ หม่อมฉันกำลังต้องการความช่วยเหลือนะเพคะ
 (ภิมะตื่นขึ้นแล้วโอบกอดเทราปทีเอาไว้)
ภิมะ เทราปที ทำไมหน้าน้องจึงซัดเช่นนี้ มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นจงเล่าให้พี่ฟัง
 ไว ๆ ก่อนที่จะมีผู้อื่นเห็นเราอยู่ด้วยกัน
เทราปที หม่อมฉันไม่กลัวอะไรอีกแล้วเพคะ ขณะนี้หม่อมฉันเหมือนตัวคนเดียว
 เพราะหม่อมฉันรู้สึกว่าการาดาปาลทพสวามีหม่อมฉันนั้นสิ้นพระชนม์
 ไปหมดไม่มีเหลือแล้ว
ภิมะ ทำไมน้องจึงพูดเช่นนั้น
เทราปที ทูลกระหม่อมมุธิษเฐียรเจ้าพี่ของทูลกระหม่อมก็มีพระชนม์ชีพอยู่เพื่อ
 สกาเท่านั้น ส่วนตัวทูลกระหม่อมเองก็ต้องนั่งทนฝักอยู่แต่ในโรงครัว
 แล้วทูลกระหม่อมอรชุนเล่า มหาราชาผู้เคยเกรียงไกรมีชัยไปทั่วทิศ
 มาบัดนี้กำลังสอนนางในให้รำฟ้อนอ่อนจรีด หม่อมฉันรู้สึกอดสูจริง ๆ
 เพคะ หม่อมฉันไม่สามารถจะข่มตาให้นอนหลับได้เลย ทอดพระเนตร
 อาการอันหยาบกระด้างและมืออันหยาบกร้านของหม่อมฉันสิเพคะ
 เวลานี้ผู้คนเริ่มสงสัยในฐานะของพวกเราทุกคนแล้วนะเพคะ หัวใจ
 หม่อมฉันเต้นแรงไม่เป็นสำ ทรงฟังสิเพคะ

- (เทราปทีเอาศิริษะภิมะมาชบที่อกนาง) แล้วหม่อมฉันยังถูกไอ้กัจกะ
ข่มเหงอีก แม้วันนี้มันจะทำไม่สำเร็จ แต่วันข้างหน้ามันจะต้องพยายาม
ต่อไปแน่ๆ เพคะ หม่อมฉันจะกินยาพิษให้ตายเสียดีกว่าที่จะต้องตกอยู่
ในเงื้อมมือมัน
- ภิมะ เทราปที น้องรู้จักนาฏยสภาแห่งใหม่หรือไม่
- เทราปที รู้จักเพคะ
- ภิมะ น้องจงไปนัดหมายไอ้กัจกะให้มันไปพบน้องที่นั่น บอกมันว่าคืนพรุ่งนี้
น้องจะไปรอมันอยู่เพียงลำพัง
- (เทราปทีสวมกอดภิมะแล้วเดินออกไป ภิมะเอาผ้าห่มคลุมตัวจนมิด)
(กัจกะปรากฏตัวขึ้นด้วยอาการระแວดระวัง เขาแต่งกายโอ้อ่า)
- กัจกะ ไศรันธรี นางอยู่ที่นี้ใช่ไหม
(เมื่อไม่มีเสียงตอบเขาจึงเดินค้นหา) ข้าได้รับหนังสือนัดของเจ้าแล้ว
ข้าจึงรีบตรงมาที่นี่
(เขาเดินมาชนร่างภิมะ) เจ้าเห็นหรือไม่ว่าข้าให้ความสำคัญกับวันนี้
เพียงไหน ข้าตั้งใจแต่งตัวและประพรมน้ำหอมมาเพื่อวันนี้โดยเฉพาะ
จริง ๆ
(เขาเลิกผ้าห่มขึ้นแล้วเอนตัวลงนอนข้าง ๆ ภิมะ) เมื่อตอนที่ข้าออกมา
จากตำหนัก นางเล็ก ๆ ทั้งหลายถึงกับตะลึงทีเดียวนะ พวกมันบอกว่า
ข้าเป็นราชาที่สง่างามที่สุด ข้าภูมิใจจนตัวลอยทีเดียว นั่นแหละกอดข้า
ไว้ให้แน่น ๆ เกิด ไศรันธรีเอ๋ย โอ... ไม่เคยมีใครโอบกอดข้าแน่นเช่นนี้
มาก่อนเลย ข้ารู้สึกชานใจจริง ๆ
(กัจกะผลุบเข้าไปในผ้าห่มทั้งตัว) พูดยกับข้าบ้างสิ พุดอะไรกับข้าบ้างก็ได้
(ภิมะพุดขึ้นด้วยเสียงทุ้มต่ำ)
- ภิมะ จริง ๆ แหละเพคะ
(กัจกะตกใจ)
- กัจกะ อะไรกันนี้
- ภิมะ ก็จริง ๆ นี่เพคะ พระองค์เป็นราชาที่สง่างามจริง ๆ ไม่ต้องสงสัยเลย
ว่าจะมีผู้หญิงมาสยบอยู่แทบเท้ามากมายสักเพียงไหน

- กัจกะ** นีมันเสียงอะไรกัน
(กัจกะพยายามจะถอยหนี แต่ไร้ผลเพราะกิมะจับตัวกัจกะไว้นั่น กิมะบีบคอ กัจกะได้แต่จะล้าละลักอย่างไม่เป็นถ้อยคำ)
- กิมะ** หม่อมฉันทอดพระองค์ด้วยอ้อมแขนของหม่อมฉัน และกำลังขยี้เกศาพระองค์เพื่อดมกลิ่นหอมตามที่รับสั่ง พระองค์คงไม่ทรงทราบว่าวันนี้ได้ทรงฉลองพระองค์งดงามเพื่อเสด็จมาสู่ความตายแท้ ๆ นีวของหม่อมฉันกำลังบดขยี้เนื้อหนังของพระองค์ หม่อมฉันได้ยินเสียงกระดุกของพระองค์ลั่นด้วย มหาราชผู้ทรงเสนาหา หม่อมฉันกำลังจะบดพระองค์ให้เป็นก้อนกลมทีเดียว
(กิมะบดขยี้กัจกะจนเป็นก้อนเนื้อ แล้วกิมะก็เดินออกไป)
(น้องชายของกัจกะ ๒ คนปรากฏกายขึ้นและมองดูก้อนเนื้ออย่างประหลาดใจ เขากลึงก้อนเนื้อนั้นดูให้แน่ใจ)
- อนุชากัจกะ** นีมันเจ้าพี่กัจกะไม่ใช่รี เสื้อผ้าอาภรณ์ที่เห็นนีมันก็เป็นฉลองพระองค์ที่เจ้าพี่ทรงเมื่อวานนี้ กลิ่นน้ำหอมนี้ก็ใช่ แต่พระเคียร พระศอ พระบาทเล่าไปอยู่เสียที่ไหน ใครกันนะที่บดขยี้พระองค์เป็นก้อนกลมเช่นนี้ (ทั้งสองกลึงก้อนเนื้อกัจกะออกไป)

สงครามปล้นโค

(ที่ประชุมสภาแคว้นมัตสยะ คนนำสารเข้ามาแจ้งข่าว)

คนนำสาร   ขอเดชะ มหาราชา

(ราชาวิราฏออกมาพร้อมด้วยทหารรักษาพระองค์)

วิราฏ   มีอะไรเกิดขึ้นรี

คนนำสาร   พระอาญาไม่พ้นเกล้า ข้าแค้นมหาราชผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ข้า-
พระองค์มีมารดาผู้แก่ชราและภรรยาอีก ๒ คนพะย่ะค่ะ ขอทรงพระ-
กรุณาพระราชทานอภัยแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิดพะย่ะค่ะ

วิราฏ   เจ้าต้องการอะไร

คนนำสาร   ขอเดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระองค์นำข่าวร้ายมา
พะย่ะค่ะ แคว้นของเรา กำลังถูกรุกรานพะย่ะค่ะ มีผู้บุกรุกเข้ามาปล้น
สะดมขนเอาผลผลิตต่าง ๆ ไปพะย่ะค่ะ

วิราฏ   มันปล้นอะไรไปบ้าง

คนนำสาร   ฝูงโคถึง ๓๐,๐๐๐ ตัวทีเดียวพะย่ะค่ะ

วิราฏ   มันปล้นเอาฝูงวัวไปได้รีนี้ เอียทหาร รีบเตรียมไพร่พลและรถศึกของข้า
ข้าจะออกติดตาม วัวถึง ๓๐,๐๐๐ ตัวไม่ใช่บ่อย ๆ ตั้งแต่ก็จะตาย
ข้าก็ไม่มีอะไรเหลืออีกเลย แล้วนี้ลูกชายข้าอยู่ที่ไหน

อัครา   หม่อมฉันอยู่ที่นี้พระเจ้าค่ะ (อัคราเดินออกมาอย่างชลาด ๆ)

วิราฏ   เจ้าคือเลือดในอกของพ่อ เจ้าจะต้องเข้มแข็งและกล้าหาญเหมือนพ่อ
เจ้าจงคุมไพร่พลออกติดตามไอ้พวกโจรไปและด้อนวัวของเรา
กลับมาให้ได้

อัครา   รับสั่งว่าจะให้หม่อมฉันเป็นผู้นำพลรีพระเจ้าค่ะ

วิราฏ   ลูกผู้ชายนะจะต้องออกรบจนได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง และวันนั้นของลูกก็
มาถึงแล้ว

- อัครา พระเจ้าข้า หม่อมฉันจะสู้อย่างถวายชีวิตทีเดียว แต่หม่อมฉันยังไม่มี
นายสารถิเลยพระเจ้าคะ
- วีราฎ เจ้าไม่มีสารถิรี
- อัครา สารถิของหม่อมฉันป่วยพระเจ้าคะ หม่อมฉันพยายามหาสารถิที่
ชำนาญในการบังคับม้าคนใหม่แต่ก็ยังหาไม่ได้พระเจ้าคะ หากทูล-
กระหม่อมประทานสารถิผู้เชี่ยวชาญให้หม่อมฉันแล้ว หม่อมฉันก็ยอม
จะนำวัวทั้งหมดกลับคืนมาได้อย่างแน่นอนพระเจ้าคะ
(ขณะนั้นเทราปทีเริ่มจะพูด แต่ยอุธิษฐีรพยายามส่งสัญญาณห้ามนาง)
- เทราปที เกล้ากระหม่อมฉันรู้จักนายสารถิผู้สามารถคนหนึ่งเพคะ
- วีราฎ อ้า.....
- เทราปที ไม่มีใครเหมือนเขาอีกแล้วเพคะ เขาสามารถบังคับม้าให้แผ่นโผนไปได้
เร็วประหนึ่งลมพัด ผันผวกกล้วยได้ราวกับงูเลื้อย และยังบังคับให้ม้า
หยุดได้ในฉับพลันทันทีด้วยนะเพคะ เขาเคยเป็นนายสารถิให้แก่ภราดา
ปาลทพเพคะ
- อัครา เขาอยู่ที่ไหน
(เทราปทีชี้ไปที่อรชุน)
- เทราปที นั่นไงเพคะ
(ปาลทพทุกคนตะลึงรวมทั้งตัวอรชุนเองด้วย)
- อรชุน ข้าเทรอ
- วีราฎ ชันทีสอนระบ้านั้นนะรี
- เทราปที ไม่มีผู้ใดในโลกจะสามารถเสมอเขาได้เพคะ ถ้าพระโอรสได้เขาไปเป็น
สารถิจะทรงมีชัยเหนือศัตรูแน่นอนเพคะ
- อัครา แต่มันเป็นกะเทยนะ เจ้าจงมองดูมันสิมันกำลังสั่นไปทั้งตัวเพราะกลัว
ตาย
(เขาแสวงควาคู่ออรชุน อรชุนทำเป็นตกใจกลัว อัคราพูดกับวีราฎ)
ไม่เอาทรอทพระเจ้าคะ ทูลกระหม่อมจะต้องไม่ส่งมันไปกับหม่อมฉัน
- เทราปที หม่อมฉันกราบบังคมทูลตามที่หม่อมฉันทราบเพคะ

- อรชุน   หม่อมฉันจะเป็นสารถีได้อย่างไรเพคะ หม่อมฉันถือบังเหียนไม่เป็น
และม้านะมันน่ากลัวจะตายไปเพคะ
- เทราปที   เจ้ากำลังโกหก เจ้าเคยเป็นสารถีให้พระอรชุนนี่นา
(ทุกคนเงิบ)
- อัครา   สารถีของพระอรชุนรี
- เทราปที   ใช่เพคะ ทุกครั้งที่เสด็จออกรบพระอรชุนไม่เคยยอมให้นางนี้ห่างตัว
เลย พระองค์จะไม่มีวันได้ทอดพระเนตรเห็นพระอรชุนหรือนางนี้อยู่
ลำพังในสนามรบเลยละเพคะ
- อัครา   ถ้าอย่างนั้นก็ตกลง เจ้ามาเป็นสารถีให้ข้าเถิด พระอรชุนคือวีรบุรุษของ
ข้า มาเถะ ปล่อยให้พวกผู้หญิงมันหัวเราะกันไป ส่งเกราะกับอาวุธให้
นางด้วย
- อรชุน   จะประทานเกราะและอาวุธให้หม่อมฉันรีเพคะ
(มีคนส่งเกราะให้อรชุน อรชุนรับเกราะแล้วพยายามใส่แต่ล้มลงก่อน
ทุกคนหัวเราะโดยเฉพาะผู้หญิง อรชุนรับดาบที่มีคนส่งให้โดยรับดาบ
ทางด้านคม ดาบหล่นจากมือ อรชุนหยิบขึ้นมาอย่างเก้ๆ กังๆ เขาเล็ง
ธนูเข้าหาตัวและเล็งไปที่คนอื่น ๆ ทำให้ทุกคนหลบกันจ้าละทนน) โอ๊ย
แล้วยังดาบอีก นี่หม่อมฉันใช้ดาบเป็นกับเขาเสียที่ไหนกันเพคะ ธนู
ลูกศร โอ๊ย หม่อมฉันไม่เคยไม่เคยถือเลยนะเพคะ แล้วนี่จะต้องออก
รบ กลิ่นคาวเลือด เท็งโกล ความสกปรก โอ๊ย กรรม กรรมจริงๆ นะ
ออกกู
- อัครา   นี่เจ้าเคยเป็นสารถีพระอรชุนจริงๆ นะรี
- อรชุน   ก็เคยเป็นทรอกเพคะ แต่ตอนนั้นนะหม่อมฉัน.....
- วีราฎ   หยุดคิดจรีตติคตินเถะ เจ้าจะต้องเป็นสารถีให้ลูกข้า
- อัครา   และเราจะต้องมีชัยกลับมาถวายทูลกระหม่อมพ่อของข้าด้วย
- สุเทศนา   (หัวเราะเยาะอรชุน) จงอย่าลืมเสียล่ะเมื่อเจ้ากลับมาจะต้องกลับมา
อย่างผู้ชนะและด้อนวักกลับมาด้วย
- วีราฎ   ไปได้แล้ว

(อัคราและอรชุนออกไปพร้อม ๆ กัน ทุกคนเดินตามออกไปยกเว้น
นกุลกับเทราปที)

นกุล   เขาอายุยังไม่เต็ม ๑๓ เลยด้วยซ้ำ ทำไมน้องจึงพยายามจะให้เขาออก
รบให้ได้เล่า

เทราปที   ทูลกระท่อมไม่ทรงทราบริเพคะว่าทุรโยธน์กับกระณะเป็นผู้วางแผน
การโจรกรรมวัวในครั้งนี้

นกุล   เทราปที ทำไมน้องจึงพอใจนักเมื่อรู้ว่าจะมีสงครามเกิดขึ้น

เทราปที   เพคะทูลกระท่อม หม่อมฉันรู้สึกยินดีที่ได้รู้ว่าสงครามจะเกิดเพราะเหตุ
ว่าหม่อมฉันไม่เคยลืมคำสาบานของหม่อมฉัน

กลางสมรภูมิ

(อัคราและอรชุนเคลื่อนพลเข้าสมรภูมิและหยุดอยู่ในตำแหน่งที่มองเห็นฝ่ายเกาฬได้อนัด อัครารู้สึกกลัว)

อัครา นี่ข้ากำลังจ้องมองดูใครอยู่ ทูรโยธน์ ไทรณาจารย์ ภิษมะ และภรรยานีนา พฤทน์นลาหยุดรถเดี๋ยวนี้ หยุด

อรชุน พระองค์ทรงบัญชาให้หม่อมฉันมาเป็นสารถีให้พระองค์ และบัดนี้หม่อมฉันก็กำลังทำหน้าที่นั้นถวายอยู่ณะเพคะ

อัครา แต่เพียงลำพังข้าจะไปสู้กับกำลังทัพพหิมมาของพวกเกาฬได้อย่างไรกัน ข้ากับกะเทยลำพัง ๒ คนเท่านั้นข้าทำไม่ได้หรอก

อรชุน ก่อนออกจากพระราชฐานพระองค์ได้ทรงเปล่งวาจาอันท้าวหาญต่อหน้านางในทั้งปวง แล้วพระองค์จะทรงเสียดรอยถอยกลับได้อย่างไรเพคะนางพวกนั้นจะได้หัวเราะกันจนตายเป็นไร

อัครา หยุดนะ ถ้าการที่ข้าปล่อยให้พวกมันตอนเอาไว้จะทำให้ข้าถูกเยาะเย้ยก็ช่างหัวมันเป็นไร ข้าจะกลับเดี๋ยวนี้แหละ
(อัคราเตรียมจะหนี อรชุนตามไป)

ทูรโยธน์ คนที่กำลังวิ่งอยู่นั้นมันใครกัน

ไทรณาจารย์ พระอัครา ราชกุมารแห่งท้าววิราฎพระเจ้าคะ

ทูรโยธน์ ข้ารู้ แต่ข้าถามถึงไอ้หรืออีที่วิ่งตามหลังนั้นต่างหาก

ภรรยานี มันเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงกันแน่นะ

ไทรณาจารย์ ข้าคิดว่าเป็นผู้หญิงนะ

ทูรโยธน์ แล้วทำไมนางนั้นจึงวิ่งไล่ตามเด็ก

ภรรยานี หม่อมฉันรู้สึกคล้ายคลึงคล้ายคลานว่านางคนนั้นมีอะไรบางอย่างคล้ายกับไอ้อรชุนพระเจ้าคะ

ทูรโยธน์ อรชุนรี

- करणะ ทอดพระเนตรด้านหลังนางสิพระเจ้าคะ ทอดพระเนตรที่มดกล้ามบน
แขนนางแล้วพระองค์จะทรงแนพระทัยพระเจ้าคะ
- ทุหसान อรชุนเอาเสื้อผ้าผู้หญิงมาใส่รี
- करणะ ก็ใครละพระเจ้าคะที่จะหาญกล้าเข้ามาใกล้ฝ่ายเรา
- ทुरโยธน์ อรชุนจะมาอยู่ที่นี่ได้อย่างไรกัน คงไม่ใช่อรชุนหรอก
- โธธนาจารย์ หญิงนั้นวิ่งได้เร็วนัก นางสามารถจับตัวพระราชากุมารอัตราไว้ได้แล้ว
(อรชุนจับตัวอัตราได้แล้วอุ้มกลับไปตรีกสิก อัตราพูดขึ้น)
- อัตรา ข้าจะเอาเครื่องเย็บปักถักร้อยให้เจ้าเป็นกำนล ข้าจะให้แก้วแหวน
เงินทองแก่เจ้า แต่เจ้าจะต้องปล่อยข้า ปล่อยข้าสิ อย่าทำอะไรบ้า ๆ
อย่างนี้นะ
- อรชุน จงฟังให้ดี เสด็จขึ้นประทับบนรถศึกแล้วเราจะเข้าต่อสู้กับพวกมันเอง
- อัตรา เจ้านะหรือจะสู้กับพวกนั้น
- อรชุน แน่แน่นอน เพราะเราคืออรชุน
- อัตรา พระอรชุนรี
- อรชุน ใช่ เพราะฉะนั้นเจ้าจึงไม่ต้องกลัวอะไรทั้งนั้น
- อัตรา พระอรชุนรี
- อรชุน เลิกขลาดกลัวเสียที กุมบังเหียนให้มัน มีมืออย่าสั่น
(การพมองคูทั้งสองตรงเข้ามาใกล้)
- करणะ ใช่อรชุนจริง ๆ พระเจ้าคะ
- ทुरโยธน์ ปีที่ ๑๓ ยังไม่สิ้นสุดแต่มันกล้าปรากฏตัวให้คนเห็น เพราะฉะนั้นมันและ
พวกพี่น้องของมันจะต้องกลับเข้าไปอยู่ป่าอีก ๑๒ ปีตามที่สัญญากันไว้
ถูกไหมพระเจ้าคะพระอัยกา
- ภิชมะ ถ้าอรชุนปรากฏตัวเช่นนี้ก็แสดงว่าอรชุนแน่ใจแล้วว่าเขากำลังทำอะไร
- ทुरโยธน์ ตรัสตอบให้ตรงคำถามสิพระเจ้าคะ พวกปาณฑพพิศสัญญาใช่หรือไม่
- ภิชมะ การจะทำความเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย แต่หาก
ศึกษาธรรมจรรยาให้ถ่องแท้ก็จะช่วยให้เราประจักษ์ได้ว่าสิ่งใดคือมายา
ลวง
- ทुरโยธน์ ตรัสตอบคำถามหม่อมฉันสิพระเจ้าคะ

- ภิชมะ   มายาลวงที่เทียมโศคที่สุดนั้นก็คือสงคราม
- ทุหศาสน์   อะไรคือสิ่งที่ผู้วิเศษใช้กันแน่ พวกเขาเล่นนิทานอันยืดยาวอยู่ในดินแดน
ที่ร่มเย็น แต่ที่นี้กลับร้อนร้าวด้วยสงคราม นี่พวกเราจะสามารถทำอะไร
ได้บ้างนะ
- ภิชมะ   (กับทुरโยธน์) ปู่เสียใจที่ร่วมมากในกองทัพครั้งนี้ จะไม่มีใครมีชัยได้
ครอบครองฝูงวัวเหล่านี้
- ทुरโยธน์   ตรัสตอบให้กระจ่างด้วยเถิดพระเจ้าค่ะว่าขณะนี้มันครบ ๑๓ ปีหรือยัง
- ภรรณ   (กับทुरโยธน์) ปลอຍให้หม่อมฉันออกไปสู้กับไอ้อรชุนเถิดพระเจ้าค่ะ
จะได้สู้กันตัวต่อตัว
(ภิชมะหันหลังกลับ)
- ทुरโยธน์   พระอัยกาจะเสด็จกลับรีพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ   ปู่ไม่ปรารถนาจะร่วมรบในสงครามนี้
- โทธณาจารย์   หม่อมฉันก็เช่นกันพระเจ้าค่ะ
(โทธณาจารย์กับภิชมะออกไป ทันใดนั้นก็มียศธนูดังขึ้น)
- ทुरโยธน์   เสียงธนูของอรชุนใช่ไหม
- ภรรณ   พระเจ้าค่ะ เสียงคานทิพของไอ้อรชุน
- ทुरโยธน์   ประจัญบาน

แสดงองค์

(ท้าววิราฐ มหาดเล็ก และยุธิษเฐียรออกมาเพื่อรอฟังข่าวสงคราม
ท้าววิราฐและยุธิษเฐียรเล่นสกามาเวลา)

วิราฐ นี่ข้าเสียสติหรือเปล่านะที่ปล่อยให้ลูกชายออกไปรบ

ยุธิษเฐียร ไม่ทรอกพระเจ้าค่ะ พระองค์อย่าได้ทรงปริวิตกเลย เมื่อองค์อัคราทร
ได้พยุห็นลาเป็นสารถิเช่นนี้ ก็ทรงวางพระทัยได้ว่าพระโอรสจะมีชัยชนะ
และสามารถด้อนเอาฝูงโคกลับคืนมาได้แน่พระเจ้าค่ะ

วิราฐ แต่ลูกชายข้ายังเยาว์เหลือเกิน

ยุธิษเฐียร อย่าทรงกังวลเลยพระเจ้าค่ะ พยุห็นลาจะต้องปกป้องพระโอรสให้ทรง
ปลอดภัยกลับมาได้อย่างแน่นอนพระเจ้าค่ะ

(คนนำสารเข้ามา)

คนนำสาร ขอเดชะ พระโอรสอัคราทรขนำชัยชนะกลับมาแล้วพระเจ้าค่ะ

วิราฐ โอ ข้ามีความสุขจริง ๆ แต่เจ้าแน่ใจนะ

คนนำสาร ข้าพระองค์แน่ใจพระเจ้าค่ะ พระโอรสกำลังยาตราทัพกลับใกล้จะถึง
ประตูเมืองแล้วพระเจ้าค่ะ

วิราฐ จงป่าวประกาศไปให้ทั่วทุกหัวระแหงว่าลูกชายข้ามีชัยกลับมาแล้ว ให้
นางรำและนักดนตรีไปแสดงฉลองชัยต้อนรับการกลับมาของลูกข้า
และให้สาวสวรรค์กำนัลในไปปรนนิบัติเขา อย่าลืมให้คนดูแลช้างม้าและ
วัวที่ด้อนกลับมาด้วยละ

(กับยุธิษเฐียร) ถึงตาเจ้าแล้ว

ยุธิษเฐียร หม่อมฉันไม่อาจหาญพอที่จะเล่นกับนักพนันผู้กำลังมีความสุขเช่น
พระองค์พระเจ้าค่ะ

วิราฐ ไม่เอาน่า เล่นต่อเถอะ

ยุธิษเฐียร แต่การพนันเป็นต้นเหตุแห่งความทายนะพระเจ้าค่ะ ทรงจำเรื่องราว
ขององค์ยุธิษเฐียรไม่ได้รีพระเจ้าค่ะ

- วิราฐ ข้างให้เจ้าเล่นก็เล่นเถื่อนนำ วันนี้เป็นวันที่ข้ามีความสุข อย่าขัดใจข้า
(สุเทสนาเดินยืมเข้ามา ท้าววิราฐโอบกอดนาง) ลูกเราชนะศัตรูนะ
สุเทสนา
- ยุธิษฐิธร เพราะพระโอรสมีพญทนต์เป็นนายสารถีพระเจ้าคะ
- วิราฐ ลูกข้าชนะเพราะเขากล้าหาญต่างหาก
- ยุธิษฐิธร เพราะพระโอรสมีสารถีผู้สามารถพระเจ้าคะ
- วิราฐ นี่เจ้าพูดอะไรนะ
- ยุธิษฐิธร หม่อมฉันพูดความจริงพระเจ้าคะ เพราะพระโอรสได้สารถีผู้สามารถ
จึงทำให้พระโอรสเป็นผู้มีชัยพระเจ้าคะ
- วิราฐ เจ้าสรรเสริญนางกะเทยนั้นจบรียัง
- ยุธิษฐิธร พระโอรสจะทรงมีชัยในการรบเสมอเมื่อมีพญทนต์เป็นสารถีพระเจ้าคะ
- วิราฐ ข้าจะตัดสินเจ้าเสียจะได้ไม่มีคำพูดบ้า ๆ ออกจากปากเจ้าอีก
(ท้าววิราฐชักดาบออกปาดหน้ายุธิษฐิธรถูกจมูกยุธิษฐิธรเลือดออก
เทราปทีเอาผ้าไปซับเลือดให้ยุธิษฐิธร)
- สุเทสนา ไศรันธรี เจ้าทำอะไรนะ
- เทราปที หม่อมฉันซับเลือดให้เขาเพคะ เพราะหม่อมฉันไม่ต้องการให้เลือดเขา
หยดลงยังพื้นดิน
(ขณะนั้นอัศราและอรชุนเดินเข้ามา)
- วิราฐ ลูกพ่อ เข้ามาหาพ่อ ให้พ่อกอดให้เต็มรักหน่อยเถิด แล้วเล่าให้พ่อฟังถึง
การรบของลูก
(อัศรามองยุธิษฐิธร)
- อัศรา ใครทำร้ายชายผู้นี้พระเจ้าคะ
- วิราฐ พ่อเองแหละ ก็มันวอนหาเรื่องเอง ลูกรู้ไหมในขณะที่พ่อกำลังสรรเสริญ
วีรกรรมของลูก มันก็พรวดพาดังแต่สารถีกะเทยนั้น
- อัศรา ทรงรับขอสมาชายผู้นี้เถิดพระเจ้าคะ
- วิราฐ เจ้าจะให้พ่อขอโทษมันรี
- ยุธิษฐิธร พระองค์ได้รับการอภัยแล้ว และโชคที่โลหิตของหม่อมฉันไม่ได้ตกลง
ต้องผืนแผ่นดิน มิฉะนั้นแก้วมัตสยะของพระองค์จะต้องล่มสลาย
พระเจ้าคะ

- สุเทสนา ทำไมถึงจะเป็นเช่นนั้น
- อัครา เพราะชายผู้นี้คือองค์ยุธิษเฐียรพระเจ้าคะ และสารถิของหม่อมฉันก็มีใช้
ใครอื่นแต่เป็นองค์อรชุน ส่วนไศรันธรีนั้นคือพระนางเทราปที และ
เพราะชายเหล่านั้นคือองค์ภีมะ องค์กันกุล และองค์สหเทพ ภราดา
ปาณฑพพระเจ้าคะ
(ปาณฑพทั้ง ๕ แสดงตน)
- วีราฎ นัยน์ตาข้าช่างไม่มีแววเสียเลยจริง ๆ
- อัครา องค์อรชุนเป็นผู้นำในการรบเมื่อสักครู่พระเจ้าคะ พระองค์ทรงรุกไล่
ศัตรูจนพวกมันต้องถอยร่นไปหมดพระเจ้าคะ
- วีราฎ ช่างเป็นบุญแผ่นดินของหม่อมฉันจริง ๆ นี่หม่อมฉันจะตอบแทนคุณ
พระองค์อย่างไรดีจึงจะสมควร เอาเป็นว่าหม่อมฉันขอถวายอุตราธิดา
หม่อมฉันให้เป็นบำเหน็จจรรงค์แด่พระองค์แล้วกันนะพระเจ้าคะ
- อรชุน ไม่สมควรดอกพระเจ้าคะ ภัยของหม่อมฉันไม่คู่ควรกับราชธิดาอุตรา
หรือ แต่หม่อมฉันขอพระราชทานพระธิดาอุตราให้แก่ภีมันยุ บุตรชาย
ของหม่อมฉันแล้วกันพระเจ้าคะ
- ยุธิษเฐียร ท้าววีราฎพระเจ้าคะ พวกหม่อมฉันต้องขอลุลลาไปก่อน เพราะเวลา
แห่งการทลบท่อนของพวกหม่อมฉันตามที่สัญญาไว้กับพวกเกาฬนั้น
ใกล้จะหมดลงแล้วพระเจ้าคะ
- วีราฎ ขอพระองค์ทรงโปรดไขข้อข้องใจหม่อมฉันสักข้อ โลกเรากำลังจะพินาศ
หรือไม่พระเจ้าคะ
(ความเจียบเกิดขึ้นชั่วครู่ มีเสียงฤษีวยาสดังขึ้น)
- วยาส มันเกิดขึ้นแล้ว

ทูลโยธน์และอรชุนเข้าเฝ้าพระกฤษณะ

(พระกฤษณะกำลังหลับอยู่ ทูลโยธน์เข้ามาเป็นคนแรก เขาตรงไปนั่งที่หัวเตียงของพระกฤษณะ อรชุนตามเข้ามา เขานั่งลงที่ปลายเท้าพระกฤษณะ พระกฤษณะลืมตาขึ้นมองเห็นอรชุนก่อน แล้วจึงหันไปเห็นทูลโยธน์)

กฤษณะ เรายินดีต้อนรับเธอทั้งสอง เธอมีเหตุอันใด

ทูลโยธน์ สงครามกำลังจะเกิดขึ้นแล้วพระเจ้าข้า และหม่อมฉันปรารถนาจะให้พระองค์เป็นพันธมิตรกับฝ่ายหม่อมฉัน

อรชุน เจ้าพิชิตผู้ยิ่งใหญ่ก็ส่งหม่อมฉันให้มากราบทูลขอเชิญพระองค์เสด็จอยู่ข้างฝ่ายพวกหม่อมฉันเช่นกันพระเจ้าข้า

กฤษณะ เราไม่ใช่ผู้ก่อสงคราม ดังนั้นเราจึงไม่เกี่ยวข้องอะไรกับสงครามที่จะเกิดขึ้นนี้ มันไม่ใช่สงครามของเราและเราปรารถนาจะนอน

ทูลโยธน์ ในเมื่อทั้งสกลโลกมีแต่สงคราม ฉะนั้นคงไม่มีใครจะกล่าวว่า “มันไม่ใช่สงครามของเรา” ในเมื่อมนุษย์กำลังบาดเจ็บและล้มตายแล้วพระองค์จะยังคงบรรทมต่อไปได้หรือพระเจ้าข้า

กฤษณะ ทูลโยธน์ เหตุแห่งสงครามเกิดขึ้นจากผู้ใด

ทูลโยธน์ พวกปาณฑพปรากฏตัวก่อนเวลาอันสมควรพระเจ้าข้า แม้กระนั้นทูลกระหม่อมพ่อของหม่อมฉันก็ยังทรงพระกรุณาพระราชทานอภัยให้พวกเขา แต่พวกเขากลับกำเริบขอแบ่งราชอาณาจักรด้วยพระเจ้าค่ะ (พระกฤษณะหันไปฟังอรชุน)

อรชุน ทูลกระหม่อมมุชิสเฐียรกราบทูลขอพระราชทานราชอาณาจักรอันเป็นสิทธิ์ตามสมภพชาติกลับคืน เพราะเราไม่ปรารถนาจะรอคอยอีกต่อไปพระเจ้าค่ะ

ทูลโยธน์ เขาจะได้เห็นห้วงะโหลกข้างศึกของเขา และเขาต้องกระอักเลือดแน่ ๆ นั่นเป็นสิ่งที่โหราจารย์ทำนายไว้พระเจ้าค่ะ

- อรชุน   แต่หม่อมฉันจะขอพูดว่า หม่อมฉันรู้ดีว่าหม่อมฉันกำลังก้าวเดินไป
พร้อม ๆ กับชัยชนะ หม่อมฉันเห็นประจักษ์กับตาตนเองเลยทีเดียว
พระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   เรารักเธอทั้งสองเสมอกัน เราไม่อาจจะเข้าด้วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้
ทुरโยธน์   ก็จริงอยู่ที่ตรัสว่าทรงเป็นมิตรกับทั้งปาณฑพและเกาฬ เพราะพระองค์
ทรงเป็นพันธมิตรของราชวงศ์ภรตเรา แต่ด้วยเหตุที่หม่อมฉันมาถึง
ที่นี่ก่อนหม่อมฉันจึงควรมีสติธิ์ได้เลือกก่อนนะพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   ก็จริงที่เธอว่าเธอมาก่อนจึงควรเป็นผู้มีสติธิ์เลือกก่อน แต่เมื่อเราตื่นขึ้น
นั้นเราเห็นอรชุนก่อนที่จะเห็นเธอ ฉะนั้นสติธิ์ในการเลือกจึงสมควรตก
เป็นของอรชุนก่อนเธอ
(กับอรชุน) ระหว่างกองทัพนายณเณสของเรา สรรพอาวุธเต็มอัตรา
และพร้อมรบในทุกเมื่อ กับลำพังตัวเราซึ่งไม่มีอาวุธใด ๆ และจะไม่ร่วม
รบด้วย อรชุน เธอจงเลือกระหว่างกองทัพกับตัวเรา ณ บัดนี้
- อรชุน   หม่อมฉันเลือกพระองค์พระเจ้าข้า
- กฤษณะ   เราเพียงผู้เดียวโดยปราศจากศัสตราวุธใด ๆ ทั้งสิ้นนะ
- อรชุน   พระเจ้าข้า
- ทुरโยธน์   นั้นหมายความว่าหม่อมฉันจะได้กองทัพนายณเณสของพระองค์
ทั้งหมดใช่ไหมพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   ใช่ ไพร่พลของเราเป็นของเธอแล้วทुरโยธน์
- ทुरโยธน์   ไพร่พลที่มีอาวุธครบมือและมีกำลังใจอีกเต็มพร้อมจะต่อสู้ด้วยใช่หรือไม่พระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   ทหารที่ซื่อสัตย์และเต็มใจ
- ทुरโยธน์   ถึงแม้ว่าพวกมันจะต้องรบกับอรชุนใช่หรือไม่พระเจ้าข้า
- กฤษณะ   ถูกต้องแล้ว แม้ว่าจะต้องสู้กับอรชุนก็ตามที
- ทुरโยธน์   แล้วพระองค์เล่า พระองค์จะเข้าร่วมรบหรือไม่พระเจ้าข้า พระองค์จะ
ทรงใช้สุทธรรศนจักรของพระองค์หรือไม่
- กฤษณะ   เราจะไม่รบอย่างแน่นอน
(ทुरโยธน์ตะโกนก้องอย่างผู้มีชัยแล้วเดินออกไป)

- กฤษณะ เมื่อเธอเลือกเราเธอคิดอะไรอยู่ในใจกระนั้นรี
- อรชุน หม่อมฉันคิดว่าหม่อมฉันเองก็แข็งแรงพออยู่แล้วจึงไม่ปรารถนาศักดิ์
แห่งพระองค์อีก แต่สิ่งที่หม่อมฉันจะขอประทานจากพระองค์ก็คือ
ขอให้ทรงพระกรุณาเป็นสารถีให้แก่หม่อมฉัน เพียงเท่านั้นก็พอแก่
การณ์แล้วพระเจ้าข้า
- กฤษณะ เราสัญญา เราจะเป็นสารถีให้แก่เธอ อรชุน

ทศสถาน

(ที่สภาสงคราม มีธฤตราษฎร์ คานธารี กรรณะ ทูรโยธน์ และทศศาสน กำลังสนทนากับภิชมะและไทรณาจารย์ ซึ่งกลับมาจากการเป็นทูตเจรจ กับฝ่ายปาณฑพ)

ธฤตราษฎร์ พวกปาณฑพพูดว่าอย่างไรบ้างพระเจ้าคะ พวกเขาคอบรับข้อเสนอของ ฝ่ายเราหรือไม่อย่างไรพระเจ้าคะ

ภิชมะ ความตายมาถึงลูก ๆ ของพวกเจ้าแล้ว

ไทรณาจารย์ ภราดาปาณฑพกำลังเตรียมรบพระเจ้าคะ

ภิชมะ มีราชาอีกนับร้อยที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับปาณฑพ ราชาแต่ละองค์ ต่างก็หมายใจกันไว้แล้วว่า จะสังหารลูกชายของเจ้าคนไหน

ธฤตราษฎร์ พวกเขานำความตายมาสู่ลูก ๆ หม่อมฉันรีพระเจ้าคะ

ภิชมะ ลุงไม่เข้าใจเจ้าจริง ๆ ในขณะนี้ทุกคนต่างหวาดกลัวและทุกข์ทรมาน.....

ทูรโยธน์ ใครต่อใครต่างก็กล่าวโทษหม่อมฉันว่าหม่อมฉันเป็นมูลเหตุแห่ง ความกลัวและความทุกข์ทรมานนั้น เป็นเวลาช้านานมาแล้วพระอัยกา เองก็เคยมีชัยในการรบกับบรรดาราชทั้งหลายโดยไม่ต้องอาศัยความ ช่วยเหลือจากใคร หม่อมฉันรู้ว่าไม่มีใครจะสามารถมีชัยเหนือพระ- อัยกาได้ และพระอัยกาก็จะไม่มีวันสิ้นพระชนม์ชีพหากว่าไม่ทรงมีพระ- ราชประสงค์ แต่บัดนี้มีมิตรของหม่อมฉันกำลังแอบหัวเราะเยาะในความ หวาดกลัวของพระอัยกาอยู่นะพระเจ้าคะ

ธฤตราษฎร์ ข้ากลัวแต่ภิมะเท่านั้น ข้าต้องสะดุ้งตื่นทุกคำคืนด้วยความหวาดกลัว ข้ามักจะฝันเห็นคทาของเขาลอยอยู่เหนือกระท่อมของข้า

ทูรโยธน์ ในเมื่อพระอัยกา ชัยทรัถ ศาลวะ พระอาจารย์ไทรณะ และอัศวัดถามา ลูกชายของพระอาจารย์ ต่างก็อยู่ข้างหม่อมฉันพร้อมอาวุธประจำตัว แล้วยังมีกรรณะอีกคน ฝ่ายเรามีกำลังพลถึง ๑๑ อักเสาทิณีสำหรับการรับมือกับไพร่พลเพียง ๘ อักเสาทิณีของฝ่ายปาณฑพ หม่อมฉัน

มั่นใจว่าชัยชนะต้องเป็นของหม่อมฉันอย่างแน่นอนพระเจ้าค่ะ หม่อมฉัน
จะต้องครองโลกให้ได้มิฉะนั้นหม่อมฉันก็จะยับย้อยไปในครั้งนี้แหละ
พระเจ้าค่ะ

ทูลศาสนา ราชอาณาจักรของเจ้าที่จะต้องสุขสมบูรณ์และสงบเรียบร้อยพระเจ้าค่ะ
ทูลโยธน์ ใช่ กวีจะต้องแต่งโคลกยอเกียรติที่ จจริงหรือไม่พระเจ้าค่ะพระอัยกา
ภิษมะ ใช่

ทูลโยธน์ (กับโทรณาจารย์) จจริงหรือไม่พระอาจารย์โทรณะ

โทรณาจารย์ จจริงพระเจ้าค่ะ

ทูลโยธน์ ไม่มีใครต้องการให้อั้วพวกศัตรูทวนกลับมาในเมื่อราชอาณาจักรเป็น
ของหม่อมฉันแล้ว

ธฤตราษฎร์ (กับภิษมะ) พระปิตุลาได้พบพระกฤษณะหรือไม่พระเจ้าค่ะ

ภิษมะ พระองค์ประทับอยู่กับปาณฑพ

ทูลโยธน์ พระอัยกาทรงกลัวพระกฤษณะหรือไม่พระเจ้าค่ะ

คานธารี พระองค์เป็นผู้เดียวที่แม่ทวดกลัว

ทูลโยธน์ แต่พระกฤษณะได้ประทานนารายณ์เสนาให้แก่หม่อมฉันทั้งหมด
แล้วจะเรียกการกระทำเช่นนี้ว่าเป็นการทำลายฝ่ายเราได้อย่างไรพระ-
เจ้าค่ะ

ทูลศาสนา ไม่มีใครรู้ว่าพระกฤษณะทรงทำอะไร ด้วยเหตุผลใด

ทูลโยธน์ ใครๆ ต่างก็โจษขานกันว่าพระกฤษณะเป็นหนึ่งเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า
และจะไม่มีใครขัดขืนอำนาจของพระองค์ได้ แต่หม่อมฉันทำได้นะ
พระเจ้าค่ะ เพราะหม่อมฉันสามารถเรียกลมเรียกฝนได้ สามารถเนรมิต
ให้น้ำกลายเป็นน้ำแข็งก็ได้ ไม่มีปีศาจร้ายใดๆ ทำอันตรายหม่อมฉันได้

करणะ พระองค์จะต้องเป็นฝ่ายมีชัยแน่หากว่าพระผู้เป็นเจ้าเข้าด้วยกับพระองค์
ทูลโยธน์ ข้าไม่เคยพ่ายแพ้

करणะ หม่อมฉันเคยฝันว่าเป็นผู้สังหารอรชุน และความฝันของหม่อมฉัน
มักจะเป็นจริงเสมอพระเจ้าค่ะ

ภิษมะ การณะ โลกที่เจ้ากำลังเหยียบอยู่ด้วยความดูแคลนนี้จะทำให้เจ้าเจ็บปวด
ลึกลงจนได้ และวันนั้นจะไม่มีสวรรค์ให้เจ้าวิงวอนขอความช่วยเหลือ
ใดๆ ด้วย

- करणะ** (กับภิชมะ) พระองค์มักจะแสดงให้เห็นว่าหม่อมฉันเป็นคนฉลาดเฉลียว ปาปบุญ หม่อมฉันคิดว่าคงเนื่องมาจากการที่พระองค์ทรงชราภาพแล้ว ไซ้ไหมพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ** ข้าแก่เฒ่าจริงอย่างที่เจ้าข้าเหยย แต่จนถึงเดี๋ยวนี้อีกก็ไม่มีมนุษย์หน้าไหนที่จะเอาชนะข้าได้
- करणะ** แม้แต่อรชุนหรือหม่อมฉันรีพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ** ไม่แม้แต่คนเดียว
- ทुरโยธน์** แล้วพระอาจารย์โอรณะเล่าพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ** แม้แต่โอรณาจารย์ก็ไม่เช่นกัน
- (โอรณาจารย์พยักหน้ายอมรับ)
- ทुरโยธน์** (กับภิชมะ) ถ้าเช่นนั้นหม่อมฉันก็ขอกราบทูลเชิญพระอัยกาให้ทรงรับเป็นจอมทัพฝ่ายการพของเราด้วย อย่าทรงปฏิเสธเลยนะพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ** จะให้ปู่เนรีเป็นจอมทัพ
- करणะ** พระอัยกาไม่ใช่ผู้ที่เลิศที่สุดหรือพระเจ้าค่ะ ไม่มีผู้ใดเอาชนะพระอัยกาได้ไม่ใช่รีพระเจ้าค่ะ พระอัยกาเป็นผู้ไม่มีใครทัดเทียมใช่หรือพระเจ้าค่ะ และพระอัยกาก็เป็นผู้ที่ไม่มีใครสามารถสังหารได้ไม่ใช่รีพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ** ทुरโยธน์ ปู่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไร้ราชบัลลังก์ ฉะนั้นจงอย่าได้บังคับให้ปู่ต้องจำยอมรับหน้าที่นั้นเลยนะ
- करणะ** ถ้าพระองค์จะถอนพระองค์ออกจากการรับความบริสุทธิ์ยุติธรรมของพระองค์ก็ต้องแปดเปื้อน ฉะนั้นพระองค์จึงไม่อาจจะปฏิเสธหน้าที่นั้นได้พระเจ้าค่ะ
- ธฤตราษฎร์** พระปิตุลาพระเจ้าข้า ทรงรับเป็นจอมทัพเถิดพระเจ้าค่ะ ทั้งพระองค์และโอรณาจารย์นั้นไม่มีอะไรจะเสื่อมเสียไปมากกว่านี้อีกแล้วพระเจ้าค่ะ ก็ใครจะล่วงรู้ได้เล่าพระเจ้าค่ะ บัดนี้ปาณฑพอาจจะเตรียมรบแล้วก็ได้แล้ว
- ทुरโยธน์** พระอัยกาทรงยอมหรือไม่พระเจ้าค่ะ
- करणะ** หรือว่าพระองค์ทรงกลัวความตายพระเจ้าค่ะ

- ภิชมะ ปู่เกรงกลัวทุกสิ่งเว้นแต่ความตาย ตกลง ปู่ยอมรับเป็นผู้บัญชาการรบ
แต่มีข้อแม้อยู่ข้อเดียวคือภรรยานี้จะต้องไม่ร่วมรบ
- ทुरโยธน์ เพราะอะไรเล่าพระเจ้าคะ
- ภิชมะ ปู่บอกไม่ได้หรอกว่าเหตุผลคืออะไร
- ทुरโยธน์ พระอัยกาเกรงว่าภรรยานี้จะฉวยรัศมีคบกับพระองค์หรือพระเจ้าคะ
- ภิชมะ ไม่ใช่หรอก นั่นไม่ใช่สิ่งที่ปู่กลัว
- ทुरโยธน์ แล้วเหตุใดนพระอัยกาจึงทรงมีบัญชาห้ามภรรยานี้ออกรบล่ะพระเจ้าคะ
(ภิชมะไม่ตอบ ภรรยานี้ชกดาบออกมาแล้วขว้างลงไปที่ตรงหน้าภิชมะ)
- ภรรยานี้ หม่อมฉันจะออกรบในทันทีที่พระองค์สิ้นพระชนม์พระเจ้าข้า
(ภรรยานี้เดินออกไป ทुरโยธน์และโศภิตาจารย์ตามไปด้วย ภิชมะยังคง
นั่งอยู่กับธฤตราชกุมารและคานธารี ภิชมะหยิบดาบของภรรยานี้ขึ้นมาดู
ขณะนั้นเริ่มมืดแล้ว)
- ธฤตราชกุมาร พระปิตุลา พระองค์ยังประทับอยู่ที่นี้ใช่ไหมพระเจ้าคะ
- ภิชมะ ใช่
- ธฤตราชกุมาร เวลานี้มืดแล้วยังพระเจ้าคะ
- ภิชมะ ใช่ กำลังจะมืดแล้ว
- ธฤตราชกุมาร หม่อมฉันขอขอบพระทัยพระปิตุลาพระเจ้าคะ
(ภิชมะยังคงมองดูดาบของภรรยานี้) คานธารี นั่งอยู่ที่ไหน
- คานธารี หม่อมฉันอยู่ที่นี้เพคะ
- ธฤตราชกุมาร ทุกครั้งที่หลับก็รู้สึกหวาดกลัว มีบางสิ่งบางอย่างรบกวนจิตใจที่ มัน
คอยปลุกให้ที่ตื่นอยู่เสมอ และเมื่อที่ตื่นก็รู้สึกว่ามีสิ่งชั่วร้ายกำลังปรากฏ
ตัวอยู่เฉพาะเบื้องหน้า
- คานธารี ไฟแห่งความเกลียดชังสุ่มรมเผาผลาญของเรา และยังลุกลามไปเผาผลาญ
เหตุและผลของทุกภรรยานี้ด้วย ทำให้ทุกภรรยานี้ทรงยึดครองสิ่ง
ที่ไม่ใช่สมบัติของพระองค์
- ธฤตราชกุมาร ความคิดของน้องเพียงผู้เดียวอาจทำลายโลกทั้งโลกได้ ฉะนั้นจงอย่า
ได้คิดอะไรเช่นนั้นอีก
- คานธารี เวณราชสมบัติคืนให้แก่ปาดมทพเสียเถิดเพคะ

- ธฤตราชภูรี โยคีคนหนึ่ง ซึ่งมีรูปเป็นทั้งคนหนุ่มและคนเฒ่า เคยกล่าวกับหม่อมฉันว่า “ความตายเป็นสิ่งเที่ยงแท้แน่นอน” คำกล่าวนั้นหมายความว่าอะไร พระเจ้าค่ะ พระปิตุลา
- ภิชมะ ลองถามท่านคูเเองสิ ท่านปรากฏกายให้เห็นแล้ว
(โยคีคนหนึ่งปรากฏกายขึ้นในห้องที่มีดสลัวนั้น)
- ธฤตราชภูรี ท่านคือมหาโยคีที่ข้าพุดถึงใช่ไหม
- โยคี ใช่แล้ว
- ธฤตราชภูรี ท่านเป็นผู้ที่เคยพูดว่า “ความตายนั้นเป็นสิ่งเที่ยงแท้แน่นอน”
- โยคี ใช่ ข้าเองเป็นผู้กล่าวเช่นนั้น ภวิน์ถือความตาย พวกเขาแต่งบทเพลงสรรเสริญความตาย แต่ข้าขอบอกเจ้าว่าความตายคือการละทิ้งความตายคือความเขลา ความตายคือเสื่อสาบที่หมอบข่มอยู่หลังพุ่มพฤกษ์ มนุษย์ให้กำเนิดทารกมาก็เพื่อให้เขาก้าวไปสู่ความตายในบั้นปลาย แต่ความตายก็ไม่อาจผลาญชีวิตมนุษย์ที่จะสังขารแล้วได้ แม้ร่างกายของเขาถูกทำลายไปแล้วแต่ชีวิตมนุษย์ก็ยังคงอยู่
(โยคีนั่งลงอีกด้านหนึ่ง)
- ภิชมะ สูงขึ้นไปเหนือพื้นโลกและลึกลงไปได้พื้นดินไม่มีอะไรอื่นนอกจากความมืดมิด ฉะนั้นมันจึงเป็นสิ่งที่ลึกลับอยู่ในใจเจ้า
- ธฤตราชภูรี มันอยู่กับหม่อมฉันทั้งคืนเลยพระเจ้าค่ะ
(เงิบไปครู่หนึ่ง ทูรโยธน์และทุทศาสน์เดินเข้ามา)
- ทูรโยธน์ พระกฤษณะกำลังเดินทางมาพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราชภูรี พระกฤษณะรี
- ทุทศาสน์ ยุธิษเฐียรส่งพระกฤษณะมาเป็นทูตพระเจ้าค่ะ
(กับทูรโยธน์) เป็นโอกาสดีทีเดียวพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันจะไปจับตัวพระกฤษณะจำตรูเหล็กไว้พระเจ้าค่ะ
- ทูรโยธน์ (กับทุทศาสน์) เป็นความคิดที่ดีทีเดียว ไพร่พลของพระองค์ก็อยู่ในอาณัติของพี่แล้ว ทุกอย่างจะไฉ่ฉ่ายเข้า
- คานธารี อย่างนั้นลูก อย่าแคะต้องพระกฤษณะเป็นอันขาด พระองค์จะนำอันตราয়มาสู่ลูก

- ธฤตราชภูรี เร็วเข้า เตรียมคำหนักฟักไว้คอยท่าพระองค์ เตรียมเครื่องหอมและ
อะไรอื่นให้พริกพร้อม กะเกณฑ์ผู้คนมากอยเฝ้ารับเสด็จพระองค์
และเตรียมนางคนิกาไว้ให้พระองค์ด้วย
- กฤษณะ อย่าเป็นกังวลเลยพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันมาถึง ณ ที่นี้แล้ว
(ทุกคนหันมาเห็นพระกฤษณะซึ่งเพิ่งจะปรากฏตัวขึ้น)
- ธฤตราชภูรี เตรียมพระราชอาสน์เร็วเข้า
(พระกฤษณะเลื่อนบัลลังก์ออกไปแล้วลงนั่งกับพื้น เขาหยุดเป่าขลุ่ย
โทรณาจารย์นำเครื่องดื่มเข้ามาให้แด่พระกฤษณะก็ปฏิเสธซ้ำอีก)
- โทรณาจารย์ ทำไมพระองค์จึงทรงปฏิเสธเล่าพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ ผู้เป็นทุศสมศวรจะได้รับเกียรติต่อเมื่อภารกิจสิ้นสุดแล้วเท่านั้น
- ธฤตราชภูรี ยุธิษเฐียรส่งพระองค์มาเป็นทูตหรือพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ เป็นดั่งนั้น
- ธฤตราชภูรี พวกหม่อมฉันไม่เข้าใจว่าเพราะอะไรพระเจ้าค่ะ
- ทुरโยธน์ พระองค์ทรงมุ่งหมายอะไรหรือพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ (กับธฤตราชภูรี) องค์ธฤตราชภูรี หม่อมฉันขอกราบทูลเฉพาะ
พระองค์ว่า พระองค์จะต้องไม่ทรงลืมนำปาณทัพบทั้ง ๕ คือหลานของ
พระองค์ พระองค์เองเป็นผู้อภิบาลบำรุงพวกเขามาแต่เยาว์วัย ปาณทัพบ
จึงเปรียบเหมือนโอรสแท้ๆ ของพระองค์ พระองค์จึงสมควรที่จะมอบ
สิ่งอันเป็นสิทธิ์ของพวกเขาคืนให้แก่พวกเขา หม่อมฉันไม่มีอะไรที่จะ
กราบทูลอีกแล้วพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราชภูรี พระกฤษณะ หม่อมฉันไม่มีอำนาจตัดสินใจใด ๆ ได้ พระองค์มีรับสั่งกับ
ลูก ๆ ของหม่อมฉันเองเกิดพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ (กับทुरโยธน์) ทुरโยธน์ เธอจงฟังเราเถิด
- ทुरโยธน์ หม่อมฉันกำลังตั้งใจฟังพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ เธอเป็นเลือดชาติคยา ได้รับการอบรมอย่างกษัตริย์ จึงทรงคุณสมบัติ
แห่งชาติคยาได้อย่างสมบูรณ์ หากเธอตรัสสั่งการใดทุกคนก็ย่อมจะเชื่อ
ถ้อยฟังคำเธอ บัดนี้เธอกำลังกระทำการอันจะยังผลร้ายแก่ตัวเธอเอง

ฤๅษี (กับทศบาล) ลูกเอ๋ย จงยอมลงให้แก่ยชิสฐีรเถิด ละความตระหนง
ของลูกไว้แทบเท้าของยชิสฐีรเสีย แล้วเขาจะโอบไหล่รับเจ้าให้ยืนขึ้น
และพระยชิสฐีรก็จะโอบกอดลูกเช่นกัน

ภีมะ อย่างบังคับให้ปู่ต้องสังหารหลาน ๆ ของปู่เลย ทศบาล

โอรณาส อย่าทรงบังคับให้หม่อมฉันต้องรบกับพระอรชุนเลยพระเจ้าค่ะ

ทศบาล (กับพระภีมะ) ทุก ๆ ครั้งพระองค์มักจะทรงตำหนิหม่อมฉันเสมอ
และทุกคนก็จงเกลียดชังหม่อมฉันทั้ง ๆ ที่หม่อมฉันไม่ได้ทำผิดสิ่งใด
ท่านลชกุนีต่างหากที่เป็นผู้ทอดสกาในวันนั้น มันไม่ใช่การกระทำของ
หม่อมฉันเลย หม่อมฉันใคร่ขอทูลถามพระองค์สักข้อ พระองค์ทรง
เชื่อว่าสันติจะเกิดขึ้นได้หรือพระเจ้าค่ะ

ภีมะ เราคิดว่าสิ่งที่เราพูดยอมเป็นไปได้เสมอ มีฉะนั้นเราจะไม่ยอมพูด
เด็ดขาด

ทศบาล แต่ในส่วนลึกแห่งพระหฤทัยละพระเจ้าค่ะ พระองค์ทรงได้ยินเสียงแห่ง
สงครามหรือไม่พระเจ้าค่ะ

ภีมะ เมื่อมนุษย์ลืมนาคาขึ้นคูโลกเขาไม่อาจตอบได้หรือว่าทุกคนจะตายหรือไม่

ทศบาล ทุกคนมักจะพูดว่า หม่อมฉันไม่มีทางจะชนะ ซึ่งก็ดีเหมือนกัน การตาย
ด้วยคมอาวุธเป็นการตายอันยิ่งใหญ่และมีเกียรติ หม่อมฉันจะไม่ยอม
ควบค้อมหัวให้อัยยัใดเด็ดขาดพระเจ้าค่ะ

ภีมะ เมื่อเรากำลังจะออกเดินทางนั้นยชิสฐีรบอกกับเราว่า “หม่อมฉันได้
เลือกหมู่บ้านไว้แล้วเพียง ๕ หมู่บ้าน ถ้าทูลกระหม่อมลงทรงมอบ
หมู่บ้านทั้ง ๕ นั้นให้พวกหม่อมฉันสงครามก็จะไม่เกิดขึ้น”

ทศบาล ราชาย่อมไม่พักจะนั่งวัดราชอาณาจักรของตน กษัตริย์ที่แท้จริงจะต้อง
ไม่ฟังทวงถามถึงผืนดินเพียง ๕ หมู่บ้าน หม่อมฉันจะไม่ให้หมู่บ้านใด
แม้แต่เพียงหมู่บ้านเดียว ไม่ให้แม้แต่ดินก้อนเดียว

(พระภีมะพูดอย่างมีอำนาจ)

ภีมะ เมื่อสงครามเกิดขึ้นเธอจะได้ตายอย่างสมเกียรติ โลกจะได้เห็นมหา
สงครามที่ยิ่งใหญ่ จะมีการตายหมู่ที่น่าอัศจรรย์ สภาที่ทอดลงไปใน
วันนั้นเป็นกลไกหรือไม่ เธออยู่รู้แกล้งใจดี แม้แต่พระนางเทราปที

ก็ถูกจิกเคียวลากตัวมาประจานกลางสภา ฉะนั้นแล้วเธอยังจะกล่าวว่าเธอ
ไม่ได้เป็นผู้ก่อเหตุอีกหรือ

(ทुरโยธน์และทศาศันผลุนผลันออกไปด้วยความโกรธ พระกฤษณะ
พูดกับธฤตราษฎร์) พระองค์ทรงเรียกโอรสของพระองค์กลับมาก่อน
เถิด เพราะพวกเขาต้องการจะจับตัวหม่อมฉันมิใช่

คานธารี พระกฤษณะ โปรดเว้นโทษกรรมพวกเขาด้วยเถิดเพคะ
(ทुरโยธน์และทศาศันปรากฏตัวอีกครั้ง ทั้งสองถืออาวุธเข้ามาด้วย
และเตรียมจะต่อสู้ แต่คานธารีพยายามห้าม) ลูกแม่ พยายามสงบ
ระงับเสียบ้างเถิด

กฤษณะ ทुरโยธน์ เธอคิดว่าเราไม่สามารถคุ้มครองตนเองได้อย่างนั้น
โอรณาจารย์ องค์ทुरโยธน์ พระองค์ไม่ทรงทราบหรือว่าพระกฤษณะเป็นใคร
ภิชมะ เจ้าคิดว่าพระกฤษณะไม่อาจจะคุ้มครองพระองค์เองได้กระนั้นหรือ จงดู
นั่นสิ

(ทุกคนมองดูพระกฤษณะ เขากำลังยิ้ม เสียงดนตรีดังขึ้น) ขณะพระองค์
ทรงพระสรวลชีวหาทั้ง ๑๓ ก็พ่นไฟออกมาจากพระโอษฐ์ พระพรหม
ประทับอยู่เหนือพระพาหา พระศิวะสถิตอยู่บนท่อนพระกร พระอาทิตย์
กับพระวสุเสด็จอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ มีรัศมีพรายฉายแสงมาจาก
พระวรกายแห่งพระองค์

(ทุกคนตกตะลึง ยกเว้นทुरโยธน์และทศาศัน)

ธฤตราษฎร์ หม่อมฉันขอประทานพระกรุณาเถิดพระกฤษณะ โปรดบันดาลให้
หม่อมฉันได้มองเห็นสักขีพยาน ขอให้หม่อมฉันได้เห็นทิพยรูปอันโอภาส
ของพระองค์สักครั้งเถิดนะพระเจ้าค่ะ

กฤษณะ ได้สิ นี่คือนัยนา (พระกฤษณะแสดงอาการประทานพร)

ธฤตราษฎร์ หม่อมฉันมองเห็นพระองค์แล้วพระเจ้าข้า
(เงยไปชี้พยาน)

ภิชมะ ข้างเป็นมทามหันตัมหัทศจรรยนัก

ธฤตราษฎร์ (กับทुरโยธน์) ลูกเอ๋ย ลูกเห็นอย่างที่เราเห็นหรือไม่

ภิชมะ ทुरโยธน์ เจ้าแลเห็นหรือไม่

(ทुरโยธนีไม่ตอบ เขาเดินออกไปพร้อม ๆ กับทศกัณฐ์)

ธฤตราชกุมาร   นั้นลูกจะไปไหน กลับมาก่อน ฟังพ่อก่อน

ภีมะ   รัชมีกำลังเลือนลางไปแล้ว พระกฤษณะทรงคืนพระวรรูปดั้งเดิมแล้ว

ธฤตราชกุมาร   ความมืดมิดก็กลับคืนมาสู่หม่อมฉันเช่นเดิมแล้วพระเจ้าค่ะ หม่อมฉัน
มองไม่เห็นสิ่งต่าง ๆ แล้วพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันคิดว่าหม่อมฉันได้ทำใน
สิ่งที่ควรทำแล้ว

กฤษณะ   หม่อมฉันก็เช่นกันพระเจ้าค่ะ

(พระกฤษณะลุกขึ้น ธฤตราชกุมารและคานธารีเดินออกไป)

ความพยายามครั้งสุดท้ายของพระกฤษณะ

(พระกฤษณะนั่งอยู่กับภีষมะตามลำพัง ภีষมะกำลังใช้ความคิด)

กฤษณะ พระองค์คิดอะไรไปถึงไหนแล้วล่ะพระเจ้าคะ

ภีষมะ มันอยู่ที่ว่าหม่อมฉันควรทำอะไรต่างหาก

กฤษณะ พระองค์จะต้องรับเป็นจอมทัพ และพระองค์จะต้องออกรบ

ภีষมะ เป็นคังนั้น

กฤษณะ ไม่มีใครและอะไรจะบังคับให้พระองค์ต้องฝืนพระทัยออกรบได้

ภีষมะ หม่อมฉันไม่อาจทรยศและทอดทิ้งการพที่หม่อมฉันเลี้ยงมาได้หรอก
พระเจ้าคะ

กฤษณะ ทลับพระเนตรเสียแล้วทรงตรึกตรองถึงสิ่งที่ชุกซ่อนอยู่ในส่วนลึกของ
พระทัย อย่าทรงขุ่นมัว

(ภีষมะออกไป กุณตีเข้ามา)

กุณตี พระกฤษณะ พระองค์กำลังจะเสด็จไปแล้วรีเพคะ

กฤษณะ พระเจ้าคะพระนางกุณตี หม่อมฉันกำลังจะไปพบบรรดาโอรสของพระนาง
ผู้ที่พระนางไม่ได้ทรงพบปะมาหลายปีนักหนาแล้ว ทำไมหม่อมฉันจึง
เห็นพระนางทรงโหม่นสั่นเช่นนี้ล่ะพระเจ้าคะ พระนางไม่ทรงประสงค์จะ
พบหน้าพวกเขาหรือพระเจ้าคะ

กุณตี อย่าคร่ำเช่นนั้นพระกฤษณะ ทรงพระกรุณานำความของหม่อมฉันไป
บอกแก่ยุธิษเฐียรด้วยว่า เขาไม่ได้อยู่เพียงลำพังหรอกเพราะเขาเป็น
ศูนย์กลางของทุกสรรพสิ่ง

กฤษณะ แล้วกรรมะเล่า

(กุณตีลดเสียงลง)

กุณตี หม่อมฉันแน่ใจว่ากรรมะจะไม่มีทางได้ออกรบเพคะ

กฤษณะ แล้วถ้าหากองค์ภีষมะสิ้นพระชนม์แล้ว ถ้าหากกรรมะเข้าร่วมรบล่ะ

(กุนตีเจียบ) หม่อมฉันจะกลับไปหาโอรสของพระนาง พระนางจะฝาก
ความใดให้หม่อมฉันนำไปบอกพวกเขาไหมพระเจ้าค่ะ

กุนตี โปรตทรงบอกพวกเขาด้วยว่าหม่อมฉันเป็นสุขดี

(กุนตีออกไป กระณณะเข้ามา)

กระณณะ นั้นพระนางกุนตีหรือเปล่าพระเจ้าค่ะ

กฤษณะ ใช่ พระนางนางกุนตีจริง ๆ กระณณะ เธอตามหาเรา

กระณณะ เปล่าพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันกำลังจะออกไปนอกพระราชวัง บางเวลา
หม่อมฉันก็อยากอยู่อย่างโดดเดี่ยว อยากมีวิถีชีวิตของตนเองลำพัง
พระองค์ทรงทราบหรือไม่ว่าหม่อมฉันต้องเผชิญทุกข์ทรมานกับข่าวลือ
ที่ว่า คนที่หม่อมฉันเรียกว่าพ่อและแม่ตลอดมานั้นไม่ใช่พ่อแม่ที่แท้จริง
ของหม่อมฉัน

กฤษณะ กระณณะ เธอคือบุตรชายคนแรกของพระนางกุนตี

(กระณณะฟังอย่างเจียบ ๆ) เธอถือกำเนิดก่อนที่นางจะเข้าพิธีสุมพร
แต่เมื่อใดที่สตรีเข้าพิธีสมรสลูกนอกสมรสของสตรีนั้นก็ต้องนับเนื่อง
เป็นลูกของชายผู้เป็นสามีที่นางสมรสด้วย เธอก็รู้ใช่หรือไม่ ฉะนั้น เธอ
จึงเป็นโอรสของมหาราชปาลณฑุ และด้วยเหตุนี้องค์ภิษมะจึงพยายาม
ที่จะขัดขวางไม่ให้เธอเข้าร่วมรบ เพราะว่าศัตรูของเธอก็คือน้องชายของ
เธอเอง

กระณณะ แล้วพวกเขาทราบเรื่องนี้หรือไม่พระเจ้าค่ะ

กฤษณะ ไม่ทราบ แต่หากเราเปิดเผยความจริงเรื่องนี้ให้ภราดาปาลณฑุได้รู้
พวกเขาจะนำเครื่องหอมและเครื่องทองมาเคารพเธอ และเธอจะได้
นางเทราปทีเป็นชายาภิษมะจะคอยพิทักษ์เธอ อรชุนจะเป็นสารถีให้เธอ
เราเองก็จะเป็นมิตรกับเธอ แล้วเมื่อนั้นน้องเธอสหายเธอและมารดา
เธอก็จะมีแต่ความสุข ทูรโยธน์ก็จะไม่กล้าทำประลองกับเธอด้วย

กระณณะ แม่ของหม่อมฉันทอดทิ้งหม่อมฉัน นางเอาหม่อมฉันลอยน้ำ นายสารถี
เป็นผู้ที่พบตัวหม่อมฉันและเอาหม่อมฉันกลับไปเลี้ยงดู ภรรยาของเขา
เป็นผู้ที่ทำความสะอาดร่างกายอันเปราะเปื้อนด้วยมูลของหม่อมฉัน

- สารถิโอบกอดให้ความอบอุ่นแก่หม่อมฉัน เพราะฉะนั้นจะไม่มีสิ่งใดมาเปลี่ยนแปลงความรู้สึกของหม่อมฉันได้ ไม่ว่าจะเอาภูเขาทองคำมาวางล้อมเอาความทรงรามาจูงใจ หรือแม้แต่เอาความทุกข์อันน่าพรั่นพรึงมาขู่เข็ญก็ตาม หม่อมฉันได้ลั่นวาจาไปแล้วหม่อมฉันไม่อาจจะกระบัดสัจย์ได้ ขอพระองค์จงอย่าทรงเปิดเผยชาติกำเนิดของหม่อมฉัน เพราะหม่อมฉันคือบุตรของนายสารถิ เราจะเริ่มการฉลองที่ยิ่งใหญ่ จะมีเสียงกลองศึก เสียงโห่ร้อง มีเลือด มีหัวกะโหลก จะมีการบูชายัญเกิดขึ้น และเมื่อใดที่พระองค์ทอดพระเนตรเห็นหม่อมฉันตาย เมื่อใดที่พระองค์ทอดพระเนตรเห็นภีมะกินคัปปิไล้ฟงของทุทศาสน์ เมื่อใดที่องค์ภีมะสิ้นพระชนม์ เมื่อใดที่พระอาจารย์โอรณะตาย เมื่อใดที่พระองค์ได้ยินเสียงร่ำไห้ของสดริ เมื่อนั้นการบูชายัญจึงจะยุติลงได้
- กฤษณะ เราเอาโลกมาวางไว้ให้เธอตรงเบื้องหน้า แต่เธอกลับปฏิเสธ
- करणะ น้าอรชุนมาเผชิญหน้ากับหม่อมฉัน และโปรดอย่าได้ทรงบอกให้เขารู้ว่าหม่อมฉันก็เป็นบุตรของพระนางกุนตีเช่นเดียวกับเขา
- กฤษณะ ชัยชนะจะเป็นของฝ่ายปาณฑพ
- करणะ พระองค์ก็ทรงรู้จักหม่อมฉันดี ทำไมต้องทรงทำให้หม่อมฉันตัดสินใจลำบากด้วยละพระเจ้าคะ พระองค์เสด็จมาเพื่อนำโลกไปสู่วาระสุดท้าย กระนั้นหรือพระเจ้าคะ
- กฤษณะ ไม่ เราไม่ได้มา ณ ที่นี้เพื่อทำลายล้าง
- करणะ ฝนหลังเป็นสายลงมาจากฟากฟ้า เสียงร่ำไห้ในยามค่ำคืน มันถึงเวลาแล้ว แม้วัวออกลูกเป็นล่อ ผู้หญิงกลายเป็นหมาใน ทารกแรกเกิดเร้งร่ำ ลูกชายเรียนรู้ความเป็นหนุ่มจากหว่างขาของผู้เป็นมารดาคน คบไฟไร้แสงสว่าง หม่อมฉันฝันว่าพระองค์ทรงพระดำเนินอยู่ท่ามกลางซากศพที่ข่มชอกไปด้วยโลหิต หม่อมฉันฝันเห็นยฺธิษเฐียรยืนอยู่อย่างสง่างามเหนือโครงกระดูก คิมสูตราสจากถ้วยทองคำ หม่อมฉันแน่ใจว่าชัยชนะจะมาจากที่ใด
- กฤษณะ เธออาจจะเป็นฝ่ายถูก เมื่อเราไม่อาจสัมผัสหัวใจเธอได้เช่นนี้โลกก็คงจะกลัฬินาศแล้ว

करणे   อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าอนที่สุคเพียงลิ่งเดีวก็คืเราทุกคณกำล้งจะ
                  สร้งประวติศาสตรอันย้งใหญ่ด้วยกัน ไซ้โหมพระเจ้าคะ
กฤษณะ   ไซ้ แล้วเราจะได้พบกันอีกคร้ง
                  (ทั้งสอองสววมกอดกัน)

องก์ที่ ๓

มหาสงคราม

พระกฤษณะและพระอรชุนในมหาสงคราม

ภควัดคีตา

(ที่ประชุมพลกองทัพนันทมิตร มหาราชและกองทัพของแต่ละคน มารวมอยู่พร้อมกัน เสียงกลองศึกกระหึ่มขึ้น ยุधिษฐียรก้าวออกมา เบื้องหน้าธฤตราษฎร์แล้วกล่าวขึ้น)

ยุधिษฐียร

ทูลกระหม่อมลง พระองค์ทรงเลือกที่จะให้เกิดสงครามขึ้นและมันก็ได้เกิดขึ้นที่นี่แล้ว บัดนี้ทุกอย่างพร้อมสรรพแล้ว สงคราม ม้า รถ คชพล คัสตราวุธ คลังเสบียง โรงตีเหล็ก สถานพยาบาล ฟืนสำหรับเผาศพ นักดนตรี หมอมนตร์ หอยิงงามเมือง และภูพิช เมื่อหม่อมฉันออกคำสั่งกองทหารก็จะทำให้แผ่นดินสะเทือน ขอพระองค์ทรงสดับเสียงสังข์ที่กัมปะเปาขึ้นในขณะนี้เถิด พระองค์ทรงจำลมหายใจของเขาได้หรือไม่ และเวลานี้อรชุนกับพระกฤษณะก็พร้อมอยู่แล้ว ขอพระองค์ทรงพระราชทานสัญญาณให้เริ่มการยุทธ์ด้วยเถิด

ธฤตราษฎร์

เราจะต้องกำหนดกฎสงครามขึ้น

ยุधिษฐียร

ครัสมาเถิดพระเจ้าข้า

ธฤตราษฎร์

จะไม่มีการรบหลังตะวันตกดิน จะไม่มีการทำร้ายผู้ซึ่งถอนตัวจากการรบ รวมทั้งผู้ที่ไม่มีอาวุธในมือด้วย

ยุधिษฐียร

และห้ามลอบทำร้ายจากด้านหลังด้วยพระเจ้าค่ะ

ธฤตราษฎร์

ทูลกระหม่อมมวยาสอยู่ที่นี้หรือหาไม่

มวยาส

พ่อยุ ฌ ที่นี้ทุกเมื่อ

ธฤตราษฎร์

ทูลกระหม่อมเป็นผู้จนามหากาพณ์นี้ ฉะนั้นย่อมจะทรงทราบว่าฝ่ายใดจะมีชัย

มวยาส

ธฤตราษฎร์เอ๋ย อนาคตเป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง แต่พ่อจะช่วยให้เจ้าสามารถเห็นความเป็นไปของสงคราม ฌ ทุงกูรุษेत्रนี้ได้

ธฤตราษฎร์

ไม่ หม่อมฉันไม่ต้องการเห็นลูกของหม่อมฉันตายไปต่อหน้า แต่ขอให้สัญญาเป็นผู้เล้าเหตุการณ์ทั้งหมดคให้หม่อมฉันทราบ

- วยาส   สัญชัย เจ้าจงเป็นดวงตาให้แก่มหาราช ข้าจะให้พลังวิเศษแก่เจ้า เจ้าจะสามารถเห็นทุกสิ่งทุกอย่างในมหาสงครามนี้ได้โดยไม่ต้องเคลื่อนที่ไปยังที่ใด
- สัญญาชัย   พระเจ้าข้า หม่อมฉันแลเห็นตั้งแต่ทิศเหนือจรดทิศใต้ ตะวันออกจรดตะวันตก หม่อมฉันเห็นไพร่พลนับล้าน หม่อมฉันมองเห็นได้ไกลจนสุดขอบฟ้า หม่อมฉันแลเห็นได้ชัดเจนแม้แต่สีหน้าของคนเหล่านั้น
- ธฤตราษฎร์   เจ้าจงอยู่ใกล้ๆ ข้า
(สัญญาชัยยืนอยู่เคียงข้างธฤตราษฎร์และคานธารี ด้านตรงข้ามคือกุนตี ซึ่งนั่งอยู่กับเทราปที ฤชิวาสนกำลังจะเดินออกไป คานธารีร้องเรียก)
- คานธารี   พระมหาฤษี ท่านกำลังจะจากไปหรือเพคะ
- วยาส   ใช่ อาตมาจะไปเตรียมการสำหรับความตายที่กำลังจะเกิดขึ้นในอีกไม่ช้านี้
- คานธารี   ใครที่จะต้องตาย ใครที่จะต้องตกเป็นเหยื่อของท่าน
- กุนตี   พระมหาฤษี ท่านคงจะเห็นว่าความตายเป็นสิ่งเที่ยงดงาม ท่านรนามมหากาพย์นี้ด้วยโลหิต เสียงร่ำไห้อาตุรกลายเป็นเสียงครียางค์สำหรับท่าน
- วยาส   อย่าโยนความโหดร้ายนั้นให้อาตมา พวกเจ้าแต่ละคนต่างหากที่เป็นผู้ก่อสงครามขึ้น
- กุมาร   ข้าไม่อยากเห็นใครตาย โปรดให้ข้าอยู่กับมหาราชธฤตราษฎร์เถิด
(ฤชิวาสนพยักหน้าให้อนุญาต แล้วเดินจากไป)
(ที่พลับพลาบัญชาการฝ่ายปาดมทพ อรชุนยืนอธิษฐานอยู่เพียงลำพัง เทราปทีเข้ามาหา)
- เทราปที   ทูลกระหม่อมเพคะ กองทัพทั้งสองฝ่ายกำลังเผชิญกัน ต่างฝ่ายต่างดาหน้าเข้าหากัน ความอหังการลูกโซนเหมือนไฟที่ไม่มีวันมอด ทุกคนที่อยู่ที่นี่กระหายจะเป็นผู้ครองโลก พร้อมทั้งจะเข้าประหัตประหารฝ่ายตรงข้ามราวกับสุนัขแย่งชิ้นเนื้อกัน หม่อมฉันรอคอยเวลานี้มาถึง ๑๔ ปีแล้ว
(อรชุนไม่พูดอะไร เขามองดูนางเจียบ ๆ)

- เทราปที** พระกฤษณะกำลังตระเตรียมรถศึกให้ทูลกระหม่อม พระองค์กำลังตรวจตราอาวุธและพระองค์กำลังตรัสกับม้าของทูลกระหม่อม ทูลกระหม่อมทรงทราบหรือไม่ว่า บัดนี้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์แล้ว (อรชุนพยักหน้ารับซ้ำ ๆ) ทูลกระหม่อมทรงอัญเชิญเทพพระองค์ใดมาเป็นผู้พิทักษ์เพคะ
- อรชุน** พื่อัญเชิญเจ้าแม่ทุรคา เทวีผู้คล่องโซ่แห่งความตายไว้รอบ ๆ พระศอก
- เทราปที** หากทูลกระหม่อมเป็นหนึ่งในบรรดาผู้ที่จะต้องตายในการรบครั้งนี้แล้ว โอ้พระทูลกระหม่อมแก้ว เพียงนึกหม่อมฉันก็ตัวสั่นด้วยความกลัว ผิพรรณแห้งผาก และไม่มี ความมั่นใจใด ๆ เหลือเลย
- (ในระหว่างที่ทั้งสองสวมกอดกัน กฤษณะก็ปรากฏตัวขึ้น อรชุนจึงออกไปพร้อมกับกฤษณะ เทราปทีเดินออกไปอีกด้านหนึ่ง ขณะนั้นกำลังพลทุกเหล่าพร้อมแล้ว ข้าแต่เพียงอรชุนเท่านั้น จนเมื่ออรชุนปรากฏตัวขึ้นยुधिษฐีจึงเดินออกมาอยู่เบื้องหน้าทุกคน เขาวางอาวุธลงและเดินตรงไปยังกองทัพบกแต่เพียงลำพัง ภิษมะตามมารั้งเขาไว้)
- ภิษมะ** เจ้าที จะเสด็จไปที่ใดเพียงลำพังโดยปราศจากอาวุธเช่นนี้ สงครามจะเริ่มขึ้นในไม่ช้าที่นี่แล้ว เจ้าทีจะเสด็จไปโดยลำพังเพื่ออะไร
- (ยुधिษฐีเดินตรงไปหาภิษมะ แล้วกล่าวขึ้น)
- ยुधिษฐี** ขอเดชะ ทูลกระหม่อมปู่ หม่อมฉันขอสมัครสละถวายพระบาทแห่งพระองค์ผู้เป็นอมตะ ไม่มีผู้ใดสามารถสังหารได้ ขอทูลกระหม่อมปู่จงประทานอนุญาตให้หม่อมฉันผู้เป็นหลานได้ทำสงครามกับทูลกระหม่อมปู่ด้วยเถิด
- ภิษมะ** युधिษฐีหลานรัก หากเธอไม่เข้ามาหาปู่ปู่คงเสียใจนัก เราต่างถูกบังคับให้จำต้องทำสงครามกัน แต่ปู่ก็ขอความช่วยเหลือให้เธอเป็นผู้ชนะ
- (ยुधिษฐีตรงไปหาโอรณาจารย์)
- ยुधिษฐี** พระอาจารย์โอรณะ เราขอสมัครสละท้าท่าน เราจำเป็นต้องต่อสู้กับท่านผู้เคยสั่งสอนเรา ขออาจารย์จงอนุญาตให้ศิษย์ได้ทำสงครามกับท่านผู้เป็นครูด้วยเถิด

โทรณาจารย์ หากพระองค์ไม่เสด็จมาทาหม่อมฉันหม่อมฉันคงเสียใจนัก หม่อมฉันถูกกำหนดให้เป็นศัตรูกับพระองค์ แต่หม่อมฉันก็ขออวยพรให้พระองค์ทรงเป็นผู้มีชัยชนะ

ยูธิษเฐียร อาจารย์จงร่วมรบกับพวกเขา แต่ขอให้ระลึกถึงศิษย์ด้วย

โทรณาจารย์ พระองค์จะไม่มีวันพ่ายแพ้

ยูธิษเฐียร อาจารย์ให้สัญญาว่าพวกเราจะได้รับชัยชนะหรือ

โทรณาจารย์ ตราบใดที่องค์กษัตริย์และหม่อมฉันยังมีชีวิตอยู่ ตราบนั้นจะยังไม่มีชัยชนะเกิดขึ้น

ยูธิษเฐียร ไม่ว่าจะเป็นความพ่ายแพ้หรือการมีชัยกระนั้นหรือ

โทรณาจารย์ พระเจ้าค่ะ

ยูธิษเฐียร แล้วจะมีวิถีทางใดที่จะสังหารอาจารย์ได้แล้ว

โทรณาจารย์ ไม่มีทางหรอกพระเจ้าข้า เว้นเสียแต่หม่อมฉันจะวางอาวุธลงเพื่อรอรับความตายเท่านั้น

ยูธิษเฐียร แล้วผู้ใดเล่าจะสามารถทำให้ท่านยอมวางอาวุธได้

(โทรณาจารย์นั่งอยู่ชั่วขณะแล้วรำพึงกับตนเอง)

โทรณาจารย์ ณ เบื้องหน้าบุรุษผู้ทรงสัจย์ ในวันที่บุรุษนั้นเลือกที่จะกล่าวเท็จ

(ยูธิษเฐียรกลับพลับพลาบัญชาการ เขารำพึงกับตนเอง)

ยูธิษเฐียร สงครามเริ่มขึ้นแล้ว

(ทหารทั้งหลายต่างเตรียมพร้อมรบ)

คานธารี ข้าได้ยินเสียงรถศึก

สัทยชัย รถศึกขององค์อรชุนมีพระกฤษณะเป็นสารถี ทั้งสององค์เป็นสง่างามอยู่ระหว่างกองทัพทั้งสองฝ่าย รถศึกนั้นหยุดลง องค์อรชุนหยิบสังข์ขึ้นเป่าประกาศการรบ กฤษณะนั้นก็ทอดพระเนตรเห็นองค์กษัตริย์ ทอดพระเนตรเห็นโทรณาจารย์ ตลอดจนบรรดาพระประยูรญาติและมิตรสหายทั้งหลาย

อรชุน พระกฤษณะ ข้าหม่อมฉันเปลี้ย ริมฝีปากแห้งผาก ตัวหม่อมฉันสั่นเทา ชนลูกชน ผิวหนังร้อนผ่าว ธนูเลื่อนหลุดจากมือ หม่อมฉันมีอาจะทรงกายอยู่ได้แล้ว อะไรคือผลดีอันจะเกิดจากการรบครั้งนี้หนอ เมื่อ

พระองค์จะมั่งคั่งจะต้องถูกเข่นฆ่า แล้วบรรดาทรัพย์สมบัติจะมีความหมายอะไร ทั้งปู่ ลุงพี่ลูกน้อง หลาน ตลอดจนอาจารย์ของหม่อมฉันก็ล้วนอยู่เบื้องหน้าของหม่อมฉันในขณะนี้ หม่อมฉันไม่อาจจะยับยั้งความตายให้แก่พระราชวงศ์ของหม่อมฉันได้ หม่อมฉันจะสละความสุขได้อีกอย่างนั้นหรือ ไม่ หม่อมฉันจะไม่ป้องกันตัวเอง หม่อมฉันพร้อมที่จะรับความตายแล้ว

ธฤตราชเจ้า: อรชุนกำลังทำอะไร

สัทยชัย: ข้าเธอล่วงคัมภีร์และปลดกระบอกศรลงพระเจ้าข้า

คานธารี: อรชุนวางศรและลูกศรหรือไม่

ทูรโยธนะ: อรชุนวางศรและลูกศรทำไมกัน

ทพสาสน์: อรชุนมันไม่คิดสู้หรือไรกัน

ยુธิษเฐียร: เพราะอะไรอรชุนจึงก้มหน้าก้มหน้านิ่งเช่นนั้น ความตระหนงของอรชุนหายไปไหน ความต้องการจะรบไปอยู่เสียที่ไหน

กฤษณะ: อรชุน เธอเสียสติหรืออย่างไร ทำไมจึงอ่อนแอเช่นนั้น น่าละอายจริงๆ เธอจงลุกขึ้นเดี๋ยวนี้

อรชุน: หม่อมฉันจะเสด็จไปยังทูลกระหม่อมปู่ภิษมะและอาจารย์ไทรณะได้อย่างไร ให้หม่อมฉันเป็นคนขึ้นจันทาลเสียยิ่งดีกว่าที่จะให้ทำเช่นนั้น หม่อมฉันกำลังปวดร้าวใจ ความแน่วแน่มั่นของหม่อมฉันถูกสั่นคลอนจนหม่อมฉันไม่เหลือกำลังใจใดๆ แล้ว ขอพระองค์ทรงแนะนำหม่อมฉันด้วย

กฤษณะ: ยัยชนะหรือปราชัยก็ไม่ต่างอะไรกัน ความสุขหรือทุกข์ใจล้วนเหมือนกัน การกระทำย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำ จงอย่าพะวงผูกพันกับผลแห่งการกระทำ จงลืมความปรารถนาเสียให้สิ้น จงค้นหาความคิดเห็นอันปราศจากอคติ

อรชุน: พระองค์ยังทรงพยายามให้หม่อมฉันรบและฆ่าฟัน ถ้อยคำที่พระองค์ตรัสก็มีสองนัย ทำให้หม่อมฉันกังขายิ่งนัก

กฤษณะ: การยกเลิกนั้นยังไม่เพียงพอ เธอจะต้องไม่ถอยไปสู่สันโดษ เธอจะต้องไม่หยุดอยู่เฉย เราทั้งสองมาอยู่ ณ ที่นี้เพื่อพิทักษ์โลก

- อรชุน   หม่อมฉันทราบพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   เธอจงปลดปล่อยพันธนาการแห่งความปรารถนาเสียและจงกลับไปรบ
- อรชุน   หม่อมฉันทำไม่ได้
- (กฤษณะกระซิบข้างหูอรชุน) หม่อมฉันจะทำตามที่พระองค์ตรัสได้
อย่างไร เหตุเพราะใจหม่อมฉันไม่มั่นคง มันหลบเลี่ยง เราร้อน สับสน
เป็นดังนั้น เธอจะต้องเรียนรู้ที่จะมองเช่นเดียวกับดวงตาโลก คือเห็น
มูลดินเสมอกองทองคำ เห็นว่ากับนักปราชญ์เหมือนกัน สุนัขแลมนุษย์
ผู้กินสุนัขก็มีผิดจากกัน จิตใจยิ่งใหญ่กว่าความรู้สึกและเหนือจิต คือ
พุทธิปัญญา เทนือพุทธิปัญญาคืออาตมมัน และเธอก็สถิตเป็นหนึ่งเดียว
กับอาตมมัน เราทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกับอาตมมัน
- อรชุน   ตลอดเวลาที่ผ่านมาเราได้กวาดสิ่งเหล่านั้นทิ้งไปเสียสิ้น นี่หม่อมฉัน
ควรจะอย่างไรดี หม่อมฉันควรจะเลือกอะไร เพราะอะไรเราจึงถูกฉุด
รั้งไปสู่ความชั่วร้ายราวกับถูกบังคับพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   มันมีวิถีทางที่จะขจัดพิษร้ายนั้นได้
- อรชุน   หนทางที่ว่านั้นคืออย่างไร
- กฤษณะ   (เปลี่ยนน้ำเสียงเป็นการเล่าเรื่อง) เพื่อตอบคำถามนั้นพระกฤษณะ
ได้นำพระอรชุนให้ผ่านข้ามความยุ่งยากอันเป็นมายาทั้งปวง พระองค์
ทรงอนุสาสน์สาธยายโยคคือทางแห่งความรู้ กรรมโยคคือทางแห่งการ
กระทำ พระกฤษณะทรงสั่งสอนพระอรชุนเป็นเวลานานท่ามกลางกองทัพ
ทั้งสองซึ่งพร้อมที่จะประจัญบาน
- อรชุน   เมื่อมนุษย์ทุกคนเกิดขึ้นมาในภาพลวงตา แล้วมนุษย์จะไปถึงซึ่งความจริง
ได้อย่างไร
- กฤษณะ   พระกฤษณะนำอรชุนผ่านความเท็จแห่งวิญญาณของอรชุนเอง อย่าง
ช้า ๆ พระกฤษณะแสดงให้ประจักษ์ถึงความเคลื่อนไหวอันลึกลับของ
สรรพสิ่งที่มีชีวิตและความเป็นจริงของสมรภูมิซึ่งปราศจากทั้งนักรบ
และอาวุธ แต่มนุษย์ต้องต่อสู้โดยลำพังตน นับเป็นความรู้อันลึกเร้น
ที่สุด พระกฤษณะค่อย ๆ อธิบายถึงความจริงทั้งหมดเกี่ยวกับพระองค์
เอง ทรงแสดงให้พระอรชุนประจักษ์ถึงความไพศาลแห่งโลก

อรชุน

เฉพาะพระพักตร์พระองค์นี้ หม่อมฉันรู้สึกวามายาที่บดบังนัยน์ตาของ
หม่อมฉันจางหายไปแล้ว บัดนี้ขอพระองค์ทรงปรากฏพระวรองค์ให้
หม่อมฉันได้แลเห็นทิพยรูปอันเป็นสกลด้วยเถิด

หม่อมฉันไม่สามารถนับพระโอษฐ์ พระเนตร หรือแม้แต่ถนิมพิมา-
ภรณ์ วราภรณ์ และศีศตราวุธแห่งพระองค์ได้ถ้วนครบ นับเป็นภาพ
ที่น่าอัศจรรย์อันไม่มีขอบเขตและวิจิตรยิ่ง ราวกับสุริยะนับพันดวงขึ้น
ฉายแสงอยู่กลางท้องฟ้า หม่อมฉันแลเห็นพระวรรูปวิเศษ หม่อมฉัน
เห็นโลกทั้งหมด และหม่อมฉันได้เห็นบรรดานักรบทั้งหลายกรูกันเข้าไป
ในพระโอษฐ์ แลเห็นพระองค์ทรงบดเคี้ยวนักรบเหล่านั้น พวกเขาหวัง
ว่าจะถูกทำลายและพระองค์ก็ทรงทำลายพวกเขา เมื่อหม่อมฉันแลลอด
ทะลุพระองค์เข้าไปภายใน หม่อมฉันเห็นดวงดาว เห็นชีวิตและความตาย
ขอพระองค์ทรงประทานความรู้ให้หม่อมฉันด้วยว่า พระองค์คือผู้ใด
เพราะบัดนี้หม่อมฉันรู้สึกหวาดกลัวเหมือนถูกเหวี่ยงลงไปในความมืดลึก
ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไป แต่เราเป็นทุกสิ่งที่เธอพูด ทุกสิ่งที่เธอคิด
สรรพสิ่งหยุดนิ่งอยู่ที่เราเหมือนไข่มุกที่ร้อยด้ายไว้ เราคือโลกและคือ
ความร้อนแห่งไฟ เราคือรูปที่ปรากฏและเราไม่มีรูป เราคือมายาของ
มายากล เราคือความสุขใสความเบิกบานของรัศมีแสงทั้งปวง สิ่งมี
ชีวิตทั้งหลายล้วนลบลบหายไปในความมืดมืดแห่งราตรีกาล และสิ่งมี
ชีวิตทั้งหลายก็กลับคืนสู่แสงสว่างแห่งทิวาวาร เรามีชัยชนะเหนือ
บรรดานักรบทั้งหมด ความคิดของมนุษย์ที่ว่าเขาเป็นผู้มาและเขาถูกฆ่า
นั้นเป็นความคิดที่ผิดทั้งสิ้น ไม่มีอาวุธใดที่สามารถคว้าชีวิตได้ ไม่มีไฟ
ใดจะเผาไหม้มนุษย์ได้ ไม่มีน้ำที่จะทำให้เปียกปอน ไม่มีลมที่จะทำให้
เหือดแห้ง ไม่มี ความกลัวและไม่มี ความกลัวหาญ ทั้งนี้เพราะเรารักเธอ
(เจียบไปชั่วครู่ หลังจากนั้นพระภฤษณะก็พูดต่อ) แล้วพระภฤษณะก็
ตรัสกับอรชุนว่า เพลานี้เธอสามารถเข้าถึงความเร้นลับแห่งตัวเอง
รับรู้ถึงภายในความคิดอันลึกกลับเกินผู้ใดจะหยั่งรู้ได้ เธอสามารถแลเห็น
ได้ทุกแง่มุมแล้ว ขอเธอจงกระทำตามหน้าที่ของเธอเถิด แม้เราเองก็
จะปฏิบัติตามหน้าที่อันพึงกระทำเช่นกัน ลูกขึ้นเถิดอรชุน

ภฤษณะ

- อรชุน** บัดนี้ความเคลือบแคลงสงสัยและความหวาดกลัวทั้งหลายได้หายไปจากใจของหม่อมฉันแล้ว ขอขอบพระทัยพระองค์ที่ทรงสั่งสอนหม่อมฉัน ทำให้หม่อมฉันกลับมั่นคงและสิ้นความสงสัยในสิ่งต่าง ๆ หม่อมฉันจะปฏิบัติหน้าที่ตามรับสั่งของพระองค์ให้จงได้
(ทันใดนั้นทुरโยธน์ก็ร้องขึ้น)
- ทुरโยธน์** เมื่อไรพวกมันจะหยุดการสนทนาสักที หากอรชุนไม่คิดจะต่อสู้ ถ้ามันกลัวจนกลายเป็นง่อย ก็ปล่อยให้มันกลับเข้าไปไพร่กัน ๆ กับพี่น้องของมัน และยอมให้ข้าครองนครเสียแต่โดยดี
(อรชุนเป่าสังข์ให้สัญญาณรบ สงครามเริ่มขึ้น ภิষมะจอมทัพฝ่ายเกาฬเป็นต่อในการรบนั้น)
- คานธารี** และแล้วเนื้อหนังก็เริ่มฉีกกระเจาย ไล่ทะลัก ล้มตัวถูกบดขยี้ด้วยเท้าช้าง บิดาไม่สามารถจะจำหน้าบุตรได้ คนที่ใกล้เคียงจะดาบร้องว่า “นี่ข้าเอง ข้ารู้จักท่าน อย่าไปไหน อย่าทิ้งข้าไป” ต่างฝ่ายต่างดิ่งกันไว้
- ธฤตราษฎร์** สัณชัย เจ้าเห็นองค์ภิษมะหรือไม่
- สัณชัย** เห็นพระเจ้าค่ะ พระองค์ทรงอยู่กลางสนามรบ ทรงรบอย่างแคล้วคล่องราวกับร้ายรา พระหัตถ์ฉัดฟันดั่งภุมรจักร ทรงเป็นพลังที่ไม่มีใครอาจต่อต้านได้ ทรงศักดิ์ระฟ้าตรงข้ามได้นับร้อยโดยมิทรงท้อวันไหน
- ธฤตราษฎร์** นั่นเสียงใคร เขาพูดว่าอะไร
- คานธารี** เสียงภิษมะเพคะ เขาพูดกับทุกศาสน์ว่า “ข้าจะฆ่าแก ข้าจะฆ่าแก”
- ธฤตราษฎร์** เขาจะฆ่าทุกศาสน์หรือ นี่ไม่มีสิ่งใดจะช่วยลูกเราได้เลยอย่างนั้นหรือ
- คานธารี** ทูลกระหม่อมต้องยอมรับสภาพนั้นกระดานนั้น ทรงทว่าอะไรไว้ก็ยอมจะได้สิ่งนั้นกลับคืนเพคะ
(ทัพปาณฑพเริ่มตอบโต้ แต่พอดิถีวันตกดินเสียก่อน แคร่สัญญาณยุติสงครามจึงดับขึ้น ทหารทั้งสองฝ่ายต่างแยกย้ายกันกลับที่พัก)
(ภิษมะกำลังได้รับการปรนนิบัติอยู่ในพลับพลาพัก ไตรณาจารย์ ทुरโยธน์ ทุกศาสน์ และภรรยาน้อย (ซึ่งยังไม่ได้ออกรบ) เข้ามา ทुरโยธน์พูดกับภิษมะ)

- ทुरโยธน์** พระอัยกา เมื่อแรกก็ทรงรูกไล่พวกปาณฑพอยู่ดี ๆ แต่แล้วเพราะ เวทมนตร์ใดกันเล่าจึงทำให้ต้องกลายเป็นฝ่ายล่าถอย พระองค์ทรง เป็นค่านานอันยิ่งใหญ่ เป็นมหาบุรุษผู้ไม่รู้จักกับความตาย แต่นี้ พระองค์กำลังจะทรงเข้าด้วยศัตรูหรือไร
- ภิชมะ** ปู่มีภีมะและอรชุนเป็นคู่ต่อสู้ ปู่ได้บอกเจ้าข้าแล้วข้าเล่าจนเสียงแหบแห้ง ว่า ฝ่ายปาณฑพนั้นมีองค์ภิชมะเป็นเสนาธิการ (ภรรณะพูดกับทुरโยธน์โดยไม่มองภิชมะตรง ๆ)
- ภรรณะ** องค์ภิชมะทรงพอพระราชหฤทัยกับสงคราม เสียงร่ำไห้ ความบ้ำคลั่ง และกลืนอายแห่งความตายคือสิ่งที่หล่อเลี้ยงความภาคภูมิพระทัยใน พระโลหิตแห่งพระองค์ ในเมื่อพระองค์ทรงทอดถอนกับการต่อสู้เสีย แล้วก็ขอให้พระองค์ทรงวางพระหัตถ์จากการรบเสีย แล้วหม่อมฉัน จะขออาสานำทัพเอง
- ทुरโยธน์** ถูกแล้ว หากพระอัยกาทรงพลาดหรือท้อแท้ก็ขอให้ทรงถอนพระองค์ จากสงครามครั้งนี้เถิดพระเจ้าค่ะ
- ภิชมะ** ทำไมเจ้าจึงต้องกล่าวถ้อยคำ เสียดแทงใจปู่ ในเมื่อปู่ก็ยินยอมที่จะ สังหารลูกหลานอันเป็นเชื้อไขของปู่เพื่อเจ้าแล้ว ความคิดของเจ้าช่าง ค้ำมิดเสียยิ่งกว่าถ่าน จิตใจของเจ้าถูกรอบงำด้วยความมิด ชายผู้ กำลังจะถึงซึ่งความตายมักจะมองเห็นว่าตนไม่ถูกปกคลุมด้วยทองคำ เจ้ากำลังจะเดินไปสู่ความตาย
- ทศส้าน** หม่อมฉันเห็นภีมะกระโจนเข้าหาหม่อมฉันแล้วกู่ก้องว่า “ข้าจะฆ่าแก ข้าจะฆ่าแก”
- ทुरโยธน์** พระอัยกา พระองค์ทรงทำให้หม่อมฉันผิดหวัง แต่ในไม่ช้าหม่อมฉัน จะต้องเป็นผู้มีชัย
- ภิชมะ** พรุ่งนี้ พรุ่งนี้จะเป็นการรบครั้งที่ยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุดของปู่ แต่ตอนนี้ ขอให้ปู่ได้อยู่ตามลำพังบ้างเถิด (ทुरโยธน์ ภรรณะ และทศส้านกลับออกไป ขณะที่โอรณาจารย์กำลัง จะตามออกไปภิชมะก็เรียกไว้) โอรณาจารย์ (โอรณาจารย์หยุด อศิวัดถามา ลูกชายของโอรณาจารย์เดินเข้ามา) บอกให้ลูกชายท่านออกไปก่อน

- โศภิตาจารย์ อัครวิธามา ออกไปก่อนเกิดลูก (อัครวิธามาออกไป)
- ภีมะ ท่านรักลูกชายของท่านหรือไม่
- โศภิตาจารย์ เขาคือทั้งหมดของชีวิตหม่อมฉัน
- ภีมะ ข้าฝืนเห็นชายแปลกหน้าคนหนึ่ง เขาร้องตะโกนว่า “ข้าคือผู้นำความตายของโศภิตาจารย์มา”
- โศภิตาจารย์ ความตายหรือ เขาพูดหรือไม่ว่าเพราะอะไรเขาจึงจะฆ่าหม่อมฉัน
- ภีมะ เขาพูดว่าท่านรู้
(โศภิตาจารย์หยุดคิดชั่วขณะแล้วพูดขึ้น)
- โศภิตาจารย์ ไม่มีมนุษย์คนใดล่วงรู้ได้ว่าเหตุใดเขาจึงต้องตาย จะมีก็แต่เพียงพระองค์เท่านั้น
(โศภิตาจารย์ออกไป ทั้งภีมะไว้ล้าพัง สักครู่ภีมะก็รำพึงออกมา)
- ภีมะ ใช่แล้ว นั่นคือความจริง
(หญิงสาวนางหนึ่งปรากฏกายขึ้นเบื้องหน้าภีมะ นางนั้นคืออัมพา ไบหน่านางซัดเผือก มีเพียงภีมะเท่านั้นที่เห็นนาง)
- ภีมะ นั่นเจ้ารี อัมพา
- อัมพา ก็อย่างที่พระองค์ทอดพระเนตรเห็น
- ภีมะ ข้าเฝ้าคอยเจ้าอยู่ทุกคำคืน
- อัมพา หม่อมฉันทราบ
- ภีมะ ยุติความคั่งแค้นของเจ้าเสียเถิด หยุดคิดตามสังหารข้าได้แล้ว จงยอมรับความสุขความสงบในบั้นปลายชีวิตเถิด อัมพา
- อัมพา หม่อมฉันมาเฝ้าเพื่อจะกราบทูลข่าวใหม่แก่พระองค์ หม่อมฉันตายแล้ว (ภีมะยังคงเงิบ นางจึงพูดต่อ) ไม่เคยมีผู้ใดปรารถนาจะต่อกรกับพระองค์ แต่หม่อมฉันได้พยายามป่ายป็นขึ้นไปยังหิมาลัยเหนือหลังคาโลกเพียงลำพังเพื่อค้นหาวิธีเอาชนะความตาย หม่อมฉันอาศัยอยู่ท่ามกลางหมอกควันอันเย็นเยือกและพายุที่พัดโหมตลอดเวลา นานถึง ๑๒ ปีเต็ม หม่อมฉันหัดยืนบนปลายนิ้วเท้าอย่างทรหดอดทนเพื่อเฝ้ารอสดับเสียงแห่งพระผู้เป็นเจ้า หม่อมฉันคอย คอย คอย จนร่างกลายเป็นหินเพราะหิมะเกาะ เมื่อเวลาล่วงไป ๑๒ ปีหม่อมฉัน

ก็ได้ยินเสียงพระผู้เป็นเจ้าของสมปราชญ์ว่า “จงเก็บรวบรวมกิ่งไม้” หม่อมฉันก็ทำตาม “เก็บไม้แห้งนั้นมากองสุมไว้” หม่อมฉันก็ทำตาม “สีไม้นั้นให้ติดไฟและร่อนจนไฟลุกโชนขึ้นสู่ฟ้า” หม่อมฉันลืมหาคืนแล้วหม่อมฉันก็กระโจนเข้ากองไฟนั้น ผัวหนึ่ง
ของหม่อมฉันไหม้เกรียม กลืนไหม้ที่กระทบจุมูกทำให้หม่อมฉันตกใจ
หม่อมฉันก็ร้องด้วยความทรมานจนกระทั่งหม่อมฉันขาดใจตาย
เจ้าชายแล้วหรือ

ภิชมะ

อัมพา

ภิชมะ

อัมพา

แล้วความปรารถนาที่จะสังหารข้าได้ยุติลงด้วยหรือไม่
ไม่เพคะ (ภิชมะไม่พูดอะไรอัมพาจึงพูดต่อ) ในดินแดนแห่งความตาย
หม่อมฉันเฝ้ารอคอยอย่างแน่นหนา ไม่ว่าจะอยู่ที่ทิศเหนือหรือทิศใต้ ไม่ว่าจะ
จะอยู่ภายในหรือภายนอก ไม่ว่าจะเหน็ดเหนื่อยหรือเหน็ดหนาว แต่
ภาพที่ยังคงติดตาหม่อมฉันอย่างไม่มีวันลบเลือนคือภาพพระองค์
หม่อมฉันเฝ้าตัวเองก็เพราะพระองค์ บัดนี้หม่อมฉันมาเกิดใหม่อีกครั้ง
มันเป็นความอัศจรรย์ครั้งที่ ๒ ในชีวิตหม่อมฉัน หม่อมฉันได้เป็น
ส่วนหนึ่งของมหาสงครามครั้งนี้และหม่อมฉันกลายเป็นชาย

ภิชมะ

อัมพา

เจ้ามีชื่อว่าอะไร
หม่อมฉันมีร่างเป็นชาย มีเพศเป็นชาย แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงคือส่วนลึกในหัวใจของหม่อมฉัน หัวใจของสตรีที่มีเพียงพระองค์
เท่านั้น องค์ภิชมะ หม่อมฉันมีเพียงพระองค์ผู้เดียวตลอดมา บัดนี้
หม่อมฉันมีชื่อว่าศิขันทิน (นางออกไป)
(แล้วอรชุน กฤษณะ และยูธิษเฐียรเข้ามาเพื่อเยี่ยมภิชมะที่พลับพลาพัก
ในยามวิกาล ภิชมะเชิญให้ทุกคนนั่งลง)

อรชุน

สงครามผ่านมาแล้ว ๙ วัน ชัยชนะได้จากพวกหม่อมฉันไปแล้ว ธงรบ
ของพวกหม่อมฉันขาดวิน ราชรถพังยับ นายสารถีถูกฆ่า รวมทั้ง
หม่อมฉันที่กำลังจะจมลงไปในความตายและเลือดที่หลั่งไหลเพราะหัตถ์
แห่งพระองค์ ทูลกระหม่อมปู่พระเจ้าข้า พวกหม่อมฉันจะต้องทำอะไร
จึงจะสามารถเอาชนะพระองค์ได้

- ภีষมะ   ปู่ไม่อาจจะมีชีวิตอยู่ไปได้ตลอดกาลหรอก หลานสามารถจะฆ่าปู่ได้ ถ้าปู่ตายทุกอย่างก็จะจบลง
- ยुधिษฐีเย   แต่ทูลกระหม่อมปู่ก็สามารถเลือกเวลาตายได้มิใช่หรือพระเจ้าข้า ทำอย่างไรพวกหม่อมฉันจะสังหารทูลกระหม่อมปู่ได้แล้ว
- ภีষมะ   ไม่มีผู้ใดสังหารปู่ได้ตราบใดที่ปู่ยังถืออาวุธอยู่
- กฤษณะ   แล้วถ้าทรงยอมวางอาวุธเองเล่า
- ภีষมะ   นั่นแหละ เมื่อหม่อมฉันยอมวางอาวุธลงยอมหมายความว่าหม่อมฉันยอมรับความตายแล้ว และเวลานั้นใครก็สามารถเอาชีวิตหม่อมฉันได้
- อรชุน   แล้วใครกันเล่าที่จะทำให้ทูลกระหม่อมปู่วางอาวุธลงได้
- ภีষมะ   ผู้ปราศจากอาวุธ ผู้พิการ พ่อผู้มีลูกชายโยน สตรี (ภีষมะหันมาทางยुधिษฐีเย) หลานปรารถนาจะให้ปู่ตายหรือ युधिษฐีเย หลานขอให้ปู่ตายหรือ
- ยुधिษฐีเย   ทูลกระหม่อมปู่ทรงเลี้ยงดูพวกหม่อมฉันมาตั้งแต่เล็ก แล้วหม่อมฉันจะปรารถนาให้พระองค์สิ้นพระชนม์ได้อย่างไรกันพระเจ้าข้า
- อรชุน   ขอทูลกระหม่อมปู่โปรดทรงเข้าพระทัย ไม่มีผู้ใดจะเอาชีวิตพระองค์ได้ ทำให้การรบราฆ่าฟันจะยังคงดำเนินต่อไปตราบจนกระทั่งไม่มีชีวิตใดที่เหลือรอดอยู่เลย
- ยुधिษฐีเย   หม่อมฉันคิดสั่นใจแล้วพระเจ้าข้า หม่อมฉันจะต้องยุติสงคราม (นั่งอยู่ชั่วครู่)
- ภีষมะ   มีชายผู้หนึ่งในกองทัพของพวกเจ้า เขาเป็นผู้เดียวที่จะเอาชีวิตปู่ได้
- กฤษณะ   ใครพะย่ะค่ะ
- ภีষมะ   คิชนติน เมื่อใดที่คิชนตินมาอยู่เบื้องหน้าหม่อมฉัน เมื่อนั้นหม่อมฉันก็จะไม่ต่อสู้ และเขาจะเป็นผู้นำความตายมาสู่หม่อมฉัน
- กฤษณะ   ทำไมถึงเป็นเช่นนั้นได้
- ภีষมะ   หม่อมฉันจะไม่พูดอะไรอีก ถ้าพระองค์ปรารถนาจะให้หม่อมฉันตาย ก็อย่าตราสถามถึงความลับแห่งความตายของหม่อมฉันเลย อรชุน หลานจงแต่งตั้งคิชนตินให้เป็นแม่ทัพหน้าในวันพรุ่งนี้ แล้วสั่งให้เขายกธนูขึ้นยิงปู่

- อรชุน** เมื่อหม่อมฉันยังเป็นเด็กเล็ก ทูลกระหม่อมปู่เคยอุ้มหม่อมฉันใส่คอก
ฉลองพระองค์ต้องเประเปื้อนเพราะฝุ่นจากเท้าหม่อมฉัน หม่อมฉัน
เรียกทูลกระหม่อมปู่ว่าพ่อ แล้วหม่อมฉันจะสั่งให้ผู้อื่นทำร้ายพ่อของ
หม่อมฉันได้อย่างไรละเจ้าคะ
- ภีষมะ** มันเป็นวิญญูที่จะต้องสังหารคนชราเสีย
(ภีষมะมองตรงไปข้างหน้า อรชุน กฤษณะ และยุธิษเฐียรออกไป)
(เข้าแล้วภีষมะกลับเข้าสู่สนามรบอีกครั้ง ธฤตราษฎร์พูดกับสัณชัย)
- ธฤตราษฎร์** ได้อรุณแล้วรี
- สัณชัย** พระเจ้าข้า อรุโณทัยแล้ว
- ธฤตราษฎร์** พระปิตุลาเสด็จสู่สมรภูมิแล้วหรือ
- สัณชัย** พระเจ้าข้า พระองค์เสด็จนำกองทัพไปแล้ว การต่อสู้ของพระองค์นั้น
ราวกับว่ามีได้ทรงชัยเขี่ยอนพระวรกายแม้แต่น้อยพระเจ้าข้า เพียง
ทรงชัยพระหัตถ์เหล่าข้าทหารฝ่ายตรงข้ามก็ต้องถอยร่นจนเสีย
กระบวนเลยพระเจ้าข้า
(อัมพาซึ่งขณะนี้เป็นศิขณทินปรากฏตัวขึ้น)
- กุมาร** ชายผู้หนึ่งกำลังตรงไปหาองค์ภีษมะตามลำพัง
- ธฤตราษฎร์** เพียงลำพังรี
- คานธารี** นักรบหนุ่มน้อยเพียงผู้เดียว เขาเดินไปแล้วก็หยุด
- กุมาร** เขาวิ่งแล้วก็เดินต่อไปอีก
- ธฤตราษฎร์** ชายหนุ่มผู้วิกลจริตคนนั้นคือใคร เขาต้องการอะไร แล้วพระปิตุลาจะมา
เขาหรือไม่
- สัณชัย** ไม่พระเจ้าข้า องค์ภีษมะเพียงแต่ทอดพระเนตรหนุ่มน้อยนั้นแล้วก็มีได้
ทรงกระทำสิ่งใด
- กุมาร** ท่านวางอาวุธลงแล้ว
- ธฤตราษฎร์** องค์ภีษมะนะรี เป็นเพราะอะไร ราชรถของพระองค์ล้มหรือ หรือว่า
พระแสงศรหัก
- สัณชัย** องค์ภีษมะและชายหนุ่มผู้นั้นกำลังเผชิญหน้ากัน

(อัมพาซึ่งบัดนี้เป็นชายหนุ่มคือศิษย์นันทิน นางเข้าร่วมสงครามในเครื่อง
แต่งตัวของผู้ชาย อรชุนยืนอยู่ข้างหลัง กฤษณะอยู่ถัดไปไม่กี่คนนัก
ชายหนุ่มถามภิชมะ)

อัมพา-ศิษย์นันทิน พระองค์ทรงรู้จักหม่อมฉันหรือไม่

ภิชมะ ข้ารู้จักเจ้า เจ้าคือศิษย์นันทิน

อัมพา-ศิษย์นันทิน ใช้พะยะค่ะ หม่อมฉันชื่อศิษย์นันทิน วาระสุดท้ายแห่งพระชนมชีพอัน
ยืนยาวของพระองค์มาถึงแล้วพระเจ้าข้า ทอดพระเนตรโลกนี้เป็น
ปัจจุมันตการณ์ก่อนที่จะไม่ทรงมีโอกาสทอดพระเนตรได้อีก

ภิชมะ ข้ายังมีอาวุธอยู่ในมือข้าจึงจะรบอีกสักครั้งก่อนที่จะต้องจากไป เจ้า
จงเข้ามา

(ภิชมะร้องท้าว ศิษย์นันทินยกคันธนูขึ้น)

อรชุน เข้าไปใกล้ๆ สิ มีเพียงเจ้าผู้เดียวเท่านั้นที่จะสังหารองค์ภิชมะได้
(ขณะนั้นศิษย์นันทินเริ่มลั่นเล)

อัมพา-ศิษย์นันทิน ในช่วงเวลาวิกฤตนี้มือของข้ากลับสั่น นี่ข้าจะต้องทำอย่างไรจึงจะ
สามารถสังหารชายชราผู้นี้ได้ หัวใจข้ามีคมจนไปหมดแล้ว

อรชุน ปราณแห่งองค์ภิชมะพร้อมจะออกจากพระวรกายอยู่ทุกขณะแล้ว
พระวรกายนั้นเป็นเพียงถุงเลือดเนื้อที่เหนียวรั้งปราณไว้เท่านั้น เจ้าจง
เข้าไปต่อสู้กับพระองค์เถิด

อัมพา-ศิษย์นันทิน ก่อนที่ข้าจะเป็นบุรุษข้าเป็นใครมาก่อน

อรชุน เข้าไปใกล้ๆ พระองค์สิ สบพระเนตรพระองค์ แล้วสู้กับพระองค์

อัมพา-ศิษย์นันทิน ข้าไม่สามารถยกแขนขึ้นได้

(อรชุนรันทหลังศิษย์นันทินให้ไปอยู่เบื้องหน้าภิชมะ)

ภิชมะ อัมพา บัดนี้ข้าจะยุติความอาฆาตต่างๆ จากอดีตของเจ้าเสียที อรชุน
ยุติขเรียรหลานรักทั้งสองจงฟังปู ร่างกายของปูชราลงทุกวัน มันมีทั้ง
บาดแผลและความน่าชัง วันเวลาได้เวียนกลับมาถึงกำหนดของมันแล้ว

อรชุน (กับศิษย์นันทิน) ลั่นธนูของเจ้าสิ จำได้หรือไม่เจ้าเคยกระโดดเข้ากองไฟ
เพราะต้องการจะฆ่าองค์ภิชมะ

- อัมพา-ศิขันฑิน** ทำไมองค์ภีษมะจึงเรียกข้าว่าอัมพา ทำไมข้าจึงเกลียดชังพระองค์
นัก มันเกิดอะไรขึ้น ทำไมข้าถึงทำอะไรไม่ได้เลย
(กฤษณะพูดกับอรชุน)
- กฤษณะ** อรชุน จงอย่าได้รอช้า จงแผลงศรเสียบัดนี้ อย่าไว้ชีวิตองค์ภีษมะ
- อรชุน** หม่อมฉันทำไม่ได้
- กฤษณะ** แผลงศรสิ
(ศิขันฑินก้าวเข้ามายืนเบื้องหน้า อรชุนแผลงศร ลูกธนูเหล่านั้นพุ่ง
ผ่านไปในอากาศโดยไม่มีวีแววว่าจะลดความเร็วลงได้เลย และแล้ว
ลูกธนูทั้งหมดก็เสียบไปทั่วร่างภีษมะ ภีษมะเซ)
- ภีษมะ** ฝีมือธนูชั้นเลิศของอรชุนต่างหากที่สังหารข้า หาใช่ฝีมือเจ้าไม่ ศิขันฑิน
เอ๋ยเจ้าไม่ได้เป็นผู้สังหารข้า ธนูที่พุ่งเข้าเสียบร่างข้าราวกับงูฉกนี่คือธนู
ของอรชุน
(ทหารเอาภีษมะเอนลง ธนูที่ปักอยู่ทั่วร่างจึงกลายเป็นเตียง)
- ธฤตราษฎร์** องค์ภีษมะสิ้นพระชนม์แล้วอย่างนั้นรี
- สัทยชัย** ยังพะย่ะค่ะ ยังมีพระปัสสาสะพระอัสสาสะอยู่พระเจ้าค่ะ แต่มีลูกศรนับ
พันปักอยู่ทั่วทั้งพระวรกาย
- ธฤตราษฎร์** พาข้าไปเฝ้าพระองค์ทีและให้ยุติการรบลงชั่วคราว
(กฤษณะเดินไปหาอรชุนผู้ซึ่งกำลังทศุใจ กฤษณะพูดขึ้น)
- กฤษณะ** เธอไม่ได้สังหารพระอัยกาของเธอหรอก องค์ภีษมะทรงเลือกที่จะสิ้น
พระชนม์เองต่างหาก
- อรชุน** หม่อมฉันรักทูลกระหม่อมปู่
- กฤษณะ** เธอคือมิตรที่ดีที่สุดของเรา
(สัทยชัยนำธฤตราษฎร์และคานธารีมาหาภีษมะซึ่งมีบรรดาทหารล้อม
รอบอยู่)
- ธฤตราษฎร์** ทรงได้ยินเสียงหม่อมฉันหรือไม่พระเจ้าค่ะ
(ภีษมะตอบด้วยเสียงอ่อนล้า)
- ภีษมะ** ได้ยินสิ ข้าได้ยินเสียงเจ้า หลานชายดาบอดของข้า อรชุนเอ๋ย ขอ
หมอนรองหัวปู่หน่อยเถิด ปู่อยากได้หมอนหนุน

(อรชุนแสดงธนูสองดอกไปปักไขว้รองรับศอกภีষมะ)

ธฤตราชภูรี พระปิตุลา หากปราศจากพระองค์แล้วหม่อมฉันจะเหลือความมั่นใจใด ๆ
อยู่อีกเล่า หม่อมฉันรู้จักพระองค์มาตลอดชีวิตของหม่อมฉัน พระองค์
ทรงเป็นผู้นำทางชีวิตให้หม่อมฉัน แล้วจะทรงละพระชนมชีพเสียบัดนี้
จริง ๆ ภิพระเจ้าข้า

ภีষมะ ข้าจะนอนอยู่บนเตียงลูกศรนี้จนกว่าสงครามจะยุติ เมื่อถึงเวลานั้นแล้ว
ข้าจึงจะละจากโลกนี้ไปยังดินแดนอันหาเขตกำหนดมิได้เบื้องหน้า
อรชุนเอ๋ย ปู่จะบอกพวกเจ้าว่าปู่พร้อมที่จะไปสู่ปรโลกแล้ว
(ภรรณะเพิ่งจะปรากฏตัวขึ้น เขาเดินตรงมาที่เตียงลูกศร)
ข้าได้ยินเสียงฝีเท้าของภรรณะ

ภรรณะ หม่อมฉันยังคงถวายควมเกลียดชังแด่พระองค์อยู่ไม่เสื่อมคลาย

ภีষมะ ส่งมือเจ้ามาให้ข้าหน่อย
(ภรรณะลังเล แต่แล้วก็ส่งมือให้ภีষมะจับ) เจ้าได้แสดงธรรมชาติวิสัย
ของเจ้าออกมาเสมอ เจ้าจงชังผู้ที่พร้อมในสิ่งที่เจ้าชัง แต่ว่าเจ้า
แข็งแกร่งและมีความคิดลึกซึ้งเหมือนกับอรชุน ภรรณะ ข้าอยากจะ
ขอรับรองเจ้า จงรวมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับอรชุนเถิด เพื่อยุติสงคราม
นี้และมีชีวิตอยู่อย่างสันติ

ภรรณะ องค์ทูลโยธนีประทานทุกสิ่งแก่หม่อมฉัน หม่อมฉันจะต้องถวายความ
ภักดีและรักษาสัตย์ที่เคยให้ไว้กับองค์ทูลโยธนี

ภีষมะ การรักษาสัตย์นั้นจะนำไปสู่ความตาย ข้าพยายามรักษาสัตย์
และข้าก็กำลังจะตาย

ภรรณะ คนทั้งหลายพูดว่าภราดาปาณฑพนั้นไม่มีใครสังหารได้ แต่หม่อมฉัน
จะขอพูดว่าหม่อมฉันจะเป็นผู้สังหารพวกปาณฑพให้ได้ ขอจงทรงยอม
ให้หม่อมฉันได้ต่อสู้ด้วยเถิด

ภีষมะ หากเจ้าประสงค์เช่นนั้นเจ้าก็จะเป็นมหาสมุทรที่พยายามไหลกินสู่แม่น้ำ

ภรรณะ หม่อมฉันขอรับรอง ก่อนที่พระองค์จะสวรรคตขอพระองค์จงตรัสในสิ่งที่
จะเป็นประโยชน์แก่หม่อมฉัน

ภีษมะ เจ้าสามารถรบโดยปราศจากความโกรธแค้นความตระหนงได้หรือไม่

- ภริยา
ได้พระเจ้าค่ะ โปรดประทานอนุญาตเถิด
- ภริยา
ไปเถะ ในเมื่อชีวิตไว้ความหมายสำหรับเจ้าแล้วก็จงไปทวงกรรมเถิด
และขอให้เจ้าช่วยหันหน้าเข้าไปทางทิศตะวันออก หันเข้าหาแสงแห่ง
ดวงอาทิตย์ด้วยเถิด
(ภริยาขึ้นขึ้นแต่ไม่เคลื่อนไหวใด ๆ ทหารทรมภริยาออกไป)
- ภริยา
เตรียมอาวุธของข้าให้พร้อม เหาเรศก็ออก ชักธงรบขึ้น
(ทูลโยธนีโอบกอดภริยา)
- ทูลโยธนี
ข้าพบตัวผู้ที่ป้องกันกองทัพให้ข้าแล้ว
- ภริยา
ขอพระองค์จงทรงบัญชาการรบเถิดพระเจ้าข้า
- ทูลโยธนี
องค์ภริยาทรงเป็นจอมทัพมาตลอด ๑๐ วัน บัดนี้ใครจึงจะเหมาะที่จะ
รับหน้าที่นั้นแทน
(ภริยาออกไปยังโอรณาจารย์ซึ่งทูลอยู่ด้วย)
- ภริยา
พระองค์คงนึกถึงโอรณาจารย์ผู้เลิศกว่าผู้ใด
- ทูลโยธนี
อัสวตถามา ประคองพ่อเจ้าให้ลุกขึ้นทีสิ
(อัสวตถามาพยุงโอรณาจารย์ขึ้น) พระอาจารย์โอรณะ ท่านจงเป็น
จอมทัพเถิด ข้าต้องการให้ท่านเป็นผู้นำชัยชนะมาให้ข้า
- โอรณาจารย์
(กับภริยา) ทำไมจึงไม่เป็นเจ้าละภริยา
- ภริยา
เพราะว่าข้าไม่สามารถบัญชาท่านได้
- โอรณาจารย์
แล้วเจ้าจะยอมเชื่อฟังข้าเร
- ภริยา
แน่นอน ข้ายอมอยู่ในอาณัติของท่าน แต่ท่านไม่ต้องพอใจข้าหรือ
- ทูลโยธนี
พระอาจารย์โอรณะ ข้าขอแค้นคั่งให้ท่านเป็นผู้บัญชาการรบ
- โอรณาจารย์
บัดนี้วงล้อมนั้นได้โคจรมาหยุดอยู่ที่หม่อมฉันแล้ว มันถึงเวลาของ
หม่อมฉันแล้ว หม่อมฉันขอรับบัญชา เป็นผู้บัญชาการรบพระเจ้าข้า
(ทูลโยธนีร้องไห้ด้วยความบีบ)
- ทูลโยธนี
เรียกวงศุริยางค์เข้ามา คันทันจะเป็นคันทันสุดท้ายแห่งสงครามแล้ว
(เขาออกไป)
- อัสวตถามา
พ่อ พ่อรู้วิธีที่จะทำให้พวกปาณฑพพินาศจริง ๆ หรือ
- โอรณาจารย์
แน่นอน พ่อรู้วิธี

करण: ข้าไม่เชื่อ บางครั้งข้าก็บอกกับตัวเองว่าวิชาความรู้ของท่านนั้นมันเป็นเพียงเรื่องโกหก เหมือนใบไม้แห้งที่ปลิวไปตามกระแสลม

โทรณาจารย์ ขำรู้วิธีและเป็นวิธีเดียวเท่านั้น

ภาระ ถ้าเช่นนั้นก็โปรดบอกมาเถิด ขณะนี้ข้าก็อยู่ได้บังคับบัญชาของท่านแล้ว
ความลับที่ท่านจะใช้ในวันพรุ่งนี้คืออะไร และเมื่อไรท่านจึงจะแปร
กระบวณทัพบ

โทรณาจารย์   วิธีทางเดียวที่จะทำให้ลายภราดาปาณทพก็คือการแปรทพเป็นรูปจักร-
 พยุฑะ ขณะที่กองทัพเคลื่อนไปก็จะบดขยี้ทุกสิ่งทุกอย่างให้ราบลง
 ไม่มีผีไคล่ล่องร่ววิธีที่จะยับยั้งกระบวนทัพนี้ได้ นอกจากองค์อรชุนเท่านั้น

ภาระ   หากเราก็จัดออรุณให้พ้นไปเสียท่านจะรับรองได้หรือไม่ว่า ฝ่ายเราจะ
 เป็นฝ่ายชนะ

โทรณาจารย์ แน่นอน ขำรับรองได้

อัครวิฑฒา มา พ้อจะทําให้พระอรชนไม่เข้าร่วมในกองทัพอของปาณทพได้อย่างไร

โทรณาจารย์ ด้วยอุบายโง่ละ เราจะส่งกำลังไปรุกทางทิศเหนือก่อนที่ราตรีนี้จะสิ้นสุดลง เราจะส่งบรรดาทหารกล้าตายสังคัมภ์คะของราชาตรีครระไป ทหารเหล่านั้นจะรบอย่างดุเดือดจนไม่มีใครจะต้านทานได้นอกจาก พระอรชน

อัครัตตมา   แต่องค์กัมมะและสองโอรสของพระนางมาทริกก็จะยังคงออกมาด้านจักร-
พยหะของเราอยู่ดี เราจะปะทะพวกเขาได้อย่างไรเล่า

โทณณาจารย์   พอรู้ว่าใครจะสามารถขวางภราดาปาลนทพได้   ผู้นั้นคือราชาชัยทริถ
                           (เขาเรียก) ราชาชัยทริถ
                           (ชัยทริถเข้ามา)

หม่อมจันต้องการให้พระองค์ประทานความช่วยเหลือในวันพรุ่งนี้ เมื่อ
กองทัพของภราดาปาณทพยกมาประชิดขอให้พระองค์ทรงนำทัพไป
สกัดไว้

(โทรณาจารย์อธิบายตำแหน่งที่ชัยพรจะต้องตั้งทัพ)

ชัยรัตน์ ข้าสามารถยังชีวิตอยู่รอดได้ ทั้งที่ต้องอดอาหารถึง ๒ ปี ก็เพื่อถวายบูชาพระผู้เป็นเจ้าให้ประทานพรแก่ข้า ให้สามารถยับยั้งปาณทัพล้มลงได้ มิเว้นเพียงแต่อรชนเท่านั้น

กุนตีและกรรณะ

(เสียงสตรีหนึ่งดังขึ้นในความมืด)

กุนตี

กรรณะ.....

(กรรณะส่งเสียงตอบทั้งที่ยังนอนอยู่)

กรรณะ

นั่นใครนะ

กุนตี

ข้าเองกุนตี ข้ายังจำวันนั้นได้ดีแม้ว่ามันจะผ่านมานานแล้ว วันที่มีการประลองยุทธ์ระหว่างยุวกษัตริย์ทั้งหลาย จู่ๆ เจ้าก็ปรากฏตัวขึ้นและกล่าวถ้อยคำที่แสดงความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวว่า “ข้าเพียงคนเดียวเท่านั้นที่สามารถปราบอรชุนได้ โลกนี้มีแค่ข้าคนเดียว” ในความเจียบนั้นหัวใจของสตรีนางหนึ่งก็เต้นแรงขึ้น แต่นางไม่สามารถเอ่ยอะไรออกมาได้ จากนั้นเจ้าก็สาบานว่า “สักวันหนึ่งข้าจะสังหารอรชุน”

กรรณะ

พระนางต้องการอะไร

กุนตี

ข้ามาหาเจ้าเพื่อจับจูงเจ้าไปกับข้า

(กรรณะตอบในขณะที่ก้าวเดินไปช้า ๆ)

กรรณะ

สุรเสียงของพระนางทำให้หม่อมฉันทวนนึกไปถึงอดีตครั้งที่หม่อมฉันยังเยาว์ ด้วยน้ำเสียงของพระนาง...หม่อมฉันรู้สึกว่ามีมือมาสัมผัสที่หน้าผาก มันคือความฝันหรือเป็นเรื่องจริงที่จะไม่มีวันเกิดขึ้นอีกแล้ว เพียงแต่มันยังคงประทับรอยอยู่ในความทรงจำของหม่อมฉันตลอดชีวิตของหม่อมฉันหม่อมฉันได้ยินคำเล่าลือมากมาย เขาเชื่อว่าแม่ทั้งหม่อมฉัน แม่ของหม่อมฉันทั้งหม่อมฉันไป หลากครั้งขณะที่หม่อมฉันหลับ จะมีสตรีนางหนึ่งคลุมหน้าตรงมาที่หม่อมฉัน แล้วขณะนี้ละหม่อมฉันกำลังฝันถึงพระนางอยู่กระนั้นหรือ ทำไมหม่อมฉันจึงต้องกลายเป็นทารกเพราะมารดาศัตรูของหม่อมฉันเช่นนี้ด้วย

กุนตี

ไปกับข้าเถอะ

ภรรยานะ โทสะ โมทะ โลกะ ในความมีชัยนั้นมันเหมือนการที่คนเราจับไขยาม
 กลางคืน พระนางจะทรงนำหม่อมฉันไปที่ไหน
ภรรยานะ ที่ตรงนั้นใจ ที่พลับพลาพักนั้น ตรงไปยังแสงไฟนั้น
ภรรยานะ ไปหาศัตรูของหม่อมฉัน ไปพบกับอรชุนนะหรือ
ภรรยานะ ใช่
ภรรยานะ และ ณ ที่นั้นหม่อมฉันจะได้พบกับมารดาของหม่อมฉันใช่หรือไม่
ภรรยานะ ใช่
ภรรยานะ มารดาของหม่อมฉันไม่ยอมรับหม่อมฉันตั้งแต่แรก นางนำหม่อมฉันใส่
 ลงในตะกร้าแล้วลอยไปในน้ำ มันเป็นความโหดร้ายที่เจ็บปวด จนแม้
 แต่ศัตรูของหม่อมฉันก็ไม่สามารถจะทำให้หม่อมฉันเจ็บปวดได้เท่า
 นางมิได้เคยให้ความรักความอบอุ่นฉันมารดากับบุตรแก่หม่อมฉันเลย...
 พระนางภรรยานะพระนางทรงเกี่ยวข้องอะไรกับเรื่องนี้ด้วย
ภรรยานะ ข้าปรารถนาจะนำความถูกต้องกลับมาคืนให้แก่เจ้า ให้เจ้าได้เป็นอย่าง
 ที่ควรจะเป็น
ภรรยานะ แต่ฉันไม่ถูกต้อง พระนางทรงทราบดีว่าหม่อมฉันจะออกรบ และ
 พระนางก็คงทรงเกรงว่าหม่อมฉันจะฆ่าอรชุน
ภรรยานะ ภรรยานะ เจ้าคือลูกแม่ เจ้าเป็นลูกชายคนแรกของแม่ เจ้าเป็นเลือดใน
 อกของแม่ แม่ของเจ้ากำลังวิงวอนให้เจ้ายกโทษให้กับความเยาว์วัย
 ของแม่ในครั้งกระนั้น ไปกับแม่เถอะนะ ไปร่วมมือกับอรชุน เมื่อลูกกับ
 อรชุนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทุกอย่างก็จะเป็นไปได้ ส่งมือมาให้แม่
 เอะลูก แล้วตรงไปยังแสงสว่างนั้นกับแม่
ภรรยานะ หม่อมฉันเป็นลูกนายสารถี สิ่งใดที่พระนางได้ทำลายลงแล้วมันก็จะ
 ไม่มีวันกลับคืนมาได้
 (ทั้งสองเงียบไปชั่วครู่ แล้วภรรยานะก็พูดขึ้น) กลางวันเป็นสีเลือด ส่วน
 กลางคืนนั้นสงบ มันช่างเป็นเรื่องเศร้าที่ทำให้หัวใจของหม่อมฉันต้อง
 ปวดร้าว พระนางทรงปล่อยหม่อมฉันไว้ตามลำพังเถิด ทิ้งหม่อมฉัน
 ไปอีกครั้ง ทิ้งหม่อมฉันลงไปในมหรณที่สีเลือดนั้น แล้วเสด็จกลับไป
 เสียเถิด

(นางกุนตีเดินออกไป กระณาร้องเรียกพระนางให้กลับมา) พระนาง
กุนตี (กุนตีหยุด) หม่อมฉันสามารถถวายบางสิ่งบางอย่างแก่
พระนางได้ หม่อมฉันจะไม่ฆ่าองค์ยุธิษเฐียร หม่อมฉันขอถวายสัญญา
หม่อมฉันจะไม่ฆ่าองค์ภีมะ หม่อมฉันขอถวายสัญญา จะไม่ฆ่าแม้แต่
สองโอรสแห่งพระนางมาทรี หม่อมฉันจะฆ่าโอรสพระนางเพียงพระ
องค์เดียวคืออรชุน คนใดคนหนึ่งเท่านั้นไม่อรชุนก็หม่อมฉันที่จะต้อง
ตาย เมื่อการรบวันพรุ่งนี้ยุติลงพระนางจะยังคงมีโอรสเหลือเท่าเดิม
(กุนตีมองดูกระณายูครูหนึ่ง) หม่อมฉันไม่มีอะไรจะทูลอีกแล้ว
เชิญเสด็จกลับเถิด

อภิ幔ยมรณา

(ในเวลาเข้าอรชุนและภฤษณะกำลังรีบเร่งออกไปสู่สมรภูมิ ขณะนั้น ชายหนุ่มคนหนึ่งคืออภิ幔ยมุ เดินเข้ามาข้างหน้าพระราชาทั้งสอง แล้วกล่าวกับอรชุน)

อภิ幔ยมุ ทูลกระหม่อมพ่อ พระองค์จะเสด็จไปที่ใด

อรชุน กองทัพของราชาตรีครณะกำลังรุกเข้ามา พ่อกำลังจะไปขับไล่ศัตรูให้ ล่าถอยไป

อภิ幔ยมุ ให้หม่อมฉันตามเสด็จไปด้วยนะพระเจ้าคะ

อรชุน อภิ幔ยมุ เจ้ายังโตไม่พอที่จะออกไปทำสงครามได้หรอกนะ พ่อและ พระภฤษณะกำลังจะออกไปลุยเลือดกัน
(อภิ幔ยมุคอรชุนไว้)

อภิ幔ยมุ หม่อมฉันเป็นลูกของทูลกระหม่อม ทรงพลังเช่นเดียวกับพระองค์ หรือทูลกระหม่อมทรงวิตกว่าจะกลายเป็นชายชราเมื่ออยู่ภายใต้เงาของ หม่อมฉัน โฉนพระองค์จะปล่อยให้หม่อมฉันต้องง่วงเหงาอยู่ที่พลับพลา ซึ่งแวดล้อมไปด้วยอิสตรีฉะนี้เล่า หม่อมฉันต้องการต่อสู้ ทูลกระหม่อม พ่อทรงนำหม่อมฉันออกไปรบด้วยเถิดนะพระเจ้าคะ

ภฤษณะ อภิ幔ยมุ เจ้าจะต้องอยู่ที่นี้ หลีกทางพ่อเถิด
(ภฤษณะบังคับให้อภิ幔ยมุหลีกทาง แล้วทั้งอรชุนและภฤษณะก็เดินออกไป เหลืออภิ幔ยมุยืนอยู่ผู้เดียว เทราปทีออกมา)

เทราปที อภิ幔ยมุ พระมารดาและแม่เลี้ยงของเจ้ากำลังตามหาเจ้าอยู่ เจ้ามาทำอะไร อยู่ที่นี้ แล้วเจ้าแต่งเครื่องรบทำไม

อภิ幔ยมุ หม่อมฉันนอนไม่หลับ คลอดคำคินอันยาวนานผิวกายของหม่อมฉัน ร้อนผ่าว หัวใจของหม่อมฉันเต้นแรงอยู่ในอก
(เสียงกลองศึกอันเยือกเย็นดังขึ้น เทราปทีมองตรงไปยังเบื้องหน้า)

- เทราปที   โลกกำลังจะพินาศ กระบวนจักรพยุหะกำลังมุ่งตรงมาหาเรา นี่มันอะไรกันอภิมันยู
- อภิมันยู   พระอาจารย์ไทรณะกำลังเคลื่อนกองทัพใหญ่รุกเข้ามา
(ช่วงเวลานั้นยูธิษเฐียรและภีมะก็ปรากฏตัวขึ้นด้วยอาการกระวนกระวาย)
- ยูธิษเฐียร   พระอาจารย์ไทรณะนำทัพรุกมาแล้ว ท่านบัญชาการอยู่กลางจักรพยุหะนั้นและกำลังบดขยี้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางหน้า ท่านจะทำให้พวกเรากลายเป็นศพ
- ภีมะ   ข้างของเรากำลังตื่นจนเหลือขอ มันเคล็ดกระเจิดกระเจิงไปทุกทิศราวกับนุ่นปลิว
- ยูธิษเฐียร   ฟังสิ กองทัพจักรพยุหะซึ่งกำลังมุ่งตรงมาทางพวกเรานี้ราวกับจักรกลที่หมุนด้วยหมุดแห่งความตาย ผู้ใดเล่าจะสามารถยับยั้งมันได้
- เทราปที   มีเพียงทูลกระหม่อมอรชุนเท่านั้น
- อภิมันยู   หามิได้ หม่อมฉันก็สามารถทำได้เช่นกัน
(อภิมันยูเดินออกมาเบื้องหน้าทุกคน)
- ยูธิษเฐียร   อภิมันยู ทลารู้หรือว่าจะทำลายกองทัพจักรพยุหะนั้นได้อย่างไร
- อภิมันยู   พระเจ้าคะ หม่อมฉันรู้วิธี
- เทราปที   ทูลกระหม่อมอรชุนบอกความลับนั้นแก่เจ้ารี
- อภิมันยู   เปล่าพระเจ้าคะ แต่เมื่อก่อนหม่อมฉันเกิดขณะที่หม่อมฉันยังอยู่ในครรภ์พระมารดาสุภัทธา หม่อมฉันได้ยินทูลกระหม่อมพ่อตรัสถึงความลับนั้น
- เทราปที   และเจ้ายังจำได้ใช่ไหมว่าทูลกระหม่อมตรัสเช่นไร
- อภิมันยู   จำได้ทุกถ้อยคำพระเจ้าคะ
- ยูธิษเฐียร   อภิมันยู เราทั้งหมดคงจะพ่ายแพ้ จักรพยุหะจะทำลายพวกเราทุกคน พ่อของเจ้าก็อยู่ไกลเกินไป คราวนี้ลุงคงต้องขอรับรองเจ้าละนะ
- เทราปที   แต่เขายังเด็กอยู่นะเพคะ
- อภิมันยู   หม่อมฉันอาจจะยังเป็นเด็ก แต่หม่อมฉันก็พร้อมจะทำลายกำแพงเหล็กแห่งไพร่พลของพระอาจารย์ไทรณะ หม่อมฉันจะตีทัพนั้นให้แตกพ่าย

หากหม่อมฉันไม่ได้อยู่ในครรภ์พระมารดาเวลานั้นหม่อมฉันก็คงไม่ทราบความลับทั้งหมด

เทราปที

เจ้าได้ยินอะไรบ้าง

อภิมันยู

หม่อมฉันได้ยินวิธีที่จะฝ่าเข้าไปในจักรพยุหะ แต่ถ้าไพร่พลล้อมปิดทางหม่อมฉันก็ไม่สามารถจะฝ่ากลับออกมาได้

ยุธิชฐีเยร

สิ่งที่ลุล่วงต้องการก็คือขอเพียงให้เจ้าแหวกเข้าไปได้เท่านั้น แล้วพวกเราจะติดตามเจ้าเข้าไปทันที

ภีมะ

เปิดทางให้เท่านั้นแล้วลุล่วงจะตามเจ้าไปติด ๆ เลย

เทราปที

ถ้าเจ้าทำได้สำเร็จเจ้าก็จะเสมอด้วยพระบิดาของเจ้า

ยุธิชฐีเยร

เร็วเข้าเถิด จักรพยุหะกำลังเคลื่อนเข้ามาใกล้แล้ว

อภิมันยู

พระเจ้าคะ หม่อมฉันจะหักเข้าไป สารถีของหม่อมฉันอยู่ที่ไหน ส่งอาวุธของหม่อมฉันมาให้ที

(ขณะที่อภิมันยูพูดอยู่นั้นสุภัทราพระมารดาก็วิ่งตรงเข้ามา)

สุภัทรา

เจ้ากำลังทำอะไร ลูกแม่ เจ้ากำลังจะไปไหน แล้วเจ้าเอาอาวุธพวกนี้มาทำไม

อภิมันยู

ข้าชนะกำลังร้องเรียกหม่อมฉันอยู่ หม่อมฉันกำลังจะออกรบ

สุภัทรา

ลูกกำลังจะออกรบรี ทำไมล่ะ หรือว่าทุกคนตายหมดแล้ว

อภิมันยู

ทุกชีวิตกำลังต้องการหม่อมฉัน ราชวงศ์ของหม่อมฉันและโลกทั้งโลกกำลังต้องการหม่อมฉัน พระปิตุลา Yudhishtira ทรงขอร้องหม่อมฉันผูกเครื่องอาวุธให้ข้าเร็ว

(นายสารถีวิ่งเข้ามาเพื่อช่วยผูกเครื่องอาวุธให้อภิมันยู)

สุภัทรา

ศัตรูของลูกคือใคร

อภิมันยู

พระมารดาทรงได้ยินหรือไม่ว่าอะไรที่ทำให้แผ่นดินสะเทือนอยู่ในขณะนี้ นั่นแหละคือศัตรูของหม่อมฉัน

สุภัทรา

จักรพยุหะซึ่งโอรณาจารย์เป็นแม่ทัพนะหรืออภิมันยู ลูกไม่ได้หมายความว่าตามที่ลูกพูดใช่ไหม ความปรารถนาในชื่อเสียงได้ทำให้มันย่นตาของลูกมืดบอด ลูกไม่คิดถึงหัวอกแม่เสียเลย ความตายของลูกมาถึงแล้วหรือนี่

- อภิมันยุ** ถ้าปราศจากหม่อมฉันมันย่อมหมายถึงความตายของทุกคน แต่หม่อมฉันรู้ความลับสำคัญ หม่อมฉันจะทรงพลกำลังเป็นปาฏิหาริย์อย่าทรงกลัวไปเลยพระมารดา ของงภาคภูมิใจและพระราชทานพลังใจให้หม่อมฉันด้วยเถิด ขอจงคอยทอดพระเนตรว่าหม่อมฉันนำทัพอย่างไร หม่อมฉันจะนำหน้าทหารบุกตะลุยเข้าไปดุจอนุไฟ ทหารทุกคนจะติดตามหม่อมฉันไป องค์อรชุนเป็นพระบิดาของลูก พระปัญญาบารมีของทูลกระหม่อมจะคุ้มเกรงรักษาหม่อมฉัน ขอพระมารดาจงพระราชทานจุมพิตหม่อมฉันด้วยเถิด
(อภิมันยุจุมพิตนางสุภัทธาและพร้อมที่จะออกสู่สมรภูมิ)
(กองทัพของศัตรุแปรรูปชบวนเป็นจักรพยุหะ บัญชาการรบโดยโทรณาจารย์ กำลังเคลื่อนเข้ามา เมื่อมองเห็นชายหนุ่มโทรณาจารย์ก็พูดกับเขา)
- โทรณาจารย์** องค์อภิมันยุ ทรงหลีกไปเสีย
- อภิมันยุ** พระอาจารย์โทรณะ ข้าจะทำลายกองทัพของท่าน การรบของท่านจะยุติลง ณ บัดนี้
(การต่อสู้เริ่มขึ้น อภิมันยุเคลื่อนพลฝ่าเข้าไปยังพยุหจักร กองทัพศัตรุแหวกเป็นช่อง) จักรพยุหะของท่านแตกแล้ว หัวของไพร่พลท่านจะกลิ้งเกลื่อนพื้นดิน
(เขาต่อสู้อย่างกล้าหาญ ขับไล่ศัตรุถอยร่นออกไป ทูรโยธน์ตะโกนบอกโทรณาจารย์ด้วยความโกรธแค้น)
- ทูรโยธน์** บัดนี้กองทัพของข้าต้องย่อยยับลงด้วยน้ำมือของทารก พระอาจารย์โทรณะ ความมุ่งมั่นของท่านหายไปไหนเสีย หรือว่าท่านกำลังนิยมนินทาด้วยศัตรุของพวกเรา ทุกศาสน์ เจ้าจงนำทัพไป (ทุกศาสน์รับบัญชา) ม้าเด็กโหดนั้นเสีย ยื่นความตายให้กับผู้ที่ขี้มขามเรา ม้ามันเสีย (ทุกศาสน์เผชิญหน้ากับอภิมันยุ)
- อภิมันยุ** ข้าเห็นตัวท่านแล้ว ข้าจะขี้นท่านเสียองค์ทุกศาสน์ เข้ามาเลย (นักรบทั้งสองต่อสู้กันอย่างดุเดือด ทุกศาสน์พลาดท่าถูกฟันล้มลง) ลากเขาออกไป มีใครอีกล่ะที่อยากตายเป็นรายต่อไป กระณะริ ข้า

กำลังเร่าร้อน ข้ากำลังสิงโลกในความแรงแกล้า องค์ทุรโยธน์ ข้าได้
ฆ่าลักษมณ์แล้ว ลักษมณ์ลูกชายคนโตของท่านถูกข้าสังหารแล้ว
ไพร่พลปาณฑพกำลังจะผ่านทหารของท่านเข้ามา ข้ากำลังแหวก
กองทัพพยุหจักรออก แล้วท่านก็จะต้องล้มลงในกองทัพที่แตกสลายนี้
(โทรณาจารย์ส่งเสียงร้องเรียก)

โทรณาจารย์ ชัยত্রัตตราชา พระองค์อยู่ที่ไหน
(ชัยত্রัตปรากฏตัวขึ้น) เร็วเข้าเถิดปฏิบัติภารกิจได้แล้ว ขณะนี้คือเวลา
ของพระองค์แล้ว เสด็จไปสัปดาห์ราดาปาณฑพเถิดพระเจ้าคะ
(ชัยত্রัตเข้าประจำที่ ภิมะและยูธิษเฐียรเคลื่อนทัพเข้ามา แต่ต้องหยุด
ชะงักไม่สามารถเคลื่อนต่อไปได้อีก)

อภิมันยุ พระบิดุลภิมะ พระบิดุลยูธิษเฐียร ทางนี้พระเจ้าคะ ทำไมพระองค์
จึงทรงปล่อยให้อากาศเทพบุตรยังพระองค์ไว้เล่า เร็วเข้าเถิดพระเจ้าคะ
โฉนพระองค์จึงทรงยับยั้งอยู่หลังกำแพงอากาศฉะนี้เล่า
(ทุรโยธน์ โทรณาจารย์ และไพร่พลเคลื่อนเข้าล้อมอภิมันยุ ในขณะที่
ชัยত্রัตออกสัปดาห์ราดาปาณฑพไว้ไม่ให้เคลื่อนที่ได้ อภิมันยุถูก
โอบล้อมแต่ก็ยังคงสู้ต่อไป) ข้าต้องอยู่เพียงลำพังในจักรพยุหะนี้
และกองจักรกำลังปิดล้อมเข้ามาแล้ว เทว ภาระณะ โทรณาจารย์
อัสวตถามา ถ้าพวกท่านจะต่อสู้กับข้าก็จงล้อมวงกันเข้ามา
(ทุกคนล้อมรอบอภิมันยุ)

ภาระณะ (กับโทรณาจารย์) ดูเหมือนท่านจะชื่นชมในอำนาจพิเศษของเขา

โทรณาจารย์ ทำลายราชรถของเขา
(ภาระณะทำลายราชรถของอภิมันยุ)

ภาระณะ ราชรถเขาถูกทำลายลงแล้ว

โทรณาจารย์ ทำลายคันศรเขา

ภาระณะ ศรเขาถูกทำลายแล้ว

โทรณาจารย์ ทำลายดาบของเขา

ภาระณะ ดาบของเขาถูกทำลายแล้ว

- อภิมันยุ พระอาจารย์โทรณะ ท่านทำลายดาบของข้าได้ก็จริง แต่ข้ายังมีคทาอยู่
คทามหิมาที่แม้มนุษย์สองคนก็มีอาจยกมันขึ้นได้
(อภิมันยุต่อสู้ด้วยกระบองอยู่ชั่วครู่ทหทารศัตรูก็ตาลายกระบองนั้นได้)
- กรรมะ คทาของเขาดูกทำลายแล้ว
(อภิมันยุยกล้อราชรถขึ้นมา)
- อภิมันยุ ข้ายังมีล้อรถศึกเหลืออยู่อีก ข้าจะบดขยี้ท่านให้แหลกอยู่ได้ล้อรถนี้
- โทรณาจารย์ กรรมะ ทำลายล้อราชรถนั้นเสีย
(กรรมะทำลายล้อราชรถ อภิมันยุกับรถหนุมยังคงต่อสู้เพื่อป้องกันตัว
แต่แล้วเขาก็ถูกฟัน เขาร้องขึ้น)
- อภิมันยุ ทูลกระหม่อมพ่อ
(ทันใดนั้นเขาก็แน่นิ่งไป เขาล้มลงบนพื้นและตาย โทรณาจารย์ กรรมะ
ทुरโยธน์ ทูตศาสน์ อัศวัตถามา ค้างยืนล้อมรอบร่างของหนุมน้อย
ทุกคนยืนอย่างเงียบ ๆ ค้างคนต่างวางอาวุธลง ทุกอย่างสงบ)
- คานธารี อภิมันยุตายแล้วหรือ
- สณชัย เจ้าชายทอดองค์อยู่บนพื้นปรุทีแล้วพระเจ้าคะ
- กุมาร พระองค์ช่างน่าอัศจรรย์จริง ๆ
(คานธารีคุกเข่าลงข้าง ๆ ร่างของอภิมันยุแล้วพูดกับธฤตราษฎร์)
- คานธารี เขาช่างเหมือนกับสายลมในยามสงบ พวกนั้นฆ่าเขา แล้วก็วางอาวุธลง
ค้างร้องไห้อย่างเงียบ ๆ แล้วพูดว่า “หนุมน้อยต้องทอดกายลงเหนือ
แผ่นดิน แต่มันเป็นหน้าที่ของพวกเรา”
(นักรบฝ่ายเกาฬเดินออกไปในความเงียบนั้น ธฤตราษฎร์และคานธารี
ออกไป ยุธิษเฐียร ภีมะ สุกัทธา และเทราปทีเข้ามาใกล้ร่างของ
อภิมันยุ ในความเงียบนั้นอรชุนได้ปรากฏตัวขึ้น เขาดูเหนื่อยล้า ตาม
ตัวมีบาดแผล อรชุนและภฤชณะเดินมาข้างหน้าอย่างช้า ๆ)
- อรชุน ไม่มีคนตรี ไม่มีเพลงขับใด ๆ ทุกคนมองตรงมาที่หม่อมฉันแล้วหลบ
ตาลงมองดิน ทำไมไม่มีใครกล้าต้อนรับหม่อมฉันในความเงียบนี้
พระภฤชณะ หม่อมฉันรู้สึกหมดเรี่ยวแรงทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เพราะเหนื่อยล้า
ทุกครั้งอภิมันยุถูกชายหม่อมฉันจะวิ่งเข้ามาหาหม่อมฉันด้วยความ
ยินดี.....

(เขามองเห็นร่างของอภิมันยู) หม่อมฉันเห็นเขาแล้ว เขานอนอยู่บนผืนดินโดยปราศจากเกราะ เขาไม่หายใจ

(อรชุนเอื้อมมือไปแตะต้องแขนและไหล่ของอภิมันยู) ร่างกายเขามีแต่แผลฉกรรจ์เต็มไปหมด เขาต่อสู้จนตัวตาย ใครฆ่าเขา ทำไมต้องเป็นอภิมันยูด้วย นี่พ่อจะไม่ได้เห็นหน้าเจ้าอีกต่อไปหรือนี่ ก่อนที่เจ้าจะตายเจ้าคงคิดถึงพ่อ เจ้าคงร้องว่า “ทูลกระหม่อมพ่อช่วยลูกด้วย” แต่พ่อก็ไม่ได้ยินเสียงร้องของเจ้า พ่ออยู่ไกลเกินไปเมื่อเขาแทงเจ้าล้มลง ทำไมวีรบุรุษจึงฆ่าเด็กเช่นนี้

(อรชุนหันไปหาพระกฤษณะและพูดกับเขา) พระกฤษณะ พระองค์ทรงรู้เรื่องที่เกิดขึ้นแต่พระองค์กลับไม่รับสั่งสิ่งใด (พระกฤษณะเงยบ) ใครเป็นผู้ส่งอภิมันยูไปสู่ความตาย

ยुधिष्ठिर

พี่เอง

ภีมะ

มีเพียงอภิมันยูเท่านั้นที่รู้วิธีทำลายจักรพยุหะ

อรชุน

พระอัยกาวยาสฤๅษีอยู่ที่ไหน

สุภัทรา

พระองค์ทอดทิ้งพวกเราเสียแล้ว เราต้องอยู่เพียงลำพัง และอภิมันยูลูกของหม่อมฉันต้องตาย เขาจะเป็นที่สรรเสริญของบรรดาศาสน์ เป็นใจความของบทกวี

เทราปที

เขาค้องมนตร์สะกดแห่งสงคราม

อรชุน

น้องไม่ได้ขัดขวางลูกของพี่

ยुधिष्ठिर

พวกเราทุกคนติดตามเขาไป เขากำลังนำพวกเราไปสู่ชัยชนะ แต่ชัยทรัธราชาเข้ามาสกัดหน้าเราไว้

อรชุน

ชัยทรัธรี

ภีมะ

ใช่แล้ว มันนั่นแหละที่ยกทัพมาขวางพวกเราไว้

ยुधिष्ठिर

มันพันกำลังที่เราจะฝ่าทัพของชัยทรัธไปได้

อรชุน

เจ้าพี่เป็นผู้ส่งลูกชายหม่อมฉันไปสู่ความตาย

เทราปที

ทุกพระองค์ได้ทูลความจริงแก่ทูลกระหม่อม ชัยทรัธจงเกลียดจงชังพวกเรา เขาเป็นผู้ฆ่าอภิมันยูโอรสของทูลกระหม่อม

- อรชุน   บัดนี้ข้าขอสาบานว่า ข้าจะปลิดชีวิตชัษ์ทรัถในวันพรุ่งนี้ ข้าจะสังหารมัน ก่อนตะวันตกดิน หากข้าไม่สามารถทำได้ตามที่ลั่นวาจาไว้ข้าจะก่อไฟ ให้โรจน์แล้วจะโคดเข้าตายเสียให้พ้นอาย
(ชัษ์ทรัถปรากฏตัวขึ้น เขาสดับฟังถ้อยคำที่อรชุนกล่าวสาบาน) ขอ พระผู้เป็นเจ้าและมวลมนุษย์จงรับฟังข้า หากแม่น้ำยังเป็นส่วนหนึ่งของทะเลอยู่แล้วไซ้ร้ย่อมหมายความว่าความตายของชัษ์ทรัถได้ถูก กำหนดขึ้นแล้ว รถศึกของข้าจะพร้อมรบในทันทีที่อรุณรุ่ง
(ร่างอภิมันยุถูกยกออกไป กฤษณะเริ่มสนทนากับอรชุน)
- กฤษณะ   คำปฏิญาณของเธอฟังแล้วน่าตระหนกยิ่งนัก
- อรชุน   หม่อมฉันทราบดี
- กฤษณะ   วันพรุ่งนี้ชัษ์ทรัถจะต้องได้รับการป้องกันอย่างเข้มแข็งเป็นแน่
- อรชุน   กองทัพทั้ง ๑๑ อักเสาทิณคังจะล้อมอยู่รอบตัวเขา
- กฤษณะ   และเธอก็จะต้องตายหากไม่สามารถกระทำดังถ้อยคำที่เธอพูด
- อรชุน   พระกฤษณะ ความตายของอภิมันยุลูกชายหม่อมฉันทำให้หม่อมฉัน ต้องก้าวสู่สมรภูมิ
- กฤษณะ   เรากับเธอจะก้าวผ่านช่วงเวลาอันมีคณนี้ไปพร้อม ๆ กัน การรบครั้งนี้จะต้องเป็นผล เธอและภราดาทั้งหลายคือดวงประทีปดวงเดียวของโลก เธอยังจำคำที่เราเคยพูดได้หรือไม่ ถ้ายามใดที่ดวงอาทิตย์ของเธออ่อนแอ ยามนั้นรัศมีแห่งประทีปก็จะดับหายไปจากโลก ในราตรีนี้ เธอได้กล่าวถ้อยคำนั้นด้วยความโหม่นนัส คำปฏิญาณของเธออาจจะนำ เธอไปสู่ความตายได้ ไม่มีผู้ใดจะเป็นที่รักของเรายิ่งกว่าเธอ ฉะนั้นเรา จึงปวดร้าวนัก
- อรชุน   ขอทรงโปรดแนะนำหม่อมฉันด้วย
- กฤษณะ   เราจะกลับไปตริตรองยังพลับพลาพัก คินนี้ทั้งเราและเธอกงนอนไม่ หลับอย่างแน่นอน
(ชัษ์ทรัถเดินไปหาทุรโยธน์ด้วยอาการสับสน)
- ชัษ์ทรัถ   องค์ทุรโยธน์ หม่อมฉันกลัวเหลือเกิน องค์อรชุนสาบานว่าจะฆ่า หม่อมฉัน

- ทुरโยธน์ ข้ารู้แล้ว จารบุรุษรายงานมาแล้ว
- ชัษทริถ องค์อรชุนตรัสว่า “ความตายของชัษทริถถูกกำหนดแล้ว ข้าจะฆ่ามันในวันพรุ่งนี้ก่อนพระอาทิตย์ตกดิน” หม่อมฉันกลัวจนจะทรงกายไม่ได้อยู่แล้ว
- ทुरโยธน์ แต่มันก็พูดว่า “ถ้าข้าไม่สามารถสังหารชัษทริถได้ข้าจะเผาตัวตายเสีย”
- ชัษทริถ ไข่พะยะค่ะ
- ทुरโยธน์ มันเป็นโอกาสดีเหลือเกินที่อรชุนยอมให้ความเศร้าเข้าครอบงำจิตใจมัน เมื่อถึงพรุ่งนี้ความนับถือตัวเองของมันจะสังหารมันเอง พวกเราจะเป็นเกราะอันมีชีวิตที่คอยคุ้มครองท่าน
- ชัษทริถ พายุแห่งความหวาดกลัวกำลังหมุนวนอยู่กลางสมรภูมิ ภูเขาสะเทือนไหว ท้องฟ้ากำลังลุกไหม้ พระอรชุนกล่าวสาบานถึงความตายของหม่อมฉัน
- ทुरโยธน์ ข้าเตรียมทุกอย่างไว้พร้อมสรรพ พร้อมทุกอย่าง จะไม่มีใครสามารถเข้าใกล้ตัวท่านได้ เป็นความจริงจริง ขอท่านจงละซึ่งความหวาดกลัว และยินดีกับชัยชนะที่จะมาถึงเหมือนเช่นข้า อรชุนจะนำมาเฉพาะแต่ความตายของมันเองเท่านั้น พรุ่งนี้มันจะต้องกระโจนเข้ากองเพลิง และชัยชนะจะเป็นของพวกเรา ชัษทริถเจ้าจงอย่าได้หนีเข้าไป (โทรณาจารย์เสริมขึ้นอย่างเศร้า ๆ)
- โทรณาจารย์ ถูกแล้ว พระอรชุนจะต้องปลงพระชนม์พระองค์เอง (ธฤตราษฎร์และคานธารีออกมา กุมารและสัณชัยตามคนทั้งสองออกมาด้วย)
- ธฤตราษฎร์ สัณชัย
- สัณชัย หม่อมฉันอยู่ที่นี้พระเจ้าค่ะ
- ธฤตราษฎร์ เข้าแล้วหรือ
- สัณชัย พระเจ้าค่ะ สิ้นส่วนแห่งราตรีแล้ว บรรดาผู้ที่จะก้าวไปสู่ความตายได้ตื่นขึ้นและกินอาหารกันแล้วพระเจ้าค่ะ
- ธฤตราษฎร์ คานธารี วันนี้เป็นวันที่เท่าไร
- คานธารี วันที่ ๑๔ แห่งการรบเพคะ

- (เสียงทुरโยธน์ดั่งขึ้น)
- ทुरโยธน์ วาระสุดท้ายมาถึงแล้ว
(เขาปรากฏตัวขึ้นด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม มีกุหลาบดอกหนึ่งอยู่ในมือ เขานำมันมาให้แก่พ่อแม่เพื่อแสดงความเคารพ)
- คานธารี นันลูกหรือ ทुरโยธน์
- ทुरโยธน์ หม่อมฉันเองพระมารดา หม่อมฉันนำกุหลาบมาถวายเป็นของทูลพระ-
ชวัญ คินนี้ชัยชนะจะเป็นของพวกเราแล้ว
- คานธารี ชัยทริถได้รับการคุ้มกันอย่างดีหรือไม่
- ทुरโยธน์ มีช้างนับพันเชือกล้อมอยู่รอบตัวเขา แล้วยังไพร่พลรถศึกอีกนับพันๆ
ที่ล้อมรอบเขาตามคำบัญชาของโศรณาจารย์ ชัยทริถอยู่บนยอดภูเขา
ไม่มีใครที่จะสามารถเข้าถึงตัวเขาได้ คำคินนี้พระมารดาจงเตรียมการ
ฉลองชัยให้แก่ลูกด้วยเถิด
(เสียงกลองและเสียงโห่ร้องดั่งขึ้น สัญชัยส่งเสียงขึ้น)
- สัญชัย องค์อรชุนรุกเข้ามาแล้วพระเจ้าคะ ทรงบุกทะลวงเข้ามาราวกับพายุหมุน
- คานธารี เสียงร้องโห่ทวนวนนั่นคือเสียงอะไร
- สัญชัย เสียงคำรามจากภาพลึงบนกระบี่อูชแห่งองค์อรชุนพระเจ้าข้า บัดนี้ทรง
ฝ่าเข้ามาถึงทัพของกัมโปหะแล้วพะยะคะ
(ทुरโยธน์ออกมาร่วมรบ)
- ธฤตราษฎร์ ขารู้สึกว่าแผ่นดินกำลังสั่นสะเทือน ใครกำลังเข้ามานะ
(ทันใดนั้นกิมะก็ปรากฏตัวขึ้นเบื้องหน้าของธฤตราษฎร์และคานธารี
เขาเข้ามาพร้อมกับอาวุธครบมือ)
- กิมะ หม่อมฉันเอง กิมเสน
(ธฤตราษฎร์ตกใจ พระองค์พยายามจะแตะต้องตัวกิมะแต่ก็ไม่สามารถ
จะสัมผัสตัวกิมะได้)
- ธฤตราษฎร์ กิมะรี
- กิมะ หม่อมฉันไม่ได้มาทำร้ายพระองค์ แต่หม่อมฉันมาเพื่อกราบทูลว่า
หม่อมฉันจะทำลายล้างราชตระกูลของพระองค์ เมื่อเข้านี้ หม่อมฉันได้

สังหารโอรสของพระองค์ถึงห้าคนแล้ว และอีกไม่นานจะเหลือพระองค์
อยู่แต่เพียงลำพังในท่ามกลางความมืดมิด
(ก็มะออกไป)

ธฤตราษฎร์ เขาไปแล้วหรือ

สัจชัย เสด็จคืนสู่สมรภูมิแล้วพะย่ะค่ะ

ธฤตราษฎร์ ความหวังของข้าสูญสลายสิ้นแล้ว นับแต่นี้ไปลูกชายของข้าจะเป็นผู้
ทำลายประชาชนของข้าเอง

คานธารี อย่าทรงดิโทษลูกเลยพะคะ พระองค์ไม่ทรงทราบหรือว่าสิ่งใดแน่ที่เป็น
ความยุติธรรม ดวงพระหทัยแห่งพระองค์ได้ละทิ้งพระองค์ไปแล้ว และ
พระองค์ก็ทรงอ่อนแอเกินกว่าจะทรงปกครองใครได้
(ทั้งหมดออกไปโดยมีสัจชัยเป็นผู้นำทาง ทูรโยธน์และโทรณาจารย์
เผชิญหน้ากันทันที)

ทูรโยธน์ พระอาจารย์โทรณะ ข้ารู้ดีว่าหัวใจของท่านอยู่ข้างพวกมัน อรชุนกำลัง
เผาผลาญกองทัพของข้า แล้วตัวท่านเล่าท่านกำลังทำอะไรอยู่ ท่านอยู่
กับพวกเราแต่ท่านมีใจรักในสิ่งที่พวกเราไม่สามารถจะรักได้ ข้าสัญญา
ไว้ว่าจะปกป้องชัยทรัถ แต่ท่านกลับพร้อมที่จะนำเขาไปสู่ความตาย

โทรณาจารย์ หม่อมฉันไม่สามารถจะกลับคำที่ได้บัญชาไปแล้วได้ พระองค์ก็ทรง
ทราบคืออยู่แล้วว่ายุทธวิธีที่เรากำลังดำเนินอยู่นี้จะไม่มีความสำเร็จใดๆ
และผู้ที่จะต้องถูกเผาในวันพรุ่งนี้ก็คือชัยทรัถ หม่อมฉันทำได้เพียงแค
่ถวายความอาลัยแด่พระราชาองค์นั้นเท่านั้น

ทูรโยธน์ แล้วมหาศัสตราวุธอันทรงอานุภาพนั้นเล่า ท่านรู้มันตรที่จะใช้มันไม่ใช่
หรือ

โทรณาจารย์ หม่อมฉันไม่มีสิทธิ์จะใช้ มีแต่องค์อรชุนเท่านั้น

ทูรโยธน์ แต่ถ้าท่านจะทรยศพวกมันสักครั้งเล่า

(กระณะปรากฏตัวขึ้น เขาบาดเจ็บและอ่อนล้า เขานั่งพักอยู่ชั่วครู่)

กระณะ นี่ใครคุมทัพหน้าอยู่ ใครเป็นผู้บัญชาการแทนข้า ข้าพูดกับเจ้า
เสมอว่าเจ้าเป็นผู้ที่ไม่มีใครทัดเทียมได้ แต่แล้วเจ้ากลับถอยหนีมา

(กระณะคุกเข่า)

- กรรมะ หามิได้พะยะค่ะ นี่เป็นความสุขมาก่อนจะได้รับชัยชนะ หากฝ่ายเรา
อดทนรบได้จนตะวันตกวันลับฟ้าเมื่อใด เมื่อนั้นอรชุนก็ต้องกระโจนสู่กอง
เพลิงอย่างแน่นอน
(พวกเขาจัดวางคนป้องกันชัยทรัถ)
(อรชุนปรากฏตัวขึ้น เขาพยายามหักค่านที่คุ้มครองชัยทรัถอยู่แต่ก็ไม่สามารถ
ทำได้สำเร็จ อรชุนบาดเจ็บ กฤษณะเข้ามาประคองไว้)
- อรชุน พระกฤษณะ เลือดกำลังหลั่งออกจากกายหม่อมฉัน หม่อมฉันคงจะมี
ชีวิตอยู่ต่อไปอีกไม่นาน แม้หม่อมฉันจะสังหารราชาได้หลายองค์และ
สามารถเอาชนะพระอาจารย์โอรณะได้ แต่บัดนี้พระอาทิตย์บ่ายสนธยา-
บาดแล้ว แสงสว่างแห่งวันกำลังจะดับหาย ส่วนชัยทรัถยังคงมีชีวิต
อยู่ หม่อมฉันแน่ใจเหลือเกินว่าความตายมาถึงตัวหม่อมฉันแล้ว
- กฤษณะ ขอจงค้นหาอนุสุดท้ายแห่งความเข้มแข็งของเธอให้พบ แล้วลุกขึ้นสู้
อีกครั้ง
- อรชุน หม่อมฉันไม่อาจจะลุกยืนได้
- กฤษณะ แล้วอาวุธที่พระศิวะประทานมาเล่า
- อรชุน ไม่ได้ หม่อมฉันไม่สามารถจะทำลายล้างโลกได้ หม่อมฉันยอมตายเพียง
ลำพัง
- กฤษณะ เราจะช่วยเธอจนถึงที่สุด ส่งธนูมาให้เราเถิด
- อรชุน พระองค์จะทรงทำอะไร
- กฤษณะ เราจะทำให้ดวงตะวันตกดับแสง มันเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด เราจะทำให้พระ
อาทิตย์ดับหายไป
(กฤษณะนำวศรแล้วแผลงไปยังดวงอาทิตย์ แสงอาทิตย์ดับลง เหล่า
ทหารเกรงพหุมองท้องฟ้าอย่างสงสัย แล้วจึงส่งเสียงโห่ร้องด้วยความ
ยินดี)
- อรชุน นี่ไม่ใช่เวลากลางคืนที่แท้จริงใช่หรือไม่พระเจ้าคะ
- กฤษณะ ไม่ใช่หรอก ยังไม่ใช่ แต่พวกนั้นคิดว่าใช่ เธอได้ยินเสียงโห่ร้องฉลอง
ชัยชนะหรือไม่ พวกนั้นคิดว่าเธอไม่รักษาสัจย์และเขากำลังขับขานถึง

ความตายของเธอ จงมองดูประดาเกราะอันมีชีวิตโน่นแน่ะ พวกมันกำลังวางอาวุธลงแล้ว

อรชุน ชัยทรัถกำลังแทงนมองคูทองฟ้า

กฤษณะ ไม่มีใครคิดจะป้องกันเขา ขอเธอจงจับศรขึ้นแล้วพาดสาย เธอก็รู้ดีแล้วว่า จะแผลงศรเช่นไรในความมืด

(อรชุนหยิบธนูแล้วเล็งศร) ชัยทรัถก้าวออกมาอยู่เบื้องหน้าโดยไม่มีผู้ใดปกป้อง เขายิ้มแยมเพราะคิดว่าเขาปลอดภัยแล้ว จงปลิดหัวเขาเสีย

(อรชุนแผลงศรถูกชัยทรัถล้มลง เสียงโห่ร้องอย่างยินดีเจียบลงในบัดดล ธฤตราษฎร์ก้าวออกมาด้านหน้า)

ธฤตราษฎร์ ทำไมความเจียบจึงโหดร้ายนัก
(กฤษณะรำพึงขึ้น)

กฤษณะ ชัยทรัถตายแล้ว

คานธารี แต่ขณะนี้มันพลบค่ำแล้วไม่ใช่หรือ

กฤษณะ ทาไมได้ บัดนี้หม่อมฉันได้นำเอาความมืดออกไปจากท้องฟ้าแล้ว (เขาพยักพยับเปิดไปยังท้องฟ้าและแสงสว่างของยามกลางวันก็กลับคืนมา) แม้พระองค์ไม่สามารถจะทอดพระเนตรเห็นได้ แต่พระอาทิตย์ก็ยังส่องสว่างอยู่ การรบยังไม่ยุติ ราชโอรสผู้ล้มเหลวของพระองค์จะต้องเสียใจ

(กฤษณะชำเลื่องไปที่อรชุน) ขณะนี้อรชุนแลภีมะถอนทัพกลับไปยังพลับพลาบัญชาการแล้ว ยุธิษเฐียรพูดกับน้องทั้งสองว่า “พี่กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นเมื่อได้เห็นหนำน้องทั้งสองอีกครั้ง”

(แสงสว่างค่อย ๆ จางหายไปอีก และพระกฤษณะได้พูดขึ้นว่า) และบัดนี้ พระอาทิตย์ก็อัสดงลงเป็นคำรบสองของวันนี้

มโหิตกัจจมนรณ

(ที่ประชุมทัพของทูลโยธน์ ประกอบด้วยบรรดาผู้นำทัพทั้งหลายคือ
ภรรณะ ทศส้าน ไทรณจารย์ และอัศวัดถามา)

ทูลโยธน์

ข้าทนต์เฝ้าคูลการตายของบรรดาราชาพันธมิตรทั้งหลายมานานแล้ว
พระอาจารย์ไทรณะ ข้าเคยคิดว่ท่านคือที่พึ่งของข้า แต่ปรากฏว่สิ่งที่
ท่านทำอยู่ก็คือการไว้ชีวิตอรชุนเพราะท่านรักมัน ข้ารู้สึกว่ข้าเป็นคนที่
น่ารังเกียจ เป็นคนชั่วร้าย และคงจะต้องมีอันเป็นไปเพราะความละโมบ
แม้แต่พันธมิตรของข้ายังกล่าวหาข้าว่ความทะเยอทะยานของข้ากำลัง
จะลากพวกเขาไปสู่ความตาย

ไทรณจารย์

พระองค์เคยกล่าวหาหม่อมฉันมาแล้วในเรื่องภรรณะและอัศวัดถามา
ลูกชายหม่อมฉัน และบัดนี้หม่อมฉันจะแสดงเหตุผลให้พระองค์ทราบ
สกาที่องค์ศกุนิทอดลงไปในนั้นมิใช่สกาจริง ๆ แต่มันเป็นลูกศรของศัตรู
พระองค์อาจจะไม่เข้าใจนัยของความที่หม่อมฉันกล่าว พระองค์คงจะ
หวังไว้ว่จะยังมีวิธีที่จะนำพระองค์ไปสู่ชัยชนะ พระองค์ตรัสถูกต้องแล้ว
ที่ว่พวกหม่อมฉันกำลังจะตาย มหาราชาพันธมิตรและพวกหม่อมฉัน
จะต้องตายเพราะพระหัตถ์แห่งพระองค์ และหม่อมฉันรู้ว่อีกไม่นาน
นักวาระสุดท้ายของหม่อมฉันก็จะมาถึง

ทูลโยธน์

ภรรณะ ข้าได้ตรึกตรองคูลจนแน่ใจแล้วว่คงมีเพียงเจ้าเท่านั้นที่ภักดีต่อ
ข้า จงพิทักษ์ข้าและจงป้องกันพวกเราทั้งหมดให้พ้นภัย

ภรรณะ

พระองค์รับสั่งให้หม่อมฉันเป็นผู้บัญชาการรบอย่างนั้นหรือพระเจ้าข้า
พระองค์จะทรงปลดพระอาจารย์ไทรณะออกจากตำแหน่งนั้นหรือ

ทูลโยธน์

ไม่ใช่ ข้าไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น ข้าเพียงแต่จะให้เจ้าเข้าร่วมรบ
รบด้วยพลกำลังและความสามารถของเจ้าทั้งหมดเพื่อนำชัยชนะมาเป็น
ของเรา

ภรรณะ

พระเจ้าคะ หม่อมฉันจะร่วมรบ

- ทुरโยธน์ ข้าจะฝากชีวิตข้าไว้ในมือเจ้าได้แน่ไซ้ไหม
- ภรรยา หม่อมฉันมีทอกวิเศษชื่อศักดิ์ซึ่งพระอินทร์ประทานให้ ทอกนี้แหละที่จะนำอรชุนไปสู่ความตาย
- โศรณาจารย์ อย่าเสียเวลากับการอวดศัสดาเลย จงออกไปรบเถิด
- ภรรยา โศรณาจารย์ ท่านชราและอ่อนแอเกินไป ทุกสิ่งที่ท่านรักอยู่ที่นั่น อยู่ที่ฝ่ายศัตรู ในส่วนลึกของหัวใจท่านปรารถนาแต่จะยอมปราชัย (อศัสดามาก้าวเข้าไปหาภรรยาพร้อมอาวุธในมือ)
- อศัสดามา เจ้าคุณหมื่นพ่อข้า ข้าจะบั่นหัวเจ้าเสีย (โศรณาจารย์เอาตัวเข้าขวางและรั้งลูกชายไว้)
- โศรณาจารย์ หยคนะ วางอาวุธของลูกลงเดี๋ยวนี้
- ภรรยา (กับโศรณาจารย์) ทำไมท่านไม่ปล่อยให้เขาทำในสิ่งที่เขาอยากทำละ หรือว่าท่านเป็นห่วงชีวิตลูกชายท่าน
- ทुरโยธน์ ภรรยา อศัสดามา เป็นบ้ากันไปแล้วหรือ หากเราแตกสามัคคีกัน และหากพวกเจ้าไม่เชื่อฟังข้า ข้าก็คงไม่สมควรอยู่ที่นี้เพื่อขับขานมหากาพย์ของเรา และข้าก็จะไม่ประกาศสงครามครั้งนี้ด้วยถ้าพวกเจ้าไม่สัญญาว่าจะนำชัยชนะกลับมา
- อศัสดามา พระองค์อย่าได้แคลงใจเลย พวกหม่อมฉันพร้อมจะถวายชีวิตแด่พระองค์
- ทुरโยธน์ ทุกคนประจัญบาน
- อศัสดามา ออกรบในคืนนี้นะหรือพระเจ้าคะ
- ทुरโยธน์ จุดคบเพลิงขึ้น (กองทัพฝ่ายเกาฬเคลื่อนพลออกไป เหลือเพียงธฤตราษฎร์ คานธารี สัณชัยและกุมาร กุนตีเดินเข้ามา)
- คานธารี กุนตีรี
- กุนตี เพคะหม่อมฉันเอง หม่อมฉันเดินมาตลอดทั้งคืนตามทางอันชื้นแฉะ
- ธฤตราษฎร์ เราได้ยินเสียง มันเสียงอะไรกัน
- กุนตี เสียงแห่งการสู้รบที่ไม่มีวันจบสิ้น
- ธฤตราษฎร์ พวกเขาต่อสู้กันในยามราตรีเช่นนี้นะหรือ

- กุนตี ในความมืดมิดเขาก็ต่อสู้กันเหมือนสัตว์ร้าย แผ่นดินจะนองด้วยเลือด ไม่มีคำว่ามิตรสหาย ต่างคนจะต่างฆ่าฟันกัน ฆ่าผู้พยายามทลบทหนี ฆ่าผู้ที่ประทุษร้าย จะมีทั้งการต่อสู้โดยใช้เล็บเขี้ยว ทั้งเผ้าผม จนถึงใช้ ก้อนหินขว้างปา
- ธฤตราชกุมาร พวกเขาจะต้องหยุด พวกเขาจะต้องเคารพกฎสงครามที่ตั้งไว้ สัจจะยัย เจ้าจงออกไปบอกพวกเขาเดี๋ยวนี้
- กุนตี
สัจจะยัย ไร้ประโยชน์เพคะเพราะพวกเขาคงจะฆ่าสัจจะยัยเสียด้วยเป็นแน่ มีคบไฟ ๓ คบบนหลังข้างแต่ละเขือก ตะเกียงไฟ ๕ ดวงบนรถศึก แต่ละคัน สว่างไสวไปทั่วทั้งกองทัพ ดวงไฟลูกไหนดับไหม้ไหม้ ด้วง ด้วงราว กับต้นไม้ในป่าถูกปกคลุมด้วยเปลวไฟพระเจ้าข้า
- คานธารี โลกกำลังจะถูกเผาผลาญประหนึ่งเป็นคินสुकท้ายแห่งโลก (อรชุน กฤษณะ และยูธิษเฐียรปรากฏตัวขึ้นด้วยอาการอ่อนเพลีย และ คื่นครุฑที่เห็นคบไฟเหล่านั้น)
- ยูธิษเฐียร พระกฤษณะ ภาระณกำลังนำความพินาสมาสู่พวกเราแล้ว มองดู เหมือนเขาจะอยู่ในทุกทิศทุกทาง หากพุ่มไม้ใดสิ้นไหวหม่อมฉันก็จะ คิดว่าเขาอยู่ที่นั่น บรรดาไพร่พลของหม่อมฉันไม่เพียงแต่คิดว่าตน ถูกตัดแขนขาไปแล้วเท่านั้น แต่พวกเขากำลังจะเสียชีวิต ทหารทั้งหมด ของหม่อมฉันกำลังจะเป็นบ้าไปแล้วนะพระเจ้าคะ
- กฤษณะ
ยูธิษเฐียร ใช่แล้ว ภาระณก่อสงครามขึ้นอย่างโหดเหี้ยมในคินนี้ น้ำตาหม่อมฉันหลั่งออกมาจากหัวใจ กลิ่นไอของสงครามทำให้ หม่อมฉันเป็นไข้ หม่อมฉันรังเกียจสงคราม มันทำร้ายจิตใจหม่อมฉัน เหลือเกินนัก
- กฤษณะ
อรชุน เธอจะไปไหน หม่อมฉันจะกลับไปรบ (กฤษณะรั้งอรชุนไว้)
- กฤษณะ อย่า เราจะไม่ปล่อยให้เธอเผชิญหน้ากับภาระณในราตรีนี้ หอกศกิตที่ ภาระณจะใช้นั้นเตรียมไว้สังหารเธอ ภาระณเก็บหอกวิเศษนี้มาช้านาน แล้ว มันเป็นเทพอาวุธที่ทรงอำนาจ หากใช้สังหารผู้ใดแล้วย่อมไม่ มีวันพลาด

- ยुธิษเฐียร   แล้วจะมีวิธีไหนช่วยแก้ไขได้พระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   กลแห่งความมิดคือสิ่งจำเป็นในคินนี้ ไม่มีใครหยุดยั้งกรรมะได้ นอก
จาก.....
(เขาหยุดรากับเพ็งนึกอะไรออก)
- ยुธิษเฐียร   ใครหรือพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ   เรากำลังคิดถึงมโฏตกัจ บุตรชายแห่งภีมะกับรากษสทิทิมพี เขาเคย
ประกาศว่าวันใดที่พ่อเขาต้องการความช่วยเหลือเขาจะปรากฏกายขึ้น
(ยังไม่ทันขาดคำมโฏตกัจก็ปรากฏกายขึ้นจากความมิด)
- มโฏตกัจ   ข้าอยู่ที่นี้แล้ว พ่อข้าอยู่ที่ไหน
- กฤษณะ   เขากำลังรบอยู่ แต่เขาบาดเจ็บและกำลังถูกรุมทำร้าย
- มโฏตกัจ   ใครที่ทำร้ายพ่อข้า
- กฤษณะ   มันชื่อกรรมะ มโฏตกัจ จงฟังข้าให้ดี เวลาที่เจ้าจะแสดงความกล้า
มาถึงแล้ว เจ้าเป็นผู้ที่รู้จักหอกศักติเทพอาวุธ ไม่มีผู้ใดนอกจากเจ้า
ที่จะสามารถหยุดยั้งลูกชายนายสารถิได้ เจ้าจงออกไปรบเพื่อช่วย
พ่อเจ้า ลุงเจ้า และอาเจ้า พละกำลังของกรรมะนั้นน่ากลัวนัก แต่มัน
ไม่มีความหมายสำหรับเจ้าหรอก เจ้าจงระวังตัวและปกป้องบรรดาญาติ
ของเจ้าให้พ้นภัยจากรัศมีอันชั่วร้ายและภาพลวงตาต่าง ๆ ในความมิด
อันลึกลับนี้ให้ได้ จงส่งกรรมะให้แก่มฤตยูเทพเถิด
- ยुธิษเฐียร   ลุงจะคอยระวังหลังให้เจ้า
- มโฏตกัจ   ไม่จำเป็นหรอก อย่างกรรมะนี่ข้าคนเดียวก็พอแล้ว ข้าจะช่วยพ่อข้า
และทุกๆ คนให้ได้ โลกจะต้องกล่าวขวัญถึงการรบของข้าให้คนรุ่นหลัง
ได้รู้ ข้าจะไปเตรียมตัวละ (มโฏตกัจร้ายเวทในขณะที่ธฤตราชภูต)
- ธฤตราชภูต   จงแถลงเรื่องของมโฏตกัจให้ข้ารู้ที
(มโฏตกัจเล่าเรื่อง)
- มโฏตกัจ   คาชาแดงเป็นสีเลือด เคราชาเป็นสีเขียว ปากชาฉีกกว้างเหมือนกับ
ประตูแห่งความตาย ดาชาวง ท้องใหญ่ ฟันแหลมคม ศีรษะหมักมิด
ดั่งมหาเมฆ รถศึกของข้าคันใหญ่มี ๘ ล้อ ตัวรถเป็นเหล็กกล้าสีดำ
บุหน้ทมิเทียมด้วยม้าปีศาจซึ่งเปลี่ยนสีไปได้ทุกเมื่อ ธงประจำรถของ

- ข้าชุ่มโชกไปด้วยเลือด มันแสดงให้เห็นถึงเกียรติแห่งความกล้า ยอดธง
มีแรงเกาะอยู่ ปลายปีกของมันสยายจรดฟ้า ความมืดในยามกลางคืน
จะเพิ่มพลังให้ข้า แม้ข้าก็ต้องฉีราดเพราะความกลัว
- ธฤตราชภูรี** แล้วนี่กรรมจะอยู่ที่ไหน กรรม
(กรรมปรากฏตัวขึ้นเบื้องหน้ามโหฏกัจ)
- กรรม** กรรมอยู่ที่นี้ เขาพร้อมแล้วสำหรับการต่อสู้
- มโหฏกัจ** รากษสใช้กองจักรเหล็ก
- กรรม** กรรมจะสังหารมันด้วยท่าธนู
(การต่อสู้ในคืนที่จุดคบไฟได้เริ่มขึ้น)
- มโหฏกัจ** แก่ไม่มีวันพ้นมือข้าไปได้ ข้าจะกระโดดขึ้นสู่เมฆและถูกร้องเรียกฝนซุง
ลูกเห็บหิน บัดนี้ข้าจะมีท้องนับร้อย หัวนับร้อย เมื่อข้ายกมือขึ้นปิด
หน้าข้าก็จะซ่อนตัวได้ ทันใดนั้นข้าก็จะหลบความตายพ้น ศัตรูของพ่อ
ข้าจงเข้ามา ข้าลอยขึ้นสู่เบื้องบนและหัวเราะกึกก้อง ข้าคือผู้ยิ่งใหญ่กว่า
ผู้ใดในโลกนี้
- ธฤตราชภูรี** แล้วกรรมจะละ กรรมอยู่ที่ไหน
- กรรม** กรรมอยู่ในที่ที่เขาควรอยู่ เขายังลูกธนูอันแหลมคมออกไป
- มโหฏกัจ** แต่รากษสก็อำพาทกกว้างราวกับถ้ำกลืนลูกธนูนั้นจนเกลี้ยง พร้อมกับ
หัวเราะกึกก้อง บัดนั้นข้าก็กลายร่างเป็นภูเขาสูงใหญ่ยอดเยี่ยมเทียม
เมฆ มีน้ำตกไหลลงมาเป็นไพร่พล
- คานธารี** กรรมจัดการกับภูเขามิมานันอย่างไร
- กรรม** กรรมยังคงใช้ธนูของเขาด้วยความสุขุม เขาเล็งธนูขึ้นไปเบื้องบน
ตรงไปยังภูเขานั้น ภูเขาระเบิดลง
- มโหฏกัจ** จากนั้นมโหฏกัจก็กลายร่างเป็นเมฆเลือด
- กรรม** แต่กรรมก็สลายมันด้วยลมพายุแห่งสวรรค์
- มโหฏกัจ** มโหฏกัจทะยานลงมาสู่พื้นดิน แผ่นดินแยกออกเขาแทรกร่างลงใน
รอยแยกนั้น และแม้แต่เทพเจ้าก็ไม่อาจมองเห็นเขาได้ จากนั้นเขาก็
ส่งสัตว์ร้ายต่าง ๆ นานาชนิดทั้งงูหัวไฟ นกปากเหล็ก หมาป่าเขี้ยวโจ่ง
ขึ้นมา

- करणะ**   करणะสังหารสัตว์ร้ายนั้นจนตายสิ้น
- มโหิตกัจ**   เสี่ยงที่เจ้าได้ยีนนี้คือสัญญาณแห่งความตายของเจ้า เขาปล่อยกระแสน้ำเลือดอันเขียวกรากไหลเข้าเป็นท่าฝน เกิดพายุชวานโหมเอาต้นไม้ถอนรากถอนโคน มโหิตกัจกำลังบ้าคลั่ง สายตาเขาดจ้อง เทื่อและเลือดหยดลงเป็นทาง ไพร่พลของเจ้าถูกทำลายแล้ว ช้างม้าถูกแยกร่างออกเป็นชิ้น ๆ
- (ทुरโยธน์และทุทศาสนซึ่งหลบซ่อนอยู่นำทอกวิเศษออกมา)
- ทุทศาสน**   करणะ ม่ามัน ม่ามันเสียด้วยทอกนี้ ไม่เช่นนั้นมันจะทำลายพวกเราทุกคน
- ธฤตราชภูรี**   ไม่ करणะจะต้องเก็บเทพอาวุธไว้ใช้กับอรชุนเท่านั้นเพราะเขาจะใช้ทอกศักดิ์ได้เพียงครั้งเดียว
- คานธารี**   นั้นเขากำลังจะทำอะไร เขากำลังจะขีดทอกออกไปรี
- ทุทศาสน**   เร็ว ม่าไอ้เคนเท่านั้นเสีย ไม่มีอะไรจะต้านทานท่าฝนอุบาทว์นั้นได้แล้ว ทหารล้มตายไปเป็นพัน ๆ คนแล้ว
- ทुरโยธน์**   หากเจ้ายังลังเลแม้ชั่วครู่เดียวพวกเราจะต้องย่อยยับ เร็วซิ
- ธฤตราชภูรี**   อย่า เขาต้องเก็บทอกศักดิ์ไว้ก่อน
- สัณชัย**   करणะยกแขนขึ้นแล้ว ทอกวิเศษฉายรัศมีขึ้นในท่ามกลางความมืด มันพุ่งตรงไปเหมือนกับงูเพลิง
- คานธารี**   มโหิตกัจกำลังทำอะไร
- (มโหิตกัจจ้องมองดูทอกที่พุ่งตรงมา)
- มโหิตกัจ**   เขามองตรงไปที่ทอกนั้นและเขาก็จำได้ เขาต้องการจะหนี เขาหวาดกลัว แต่ทอกนั้นตรึงร่างเขาไว้ มันแทงทะลุหัวใจทำให้หัวใจของเขาแตกครากเป็นสับเสียด ส่วนทอกนั้นยังคงพุ่งตรงไปยังท้องฟ้าจนลับหายไป ในหมู่ดาว
- สัณชัย**   มโหิตกัจร้องให้เป็นครั้งสุดท้าย เขาถูกบังคับให้ละจากสังขาร ร่างของเขาพองบวมขึ้น มันใหญ่โตมหึมายิ่งนัก เขาลอยขึ้นไปในอากาศ สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ แล้วร่างก็แตกสลายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยร่วงหล่นลงมา ถมทับไพร่พลนับพันเบื้องล่าง

(กระแจะออกไปพร้อม ๆ กับที่เกาฬทั้งหลายให้ร้องแสดงความยินดี
มโหตรก็จลัมลง ก็มะเข้าไปประคองรับ)

ภิมะ

มโหตรก็จลุมพ้อ

(ทันใดนั้นทีติมพิก็ปรากฏกายขึ้น นางเข้ามาช่วยภิมะอุ้มร่างลูกชายออกไป พวกเขาเริ่มพิธีเผาศพ ขณะที่ภิมะและภิมะเร่งรำด้วยความยินดี)

อรชุน

โชนพระองค์จึงมีความสุขนัก มโหตรก็ตายแล้ว พระองค์ยังคงรืนเริง
อยู่ได้อย่างไรในคำคืนอันเศร้าหมองเช่นนี้

ภิมะ

มโหตรก็สั่งทหารกระแจะแล้ว

ยุธิษฐิษเฐียร

พระองค์ตรัสว่าอะไรนะ

ภิมะ

จะไม่มีใครสามารถต่อกรกับกระแจะได้คราใดที่หอกศักดิ์ยังอยู่ในมือ
เขา บัดนี้เธอจะสามารถส่งเขาไปยังปรโลกได้แล้ว อรชุน เธอจะ
สั่งทหารกระแจะได้แล้ว

อรชุน

นี่พระองค์ขอให้มโหตรก็จลุมออกรบทั้ง ๆ ที่ทรงแน่วพระทัยว่า เขาจะออกไป
ตายฉะนั้นรี

ภิมะ

กระแจะก็คืออาทิตยอันจรสจ่า เธอจะไม่มีวันเพ่งมองตัวเขาได้ ธนูของ
เขาก็คือรัศมีแห่งดวงอาทิตย์ แต่ทว่าบัดนี้เขามิได้แตกต่างจากมนุษย์
ทั้งหลายอีกต่อไปแล้ว เราคิดว่าเรารู้วิธีที่จะสังหารกระแจะแล้ว เธอจง
จับดาบเขาให้คือยาให้คลาดสายตา เมื่อรณศึกเขาติดหล่มจมลงในโคลน
ก็จงจู่โจมทันที มโหตรก็ช่วยเหลือนเธอแล้ว เราจำเป็นต้องส่งเขาไป
ตายเพื่อช่วยเธอ คินนี้เราจะหาใจได้ทั่วท้อง เราเกิดมาเพื่อทำลายล้าง
ผู้ทำลายและเกิดมาเพื่อเป็นมิตรกับเธอ

ไตรนาจารย์มรณา

(ไตรนาจารย์และอัศวัดตามาบุตรชายปรากฏตัวขึ้น)

อัศวัดตามา ชายบอดผู้อ่อนล้าต่างฟาดฟันกันราวกับอยู่ในความฝัน ดวงตาปิดลง ร่างกายถูกทำร้าย ต่างฝากบาดแผลให้แก่กัน พ่อ จงนอนพักในสมรภูมินี้สักชั่วยามหนึ่งเถิด

ไตรนาจารย์ นอนพักเสียหน่อยก็ดีเหมือนกัน
(อัศวัดตามาให้สัญญาณกับกองทหารที่อยู่ห่างออกไปแล้วนั่งลงข้าง ๆ พ่อของเขา ทั้งสองยังคงถืออาวุธไว้ในมือ ฤษีวัยสาออกมา)

อัศวัดตามา หยุดนะ อย่าเข้ามาใกล้พ่อข้า

วัยสา อาตมาคือ ฤษีวัยสา

อัศวัดตามา ท่านมาทำอะไรที่นี่

วัยสา อาตมาไม่ได้มาทำอะไร แต่อาตมามาดูการนอนหลับเป็นครั้งสุดท้ายของพ่อเจ้า

อัศวัดตามา ท่านจะบอกอะไรข้า ทำไมท่านจึงต้องการฆ่าพ่อของข้า

วัยสา อาตมาไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมอาตมาจึงพูดเช่นนั้น อาตมาไม่ได้ตั้งใจ ไม่รู้ว่าอะไรมันบังคับลึนของอาตมา

อัศวัดตามา ใครจะฆ่าพ่อข้า บอกให้ข้ารู้หน่อยเถิด

(วัยสาชี้ไปที่เงาสีแดงที่ดูน่าอันตราย แล้วก็เดินไปช้า ๆ)

วัยสา เจ้าเห็นเงาสีแดงนั้นไหม นั่นคือมนุษย์คนหนึ่ง เขาเกิดมาจากไฟนามว่า ฤชภูมัยมัน พ่อเจ้ารู้จักเขาดี

อัศวัดตามา ไม่มีใครจะสามารถฆ่าพ่อข้าได้

วัยสา ทุกครั้งที่พ่อเจ้าหลับปีศาจสีแดงจะเข้ามาในความฝันของเขา และจะพูดกับเขาว่า “ข้าเกิดมาเพื่อทำการนั้น และท่านก็รู้ดีเพราะท่านทวาดกถ์มัน”

- อัสวตถามา พ่อข้าไม่เคยกลัว ไม่เคยกลัวแม้แต่สิ่งเล็กๆ พ่อข้าไม่เคยทำสิ่งใดพลาด แม้แต่เล็กน้อยก็ไม่เคย
(ปีศาจหน้าเป็นสีเลือดคนั่งลงใกล้ๆ โทณณาจารย์ซึ่งหลับอยู่)
- ธฤตราษฎร์ เขาพลาดเสียแล้วและมันสามารถทำลายชีวิตเขาได้ด้วย อัสวตถามา พ่อของเจ้าเป็นพราหมณ์ เกิดมาเพื่อสันติสุขแต่เขากลับเลือกสงคราม นั่นคือความผิดพลาดของเขา
(ปีศาจร้ายเรียงร่าอย่างน่ากลัว แล้วหายตัวไปอย่างรวดเร็ว โทณณาจารย์ ตื่นขึ้นเห็นลูกชายนั่งอยู่)
- โทณณาจารย์ ทำไมลูกถึงไม่นอนพักล่ะ
- อัสวตถามา พ่อ ทำไมท่านถึงบอกบรรดาแม่ทัพทั้งหลายว่าท่านกำลังจะตาย ไม่ใช่ ท่านทรอกรีที่เคยพูดเสมอว่า ใครในโลกนี้ก็ไม่อาจเอาชนะท่านได้
- โทณณาจารย์ อัสวตถามา นี่มันก็เหมือนจุดเล็กๆ บนปลายเข็ม และดวงตาแห่ง มรณเทพกำลังจับจ้องมองพ่ออยู่
(ทुरโยธน์ปรากฏตัวขึ้น)
- ทुरโยธน์ พระอาจารย์โทณะ ทำไมท่านถึงเลือกที่จะพักผ่อน ทำไมท่านไม่รีบยก ทัพไปในเวลาที่ได้เปรียบเช่นนี้เล่า
- โทณณาจารย์ ก็เพราะว่าหม่อมฉันเหนื่อยแล้ว หม่อมฉันทูลพระองค์หลายครั้งแล้วว่า หม่อมฉันขราเกินไป
- ทुरโยธน์ นี่กระนั้นอยู่ที่ไหน
- โทณณาจารย์ เขากำลังพักรักษาตัวหลังจากที่ต้องรับมือกับรากษส และบัดนี้เขาก็หลับ อยู่
- ทुरโยธน์ อัสวตถามา ข้าขอมอบกองทัพฝ่ายเหนือให้เจ้าเป็นผู้บัญชาการ ไพร่พล กำลังรอเจ้าอยู่
(อัสวตถามาออกไปโดยเร็ว) พระอาจารย์โทณะ หมดเวลาพักรบแล้ว หยิบอาวุธของท่านขึ้น อรชุนกำลังมาที่นี่แล้ว
(เสียงศรคาณทีพัดดังมาถึงที่นั่น)
- โทณณาจารย์ หม่อมฉันทราบ หม่อมฉันจำเสียงศรคาณทีพของพระอรชุนได้ดี หม่อมฉัน พร้อมรบแล้ว

(โอรณาจารย์และอรชุนเผชิญหน้ากัน ทั้งสองต่อสู้กันตัวต่อตัว
โอรณาจารย์กล่าวชมอรชุนที่สามารถในการต่อสู้)

ยुधिษฐีเย

ศิษย์กับครูสู้กันรี

ภีมะ

มันเป็นการต่อสู้ในฝันของหม่อมฉันทีเดียว

(โอรณาจารย์และอรชุนต่อสู้กันต่อไปและเคลื่อนที่ไปเรื่อย ๆ จนล้มหาย
ไป)

เทราปที

ทูลกระหม่อมอรชุนจะไม่สามารถสังหารผู้ที่สั่งสอนสรรพวิทยาให้แก่
พระองค์ได้หรอก

ภีมะ

น้องอรชุนกำลังจะแย้ เขากลับมาแล้ว

ยुधिษฐีเย

พี่ไม่หวังที่จะเอาชนะพระอาจารย์โอรณะแล้ว

(อรชุนกลับมาที่ฐานทัพปาณฑพเพื่อพักรักษาตัว) พระอาจารย์จะต้อง
วางอาวุธลงเสีย ไม่มีทางที่ใครจะรับมือกับความบ้าเลิศจนนี้ได้ พระ
อาจารย์ฆ่าผู้คนเป็นจำนวนมหาศาลแล้ว นี่จะต้องทำอะไรพระอาจารย์
ถึงจะวางอาวุธลงได้

กฤษณะ

มีอยู่เพียงวิธีเดียว โอรณาจารย์มีลูกชายโชนและลูกก็เป็นดังดวงใจ
ของเขา เขาจะต้องได้ยินข่าวว่าอัสวัตถามาลูกชายเขาคายแล้ว เขาจะ
ท้อใจและสิ้นหวัง ซึ่งนั่นแหละจะทำให้เขาวางอาวุธลง

อรชุน

แต่ถ้าอัสวัตถมายังไม่ตายก็หมายความว่าเราต้องโกหก

กฤษณะ

เรารู้

ยुधिษฐีเย

หม่อมฉันไม่เห็นด้วย คิดหาวิธีอื่นเถิดพระเจ้าค่ะ

ภีมะ

เดี๋ยวก่อน

(ภีมะคว้าดาบขึ้นมาแล้ววิ่งออกไป หลังจากนั้นก็มีเสียงดังขึ้น ภีมะ
กลับเข้ามา) นืออย่างไรละ หม่อมฉันฆ่าอัสวัตถมาตายแล้ว

อรชุน

ใครนะพระเจ้าค่ะ

ภีมะ

ข้างของเราไง มันชื่ออัสวัตถมา พี่ฆ่ามันตายแล้ว

กฤษณะ

เธอฆ่าข้างชื่ออัสวัตถมาหรือ

ภีมะ

ใช่พะย่ะค่ะ หม่อมฉันฆ่ามันแล้ว

(เขาตะโกนไปทางฝ่ายศัตรู) พระอาจารย์โอรณะได้ยินเราหรือไม่ พระ
อาจารย์โอรณะ

- (เสียงของกิมะได้ยินไปไกล มีเสียงของโอรณาจารย์ถ้ามกลับมา)
- โอรณาจารย์ พระองค์ต้องการอะไร องค์กิมะ
- กิมะ เราได้สังหารอศวัตถามาแล้ว
(เจียบ ทนไคนั้นเสียงโอรณาจารย์ก็ดังขึ้น)
- โอรณาจารย์ ท่านสังหารใครนะ
- กิมะ เราฆ่าอศวัตถามา
(โอรณาจารย์ปรากฏตัวขึ้น กิมะพูดซ้ำอีกครั้ง) อศวัตถามาตายแล้ว
- โอรณาจารย์ หม่อมฉันไม่เชื่อพรอกว่าลูกชายหม่อมฉันตายแล้ว หม่อมฉันสงสัยว่า
พระองค์จะโกหกหม่อมฉัน องค์ยูธิษเฐียร พระองค์ทรงเป็นธรรมบุตร
ฉะนั้นหม่อมฉันขอประทานความจริงจากพระองค์ด้วยเถิด อศวัตถามา
ลูกชายหม่อมฉันถูกสังหารจริงหรือไม่พระเจ้าข้า
(ยูธิษเฐียรสั่นเส)
- กิมะ พระอาจารย์ไม่เชื่อหม่อมฉัน เจ้าพี่จึงตอบท่านที่เถิด
(นักเดินในชุดแดงปรากฏตัวขึ้นใกล้ ๆ โอรณาจารย์)
- โอรณาจารย์ ธฤษภูทกมณ พระองค์ทรงเข้ามาใกล้หม่อมฉันทำไม หรือว่าจะนำความ
ตายมาสู่หม่อมฉัน
(กับยูธิษเฐียร) อศวัตถามาถูกสังหารแล้วจริงหรือไม่พระเจ้าข้า
(ยูธิษเฐียรยังไม่พร้อมที่จะโกหก ธฤษภูทกมณเดินตามโอรณาจารย์ไปช้า ๆ)
อศวัตถามาถูกสังหารจริง ๆ หรือพระเจ้าข้า
(ยูธิษเฐียรตัดสินใจตอบ)
- ยูธิษเฐียร อศวัตถามา..... (ลดเสียงลงและเบือนหน้าไปทางอื่น) ที่เป็นข้าง...
(เขาทำเสียงเป็นปกติอีกครั้ง) ถูกสังหารแล้วจริง ๆ
(ความเจียบเกิดขึ้น โอรณาจารย์ถอยหลังออกไปหยุดยืนนิ่ง อรชุนพูด
กับยูธิษเฐียร)
- อรชุน ความปรารถนาในชัยชนะได้ทำลายเจ้าพี่เสียแล้ว เจ้าพี่ทรงโกหกเหมือนกับ
กับมนุษย์ปุถุชนทั่วไป
- กฤษณะ เพลานี้เธอเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินแล้ว แต่บางทีความผิดครั้งนี้ก็อาจ
นำชัยมาให้แก่พวกเธอ ทอดพระเนตรโอรณาจารย์สิ เขาไม่สามารถรบ
ได้อีกต่อไปแล้ว

(ดูเหมือนโศกนาฏกรรมจะไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อีก ภีมะ
ตรงเข้าไปหาโศกนาฏกรรม)

ภีมะ บัดนี้หม่อมฉันได้ประจักษ์ในองค์เจ้าพี่แล้ว ไม่มีความรักในพระทัย
ของเจ้าพี่ เจ้าพี่ยินดีในการฆ่าเพียงอย่างเดียว

กฤษณะ ฤๅษฏทรมัน จับตัวเขาไว้ เจ้ากำเริบมาเพื่อกระทำหน้าที่นั้น
(ฤๅษฏทรมันยังลังเลไม่กล้าเข้าใกล้โศกนาฏกรรม) เจ้าจงอย่าหวาดกลัว
ไปเลย ขณะนี้พลังกำลังของโศกนาฏกรรมได้สูญหายไปหมดแล้ว มีเพียง
เจ้าเท่านั้นที่จะเอาชีวิตเขาได้

(ฤๅษฏทรมันยกดาบขึ้นช้า ๆ เขาเดินตรงไปยังโศกนาฏกรรม)

อรชุน ความตายของพระอาจารย์โศกนาฏกรรมช่างมหัศจรรย์เหลือเกิน

กฤษณะ เขาตายอย่างธรรมดาและเป็นธรรมชาติ คุณตาเขาปิดสนิทลงแล้ว
ลมหายใจก็ค่อย ๆ แผ่วลง ๆ จนสิ้นลม
(ทุกสายตามองตรงไปที่โศกนาฏกรรม)

ภีมะ พระอาจารย์เป็นเหมือนแสงสว่าง

กฤษณะ เขาได้ก้าวไปสู่จุดที่ไกลที่สุดของชีวิตแล้ว เขาไม่หายใจแล้ว แล้วเรา
จะมัวมองดูอะไรอยู่ มีแค่เพียงซากกายเท่านั้น ฤๅษฏทรมันจึงดัด
ศิระโศกนาฏกรรมเสีย

(ฤๅษฏทรมันดัดศิระโศกนาฏกรรม แล้วตะโกนขึ้น)

ฤๅษฏทรมัน โศกนาฏกรรมตายแล้ว โศกนาฏกรรมตายแล้ว
(ยอุธิษฐีร์ล้มลงกับพื้น ภีมะมองตรงไปข้างหน้าแล้วพูดกับทุกคน)

ภีมะ โยธาทิพแตกกระจายกระเจิดกระเจิง ทูรโยธน์พยายามระงับเหตุการณ์
แต่มันก็ยังคงสับสนอลหม่านอยู่ดี

เทราปที (กับยอุธิษฐีร์) ทูลกระท่อมเพคะ ทรงลุกขึ้นเถิดและควรจะยินดี

อรชุน เรากำลังทำความผิด ชัยชนะในครั้งนี้ไร้ความหมาย

ยอุธิษฐีร์ ไซ้ พี่มาพระอาจารย์ด้วยคำเท็จของพี่

เทราปที หม่อมฉันได้ยินพระองค์ตรัสเรียกความตายของศัตรูว่าเป็นความผิด
หม่อมฉันไม่เข้าใจจริง ๆ โศกนาฏกรรมได้หักทวงไม่ให้ศกุนิโกงสภาหรือ
ไม และโศกนาฏกรรมได้ห้ามปรามไม่ให้ศกุนิจิกพมน้องลากไปยังสภา
หรือไร น้องต้องยอมรับความอภัยและถูกเนรเทศกรรมพร้อม ๆ กับ

- ทูลกระหม่อมทุกพระองค์ แล้วทูลกระหม่อมเองนั้นแหละที่เคยตรัสว่า
“ข้าจะฆ่าพวกมัน ข้าจะฆ่าพวกมันให้ได้”
- ภิมะ บัดนี้น้องกำลังดูหมิ่นพวกพี่ ถ้อยคำของน้องเหมือนเศษแก้วที่บรรจง
โรยลงมาบนบาดแผลของพวกพี่
- เทราปที ขอจทรงฟังหม่อมฉัน ครั้งที่ทูลศาสนาจิกหัวหม่อมฉันลากไปที่สภานั้น
มันได้ลากเอาศีลธรรมไปด้วยแล้ว ตลอดชีวิตของหม่อมฉันเคย
ได้ยินนักปราชญ์กล่าวไว้ว่า เมื่อธรรมะได้รับการคุ้มครองธรรมะก็จะ
คุ้มครองเรา แต่เมื่อมันถูกทำลายมันก็จะทำลายเราด้วย ฉะนั้นศัตรู
ของเราจะต้องถูกทำลาย ไข่เพคะ ทูลกระหม่อมได้ตรัสคำเท็จและทำให้
ทูลกระหม่อมเสียพระทัย แต่บางทีการลืมนึกก็อาจจะเป็นเพียงหนทาง
เดียวที่จะผดุงคุณธรรมเอาไว้ได้ ลองทูลถามพระกฤษณะดูเถิดมังคะ
พระองค์ทรงทราบดี
(ยุธิษเฐียรถามขึ้น)
- ยุธิษเฐียร นั้นเสียงอะไรกัน
(เสียงโห่ร้องและกลองศึกดังขึ้น) ขวัญของพวกเขากลับคืนมาแล้วรี
(อรชุนออกไปยังสนามรบและกลับเข้ามารายงาน)
- อรชุน ถูกแล้วพระเจ้าข้า พวกนั้นเคลื่อนพลเข้ามาแล้ว
- ยุธิษเฐียร ใครเป็นนายทัพ
- อรชุน อัศวัดถามาพระเจ้าข้า เขารวบรวมไพร่พลที่แตกไปนั้นกลับเข้ารูปและ
บัญชาการกองทัพเอง
- ยุธิษเฐียร เร็วเข้า
(ปาดนทพทั้งหมดออกไป อัศวัดถามารับร้อนเข้ามาด้วยอารามโกรธ
ทुरโยธน์ ทูลศาสนาตามเข้ามา ทุกคนหยุดอยู่ที่ร่างโรณาจารย์ซึ่งจม
กองเลือดอยู่)
- ทुरโยธน์ พวกมันฆ่าพ่อของเจ้า
- อัศวัดถามา สายตาของพ่อหม่อมฉันเพิ่งมองไปที่ความตายเสมอ มันคงไม่เป็
การถูกต้องถ้าหม่อมฉันจะร้องไห้ให้พ่อ แต่ร่างกายของหม่อมฉันกำลัง
ร้องครวญคร่ำรำคาญด้วยความแค้น
- ทुरโยธน์ เจ้าไม่อาจป้องกันพ่อของเจ้าได้ แต่เจ้าสามารถแก้แค้นได้

(อศ्वัตถามาไม่พูดอะไร ทูรโยธน์จึงพูดต่อ) อศ्वัตถามา ข้าอยากรู้ความจริงว่าความลับเกี่ยวกับอาวุธวิเศษที่ใช้ทำลายล้างซึ่งพ่อเจ้าล่วงรู้นั้น พ่อเจ้าได้สอนวิธีใช้ให้กับเจ้าใช้ไหม

อศ्वัตถามา พระเจ้าค่ะ พ่อสอนหม่อมฉัน

ทูรโยธน์ บัดนี้เจ้าเป็นผู้ครอบครองอาวุธศักดิ์สิทธิ์นั้นใช่หรือไม่

อศ्वัตถามา พ่อหม่อมฉันกำชับว่าให้ปล่อย อธิกา อัสตร ไว้เช่นนั้นตลอดกาล แม้ท่านตายก็ห้ามแตะต้องอาวุธวิเศษนั้นโดยเด็ดขาด

ทูรโยธน์ แต่พ่อเจ้าตายแล้ว ตายด้วยคำโกหก

อศ्वัตถามา อรชุนมีอาวุธที่ร้ายแรงกว่านักคือปาศุปต หากว่าหม่อมฉันใช้อธิกา อัสตร อรชุนก็คงจะใช้อาวุธของเขา

ทูรโยธน์ เว้นเสียแต่มันจะตายก่อน

อศ्वัตถามา มนตร์กำกับอธิกา อัสตรไม่เคยถูกสาธยายเพราะมันทรงพลังยิ่งนักสามารถทะลวงเข้าไปถึงศูนย์กลางของโลก และสามารถสังหารเทพทั้งหลายได้ด้วย

ทูรโยธน์ พวกมันตัดหัวพ่อของเจ้า

อศ्वัตถามา ผืนแผ่นดินจะสะเทือนไหว ลมจะพัดทวนกลับด้วยความหวาดกลัว องค์ทูรโยธน์ หม่อมฉันจะใช้อาวุธวิเศษของหม่อมฉันเพียงครั้งเดียวเท่านั้น หม่อมฉันจะมาผู้ที่สังหารพ่อของหม่อมฉัน ทหารทั้งหลายรายพลประจันหน้ามันไว้

(อศ्वัตถามา ทูรโยธน์ และทหารทุกคนโอบล้อมปาดทพ ธฤตราษฎร์ร้องห้าม)

ธฤตราษฎร์ อย่างนะ เขาจะต้องไม่ใช่อาวุธวิเศษนั้น เราจะถึงจุดจบกันหมด สัญชัยหยุดเขาให้ได้

สัญชัย ข้าไปเสียแล้วพระเจ้าข้า อาวุธวิเศษถูกนำมาใช้แล้ว
(แสงไฟเริ่มเปลี่ยนสี ปาดทพปรากฏตัวขึ้นในสนามรบพร้อมด้วย
กฤษณะ เทราปที และสุภัทธา ไฟสว่างขึ้น)

ยูธิษเฐียร ไฟที่เผาผลาญโลกนี้มาจากไหนกัน ช้างสารร้องโหยทวนด้วยความหวาดกลัว งูต่างคิตตัวขึ้นสู่ท้องฟ้า

ภีมะ อศ्वัตถามานำอาวุธวิเศษของโศรณาจารย์ออกมาใช้แน่ๆ

- ยุธิษฐีร   เราจะทำอะไรได้บ้าง มนุษย์ สัตว์ และโลก ทุกอย่างกำลังจะกลายเป็น
ถ่านเถ้าธุลี
- คานธารี   ข้าสัมผัสได้ถึงความร้อนนั้น
- ภีมะ   (กับอรชุน) อรชุน น้องจงเรียกปาศุปิตออกมาสู้กับมันเร็วเข้าเถิด
- เทราปที   ทำลายพวกมันเสียมั่งกะ อย่าปล่อยให้พวกมันแม้เพียงคนเดียวมีความ-
สุขที่ได้เห็นความตายของฝ่ายเรา
(อรชุนพุดขึ้น)
- อรชุน   พระกฤษณะพระเจ้าข้า.....
- กฤษณะ   วางอาวุธของเธอลง เร็วเข้า วางมันลงกับพื้น อย่าเคลื่อนไหว ทำจิต
ให้ว่าง ห้ามใครจับอาวุธ ห้ามแม้แต่จะคิด มิฉะนั้นอาวุธนั้นจะพุ่งมา
ทำร้ายพวกเธออย่างไร้ความปรานีและมันจะทวีความรุนแรงขึ้น
(ทั้งหมดนอนราบลงกับพื้น ยกเว้นภีมะซึ่งยังคงยืนอยู่ เขากระโจน
เข้าหาเปลวไฟนั้นพร้อมกับร้องตะโกน)
- ภีมะ   ข้าสามารถสู้กับมันได้ ข้าสามารถยับยั้งมันได้
- กฤษณะ   ภีมะกลับมา
(ภีมะพร้อมกับทหารเข้าต่อสู้กับเปลวไฟที่ลามใกล้เข้ามา แต่ว่ายิ่งสู้
กำลังของฝ่ายตรงข้ามก็ยิ่งทวีขึ้น ธฤตราษฎร์ คานธารี และสัณชัย
นอนราบอยู่กับพื้น กฤษณะบังคับภีมะให้นอนลง) ภีมะ วางอาวุธ
เสียแล้วนอนลง จงอย่าได้มองอะไรทั้งสิ้น ทำใจให้ว่าง
(ทุกคนนอนราบลงหมด เปลวไฟผ่านไปโดยไม่มีผู้ใดถูกแผดเผา พวก
เขานอนนิ่งอยู่ชั่วขณะ แล้วกฤษณะจึงเงยหน้าขึ้นดู) มันยุติลงแล้ว
เปลวเพลิงมอดดับลงแล้ว สายลมแห่งความสงบพัดมาแล้ว เราได้ยืน
เสียนगर้อง
(ทั้งหมดลุกขึ้นและสวมกอดกัน) พวกเราทุกคนยังมีชีวิตอยู่
(แล้วพวกเขาก็ออกไปจากสนามรบ)

กรรณะบัญชาการรบ

(ทुरโยธน์กลับมาปรากฏตัวที่สนามรบอีกครั้งพร้อมกับทุทศาสน์
กรรณะ และอัสวัตถามา ทุกคนมองดูอาวุธศักดิ์สิทธิ์อันตรงหน้าไป
ทुरโยธน์ถามอัสวัตถามา)

ทुरโยธน์ ทำไมมันจึงไม่สำเร็จ

ทุทศาสน์ เรียกอิชิกา อัสตรกลับมาแล้วใช้มันซ้ำอีกครั้งสิ

อัสวัตถามา หม่อมฉันทำไม่ได้ หากเรียกมันกลับมามันจะนำความตายมาสู่พวกเรา
พะย่ะค่ะ

ทुरโยธน์ แม้พระอาจารย์โทरणะจะตายไปแล้วแต่ก็ยังหักหลังพวกเราได้อีก
อาวุธวิเศษถูกทำลายกลายเป็นสิ่งไร้ค่า แล้วนี่เจ้ายังมีอาวุธอื่นใดอีกหรือไม่

อัสวัตถามา หม่อมฉันมีเพียงอาวุธธรรมดาๆ พระเจ้าค่ะ ขอเดชะ หม่อมฉันไม่เข้าใจ
เลย เมื่อสักครู่หม่อมฉันเห็นโลกถูกเผา แต่บัดนี้กลับเหมือนว่ามันไม่เคย
เกิดขึ้นเลย หม่อมฉันเห็นทหารล้มตายและบัดนี้พวกมันกลับมีชีวิต
(ทुरโยธน์พูดกับกรรณะ)

ทुरโยธน์ กรรณะ วันเวลาของเจ้ามาถึงแล้ว พระอัยกาภิษมะและพระอาจารย์
โทरणะชายชราสองคนที่ยอมสละชีวิตเพื่ออรชุน ก็ตายไปแล้วทั้งคู่
แต่ว่าตัวเจ้ายังอยู่ ความเกลียดชังของเจ้ายังถูกรักษาไว้อย่างสมบูรณ์
และบริสุทธิ์ ความแข็งแกร่งของเจ้าก็ยังบริบูรณ์ จงช่วยขับไล่ความ
มิดมนให้พ้นไปจากพวกเราด้วยเถิด

กรรณะ พระองค์แม่พระทัยแล้วหรือที่จะให้หม่อมฉันบัญชาการรบ

ทुरโยธน์ ข้าแน่ใจ

กรรณะ ทั้งกองทัพเลยหรือพระเจ้าค่ะ

ทुरโยธน์ เจ้าไม่มั่นใจรี

กรรณะ องค์ทुरโยธน์ หม่อมฉันจะช่วยพระองค์และขอให้พระองค์ทรงช่วย
หม่อมฉันด้วย หม่อมฉันกำลังเฝ้ารอคอยความตายอยู่ หม่อมฉัน

- คาดว่าคงจะได้รับกับอรชุนและหม่อมฉันจะเป็นผู้ชนะ แต่ฝ่ายมันมี
พระกฤษณะเป็นสารถิซึ่งไม่สามารถจะหาใครมาเท่าเทียมพระองค์ได้
(มีชายคนหนึ่งเข้ามา เขาเอ่ยถามภรรยา)
- ศัลยะ เจ้ากำลังต้องการนายสารถิอยู่ใช่ไหม
- ภรรยา ท่านคือใคร
- ศัลยะ ข้าคือราชาศัลยะ
- ภรรยา หม่อมฉันกำลังหาผู้มาทำหน้าที่เป็นสารถิ ไม่ได้ต้องการราชา
- ศัลยะ มาทุกตัวในโลกนี้เชื่อฟังข้า เจ้าจะหาสารถิที่สามารถเท่าข้าไม่ได้อีกแล้ว
ข้าได้ยินเจ้าพูดว่า “ข้าเหนือชั้นกว่าอรชุน” เจ้าพูดถูกแล้ว และข้าเอง
ก็เหนือชั้นกว่าพระกฤษณะ
- ภรรยา แต่บางครั้งพระกฤษณะก็ทรงอำนาจลึกลับ และบางทีก็มาในรูปของ
พระวิษณุ
- ศัลยะ พระผู้เป็นเจ้าของโลกเช่นเดียวกับมนุษย์ มีผู้คนมากมาย
ที่ได้เห็นพระศิวะกำลังต่อสู้ในเวลาใกล้พลบ ขับไล่ข้าศึกกองหนึ่ง
เพื่อรับมือกับข้าศึกอีกกองหนึ่ง
- ภรรยา พระศิวะเป็นเทพแห่งการทำลายล้าง พระองค์ประทานเทพอาวุธให้แก่
อรชุน
- หุรโยธน์ แต่เจ้าก็รู้มนตร์เรียกเทพอาวุธนั้นมีใช้หรือ บางทีพระศิวะอาจจะไม่เข้าข้าง
ฝ่ายเราก็ได้
- ศัลยะ จงไว้วางใจข้าและม้าของเจ้า ข้าจะช่วยให้เจ้ามีชัยในการรบครั้งนี้
- หุรโยธน์ เราจะเตรียมกำลังพลให้เรียบร้อย ในทันทีที่อรุณรุ่งทุกอย่างจะพร้อม
สรรพ
(หุรโยธน์ ทูตศาสน์ อศวัดถามาออกไป เหลือเพียงศัลยะและภรรยา
เท่านั้น ทั้งสองเตรียมราชรถ เจียบไปชั่วระยะหนึ่ง)
- ศัลยะ เจ้ากลัวบ้างหรือไม่
- ภรรยา ไม่มีใครสามารถจะกล่าวว่า “ข้าจะต้องเห็นพระอาทิตย์ขึ้นในวันพรุ่งนี้”
ไม่มีสิ่งใดในโลกที่ไม่มีวันสิ้นสุด พระองค์จะเป็นผู้นำรถรบของหม่อมฉัน
ให้แล่นไปตามชะตาชีวิตของหม่อมฉันเอง แต่จะอย่างไรก็ตามหม่อมฉัน
จะต้องชนะอรชุน

- ศัลยะ**   เจ้ากำลังหลอกตัวเอง ไม่มีใครจะชนะอรชุนได้
- करणะ**   หม่อมฉันจะยกทรัพย์สินสมบัติ ทั้งทองคำบ้านเรือนและนางรำให้แก่ใครก็ตามที่ชนะอรชุนก่อนหม่อมฉัน
- ศัลยะ**   อรชุนเป็นต่อเจ้ามากนัก แล้วทำไมเจ้าจึงคิดจะทำลายอนาคตตัวเองเสียเล่า ขณะนี้อาวุธของอรชุนก็พร้อมรอลงอยู่แล้ว พี่น้องปาดมพรหมทั้งเทราปทีชายาของเขาก็เป็นกำลังใจให้เขา แล้วยังอินทรีเทพบิดาของเขาอีกเล่า ส่วนตัวเจ้ามีใครบ้างที่จะช่วยเหลือให้เจ้าก้าวไปสู่ชัยชนะ เจ้ารู้สึกตัวบ้างหรือไม่
- करणะ**   พระองค์เคยตรัสว่า “ข้าจะทำให้เจ้าชนะศัตรู”
- ศัลยะ**   แล้วเจ้าคิดว่าใครคือศัตรูของเจ้า เจ้าไม่มีมิตรที่จะช่วยทำให้ตาเจ้าสว่าง เจ้าเป็นลูกที่ไม่มีพ่อ ช่างน่าสงสารนัก เหมือนหมาในคกยากที่หอนไล่ราชสีห์ เหมือนกบที่ร้องอื้ออึงอยู่ท่ามกลางแสงจันทร์เพื่อจะเปลี่ยนสีผิวให้เป็นสีฟ้า
- करणะ**   ทำไมพระองค์จึงตรัสทำลายขวัญหม่อมฉัน พระองค์เป็นศัตรูของหม่อมฉันหรือ หม่อมฉันรู้ว่าอรชุนมันเหนือกว่าพระองค์มาก และหม่อมฉันรู้ว่ามันคือใคร หม่อมฉันมิใช่แมลงเม่าที่จะโฉบบินเข้าสู่กองไฟด้วยความเขลา หม่อมฉันรู้ดีว่าตัวเองกำลังทำอะไรอยู่ โปรดทอดพระเนตรทอกของหม่อมฉัน รูปร่างของมันคล้ายงู มากด้วยพิษ พร้อมทั้งจะทำลายได้แม้แต่ภูเขาใหญ่ ทอกของหม่อมฉันนี้แหละที่จะสังหารอรชุน แต่หม่อมฉันอาจจะสังหารพระองค์เสียก่อนเพราะทรงทำลายขวัญหม่อมฉัน ทำให้หม่อมฉันเกิดความหวาดกลัว
(ในความเจียบนั้นศัลยะเตรียมรถศึกต่อไป กระณะยืนนิ่งอยู่)
- ศัลยะ**   เจ้ากำลังคิดอะไร
- करणะ**   คิดถึงคำสาปแช่ง
- ศัลยะ**   ประศุราม ฤๅษีผู้ถือขวานหรือ
- करणะ**   พระองค์รู้ได้อย่างไร
- ศัลยะ**   ข้าเคยได้ยินเรื่องเล่าลือเกี่ยวกับปลิงตัวหนึ่งที่กัดและดูดเลือดที่ขาเจ้า แต่เจ้าก็อดทนต่อความเจ็บปวดโดยไม่ยอมปลุกประศุรามซึ่งกำลังหนุ่นตักเจ้าหลับอยู่

- करणะ เมื่อพระฤๅษีตื่นขึ้นท่านโกรธหม่อมฉันมาก ร้องก้องว่า “เจ้าหลอกข้า เจ้าเป็นใครกันแน่ ในขณะที่ความตายกำลังจะมาถึงตัวเจ้า เจ้าจะสูญเสียความจำและเจ้าจะลืมมนตร์ที่ข้าได้แสดงแก่เจ้า”
- ศัลยะ แล้วเจ้าลืมหรือยัง
(करणะเงยไปชั่วคราว)
- करणะ ยัง หม่อมฉันยังไม่ลืม
- ศัลยะ ปลิงที่มากัดขาเจ้าอาจจะเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่งที่พยายามช่วยอรชุนก็เป็นได้
- करणะ เป็นไปไม่ได้ หม่อมฉันอยากจะสังหารพระองค์เสียสัก อยากจะตัดเศียรเสียให้ถูก
- ศัลยะ หากเจ้าแน่ใจว่าจะฆ่าอรชุนได้ก็จะฆ่าอยู่ไยเล่า
(करणะเงยไปครู่หนึ่ง)
- करणะ มหาราชาศัลยะ หม่อมฉันเคยฆ่าวัวของพราหมณ์ผู้หนึ่ง พราหมณ์นั้นสาปแช่งหม่อมฉันว่า “ความหวาดกลัวทั้งหลายจะพุ่งตรงมาที่เนื้อหนังมังสาของเจ้า ลัทธิศากยจะพุ่งชนคืนแผ่นดินอย่างแรง” หม่อมฉันยังจำคำสาปแช่งนั้นได้ดี และหม่อมฉันก็ไม่สามารถสลัดคำแช่งอันมีนัยนั้นออกไปจากความทรงจำได้ หม่อมฉันยอมรับว่าหม่อมฉันยังกลัวคำแช่งนั้นอยู่
(เสียงกระดิ่งดังขึ้น กรณะรู้สึกตัว) ไพโรพมาชุมนุมกันพร้อมแล้ววันนี้จะเป็นวันเผด็จศึก
(ศัลยะขับรถศึกให้กรณะ)
(ธฤตราษฎร์ กุนตี และสัทยชัยกลับมาอีกครั้ง กรณะกับยુธิษเฐียรเผชิญหน้ากัน ทั้งสองต่อสู้ชั่วคราว กรณะสามารถหลบหลีกยुธิษเฐียรได้อย่างง่ายดาย อาวุธหล่นจากมือยुธิษเฐียร เขาพยายามจะหนีแต่กรณะตามทัน เขาเอาทอกจี้ยुธิษเฐียร)
พระองค์จะหนีหม่อมฉันใช่ไหม พระองค์ต้องการจะรักษาพระชนมชีพไว้ใช่ไหม
(ยुธิษเฐียรล้มอยู่กับพื้นไม่ยอมตอบ) พระองค์ไม่ต้องหนีหรอก หม่อมฉันได้ถวายสัญญาไว้กับพระนางกุนตีพระราชมารดาพระองค์แล้วว่าจะ

ไม่มาพระองค์ ฉะนั้นจงหลีกเลี่ยงไปเกิดแล้วหากคนมาเย็บเสื้อผ้าที่ขาดเสีย
ต่อจากนี้ไปจงอย่าได้ต่อสู้กับผู้ที่ชำนาญศึกจริง ๆ อีก
(กรรมะกับศัลยะเดินต่อไป ยุธิษเฐียรซึ่งกำลังบาดเจ็บรู้สึกจะหายใจ
จึงกลับไปยังค่าย เทราปतिकอยดูแลอยู่ เมื่อยุธิษเฐียรได้ยินเสียงต่อสู้
ก็เพื่อขึ้น)

ยุธิษเฐียร

กรรมะอยู่ที่นี้รึ

เทราปที

พักเสียก่อนเกิดพระทูลกระหม่อม

ยุธิษเฐียร

เขาอยู่ที่ไหน กรรมะอยู่ที่ไหน

เทราปที

กำลังต่อสู้อยู่กับทูลกระหม่อมอรชุนเพคะ ส่วนทูลกระหม่อมภิมะก็
ต่อสู้อยู่กับอัสวตธามา

ยุธิษเฐียร

คนทั่วไปมักลือกันว่าพี่ไม่มีวันตาย แล้วนี่ก็โมงก็ยามแล้ว

เทราปที

เที่ยงวันแล้วเพคะ

ยุธิษเฐียร

ชีวิตของพี่เหมือนเป็นเครื่องเล่นในมือของกรรมะ

เทราปที

อย่าส่งเสียงดังเลยเพคะ

ยุธิษเฐียร

เราจะต้องเก็บเกี่ยวเมล็ดพืชแห่งสงครามเสีย แล้วทำลายมัน ใครอยู่
ข้างนอกรับคำสั่งเราเดี๋ยวนี้

(เขาลุกขึ้นนั่ง)

เทราปที

ทูลกระหม่อมอรชุนเพคะ

ยุธิษเฐียร

อรชุนกลับมาแล้วหรือ

เทราปที

เพคะ

ยุธิษเฐียร

หากอรชุนตั้งใจจริงจัง ๆ กรรมะจะต้องตาย

(อรชุนเข้ามาพร้อมภุชณะด้วยอาการอ่อนล้า ยุธิษเฐียรพูดกับอรชุน)

อรชุน เขามานี่สิ จงเล่าเหตุการณ์ตอนที่กรรมะตายให้พี่ฟังเถิด ตลอด
๑๔ ปีที่ผ่านมาพี่นึกถึงเขาอยู่ทุกคำคืน พี่ต้องเหงื่อไหลเพราะเกลียดกลัว
เขา ทั้งยามหลับยามตื่นพี่เห็นแต่ภาพกรรมะเสมอไป ไม่ว่าจะอยู่ใน
อุทยาน ในห้อง และแม้แต่ในแม่น้ำ พี่ก็เห็นภาพเขาปรากฏอยู่ทั่วไป
หมด วันนี้เขาจับตัวพี่ได้ แต่เคราะห์ดีที่พี่รอดชีวิต อรชุน น้องจงนั่ง
ลงและเล่าว่าน้องฆ่ากรรมะได้อย่างไร

- อรชุน**   กระธนูไม่มีวันตาย ไม่มีผู้ใดจะสามารถสังหารเขาได้ เขาเหมือนกับไฟที่ลุกโชนพร้อมจะเผาทุกสิ่งทุกอย่างบนเส้นทางชีวิตของเขา ในยามกลางวันเขาสามารถจะรวมพลังจากดวงอาทิตย์มาไว้ที่ตัวเขา หม่อมฉันไม่อาจจะสังหารกระธนูได้ และบัดนี้เจ้าพี่ภีมะก็กำลังตกอยู่ในอันตราย
- ยูธิษเฐียร**   เมื่อน้องยังไม่ได้สังหารกระธนูแล้วน้องกลับมาทำไม น้องทิ้งภีมะพี่ชายไว้ลำพังฉะนี้หรือ น้องผู้ซึ่งพูดอยู่เสมอว่า “หม่อมฉันจะเป็นผู้นำการรบ หม่อมฉันจะฆ่ากระธนู หม่อมฉันเคยลั่นวาจาไว้ว่าหม่อมฉันเกิดมาเพื่อฆ่ากระธนู” พี่เชื่อถือนั่นมานานตลอดมา แต่ครั้นมาถึงบัดนี้น้องกลับทรยศพี่ นายขมังธนูของโลก ชีมาวิเศษ มีเทพอาวุธติดตัวที่มหากาพย์ต้องจารึกชื่อไว้ และมีพระภฤษณะเป็นนายสารถิ ฉะนี้แล้วหากว่าน้องแพ้กระธนูก็จงอย่าได้กลับมาเกิดใหม่เลย หรือเมื่อกำเนิดในครุภัมมารดาได้เพียง ๖ เดือนก็ขอให้แท้งไปเสียก่อน
(อรชุนคว่ำคาบด้วยความโกรธตรงไปที่ยูธิษเฐียร แต่ภฤษณะและเทราปทีขวางไว้)
- เทราปที**   ทูลกระหม่อมอรชุน
- อรชุน**   หม่อมฉันจะฆ่าเจ้าพี่
- ภฤษณะ**   หยคุณะ เราไม่แลเห็นว่าในที่นี้จะมีใครให้เธอฆ่า
- อรชุน**   ใคร ๆ ก็ท้าวหม่อมฉันซี้ซลาด หม่อมฉันจะฆ่าเจ้าพี่เสีย พระภฤษณะพระเจ้าคะ หม่อมฉันจะฆ่าเจ้าพี่ของหม่อมฉันเสีย
- ภฤษณะ**   เธอกำลังขาดสติ ไม่รู้ตัวที่กำลังทำอะไรอยู่ โฉนเธอจึงพูดว่าจะฆ่าพี่ของเธอ
- อรชุน**   เจ้าพี่ยูธิษเฐียรรบแพ้กระธนูจึงควบคุมพระสติไว้ไม่ได้
- เทราปที**   พระทูลกระหม่อมยูธิษเฐียรตรัสว่ามีแต่ทูลกระหม่อมอรชุนเท่านั้นที่จะสังหารกระธนูได้ และเมื่อกระธนูตายแล้วสงครามก็จะยุติ
(อรชุนพูดกับยูธิษเฐียร)
- อรชุน**   อย่าได้ทรงตำหนิหม่อมฉันเลย หม่อมฉันอุทิศทุกอย่างเพื่อเจ้าพี่ตลอดมา แล้วโฉนจึงทรงคุณแคลนหม่อมฉันได้ถึงเพียงนี้ ความทุกข์ต่าง ๆ

- ที่หม่อมฉันต้องเผชิญล้วนมาจากเจ้าพี่ทั้งสิ้น เจ้าพี่เองมิใช่หรือที่เป็น
ผู้ทอดสรวนนั้น ความทายนะต่าง ๆ เกิดจากเจ้าพี่ทั้งสิ้น
- กฤษณะ คาบของเธอก็อยู่ในมือเธอแล้วแล้วเธอจะประหารใครล่ะ
- อรชุน หม่อมฉันจะปลิดชีวิตตัวเองพระเจ้าข้า
- กฤษณะ เธอรู้ตัวหรือไม่ว่าเธอเป็นใคร และใครที่เธอควรม่า
(อรชุนนิ่งไปครู่หนึ่งแล้วเอ่ยขึ้น)
- อรชุน หม่อมฉันรู้ตัวว่าหม่อมฉันเป็นใครพระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ ขณะนี้ไม่ใช่เพียงชีวิตเธอเท่านั้นที่อยู่บนเส้นด้าย แต่โลกทั้งโลก
กำลังจ้องดูคาบของเธออยู่
(อรชุนคุกเข่าลงแล้วพูดกับยูธิษเฐียร)
- อรชุน ขอได้ทรงประทานอภัยให้หม่อมฉันด้วยเถิด หม่อมฉันจะร่วมมือกับ
เจ้าพี่ภีมะและหม่อมฉันจะฆ่ากรรมะเสีย
(อรชุนจะออกไป ยูธิษเฐียรตะโกนไล่หลัง)
- ยูธิษเฐียร อรชุน ทุกสิ่งที่น่าองกล่าวล้วนเป็นความจริง น้องจงทำลายความภักดี
นั้นเสียแล้วกลับมาหาพี่ ภีมะจะเป็นมหาราชผู้ประเสริฐ
- กฤษณะ ไม่ เธอควรจะอยู่ที่นี้
- เทราปที ทูลกระหม่อมก็ทรงได้ยินคำนั้นแห่งทูลกระหม่อมอรชุนแล้ว พระองค์
ตรัสแล้วว่า จะสังหารกรรมะให้ได้ก่อนที่ตะวันจะตกดิน
- กฤษณะ สงครามใกล้จะสงบแล้ว
- เทราปที และทูลกระหม่อมจะเป็นผู้มีชัย
(อรชุนแสดงความเคารพยูธิษเฐียร)
- อรชุน ขอโปรดประทานอภัยและประทับอยู่ใกล้ ๆ หม่อมฉันเถิด
- ยูธิษเฐียร อรชุน หากน้องไม่ฆ่าเขาในวันนี้ก็เท่ากับน้องทำลายชีวิตพี่
- อรชุน หม่อมฉันจะฆ่าเขา
(หันไปทางกฤษณะ) ได้โปรดประทานคำแนะนำให้หม่อมฉันด้วยเถิด
พระเจ้าข้า
(เทราปทีนำยูธิษเฐียรออกไป ท้าทางยูธิษเฐียรเหนื่อยล้าอย่างมาก
กฤษณะพูดกับเทราปที)

- กฤษณะ พาเขาไปและถวายเป็นการดูแลให้ดีด้วย
(เทราปทีพายุธิษฐีรออกไป กฤษณะกล่าวกับอรชุน) เธอจะรู้สึกเช่นไรถ้าเธอสังหารพี่ชายของเธอ มันคงจะเจ็บปวดและดูวิกลจริตมาก
- อรชุน ขอเวลาหม่อมฉันสักนิด หม่อมฉันจะสังหารภรรณด้วยมือหม่อมฉันเอง
- กฤษณะ เรารู้ดี
- อรชุน หม่อมฉันจะเป็นผู้มอบความตายให้ภรรณ
- กฤษณะ ใช่ วันเวลาที่รอคอยมานานแสนนานก็มาถึงแล้ว ภรรณจะพ่ายแพ้ เธอ เลือดเขาจะหลั่งไหลออกมาในการรบที่บ้าคลั่ง
- อรชุน หม่อมฉันจะเข้มแข็งกว่าเขาหรือพระเจ้าข้า
- กฤษณะ หากเธอกลัวเขาก็จงมองเขาอย่างที่เขาเป็น แต่อย่าเกลียดชังเขา
- อรชุน หม่อมฉันไม่ได้เกลียดหรือกลัวเขา แต่หม่อมฉันอยากรู้ว่าเขาเป็นใครกันแน่ พระองค์ทรงบอกให้หม่อมฉันได้ทราบด้วยเถิด
- กฤษณะ เราจะบอกเธอเดี๋ยวนี้แหละ ภรรณคือบุตรพระอาทิตย์
- อรชุน หม่อมฉันคงปราชัยแน่ ไม่มีใครหรือสิ่งใดจะดำรงอยู่ได้หากปราศจากดวงตะวัน
- กฤษณะ ที่เธอถามเราว่า “หม่อมฉันเข้มแข็งกว่าเขาหรือ” นั้นเป็นคำถามที่ผิด เรามีความลับบางอย่าง ฉะนั้นเธอจงอย่าได้สิ้นหวัง เธอไม่ได้อยู่เพียงลำพังหรอก
- อรชุน ขอพระองค์ทรงเตรียมราชรถให้หม่อมฉันด้วยเถิดพระเจ้าข้า และขอเชิญเสด็จไปพร้อม ๆ กับหม่อมฉันด้วย
(ทั้งสองออกไปพร้อมกัน)

พุทธศาสนมรณะ กระณมรณา

(ฤๅษี व्याสปรากฏตัวขึ้นอีกครั้ง กุมารตามเข้ามา)

- กุมาร พระฤๅษี ข้าเหนื่อยเหลือเกิน
วยาส เหนื่อยก็จงนั่งพักเสียเถิด
กุมาร สงครามจะมีวันสิ้นสุดหรือไม่ พระฤๅษี
วยาส แน่นนอน มันจะต้องยุติลงในที่สุด
กุมาร เมื่อตอนที่อัศวคัทธามาพุ่งหอกของเขานั้นข้ากลัวเหลือเกิน กลัวว่าข้าจะ
พลอยตายไปด้วย
วยาส ข้าก็รู้สึกเหมือนเจ้านั้นแหละ
กุมาร แต่ท่านเคยบอกข้าว่าท่านเป็นผู้แต่งเรื่องนี้ แล้วนิยายของท่านจะฆ่าท่าน
เองด้วยหรือ
(ฤๅษี व्याสยังไม่ทันตอบก็มิะก็เดินโซเซออกมา เมื่อตัวมีแต่เลือดและ
โคลน)
กิมะ พระมหาฤๅษีอยู่ที่นี้เองหรือเจ้าคะ
วยาส ใช่ อาตมาอยู่ที่นี้
กิมะ เลือดไหลออกจากตาของดิฉัน ร่างกายของดิฉันถูกบดขยี้และบาดเจ็บ
เพราะถูกฟัน
กุมาร แล้วพระองค์จะทำอย่างไรต่อไป
กิมะ ข้าต่อสู้โดยไม่ได้หยุดพักมาถึง ๓ วันแล้ว และบัดนี้ข้าอ่อนล้า มหาฤๅษี
ดิฉันอยากกระโจนลงแม่น้ำเพื่อชำระคราบโลหิตออกให้หมดสิ้น
วยาส อรชุนกำลังสู้กับกระณะอยู่ วันนี้จะเป็นวันตัดสิน
กิมะ แล้วพวกเราจะไปที่ไหนเจ้าคะ
วยาส ที่สนามรบนั้นรวมทุกชีวิตไว้ด้วยกัน เป็นการฆ่าฟันอย่างตะลุมบอน
กิมะ พระมหาฤๅษีเจ้าขาดิฉันกำลังจะตาย เพราะเหตุใดท่านจึงรีบเร่งให้ดิฉัน
ไปตายเล่าเจ้าคะ

- วยาส   ภิมะ หากอาตมาทำให้สงครามสิ้นสุดลง ณ บัดนี้ แล้วชัยชนะจะเกิดขึ้นได้อย่างไร
(ฤษีวยาสและกุมารสร้างเพลิงพักให้ภิมะ) เธอจงพักอยู่ที่นี้เถิด
(ทุทศาสน์ปรากฏตัวขึ้น เขามีขวานอยู่ในมือ)
- ภิมะ   นั้นใครนะ เลือดเข้าตาข้าจนมองอะไรไม่ถนัด ข้าเห็นแต่เพียงราง ๆ เท่านั้น
- ทุทศาสน์   ข้าเอง
- ภิมะ   ใครกัน เข้ามาใกล้ ๆ หน่อย
- ทุทศาสน์   จงเพ่งมองให้ดี ข้าคือทุทศาสน์
- ภิมะ   ทุทศาสน์รี พวกเขาบอกเจ้าแล้วไม่ใช่หรือว่าข้ากำลังบาดเจ็บ แล้วเจ้ายังตามมาเอาชีวิตข้าอีกหรือ
(ทุทศาสน์พึงเพลิงพักและผลักภิมะทลายหลัง)
- ทุทศาสน์   นี่เจ้าทรงตัวไม่อยู่เลยหรือ
- ภิมะ   ข้าเหนื่อยล้าและบอบข้า ดาก็มองอะไรไม่ถนัดราวกับอยู่ในโลกมืด
(ธฤตราษฎร์ คานธารีเข้ามานั่งลงใกล้ ๆ คานธารีเรียกลูกชายของนาง)
- คานธารี   ทุทศาสน์ เจ้าถืออาวุธอยู่ในมือหรือไม่ อย่าเข้าไปใกล้ภิมะเลยนะลูก
(ทุทศาสน์เมินเฉย)
- ทุทศาสน์   เจ้าเคลื่อนไหวไม่ถนัดเพราะตัวเจ้าหนัก ข้าไม่กลัวเจ้าเลย
- ภิมะ   ตัวข้าหนักด้วยเลือดศัตรูที่เกราะกรังต่างหาก
(ทุทศาสน์เหวี่ยงขวานออกไป ภิมะหลบได้) ทยุคนะ ข้าไม่อาจป้องกันตัวได้
- ทุทศาสน์   ข้าจะต้องทำเพื่อตัวข้าเองและเพื่อพี่ชายของข้า
(ทุทศาสน์วนรอบ ๆ ภิมะ เขาสับขวานไปที่แขนภิมะจนภิมะบาดเจ็บ)
- ภิมะ   เข้ามาจับข้าสิแล้วพันธมิตรของเจ้าจะมีความสุข
(ธฤตราษฎร์ตะโกนขึ้น)
- ธฤตราษฎร์   รีบไปเสียทุทศาสน์
- ทุทศาสน์   (กับภิมะ) เหนือกาฬเจ้าไหลราวกับเหงื่อข้าง และเจ้าก็ไม่อาจเคลื่อนไหวได้แล้ว จงนึกถึงวาระสุดท้ายของชีวิตเถิด

- ภีมะ   ทุทศาสน์
- (ขณะที่ทุทศาสน์กำลังพูดถึงความตายของภีมะนั้นภีมะคิดว่าข้อเท็จจริงของ
ทุทศาสน์ได้ ทุทศาสน์เสียหลักล้มลง ภีมะโถมเข้าคร่อมทุทศาสน์ไว้)
น่าอนาถจริง ๆ ใครกันริที่เจ้าต้องการมา
(ทุทศาสน์กระเด้งกระสนและคืนรนเอาชีวิตรอด)
- ทุทศาสน์   ช่วยด้วย
- ภีมะ   อย่าร้องไปเลย บัดนี้ความตายของเจ้ามาถึงแล้ว ทุทศาสน์เอ๋ย
(เขาตะโกน) เทราปติ น้องได้ยินพีหรือไม่ว่า จงรีบมาที่นี้เถิด
(เทราปติปรากฏตัวขึ้น) น้องจงดู บัดนี้พี่จะดื่มเลือดมันอย่างทีลั่นวาจา
ไว้ ไ้ทุทศาสน์เอ๋ยเจ้ามีเวลาหายใจอีกไม่นานแล้ว จงรำลึกถึงวันที่เจ้า
จิกผมเทราปติลากไปที่สภา เจ้าจงมองดูนางและขอให้นางเป็นภาพ
สุดท้ายที่เจ้ามองเห็นเถอะ
(เขายังคับให้ทุทศาสน์หันไปมองหน้าเทราปติ)
- ทุทศาสน์   เจ้าพิทุรโยธน์ช่วยน้องด้วย ภาระนะ เจ้าอยู่ที่ไหนมาช่วยข้าที
- ภีมะ   ภาระนะมันไม่ได้ยินเจ้าหรอก ไม่มีใครจะมาช่วยเจ้าได้ ข้าจะปลิดชีวิตเจ้า
ณ บัดนี้
(เขาฉีกอกทุทศาสน์แล้วก้มลงไปดื่มเลือด ควักไส้ออกมากิน) เลือด
ของศัตรูช่างหอมหวานกว่าน้ำนมแม่ เหนือกว่าน้ำผึ้ง เลิศกว่าน้ำจัณฑ์
เยี่ยมกว่าน้ำหวานใด ๆ ในโลก
(ทุทศาสน์ตายอย่างสยอง เทราปติเบือนหน้าหนีเมื่อเห็นภีมะล้วงคับไต
ของทุทศาสน์ออกมากิน) เทราปติ น้องจะไปไหน จงมองดูสิ่งที่พี่ทำ
เพื่อน้อง พี่รองเลือดมันไว้ให้เจ้าใช้สระผม (เขามองไปรอบ ๆ) น้อง
อย่ามองพี่ด้วยสายตาเช่นนั้น อย่าสบตาพี่แล้วถามคำถามว่า “เจ้าพี่ยัง
เป็นคนอยู่หรือเปล่า” พี่ดื่มเลือดของมันเพราะมันเรียกร้องให้พี่ทำ
มันดูหมิ่นศักดิ์ศรีของเมียพี่ มันเคยเดินรำไปรอบ ๆ พี่และร้องว่า
“ไอ้วัวขี้ด ไอ้วัวขี้ด” แต่บัดนี้พี่กลับเป็นผู้เร่ร่อนแทน
(เทราปติเอาผมลงเกลือกกับเลือดแล้วมุ่นมวย ส่วนภีมะยืนขึ้นมีเลือด

เปื้อนเต็มตัว และเดินรำไปรอบ ๆ ศพของทศาศัน การเดินรำของเขา ทำให้แผ่นดินสะเทือน เขามองดูศพและพูดขึ้น) เราไม่ได้เกิดมาเพื่อ ความทรรษา ลาก่อนทศาศัน

(เขาเดินออกไปเงียบ ๆ พร้อมกับเทราปตี)

(ทुरโยธน์และคานธารีตรงเข้ามาที่ร่างทศาศัน คานธารีจับทुरโยธน์ไว้ แล้วถามขึ้น)

คานธารี ทुरโยธน์ลูกแม่ บัดนี้ลูกเป็นลูกชายเพียงคนเดียวที่เหลืออยู่ใช่ไหม (อัสวัตถามาปรากฏตัวขึ้น)

อัสวัตถามา พระองค์จงยุติการฆ่า การหลั่งเลือด และสงครามเสียในวันนี้เถิด พะยะคะ

ทुरโยธน์ ก็มาได้ลูกก้อน้องข้า แล้วเจ้ายังจะให้ข้ายุติสงครามอย่างนั้นหรืออัสวัตถามา (ธฤตราชกุมารและคานธารียกร่างทศาศันขึ้นในระหว่างที่ทुरโยธน์พูด กับอัสวัตถามา) จารบุรุษทุกคนบอกข้าตรงกันว่าไพร่พลของพวกมัน กำลังอ่อนเพลียด้วยความเหนื่อยล้า แม้แต่อรชุนก็แทบจะยืนไม่ไหว ส่วนภรรยานี้ยังคงสมบูรณ์คืออยู่ การรบเปลี่ยนโฉมหน้าอย่างนี้แล้วเจ้า ยังจะมาบอกให้ข้ายุติสงครามมิ เจ้าคงเสียสติจากการรบเป็นแน่ (ภรรยามาถึงพร้อม ๆ กับศัลยะ) ภรรยานี้ชีวิตของพวกเราฝาก ไว้กับเจ้าแล้วนะ

อัสวัตถามา อรชุนมาที่นี่ (ภฤชณะส่งอรชุนมา มียุधिษฐีและเทราปตีตามมาด้วย ภรรยานี้กับ อรชุนเผชิญหน้ากัน ทุกสิ่งทุกอย่างเงียบสงัด ภรรยานี้พูดกับอรชุน)

ภรรยานี้ ข้าอยู่ที่นี้แล้วอรชุน ข้าเป็นลูกไม่มีพ่อแม่ ผู้ด้อยต่ำ ไร้เกียรติ ส่วน เจ้าเป็นยุวราชผู้ทรงศักดิ์ เป็นผู้ที่ไม่เคยแพ้ใคร แต่บัดนี้ท้องฟ้าสว่าง แล้ว พระอาทิตย์ประทอนกำลังมหาศาลให้แก่ข้า ชีวิตเจ้าจะยุติลงในวันนี้แน่นอน

(อรชุนไม่ตอบ ภฤชณะให้สัญญาณเริ่มการต่อสู้ ภรรยานี้หัวเราะที่ สามารถป้องกันตัวได้ กุนตีวิ่งเข้ามาและร้องขึ้น)

กุนตี หยุดพวกเขาเถิด อย่าปล่อยให้เขาต่อสู้กันเลย

(ฤษีวยาสร้งกุนตือออกมาจากการต่อสู้ของกรรมะและอรชุน)

วยาส กุนตือ เธอจงถอยออกมา เธอก็รู้ว่าเขาคคนใดคนหนึ่งต้องตาย
กุนตือ ทำไมละเจ้าคะ ใครพูดเช่นนั้น ใครกันที่ปรารถนาให้มีคนตาย พระคุณ
เจ้าชา โปรดห้ามเขาทั้งสองคนด้วยเถิดนะเจ้าคะพระคุณเจ้า

คานธารี เขาทั้งสองเป็นใครกันแน่บอกพี่สิน้องกุนตือ

กุนตือ เขาเป็น..... เขาเป็น.....

กรรมะ พระนางกุนตือ

(กรรมะเข้ามาหากุนตือช้าๆ นางกุนตือหยุดพูดและถอยหลังออกไป การ
ต่อสู้เริ่มขึ้นอีกครั้งและรุนแรงขึ้นทุกที อรชุนทำให้กรรมะบาดเจ็บ
แต่หลังจากที่กรรมะเพลียงพล้ำก็สามารถกลับรุกได้อีก เขาหัวเราะเยาะ
เมื่ออรชุนพลาด กฤษณะและคีลยะต่างเข้าไปช่วยพวกของตน กรรมะ
พึงรตศีกอรชุนได้ทำให้เขามั่นใจยิ่งขึ้น แต่เขาก็ต้องตกตะลึงที่รตศีก
ของเขาหยุดชะงักและเคลื่อนที่ต่อไปไม่ได้ แม้ว่าทั้งเขาและคีลยะจะ
พยายามอย่างไรก็ตาม เสียงร้องไห้ของทหารดังขึ้น)

คานธารี ทหารร้องไห้ทำไมกัน สัญชัย เกิดอะไรขึ้น

สัญชัย ล้อรตศีกของกรรมะติดหล่มพระเจ้าคะ กรรมะไม่สามารถขับเคลื่อน
รถไปไหนได้

(กรรมะร้องบอกอรชุน)

กรรมะ ช้าก่อน รอให้ข้าถูรถขึ้นมาได้ก่อน เจ้าไม่มีสิทธิ์ทำร้ายข้าในขณะนี้ เจ้า
ก็รู้

(อรชุนหยุดเพราะเคารพในกฎสงคราม แต่กฤษณะสั่งให้เขาตะลุยเข้า
ไป)

กฤษณะ สังหารเขาเสียเพราะนี่เป็นเวลาเดียวเท่านั้นที่จะทำได้ อย่าไปพะวงกับ
คำพูดของกรรมะ อย่าเร่งรอช้าอยู่เลย

(ระหว่างที่กฤษณะพูดกับอรชุน กรรมะพยายามจะถูรถให้ได้แต่ก็ไม่
สำเร็จ)

กรรมะ ข้ายืนอยู่เบื้องหน้าเจ้าโดยปราศจากอาวุธและบาดเจ็บ มีเพียงกฎและ
เกียรติเท่านั้นที่คุ้มครองข้าอยู่ จงรอให้ข้าถูรถได้ก่อนเถอะ

- (กฤษณะพูดตอบกรรมะแทนอรชุน)
- กฤษณะ มาบัดนี้เธอพูดถึงเกียรติ แล้วครั้งที่ศกุนิโก่งสภาเล่าเกียรติของเธอไป
อยู่เสียที่ไหน อย่าพูดคำนั้นออกมาพล่อยๆ เลยกรรมะ เธอจะไม่มี
ชีวิตรอดต่อไปแล้ว
- (ศัลยะเข้ามาขวางอรชุนกับกรรมะ)
- ศัลยะ ล้อราชรถไม่ได้ติดหล่ม ต้องมีใครรั้งล้อรถไว้ด้วยเวทมนตร์แน่ๆ
- กฤษณะ (หันไปหาอรชุน) เราจะบอกกับเธอเองว่าผู้ที่ยุคล้อรถกรรมะไว้คือ
พระธรรมิ หัตถ์ของนางคือโคลนนั่นเองที่จุดติดรถไว้ ทั้งนี้เพราะนาง
เป็นส่วนหนึ่งของสงครามนี้ นางยุคล้อรถกรรมะไว้เพื่อช่วยเหลือเธอ
อรชุนเอ๋ย และนางจะยังยุคล้อรถไว้ไม่ไปไหน เธอจงสังหารกรรมะเสีย
สงครามจะได้ยุติ
- (อรชุนหยิบอาวุธขึ้น ศัลยะพูดกับกรรมะอย่างร้อนรน)
- ศัลยะ กรรมะ อย่าปล่อยให้อรชุนสังหารเจ้าเอียงนี้ จงเรียกเทพอาวุธของเจ้า
มาและใช้มันในครั้งนี้เถิด
- ทुरโยธน์ ไซ้ เจ้าอย่ายอมตายง่าย ๆ นะ
- ศัลยะ จงเรียกเทพอาวุธมาเดี๋ยวนี้
- (กรรมะแหงนมองไปยังท้องฟ้า)
- กรรมะ เมื่อหม่อมฉันรำยมนตร์เทพก็จะนำอาวุธนั้นลงมาประทานให้
- (กฤษณะเร่งให้อรชุนใช้อาวุธ)
- กฤษณะ เธอเป็นอะไรไป จงสังหารกรรมะเสีย
- (ศัลยะเร่งกรรมะให้ร้ายเวท)
- ศัลยะ ร้ายเวทเร็วเข้าสิเพื่อให้พวกเราทุกคนปลอดภัย
- กรรมะ หม่อมฉันจะเริ่ม ณ บัดนี้
- (เขาชูแขนขึ้นสูงรอรับอาวุธ แต่แล้วเขาก็อ้าปากค้าง)
- ทुरโยธน์ เกิดอะไรขึ้น ร่ายมนตร์สิ
- กรรมะ หม่อมฉันนึกไม่ออก (กรรมะรู้สึกสับสน) มันเป็นประโยชน์สั้นๆ แต่
หม่อมฉันนึกไม่ออกขึ้นมาเฉยๆ แล้วนี่พระอาทิตย์หายไปไหน นี่มัน
เงาอะไรกัน

(ไม่มีใครตอบ) ลีอรถของหม่อมฉันจมลงในโคลน ส่วนสมองของ
หม่อมฉันก็ทึบตื้อ นี่หม่อมฉันจะต้องพูดอะไร

(กฤษณะพูดกับอรชุนเบา ๆ)

กฤษณะ

สังหารเขาเสีย

(อรชุนฆ่ากรรมะผู้แพ้ยัยตนเอง ทูรโยธน์สลบ)

ทุรโยธน์มรณา มหาสงครามยุดิ

(กุนติเป็นลมไปในระหว่างนั้น ปาณฑพทั้งหมดเดินออกไป คานธารี ยืนขึ้นเดินไป ๒-๓ ก้าว)

ธฤตราษฎร์ คานธารี น้องจะไปไหน

คานธารี หม่อมฉันอยากจะสัมผัสตัวลูก อยากจะพูดกับเขาเพคะ พระมหาฤษี วายสกรณบอกทางแก่หม่อมฉันด้วยเถิดเจ้าคะ
(ฤษีวายนำคานธารีไปหาทุรโยธน์ ทุรโยธน์เข้ามาเห็นร่างภรรยา)
ลูกแม่.....

ทุรโยธน์ ภรรยา ดูท่าทางเจ้ายังหวาดกลัว ปากอันเย็นชืดของเจ้าเพยอราวกับ จะกล่าวอะไร

คานธารี ลูกแม่.....

ทุรโยธน์ ไม่ว่าลูกจะพูดอะไรกับเขาก็คงตามเขามักจะตอบว่า “ได้พระเจ้าข้า” เสมอ เขาไม่รู้จักปฏิเสธที่จะให้ เขาจบสิ้นชีวิตลงแล้ว ชายผู้เป็นวีรบุรุษ

คานธารี ทุกสิ่งทุกอย่างโชกไปด้วยเลือด มีแต่เสียงร่ำไห้ไปทั่ว ยุติสงครามนี้ เสียเถิด ยุธิษเฐียรจะไว้ชีวิตลูกและลูกก็จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสงบ

ทุรโยธน์ ยุธิษเฐียรจะไม่มีวันยกยให้ลูก มันและพี่น้องของมันจะตามไล่ล่าลูกไป ทุกหนทุกแห่งจนถึงนรกอเวจี จนสิ้นกับสิ้นกัลป์ ลูกจะไม่ยอมมีชีวิต อยู่อย่างราชาที่เป็นเพียงหุ่นเชิด ลูกจะรบจนถึงที่สุดแม้มันจะเป็นหนทางที่ทารุณอย่างไรก็ตาม

คานธารี น้องๆ ของลูกไม่ประสงค์จะรบต่อไปอีกแล้ว ทหารหาญก็แตกพ่าย ค่ายคูประตูปะทุรบก็ถูกทำลาย ทุกคนคิดตรงกันว่าลูกจะต้องตาย

ทุรโยธน์ ลูกขอเรียกมันว่าบาดแผลและการหลั่งเลือดครั้งสุดท้าย
(ระหว่างนั้นทหารเริ่มลุกขึ้นช้าๆ ราวกับศพ) ทหาร จงลุกขึ้น รวบรวม อาวุธอันย่อยยับของเจ้าแล้วตามข้ามา เราจะออกศึก
(เขาก็มองดูภรรยาแล้วออกไป ธฤตราษฎร์ร้องเรียกขึ้น)

- ธฤตราษฎร์ สัญชัย
- สัญชัย หม่อมฉันอยู่ที่นี้พระเจ้าค่ะ
(ทั้งสองคนเดินไปที่ร่างของกรรมะ)
- ธฤตราษฎร์ หัวใจข้าเป็นหินไม่มีวันแตกสลาย ช่วยช้ายกร่างกรรมะขึ้นทีเถอะ
(ธฤตราษฎร์ยกกร่างกรรมะทางส่วนศีรษะ สัญชัยยกส่วนขา แล้วเดินออกไป คานธารีตามออกไปด้วย กุนดียังคงนอนสิ้นสติอยู่ที่พื้น)
(ฤชียาสและกุมารปรากฏตัวขึ้น ทั้งสองยกเกราะของกรรมะไปทิ้งลงน้ำ ทูรโยธน์ทอดตัวลงในน้ำและยังคงถือคทาไว้ ขณะนั้นมีทหาร ๒ คนถือธนูออกมาท่าทางราวกับกำลังหาอะไรบางอย่าง)
- ทหาร ๑ ทางนี้แหละ เบา ๆ หน่อย ตามมา
(ทหารทั้งสองเดินไปเรื่อย ๆ)
- ทหาร ๒ ไม่เห็นมีเสียงอะไรเลย
(ทั้งสองตรงไปที่หนองน้ำ ทูรโยธน์เริ่มร้องเพลง) แกได้ยินเสียงอะไรไหม เสียงมันเหมือนดังมาจากหนองน้ำนี่นา
- ทหาร ๑ เสียงอะไรนะ
- ทหาร ๒ เสียงขับลำนำนี่ ลำนำแห่งความเศร้าที่ต้องสูญเสียอาณาจักร เสียงองค์ทูรโยธน์แน่ ๆ พระองค์อยู่ที่นี้เอง
- ทหาร ๑ แกเห็นตัวพระองค์ไหม
- ทหาร ๒ นั่นไง ในน้ำนั่น แต่น้ำเย็นเป็นน้ำแข็ง จับเป็นแผ่นหนาเลย
(ยูธิษเฐียร อรชุน ภีมะ และกฤษณะปรากฏตัวขึ้น ยูธิษเฐียรบาดเจ็บเทราปตีพยุงออกมา)
- ยูธิษเฐียร หนองน้ำนี้มีชื่อว่าอะไร
- ทหาร ๒ ไทวปายนะพระเจ้าค่ะ
- ยูธิษเฐียร น้ำเป็นน้ำแข็งหรือนั่น
- ทหาร ๒ พระเจ้าค่ะ น้ำเป็นน้ำแข็ง จับหนาราวกับแผ่นหินใส
(ยูธิษเฐียรคุกเข่าลงใกล้ ๆ หนองน้ำ แล้วเคาะแผ่นน้ำพร้อมกับร้องเรียก)
- ยูธิษเฐียร ทูรโยธน์ พระองค์อยู่ที่นี้หรือ

(ไม่มีเสียงตอบ กฤษณะคุกเข่าลงเหนือแผ่นน้ำ)

กฤษณะ เขาอยู่ที่นั่นแหละ เรามองเห็นเขา เขาก็คทาอยู่ด้วย

ยูธิษเฐียร เขาผ่านแผ่นน้ำแข็งลงไปได้อย่างไรพระเจ้าคะ

กฤษณะ ด้วยมนตร์ระเบิดน้ำน้ำจะแหวกออกเป็นช่อง แล้วเขาก็ลงไปซ่อนตัว จากนั้นน้ำก็กลายเป็นน้ำแข็งปิดไว้และจะไม่มีผู้ใดทำลายมันได้

ยูธิษเฐียร ทูรโยธน์ พระองค์ได้ยินหม่อมฉันหรือไม่ (ไม่มีเสียงตอบ) ทรงได้ยินหม่อมฉันหรือไม่พระเจ้าข้า

(เสียงทูรโยธน์ตอบกลับมา)

ทูรโยธน์ ข้ากำลังพักผ่อน จงอย่ารบกวนความสงบของข้า

ยูธิษเฐียร พระองค์จะทรงทำอะไรอยู่ใต้แผ่นน้ำแข็งนั้น เสด็จขึ้นมาเถิด เลิกพะวงกับความเจ็บปวดจากพิษแผลแล้วออกมาสู้กันเถิด

ทูรโยธน์ ร่างกายข้าอ่อนล้า ข้าต้องการพักผ่อน

ยูธิษเฐียร พระองค์จะมีเวลาพักผ่อนอีกมากนักหลังจากที่สงครามยุติ

ทูรโยธน์ ไววันพรุ่งนี้ข้าจึงจะออกไปรบ ขณะนี้ข้าต้องการจะนอนขับเพลงอยู่ที่นี้

ยูธิษเฐียร พระองค์ทรงกลัวหรือพระเจ้าคะ

(ทูรโยธน์เงยไปครู่หนึ่งก่อนที่จะตอบ)

ทูรโยธน์ มันไม่ใช่ความกลัวหรอก ถ้ากลัวข้าจะไม่มาอยู่ที่นี้หรอก แต่มันคงจะดีหากข้าจะอยู่ที่นี้ ได้น้ำใสสะอาดนี้ เอละ ข้าขอยกโลกทั้งโลกให้เจ้า ข้าปรารถนาจะกบดานอยู่ในหนองน้ำนี้ไม่พบหน้าผู้ใด

ยูธิษเฐียร โลกที่ตรัสว่าจะยกให้หม่อมฉันนั้นมันไม่ใช่สมบัติของพระองค์ ไพร่พลที่นอนอยู่ใต้ผืนดินนั้นตายลงเพราะความอาฆาตแค้นของพระองค์ พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของความพยายามยิ่งกว่าชีวิตผู้คนเหล่านั้น บัดนี้ชีวิตของพระองค์นั้นแหละที่หม่อมฉันต้องการ

ทูรโยธน์ เอละ ข้าจะออกไปสู้กับเจ้า แต่จะต้องเป็นการต่อสู้กันเพียงลำพังตัวต่อตัวเท่านั้น

ยูธิษเฐียร พระองค์ก็ทรงเป็นชัฏติยะ จงออกมาสู้กันตามวิถีแห่งชัฏติยะเถิดพระเจ้าข้า

ทูรโยธน์ ข้าสามารถเลือกชนิดของอาวุธได้หรือไม่

- ยุधिษฐียร** พระองค์จะเลือกได้ทั้งอาวุธและผู้ทีพระองค์ประสงค์จะต่อกรด้วย
(กฤษณะพูดกับยุधिษฐียร)
- กฤษณะ** ทำไมเธอจึงยอมเสี่ยงเช่นนั้น เราเห็นเขาพองตัวราวกับงูแผ่พังพาน
- ทुरโยธน์** ข้าเลือกคทา
(ทुरโยธน์กระโจนขึ้นมาจากหนองน้ำ เขาถือคทาอยู่ในมือ)
- กฤษณะ** (กับยุधिษฐียร) เธอจะอย่างไร ทुरโยธน์ฝึกคทาจนเชี่ยวชาญมานานถึง ๑๓ ปี เขาซ้อมกับรูปหุ่นเหล็กทุกวัน
(ภีมะเดินออกมาข้างหน้า)
- ภีมะ** ข้าจะสู้กับเจ้าเองและข้าจะยุติสงครามลงในวันนี้ ข้าจะเป็นผู้จบชีวิตของเจ้าด้วย
- ทुरโยธน์** เข้ามาเลย
(ภีมะตรงเข้าหาทुरโยธน์ ทั้งสองเริ่มต่อสู้กันอย่างเอาจริงเอาจัง ผลัดกันรุกผลัดกันรับ แต่ทुरโยธน์มีความชำนาญมากกว่า เขารุกและไล่ภีมะบาดเจ็บและเคลื่อนที่ได้อย่างยากลำบาก ทुरโยธน์เข้าประชิดตัวภีมะและผลักภีมะทลายหลังล้มลง แต่ทुरโยธน์ไม่ได้ฆ่าภีมะ) อากาเจ้าสาหัสมาก ท่าทางเจ้าคงจะไม่รอดแน่ ข้าจะทุบหัวเจ้าเสียก็ได้แต่คงไม่มีใครอยากฆ่าศัตรูที่หมดหนทางสู้ทรอก ลูกขึ้นมาสิ
(กฤษณะและอรชุนช่วยพยุงภีมะลุกขึ้น ทुरโยธน์ถอยออกมา)
- กฤษณะ** เธอบาดเจ็บหรือ
- ภีมะ** พระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ** สาหัสหรือไม่
- ภีมะ** พระเจ้าค่ะ
- กฤษณะ** จงข่มความเจ็บปวดของเธอไว้และยืนหยัดด้วยตนเอง จงทำให้ทुरโยธน์คิดว่าเธอทรงพลัง จงเข้าไปต่อสู้และตีที่หน้าขาของทुरโยธน์
- ภีมะ** หน้าขาของมันหรือพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันทำอย่างนั้นไม่ได้
- กฤษณะ** เราสั่งให้เธอตีที่หน้าขาทुरโยธน์
- เทราปที** ตีให้หักเลยเพคะ

(กิมะกลับไปสู่อีกครั้ง ทูรโยธน์ยังคงคล่องแคล่วเช่นเดิม คทาของกิมะ
ฟาดไปในอากาศหลายหนโดยไม่ถูกตัวทูรโยธน์ กิมะพยายามเป็นครั้ง
สุดท้าย เขาควงคทาแล้วฟาดลงที่หน้าขาทูรโยธน์ ทูรโยธน์ร้องและ
ล้มลง ดันขาเขาแหลก กิมะเอาเท้าเหยียบหัวของทูรโยธน์)

ยુธิษเฐียร

(กับกิมะ) กิมะอย่าทำอย่างนั้น ทูรโยธน์เป็นสุขุมาลย์ชาติเช่นเดียวกับ
น้อง การต่อสู้สิ้นสุดลงแล้ว จงอย่าได้ทำการใดๆ ที่พยายามหมิ่นเกียรติ
ของศัตรู

(ทูรโยธน์เรียกยูธิษเฐียร)

ทูรโยธน์

ยูธิษเฐียร มาหาข้าหน่อย

ยูธิษเฐียร

พระองค์ประสงค์สิ่งใด

ทูรโยธน์

ข้าถูกทำร้ายอย่างน่าบัดสีที่สุด การตีที่ขมั้นผิดกฎหมายการรบ
(กฤษณะแทรกเข้ามา)

กฤษณะ

ยูธิษเฐียร เธอจงออกมาที่นี่ ทูรโยธน์มิได้เป็นทั้งมิตรและศัตรู ฉะนั้น
จงอย่าได้เสียเวลาไปกับเขาอยู่เลย ไปกันเถิด

ทูรโยธน์

พระกฤษณะ พระองค์คงคิดว่าหม่อมฉันไม่ได้ยินที่ทรงสั่งให้กิมะตี
หม่อมฉันที่ขา พระองค์คือปีศาจร้ายแท้ๆ เรื่องศิษย์นินก็เป็นการคิด
ของพระองค์ แล้วยังเรื่องที่โกหกว่าอัสวตถามาตายอีก เรื่องที่ส่ง
ฆโฏตกัจจมารบกับกระณะจนกระณะต้องใช้ทอกศักดิ์ และเมื่อรถศึก
กระณะติดหล่มก็พระองค์อีกนั่นแหละที่สั่งอรชุนว่า “จงสังหารกระณะ
เสีย” เป็นฝีมือของพระองค์ทุกครั้ง พระองค์คือปีศาจเจ้าเล่ห์

กฤษณะ

ทุกสิ่งที่เธอพูดเป็นเรื่องไม่จริงเลย เพราะเธอคือผู้สังหารตัวเอง
(กับยูธิษเฐียร) ชัยชนะเป็นของเธอโดยสมบูรณ์แล้ว ไปฉลองชัยกันเถิด

ทูรโยธน์

ใช่ ไปตามทางของพวกเจ้า จงใช้ชีวิตในโลกอันไร้สุขนี้ต่อไป ส่วนข้า
ก็จะไปยังปรโลก ใครจะมีความสุขยิ่งไปกว่าข้า ข้าครองแผ่นดิน ข้า
หัวเราะ ข้าร้องรำ ข้ารักในพันธมิตร ข้าพิทักษ์คนในอาณัติ ข้าช่วยเหลือ
ผู้ที่ทุกข์ทน ข้ารู้จักความสุขสันต์ของมวลมนุษย พวกเจ้าจงไปเถิด
ไปดื่มกินและร่ำรำ ไปเถิด

- กฤษณะ ไม่มีคนใดคนใดจะดีพร้อมบริบูรณ์ ไม่มีคนเลวคนใดจะชั่วร้ายโดยสิ้นเชิง
 ทูรโยธน์ เราไม่เคยพอใจในความทุกข์ทรมานของเธอเลย แต่การที่
 เธอปราศยนั้นมันช่างน่ายินดีจริง ๆ
 (ทูรโยธน์อยู่เพียงลำพัง เขายืนกอดลูกขึ้นในขณะที่เวลาเริ่มจะค่ำ
 คนตรีเริ่มบรรเลง อศวัตถามาเดินเข้ามา)
- อศวัตถามา ศัตรูของพระองค์กำลังฉลองชัยกันอย่างรื่นเริง พระองค์ทรงได้ยินเสียง
 นั้นหรือไม่พระเจ้าคะ
- ทูรโยธน์ อศวัตถามา
 (อศวัตถามาประคองทูรโยธน์ลุกขึ้น) คินนี้ปาณทพทั้งห้าจะไม่อยู่ใน
 คำหนักทัพ ส่วนคนอื่น ๆ ในค่ายก็จะเหมายและคงจะหลับสนิท
 (อศวัตถามาแสดงอาการว่าเข้าใจ เขาลุกขึ้นแล้วผลุนผลันออกไป
 กฤษณะปรากฏตัวขึ้น เขาตรงไปหาคุณติซึ่งยังคงสลบอยู่)
- กฤษณะ พระนางกุนตีจึงกินสมปฤติเกิด บรรดาพระราชโอรสของพระนางรอกอย
 พระนางอยู่ในพระนครแล้ว
 (กุนตีฟื้นขึ้น กฤษณะพยุางออกไป)
- กุนตี ยังไม่สว่างใช้ไหมเพคะ
- กฤษณะ ยังพระนาง ยังเป็นกลางคินอยู่
- กุนตี พระกฤษณะเพคะ มีอะไรบางอย่างที่ทำให้หม่อมฉันกังวล หม่อมฉัน
 สันทรณใจว่ามฤตยูจะยังคงทำหน้าที่ของมันไม่เสร็จสิ้น
 (ในระหว่างที่ทั้ง ๒ คนเดินเสียงคนตรีและงานเลี้ยงก็เจียบลง ทั้งสอง
 หยุดด้วยความวิตกกังวล) งานฉลองชัยยุติแล้วหรือเพคะ
- กฤษณะ ผู้มีชัยคงหลับหมดแล้ว
- กุนตี มีฝ่ายเการพคนใดที่ยังคงรอดชีวิตอยู่บ้างเพคะ
- กฤษณะ ทูรโยธน์ยังไม่ตาย
- กุนตี แล้วยังมีผู้ใดอีกหรือไม่เพคะ
- กฤษณะ อศวัตถามาหนีรอดไปได้ การมาเป็นหน้าที่ของเขาและเขาไม่อาจจะหยุด
 ภาระนั้นได้

- กุนตี** พระกฤษณะ เราจะต้องหาตัวเขาให้พบ เพราะนี่จะต้องไม่ใช่ความ
เจ็บปวดในคืนแห่งชัยชนะแน่ ๆ เพคะ
(กฤษณะออกไปอย่างสงบ กุนตีตามออกไป อัสวธามาปรากฏตัวขึ้น
เขาถือดาบที่เปื้อนเลือดออกมา เขาเดินตรงไปที่หุโรโยธน์ซึ่งนอนอยู่
ที่พื้นในความมืดของยามราตรี)
- อัสวธามา** หากพระองค์ยังทรงหายใจอยู่ก็ขอได้โปรดทรงฟังหม่อมฉัน.....
(หุโรโยธน์ยกกายขึ้นฟัง) หลังจากที่หม่อมฉันจากพระองค์ไปหม่อมฉัน
ก็ไปซ่อนตัวอยู่ที่ในป่า และ ณ ที่นั้นในความมืดมืดได้คงไม้ หม่อมฉัน
ก็เห็นนกชุกตัวหนึ่งจู่โจมเข้าจิกกินลูกนกซึ่งกำลังหลับอยู่ด้วยความ
โหดเหี้ยม หม่อมฉันรำพึงกับตัวเองว่าเวลาที่หม่อมฉันรอคอยมาถึง
แล้ว และเมื่อหม่อมฉันด้อมเข้าไปใกล้ค่ายพวกปาณฑพ ปีสางคนหนึ่ง
ก็ปรากฏกายขึ้นจากผืนดินด้วยท่าทางดุร้าย มันท่าสะพรึงกลัวเสียจริง ๆ
ร่างกายของมันทมีเลือดโชกไปหมด มันขู่คำรามห้ามหม่อมฉันว่า “เจ้า
อย่าเข้ามา เจ้าจะเข้ามาในค่ายนี้ไม่ได้” ปีสางร้ายมีเขี้ยวแหลมคม
แขนพันแขนนั้นควงกระบองไฟและท่อนเหล็ก หม่อมฉันพยายามจะ
เข้าต่อสู้ ปีสางก็พยายามขัดขวางไม่ให้หม่อมฉันผ่านเข้าไปได้ ในที่สุด
หม่อมฉันก็ตระหนักดีว่าหม่อมฉันจะต้องเอาชนะความกลัวของตนเอง
ให้ได้เสียเป็นสิ่งแรก หม่อมฉันจึงถอยออกมาแล้วกระทำัญญาสาเทวะ
ขอให้พระองค์ช่วยประสานดาบกับกายหม่อมฉันให้รวมเข้าเป็นหนึ่ง
เดียวกัน เทวะได้ชุบกายหม่อมฉันให้ทรงพลัง แล้วหม่อมฉันจึงกลับ
ไปที่ค่ายปาณฑพอีกครั้ง คราวนี้สัตว์นรกต่าง ๆ ก็ผุดขึ้นมาจากแผ่นดิน
เข้ามัล้อมรอบตัวหม่อมฉัน มีทั้งปีสางทั่วหมี หัวอูฐ และหัวเป็นเต่า
บางตัวก็ท้องโตราวกับโอ่ง ลำตัวบิดเป็นเกลียว มีเมือกสีเขียวลื่นไหล
ไปทั่ว แต่กองทัพผีเหล่านั้นก็พ่ายแพ้แก่หม่อมฉัน หม่อมฉันจึง
สามารถเล็ดลอดเข้าไปในค่ายปาณฑพได้สำเร็จ หม่อมฉันย่องเข้าไป
เงียบ ๆ ตรงไปที่พลับพลาของธฤชภูทฤมณ แล้วหม่อมฉันก็ได้เห็นผู้
ที่สังหารพ่อหม่อมฉันเมาหลับอยู่บนพรม หม่อมฉันตะมุ้มจะให้มันตื่น
มันส่งเสียงร้องออกมา หม่อมฉันจึงยกตัวมันทุ่มลงกับพื้น แล้วใช้แขน

กคลงที่คอกหอยมัน มันใช้เล็บข่วนหม่อมฉันพัลวัน ในที่สุดหม่อมฉันก็เข้ามาเหมือนกับฆ่าวัวควายตัวหนึ่งเท่านั้น

ทูลโยธน์ เจ้าทำได้ดีมาก ดิจจริง ๆ

อัครวิธามา แล้วหม่อมฉันก็ลอบเข้าไปในพลับพลาอื่น ๆ กำลังของหม่อมฉันมีเหนือสามัญมนุษย์ หม่อมฉันฆ่าทุกๆ คน ฆ่าโอรสของภีมะ โอรสของอรชุน โอรสของยูธิษเฐียร และโอรสของนกุลกับโอรสของสทเทพ แต่นี้ต่อไปนางเทราปทีจะไม่มีโอรสเหลืออีกเลยแม้แต่องค์เดียว

ทูลโยธน์ เจ้าทำได้ดีเหลือเกิน

อัครวิธามา แล้วหม่อมฉันก็ฆ่าศิษย์หิน หม่อมฉันผ่าร่างมันออกเป็นสองซีกด้วยดาบของหม่อมฉันเอง หม่อมฉันตัดหัว ตัดแขน และตัดท่อนอก ขณะนั้นมีสัตว์ร้ายไหลออกมาแล้วกัดกินเลือดเนื้อของพวกมันอย่างเอร็ดอร่อย หม่อมฉันค่อยๆ ถอยออกมาเงียบๆ แล้วหม่อมฉันก็พบนางอุตตราชาม่ายของอภิมันยู นางกำลังตั้งครรภ์ หม่อมฉันได้ขีดอาวุธเข้าไปในท้องนางเพื่อสังหารทารกเสียตั้งแต่ยังไม่เกิด บัดนี้ปาณฑพจะไม่มีผู้สืบสันตติวงศ์อีกต่อไปแล้วพระเจ้าค่ะ หม่อมฉันได้ทำทุกอย่างที่ต้องการแล้ว หม่อมฉันรู้สึกสบายใจเหลือเกินพระเจ้าข้า วิเศษนัก แล้วเจ้ากับข้าจะต้องได้พบกันอีก ขณะนี้เวลาของข้าหมดลงแล้ว

(หลังจากที่ทูลโยธน์ตาย กุมารก็เดินเข้ามาเพียงลำพัง เขาเดินตรงไปที่ร่างของทูลโยธน์โดยไม่มีความกลัว)

กุมาร พระฤๅษี พระฤๅษีวยาส

วยาส ข้าอยู่ที่นี้แล้ว

(วยาสปรากฏกายขึ้น กุมารรีบเดินมาหา)

กุมาร สงครามยุติแล้วใช่หรือไม่

วยาส ใช่แล้ว พระอาทิตย์กำลังโผล่พ้นขอบฟ้าขึ้นมาอย่างช้าๆ ส่องสว่างลงมาอาบร่างไร้ชีวิตทั้ง ๑๘ อักเชาภินิ แร้งกำลังลงจิกกินซากศพด้วยกรงเล็บและจงอยปากของมัน มันจิกลงบนใบหน้าของเหล่าวีรชน

ทั้งหลายจนไม่เหลือร่องรอยให้จดจำได้ว่าเป็นหน้าของผู้ใด รูปโฉมของมนุษย์ถูกทำลายโดยคมเขี้ยวของสัตว์ร้าย

(ภรรยาม่าย และคนอื่นๆ ที่ตายไปแล้วปรากฏกายขึ้น วายสพูดกับกุมาร) จงอย่าหวาดกลัวเลย พวกเขามองไม่เห็นเจ้าทรอกกุมารเอ๋ย (เหล่าผู้หญิงปรากฏตัวขึ้น ต่างมองหาญาติพี่น้องของตน) สตรีเหล่านั้นเดินเปะปะไปในความมืด นางพยายามค้นหาซากศพลูกหลานอันเป็นที่รักของนางที่ทอดร่างจมอยู่ในพื้นดิน คานธารีและเทราปทีต่างก็รู้แก่ใจตัวเองดีว่านางต่างจะต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปโดยปราศจากลูกชาย (อุศตรภรรยาของภรรยาม่ายเดินไปนั่งข้างๆ ร่างของสามี)

ภรรยาม่ายของภรรยาม่ายกระซิบบอกกับร่างของชายผู้เป็นสามีว่า “พระองค์เป็นสิ่งล้ำค่าที่สุดที่หม่อมฉันเคยนึกฝัน พระองค์จากหม่อมฉันไปแล้ว เหลือเพียงพระวรกายของพระองค์เท่านั้น”

(ภิกษุเข้ามา เขายังคงนอนอยู่บนเตียงลูกศร สันนิจจึงอุศตรภรรยาเข้ามาพร้อมๆ กัน)

กุมาร

องค์ภิกษุยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

วายส

ใช่แล้ว เขายังคงนอนอยู่บนเตียงลูกศรและสั่งสอนยูธิษเฐียรอีกนานทีเดียว ก่อนที่เขาจะตายเขาสั่งสอนให้ยูธิษเฐียรตระหนักถึงราชনীติธรรมและรหัสลับแห่งวิญญูของชีวิตมนุษย์ เขาสอนยูธิษเฐียรในเรื่องของหน้าที่อันพึงปฏิบัติ และเมื่อพระอาทิตย์ใกล้จะถึงขอบฟ้าด้านทิศเหนือเขาก็รู้ดีว่าเวลาของเขาใกล้จะหมดลงแล้ว

(กุนตีปรากฏตัวขึ้น นางเดินตรงไปที่ร่างของภรรยาม่าย)

เมื่อดวงอาทิตย์ฉายรัศมีผ่านเมฆหมอกโลดโผนลงมา ทุกคนก็ได้เห็นนางกุนตีเดินไปหยุดที่ร่างของภรรยาม่าย

(อรชุนเดินเข้าไปหา)

อรชุน

ทำไมทูลกระหม่อมจึงคุกเข่าลงข้างร่างของภรรยาม่ายพระเจ้าคะ

กุนตี

ภรรยาม่ายผู้ที่ถูกลูกสังหารนี่คือพี่ชายคนโตของลูก เขาเป็นลูกชายคนแรกของแม่ แม่ให้กำเนิดเขาเมื่อตอนที่แม่อายุ ๑๕ ปี

อรชุน

ภรรยาม่ายคือพี่ชายของพวกหม่อมฉันหรือไม่

กุนตี ถูกแล้วลูก

อรชุน เขารู้เรื่องนี้หรือไม่พระเจ้าคะ

กุนตี เขารู้เรื่องทั้งหมด

อรชุน แล้วเหตุใดทูลกระหม่อมจึงทรงปิดบังเรื่องนี้ไม่ให้พวกหม่อมฉันรู้เล่า

กุนตี เพราะลูกจงเกลียดจงชังเขา ลูกดูถูกเขา กระณาสาบานว่าจะไม่ฆ่าพวกลูก ๆ เขาสัญญาว่าจะไว้ชีวิตทุก ๆ คนเว้นลูกเพียงคนเดียว อรชุน

อรชุน กระณอบอกแม่ว่าเมื่อสงครามสิ้นสุดลงแม่จะเหลือลูกชายอยู่เท่าเดิม

กษณะ แล้วพระองค์เล่าพระกฤษณะ ทรงทราบเรื่องโดยตลอดหรือไม่

กษณะ กระณาทำเราอย่างเด็ดขาดไม่ให้บอกความลับของพระนางกุนตินี้แก่เธอ และเขาเองก็ปฏิญาณว่าจะรักษาความลับให้ดีที่สุด

อรชุน เขาเลือกที่จะรักษาสัจจะยิ่งกว่าที่จะเลือกพี่น้องเขียวหรือนี่

กษณะ เธอต้องเคารพในสิ่งที่เขาเลือกนะ อรชุน

ภีมะ (กับกุนตี) หม่อมฉันเคยสงสัยเสมอว่าเหตุใดเท้าของกระณะจึงเหมือนกับพระบาทของทูลกระหม่อมนัก

ธฤตราชภูรี (กับภีมะ) โลกนี้ช่างโหดร้ายยิ่งนัก มนุษย์จะเข้าใจถึงความโหดร้ายของโลกนี้ได้อย่างไรพระเจ้าข้า

ภีมะ หลานก็เป็นส่วนหนึ่งของความโหดร้ายนั้น

ธฤตราชภูรี แล้วจะมีทางใดที่จะหนีมันได้พัน

(ภีมะชันตัวขึ้น)

ภีมะ ชายผู้หนึ่งเดินอยู่ในป่าที่น่าอันตราย มีดมืดและซุกซมด้วยสัตว์ร้าย ป่านั้นถูกคลุมไว้ด้วยตาข่ายมทิมา ชายผู้นั้นรู้สึกทวาดทวนใจ เขาออกวิ่งหนีสัตว์ร้าย แล้วเขาก็ตกลงไปในหุบเหวอันมืดลึก แต่เดชะบุญนัก เขาคว่ารากไม้ไว้ได้ เขารู้สึกถึงลมหายใจของงูใหญ่ที่แผ่แม่เบี้ยรอรอยู่เบื้องล่าง และที่ก้นเหวนั้นยังมีข้างตัวหนึ่งเตรียมจะเสวยงาแทงเขาด้วย รากไม้ที่เขาเหนี่ยวอยู่ก็มีหนุขาวกับหนุดำกำลังกัดแทะ ขณะนั้นมีฝูงฝูงใหญ่ฝูงหนึ่งบินผ่านมา มันทำน้ำผึ้งหยดลงมา ชายผู้นั้นค่อย ๆ ปล่อยมือจากรากไม้อย่างระมัดระวังแล้วเอื้อมไปแตะหยดน้ำผึ้งนั้น เขาถูกภยันตรายต่าง ๆ คุกคามจนชีวิตและความตายของชายผู้นั้น

- เกือบจะเป็นสิ่งเดียวกันอยู่แล้ว แต่เพราะน้ำผึ้งหยดเดียวเท่านั้นที่ทำให้เขาปรารถนาจะมีชีวิตอยู่ต่อไป
- ธฤตราชภูรี แล้วพระปิตุลาเล่า ทรงปรารถนาในน้ำผึ้งนั้นหรือไม่ (ภีষมะไม่ตอบ)
ขอพระองค์โปรดประทานคำตอบให้หม่อมฉันด้วยเถิด
- สัณชัย พฤตราชภีষมะทรงดับขันธเสด็จสู่สวรรคาลัยแล้วพระเจ้าชา
(ทุกคนคุกเข่าลงด้วยความเศร้าโศก หลังจากนั้นณัฏฐิษเฐียรก็ลุกขึ้นเดินออกไป)
- เทราปที ทูลกระหม่อมจะเสด็จไปที่ใดเพคะ
- ณัฏฐิษเฐียร พี่จะน่าน้อง ๆ ทุกคนไปสู่จุดจบของแต่ละคน บัดนี้พี่จะเนรเทศตัวเอง
ไปสู่ป่า
- เทราปที ทูลกระหม่อมจะทรงตั้งราชอาณาจักรไปหรือเพคะ
- ณัฏฐิษเฐียร ถูกแล้ว ต่อไปนี้พี่จะกินเพียงผลไม้และรากไม้ พี่จะอาบน้ำวันละ
๒ ครั้ง พี่จะอยู่อย่างสันโดษ ไม่รู้สุข ไม่รู้ทุกข์ จะมีแต่ความสงบสมถะ
พี่จะทำตัวเหมือนเป็นใบ้ เหมือนตาบอด ไม่ใยดีกับชีวิตหรือความตาย
แล้วอะไรคือสาระแห่งมหาสงครามนี้กันเล่า
- อรชุน
- เทราปที ความยากลำบากนั้นไม่ใช่เรื่องพึงสรรเสริญแต่ก็ไม่ใช่เรื่องเศร้า แม้ว่า
หม่อมฉันจะต้องสูญเสียลูกชายทุกคนไปแต่หม่อมฉันก็ยังปรารถนาที่จะ
มีชีวิตอยู่ต่อไป ทูลกระหม่อมเพคะ สิ่งที่หม่อมฉันพยายามจะกราบทูล
ก็คือจะต้องให้พวกหม่อมฉันจับทูลกระหม่อมมัดไว้กับบัลลังก์ราวกับ
กษัตริย์วิปลาสกระนั้นหรือเพคะ
- ณัฏฐิษเฐียร ใช่แล้ว น้องเทราปทีเอ๋ย พี่เสียจริตไปแล้ว ไม่มีใครที่จะเสียสติมากกว่า
พี่ พี่เป็นผู้สังหารลูก ๆ ทุกคนของน้องและพี่สังหารผู้คนอีกนับไม่ถ้วน
- เทราปที บัดนี้หม่อมฉันกระจางแจ้งในใจแล้วเพคะ ขอเชิญเสด็จทูลกระหม่อม
เข้าไปเสวยความสำราญในป่าเถิด ขอให้ทูลกระหม่อมชื่นชมกับรสชาติ
ของการเนรเทศตัวเองในครั้งนี้เถิดเพคะ ทูลกระหม่อมจะรู้พระองค์
หรือไม่ก็ตาม แต่ทูลกระหม่อมเป็นผู้ยอมแพ้ในการพนันครั้งนี้ด้วย
พระองค์เองโดยแท้ ทรงจำได้หรือไม่ครั้งที่เราถูกเนรเทศนั้นต้องทรง
พระดำเนินด้วยพระบาทเปล่า พวกหม่อมฉันเดินจูงมือกันตามทูล-

กระหม่อมไปด้วยความทุกข์ระทม แต่ทูลกระหม่อมก็ยังคงเจ็ดจรัส
ตลอดมาและทรงเป็นผู้มีชัยในที่สุด

ธฤตราชภูรี ยุธิษเฐียรเอ๋ย เจ้าจงอย่าได้จากไปไหนเลย จงอย่ารังเกียจผืนแผ่นดิน
นี้ ลุงขอให้เจ้ายอมรับราชอาณาจักรนี้ด้วยเถิด

วยาส เพราะเธอคือธรรมบุตร ครองสัจธรรมสมาเสมอตลอดมา เธอจึงจะ
เนรเทศตนไปสู่ป่าเพื่อเผชิญทุกข์ยากอันยาวนาน โดยเหตุที่เธอต้อง
กราศึกกับสงครามที่โหดร้ายในใจของเธอเอง ในความอสังข์ของเธอ
เอง ในความโกรธเกรี้ยวและความขาดสติของเธอเอง เหล่านี้ทำให้
เธอยอมเอาโลหิตของน้องๆ เข้าแลกเพื่อให้เธอเป็นผู้ทรงธรรม ทั้งที่
นครนี้ก็พร้อมรับเธออยู่

ธฤตราชภูรี จงเข้ามาสู่อ้อมกอดของลุงเถิด มาทาลุง อย่างกลัวเลย
(ยุธิษเฐียรก้าวเข้าไป ธฤตราชภูรีโอบกอดเขา แล้วธฤตราชภูรีก็ถาม
ขึ้น) ภิมาอยู่ที่นี่หรือไม่

ภิมา หม่อมฉันอยู่ที่นี้พระเจ้าข้า

ธฤตราชภูรี มาทาลุงสิ ลุงอยากจะกอดหลานสักนิด มาทาลุงเถอะ
(ภิมากำลังจะเข้าไปแต่กฤษณะรังเขาไว้ กฤษณะเหลียวมองรอบๆ และ
อุ้มศพศพหนึ่งขึ้นมา ภิมาเข้าช่วย ในระหว่างนั้นธฤตราชภูรีมีอาการ
กระวนกระวาย) หลานอยู่ที่ไหนมาทาลุงเถิด มาให้ลุงกอดสักครั้ง

ภิมา หม่อมฉันอยู่ที่นี้พระเจ้าข้า

ธฤตราชภูรี ที่ไหน

ภิมา ที่นี้พระเจ้าข้า ข้างหน้าพระองค์พระเจ้าค่ะ

(ขณะนั้นกฤษณะเอาศพเข้าไปไว้แทนที่ภิมา ธฤตราชภูรีโอบกอด
ร่างนั้น)

ธฤตราชภูรี ภิมา หลานคงลำบากมากสินะ ลุงเป็นห่วงหลานตลอดมา

(ธฤตราชภูรีรัดร่างนั้นด้วยพลังทั้งหมด) โอ้ ภิมา.....

(ธฤตราชภูรีวางร่างนั้นลง ร่างของชายชราโง่เงาด้วยความอ่อนล้า
เขาพูดขึ้นทั้งน้ำตา) ข้าสั่งทหารเขาแล้ว ข้าฆ่าเขาแล้ว

- กฤษณะ ไม่หรอก พระองค์ยังไม่ได้ฆ่าเขา หม่อมฉันสังเกตเห็นความแค้นที่คงอยู่ในหทัยของพระองค์ หม่อมฉันจึงกันกิมะออกไปเสีย
- ธฤตราชภูรี แต่หม่อมฉันรู้สึกว่หม่อมฉันรักเขาจนกระดูกแหลกคามือ
- กฤษณะ ร่างที่แหลกอยู่ในอ้อมแขนพระองค์เป็นเพียงศพของใครบางคนเท่านั้น พระเจ้าคะ
- (กิมะพยุงธฤตราชภูรีขึ้น กฤษณะพูดกับคานธารี) พระนางคานธารีก็เช่นเดียวกัน ทรงดูแลพระองค์เองให้ดี และขอลงละความอาฆาตแค้นในพระทัยให้หมดสิ้น
- คานธารี หม่อมฉันเพียงแต่คิดว่าทำไมกิมะจะต้องสังหารลูก ๆ ของหม่อมฉันจนหมด หม่อมฉันไม่เข้าใจเลยว่าทำไมเขาจึงออกศัตรูญตต่อหม่อมฉันเช่นนี้
- กิมะ หม่อมฉันไม่มีความกล้าหาญใด ๆ เหลืออีกแล้วพระเจ้าข้า
- คานธารี แล้วเลือดของทุกศาสน์ละเจ้าตี๋มเข้าไปได้อย่างไรกัน
- กิมะ เลือดเขาไม่ได้ล่องล้าลาคอของหม่อมฉันเลยสักหยดพระเจ้าคะ
- คานธารี ทำไมเจ้าจึงไม่ไว้ชีวิตลูกป้าสักคน เพียงสักคนก็ยังดี แล้วนี้ยูธิษเฐียรอยู่ที่ไหน
- ยูธิษเฐียร อยู่ที่นี่พระเจ้าคะ
- คานธารี เข้ามาใกล้ ๆ ป้าหน่อยสิ
- (ยูธิษเฐียรเดินเข้าไปหาคานธารี)
- ยูธิษเฐียร ทูลกระหม่อมป้าอย่าได้ทรงตำหนิกิมะเลยพระเจ้าคะ หม่อมฉันขอรับความผิดทั้งหมดคนนั้นเอง อ้า...
- (เขาร้องขึ้นด้วยความเจ็บปวดและกุมเท้าไว้)
- เทราปที พระทูลกระหม่อมแก้ว พระบาททรงเป็นอะไรเพคะ
- กฤษณะ สายพระเนตรแห่งพระนางคานธารีที่ส่งกระแสมากระทบเท้ายูธิษเฐียรนั้นทรงพลังแผดเผาจนเขาเจ็บปวด
- (คานธารีพูดกับกฤษณะ)
- คานธารี พระกฤษณะ พระองค์มิได้ทรงรักษาสัตย์ ทรงเข้าไปมีส่วนร่วมในการยุทธ์ พระองค์ทรงมีส่วนในความทารุณของปาณทพและเการพทั้งหลาย พระองค์ทอดพระเนตรความตายของลูกชายหม่อมฉัน

ราวกับทรงเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์เท่านั้น พระกฤษณะจึงสดับคำสาปแช่งของหม่อมฉัน ณ บัดนี้ วันหนึ่งข้างหน้าทุกสิ่งทุกอย่างที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นจะสลายเป็นธุลี มิตรของพระองค์จะสังหารกันเอง โลหิตจะเกรอะกรังไปทั่วกำแพงนครทวารกา เมืองของพระองค์จะสังคร่ามีแต่แรงครองเมือง ท้ายพระองค์จะสลายและรู้สึกเดียวดาย สุดท้ายจะมีผู้สังหารคนหนึ่งเป็นผู้สังหารพระองค์

กฤษณะ

พระนางคันธารี คำสาปแช่งของพระนางจะเป็นความจริงทั้งหมด แม้ว่าพระนางจะไม่สามารถแลเห็นได้ก็ตาม

(ยุधिษเฐียรรับยุดิเรื่องราว)

ยุधिษเฐียร

เชิญเสด็จไปพร้อมกับหม่อมฉันเถิด

(เขาออกไปก่อน บรรดาผู้ที่เปรียบเหมือนกับตายทั้งเป็นเดินตามเขาไป)

พระกฤษณะมรณา

- (พระกฤษณะเอย่ถามขึ้นในขณะที่มองดูอุษิเฐียรเดินจากไป)
- กฤษณะ มหาอุษิ ก็เมื่อพวกเขาได้เดินทางจากไปแล้วท่านยังประสงค์จะให้เรา
อยู่ที่นี้ต่อไปอีกหรือ
- วยาส ท่านจำเป็นจะต้องอยู่
- กฤษณะ เพราะเหตุใดท่านจึงต้องการให้เราอยู่ ณ ที่แห่งนี้
- วยาส ท่านย่อมรู้ดี
- กุมาร (กับกฤษณะ) พระองค์กำลังจะตายใช่ไหม
- กฤษณะ ใช่ เป็นดังนั้น เราก็เหมือนสรรพสัตว์ทั้งปวง และขณะนี้ก็ถึงเวลาที่
กำหนดไว้แล้ว
- กุมาร (กับวยาส) ราชาปาณฑพทุก ๆ องค์จะต้องตายทั้งที่ไม่มีผู้สืบราชสมบัติ
อย่างนั้นรี พระมหาอุษิ
- วยาส ใช่ ทุก ๆ องค์
- กุมาร แต่ท่านเคยบอกข้าว่า “มหากาพย์นี้จะบอกเล่าความเป็นมาของข้า”
แล้วนี่ก็หมายความว่าข้าเกิดจากราชตระกูลที่สูงยิ่แล้วอย่างนั้นรี
(ภรรยาฝ่ายของอภิมันยูเดินออกมา หยุดอยู่ชั่วครู่แล้วเดินจากไป
กฤษณะชี้ให้กุมารดูนาง)
- กฤษณะ เจ้าจงดูสตรีนางนั้น นางเป็นชายาฝ่ายของอภิมันยู ขณะนี้นางกำลัง
ตั้งครรภ์ เมื่อนางให้กำเนิดโอรส โอรสนางจะต้องตาย แต่เราจะช่วย
ชีวิตโอรสองค์นั้นไว้เพราะเด็กผู้นั้นเป็นสายโลหิตของอรชุนสหายเรา
หลังจากนั้นเมื่อเวลาผ่านไปศตวรรษแล้วศตวรรษเล่า เจ้าก็จะถือกำเนิด
ขึ้นสืบสายจากสตรีผู้นี้ กุมารผู้มีนามว่าชนเมชัย
(ทั้งสามคนมองไปที่อุคตรา นางเหลียวกลับมามองดูทั้งสามคนนั้น
แล้วเดินลับหายไป กฤษณะพูดกับกุมารต่อ) นี่จะเป็นภารกิจสุดท้าย
ของเรา หลังจากนั้นเมื่อเวลาผ่านไปนานถึง ๓๖ ปีนครทวารกาของเรา
ก็จะล่มสลายลงเพราะแผ่นดินไหว มันเป็นไปตามคำสาปแช่งของ

พระนางคานธารี เรียบอกกับตัวเองว่า “ถึงเวลาแล้วที่ข้าจะต้องเข้าป่าไปใช้ชีวิตอย่างวนปรัสถ์จนสิ้นอายุขัย”

(เขาเริ่มเดินทางอย่างเหนื่อยล้า ในที่สุดก็ล้มตัวลงนอนหงายและหลับไป ขณะนั้นมีนายพรานผู้หนึ่งผ่านมา นายพรานมองเห็นฝ่าเท้าของกฤษณะก็ยิงธนูเข้าที่ฝ่าเท้าคู่ นั้น กฤษณะตื่นขึ้นส่งเสียงร้อง นายพรานตรงเข้ามาใกล้จึงจำได้)

นายพราน มหาราชกฤษณะ นั้นพระองค์เองริ เป็นเพราะความมิดในป่าทำให้ข้า-
พระองค์เข้าใจผิดคิดว่าฝ่าพระบาทของพระองค์คือหูกวาง โปรด
ประทานอภัยแก่ข้าพระองค์ด้วย

กฤษณะ อย่างกังวลไปเลย มันถึงเวลาอันควรที่ข้าจะต้องตายแล้ว
(กุมารโผล่เข้าหากฤษณะ)

กุมาร พระกฤษณะ ข้ามีคำถามที่อยากจะถามพระองค์มากมาย

กฤษณะ ถามมาเร็ว ๆ เถิด

กุมาร ทำไมพระองค์ต้องวางแผนและบัญชาการร้าย ๆ ด้วยเล่า

กฤษณะ เราต้องพยายามต่อสู้กับพลังอำนาจอันชั่วร้าย และเราก็ทำในสิ่งที่
สมควรทำ

กุมาร แล้วก่อนที่สงครามจะเริ่มพระองค์บอกอะไรพระอรชุน

กฤษณะ เราชี้ให้เห็นถึงวิถีทางแห่งการหลุดพ้น ความถูกต้อง และหน้าที่อันควร
แต่เขาก็ลืมทุกอย่าง

กุมาร ความหลุดพ้นและทางหลุดพ้นคืออะไร

กฤษณะ มันเป็นคำถามที่ยากนักและเราไม่เคยพูดอะไรซ้ำเป็นครั้งที่สอง

กุมาร ได้โปรดเถิด

(กฤษณะไม่ตอบคำถาม เขานิ่งไป วยาสจึงเริ่มพูด)

วยาส พระกฤษณะคงจะอยู่กับเรานานอีกไม่นานนัก

(ทั้งสองอุ้มพระกฤษณะออกไป)

រំលង

(กุนตี คานธารี และธฤตราชกวีปรากฏตัวขึ้น ร่างกายเปราะบางเหมือนฝุ่นจากการเดินทางอันยาวนาน)

คานธารี   นี่เราอยู่ในป่าหรือ

กุนตี   เพคะ

คานธารี   พี่ได้ยินเสียงแม่น้ำ

กุนตี   ไข่แล้วเพคะ แม่น้ำอยู่ใกล้ๆ นี่เองเพคะ

คานธารี   ไม่มีใครตามพวกเรามาใช้ไหม

กุนตี   หม่อมฉันไม่เห็นใครสักคนเพคะ

คานธารี   เราจะมีชีวิตอยู่จนถึงวันสุดท้าย ณ ที่แห่งนี้โดยไม่หวาดกลัวความตาย

ธฤตราชภร ข้างประเสริฐยิ่งที่เราจะได้ตายอย่างสันโดษ

คานธารี   มหายุทธสงครามได้ผ่านไปถึง ๓๖ ปีแล้ว แต่ที่ก็ยังคงได้ยินเสียงดาบ
กระทบกันและเสียงร้องของมนุษย์

กุนตี พระกฤษณะสิ้นพระชนม์แล้วเพคะ และเมื่อคืนก่อนนี้พระจันทร์ก็ทรงกลด
 คานธารี แล้วอย่างไรอีก

กนต์ดี ท้องฟ้าครึ้นครึ้น แม่น้ำปั่นป่วน สายฟ้าผ่าลงมาอย่างไรเหตุผลเพราะ

คานธารี   พายุกระหน่ำหนักขึ้นทุกวัน

กุนติ หนูเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นทวีคูณ เส้นผมของมนุษย์ทั้งออกขาวในยามที่
เซาหลับ อาหารในครัวไฟมีหนอนยุบยับ เปลวไฟโค้งไปด้านซ้าย
(คานธารีถอนใจ อฤตราษฎร์ถามขึ้น)

ธฤตราษฎร์   น้องถอนหายใจหรือคานธารี   น้องเสียใจรี

คานธารี   หม่อมฉันมิได้ถอนใจเพราะระทมทุกข์ แต่กลืนอายของที่แห่งนี้ทำให้
หม่อมฉันอดทวนคิดถึงเมื่อครั้งยังเยาว์วัยมิได้เพคะ

ฤทธราชภร์ น้องคงเป็นทกข์ถึงมาตภูมิอ้นงคงามอยู่ทกข์คินวัน

คานธารี ไม่เพคะ หม่อมฉันหยุดคิดเรื่องใดๆ ทั้งหมดนับแต่วันที่หม่อมฉันเข้าพิธีสมรสกับทูลกระหม่อม

ธฤตราษฎร์ พี่ไม่เชื่อน้อง

(คานธารีเจียบ ธฤตราษฎร์จึงพูดต่อไป) น้องปดพี่ น้องอภิเชกกับพี่ โดยที่ไม่มีผู้ใดบอกน้องว่าพี่ตาบอด พี่เป็นผู้ทำลายชีวิตของน้อง

คานธารี เมื่อแรกนั้นทูลกระหม่อมคงคิดว่าหม่อมฉันไม่สามารถทนเอาผ้าปิดตา อยู่ได้ตลอด ทูลกระหม่อมทรงเป็นมหาราช ทรงสามารถจะบัญชาให้ หม่อมฉันเปลี่ยนผ้าปิดตาออกได้ ทูลกระหม่อมสามารถตรัสประทาน อนุญาตแก่หม่อมฉันได้ว่า “อย่างน้อยที่สุดก็จงมองคูโอรสของน้อง” แต่ทูลกระหม่อมก็ไม่เคยตรัสเช่นนั้น

ธฤตราษฎร์ พี่รู้สึกว่าเป็นเจ้าโกรธพี่ พี่รู้สึกเช่นนั้นตลอดมา

(คานธารีไม่พูดอะไร) ชีวิตของเรา กำลังจะถึงวาระสุดท้ายแล้ว จงเปลี่ยน ผ้าปิดตาของน้องออกเสียเถิด

คานธารี ไม่เพคะ

ธฤตราษฎร์ น้องไม่ควรจะตายทั้งที่ยังมีผ้าปิดตาอยู่ เอามันออกเสีย นี่คือการ านะ

(คานธารียืนนิ่งแต่ไม่ได้เอาผ้าปิดตาออก) น้องปลดมันออกหรือยัง

คานธารี หม่อมฉันเปลี่ยนออกแล้วเพคะ

ธฤตราษฎร์ น้องมองเห็นอะไรบ้าง

คานธารี หม่อมฉันยังมองอะไรไม่ถนัดนักเพคะ คงต้องรอให้นัยน์ตาชินกับ แสงสว่างเสียก่อน

ธฤตราษฎร์ แล้วขณะนี้เล่า

คานธารี เพคะ หม่อมฉันเริ่มจะเห็นเป็นรูปเป็นร่างแล้ว ต้นไม้ ท้องฟ้า นก สองตัวกำลังบิน

(นางเดินไปหาขุนตี) น้องขุนตีหรือนี้

ขุนตี หม่อมฉันเองเพคะ

คานธารี พี่ไม่เคยเห็นหน้าน้องเลย

ขุนตี หม่อมฉันก็ไม่เคยเห็นสิ่งที่อยู่ในพระเนตรแห่งพระพี่นางเช่นกันเพคะ (คานธารีร้องไห้)

คานธารี อ้า.....

ธฤตราชภูรี อะไรหรือ

คานธารี น้องเห็นกองทัพขึ้นมาจากแม่น้ำ บรรดาลูกชายของเรากำลังยั้มแย้ม
ดูท่าทางพวกเขามีความสุข บาดแผลของเขาก็ได้รับการเยียวยาจนหาย
เป็นปกติแล้วเพคะ คลื่นมหาชนนั้นกำลังลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า หม่อมฉัน
ไม่อาจแลเห็นพวกเขาได้อีกแล้วเพคะ แม่น้ำคงบังภาพเหล่านั้นเสียสิ้น

ธฤตราชภูรี มีไฟป่าเกิดขึ้นที่ใดที่หนึ่งในป่านี้

คานธารี ใช่เพคะ มันเกิดขึ้นเข้านี้เอง หม่อมฉันได้กลิ่นควันไฟ หม่อมฉันได้ยิน
เสียงสัตว์ป่าร้องและพวกมันกำลังวิ่งหนีไฟป่า

กุนตี ไฟลามมาทางพวกเราแล้วเพคะ

(ทุกคนอยู่ในภวังค์ ไฟลามเข้ามาใกล้)

คานธารี มันง่ายกว่าที่หม่อมฉันคิดไว้มาก หม่อมฉันจะนำเสด็จทูลกระหม่อมไป
ยังบันปลายของชีวิตเพคะ

ธฤตราชภูรี คำดังลงในแม่น้ำรี

คานธารี หม่อมฉันรู้สึกได้ถึงความร้อนของไฟป่า

ธฤตราชภูรี ข้ามแม่น้ำไปเถิด รักษาชีวิตน้องเอาไว้

(คานธารีจึงธฤตราชภูรีออกจากป่า)

คานธารี เชิญเสด็จเถิดเพคะ ฝ่าไฟนี้ไปพร้อมๆ กับหม่อมฉัน วางพระหัตถ์ถล่ม
เหนือไหล่ของหม่อมฉันสิมึงคะ

(ธฤตราชภูรีกระทำตามที่นางบอกโดยไม่เอ่ยปากถาม คานธารีพูดกับ
กุนตี) แล้วน้องละกุนตี หากน้องปรารถนาจะไปพร้อมกับพี่ก็ตามมา
เถิด

(กุนตีตกลงใจร่วมทางไปกับคานธารีและธฤตราชภูรี ทั้งสามเดินตรง
ไปยังไฟป่า)

ภาพลวงตาสุดท้าย

(ยูธิษเฐียรในวัยชราปรากฏตัวขึ้น ร่างกายสั่นไหวด้วยความหนาวและอ่อนเพลียเนื่องจากต้องบินเข้ามาเป็นเวลานาน เขารู้สึกว่าตัวหนึ่งไว้ในอ้อมแขน ทันใดนั้นเสียงอันกังวานของฤๅษียาสก็ดังขึ้น)

- เทวทูต   เจ้าคือใครจึงได้เดินทางไกลมาจนถึงที่นี่
- ยูธิษเฐียร   เราคือยูธิษเฐียร เรากำลังค้นหาประดุสวรค์
- เทวทูต   ที่นี่แหละคือประดุสวรค์ เจ้าเดินทางมาเพียงลำพังหรือ
- ยูธิษเฐียร   ใช่แล้ว เดิมนั้นพวกเราพี่น้องปาลณฑพและเทราปทีเดินทางจากมนุษย-
โลกมาด้วยกัน แต่ในระหว่างทางพวกเขาก็ตายลงทีละคน ตั้งแต่
สหเทพและนกุล เทราปที แม่แต่อรชุนและภีมะ ด้วยเหตุนี้เราจึงมาถึง
ที่นี่เพียงผู้เดียว
- เทวทูต   ราชอาณาจักรของเจ้าสุขสงบและสมบูรณ์มานานถึง ๓๖ ปีเพราะเจ้า
ได้รับการอบรมให้เป็นกษัตริย์ที่ดี เจ้าจะได้สถิตอยู่ในท่ามกลางพวกเรา
จงปล่อยสุนัขนั้นไว้ด้านนอกแล้วก้าวเข้ามา
- ยูธิษเฐียร   เราไม่อาจจะทิ้งสุนัขตัวนี้ได้
- เทวทูต   เพราะเหตุใด
- ยูธิษเฐียร   เพราะเขาคิดตามเรามาตั้งแต่ออกจากนครทสดิน
- เทวทูต   สุนัขไม่สามารถผ่านเข้าไปสู่สวรค์ได้ เจ้าจงทิ้งเขาไว้ด้านนอกนั้น
- ยูธิษเฐียร   ไม่ เขาคิดตามเรามาตลอดทาง เรากับเขาจะต้องไปด้วยกันต่อไป
- เทวทูต   สวรค์มิใช่สถานที่สำหรับสุนัข มันไม่ใช่เรื่องโหดร้ายอะไรเลยที่เจ้าจะ
ทิ้งเขาไว้ภายนอก น้อง ๆ ของเจ้ารอเจ้าอยู่แล้ว เชิญเจ้าเข้าไปร่วมกับ
พวกเราเถิด ปล่อยสุนัขนั้นเสีย
- ยูธิษเฐียร   จะให้เราทอดทิ้งผู้ที่รักเราอย่างหมดหัวใจได้อย่างไร เราจะต้องโคตรเดียว
และไม่มีใครคุ้มครอง เราไม่สามารถทำเช่นนั้นได้หรอก
- เทวทูต   เจ้าสามารถละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างได้แต่ไม่อาจทอดทิ้งสุนัขได้อย่างนั้น
หรือ ถ้าเช่นนั้นเจ้าก็ไม่อาจจะผ่านประตูเข้าสู่สวรค์ได้

ยुधिษฐิธร เราก็พร้อมที่จะเผชิญความเหน็ดเหนื่อยอยู่ข้างนอกนี้พร้อมกับสุนัขของเรา

วยาส (ทันใดนั้นเทวทูตก็กลายเป็นฤๅษีและเชิญให้ยુधिษฐิธรเข้าไปข้างใน) เข้ามาเถิด สุนัขนั่นคือธรรมเทพเทวบิดาแห่งเจ้าแปลงกายมา นานมาแล้วธรรมเทพได้จำแลงองค์เป็นหนองน้ำใหญ่ เธอยังจำได้หรือไม่ องค์ธรรมเทพได้ติดตามเฝ้าดูเจ้าตลอดมา จงผ่านเข้ามายังแดนสวรรค์ อันน่าอัศจรรย์นี้พร้อมกับเทพบิดาของเจ้าเถิด

ยुधिษฐิธร ดิฉันสามารถผ่านเข้าไปทั้ง ๆ ที่ยังคงมีร่างกายเป็นมนุษย์อยู่จะนี้หรือเจ้าคะ

วยาส ใช่ เข้ามาเถิด
(ยुधिษฐิธรรก้าวข้ามธรณีประตูสวรรค์ ทันใดนั้นทुरโยธน์ก็ปรากฏกายขึ้นพร้อม ๆ กับทุกศาสน์เบื้องหน้ายुधिษฐิธร ทั้งสองอยู่ในอาภรณ์ที่วิจิตรงดงามและส่งยิ้มให้กับยुधिษฐิธร มีแก้วเหล้าอยู่ในมือของทुरโยธน์และทุกศาสน์)

ยुधिษฐิธร นั้นทुरโยธน์ใช่หรือไม่เจ้าคะ

วยาส ใช่แล้ว

ยुधिษฐิธร เขาอยู่ ณ ที่นี้หรือเจ้าคะ

วยาส เขาอยู่ที่นั่นพร้อม ๆ กับน้องทุกคนของเขา ราชตระกูลเคารพทุกคนอยู่ที่นั่น

ยुधिษฐิธร ผู้คนนับล้านคนต้องตายเพราะเขา แต่ทำไมเขาจึงมาอยู่ที่นี่ได้เจ้าคะ
เขาค็ม เขายิ้มแย้ม ดูเขายังมีความสุขเหลือเกิน

วยาส เขามีความสุขสงบ ความเกลียดชังได้จางหายหมดไปแล้ว จงจุมพิตเขาเถิด

ยुधिษฐิธร โปรดอย่าสั่งให้ดิฉันต้องจูบเขาเลย พระคุณเจ้า ดิฉันไม่สามารถทำเช่นนั้นได้หรอก หากชายผู้เป็นมาดกรผู้นี้ยังคงอยู่ที่นั่นแล้วบรรดาน้อง ๆ ของดิฉันอยู่ ณ ที่ใดกัน ดิฉันต้องการพบพวกเขาเจ้าคะ

วยาส ตามอาตมามาทางนี้สิ อาตมาจะนำเธอไปพบพวกเขา
(ยुधिษฐิธรเดินตามเทวทูตเข้าไปยังที่มืด)

ยुधिษฐิธร พระคุณเจ้าจะทรงนำดิฉันไปที่แห่งใดกันเจ้าคะ

วยาส   สถานที่ที่เธอจะได้พบกับน้อง ๆ ของเธออย่างไรละ ตามมาสิ
 ยุธิษเฐียร   ทางสายนี้จะนำเราไปที่ใด ทำไมมีกลิ่นเหม็นเน่ารุนแรงเช่นนี้ ช่างมีดมมน
                               นำสะพรึงกลัวเหลือเกิน มีแต่กลิ่นเน่าเหม็นคลุ้งไปหมดเจ้าคะ

วยาส   ตามอาตมามาเถิด

ยุธิษเฐียร   ดิฉันเห็นซากศพ เลือด.....

วยาส   ระวังหน่อย บางทีเธออาจจะพบหมียักษ์หรือนกปากเหล็กเข้าได้

ยุธิษเฐียร   ซากศพพวกนั้นดูราวกับถูกตัดแขนตัดขา ดับไค้ไฟฟุ้งก็ทะลักไหล นี่
                               เราอยู่ที่ไหนกันแน่ แล้วน้อง ๆ ดิฉันอยู่ที่ไหนกันเจ้าคะ

วยาส   ไม่ไกลจากที่นี่นักหรอก อาตมาจะหยุดที่นี่แหละ เธอจงเดินต่อไปอีก
                               สักหน่อย แต่หากกลิ่นเหม็นมันรุนแรงเกินกว่าจะทนได้ละก็เธอจงกลับ
                               มาหาอาตมาที่นี่

(มีเสียงไทยทวนคังมาจากในความมืด ยุธิษเฐียรเงียหูฟัง)

เสียงภรรยา   อย่าเพิ่งไป ยุธิษเฐียร

เสียงเทราปที   ขอพระทูลกระหม่อมประทับอยู่กับพวกหม่อมฉันเถิดเพคะ

เสียงภริมา   เจ้าพี่ได้ประทานลมหายใจอันสดชื่นแก่พวกหม่อมฉัน

เสียงอรชุน   อยู่ก่อนเถิดเจ้าพี่

เสียงเทราปที   เมื่อทูลกระหม่อมเสด็จมา ความทุกข์ทเวษของพวกหม่อมฉันก็บรรเทา
                               ลง

ยุธิษเฐียร   พวกเจ้าเป็นใครกันแน่ ใครคือเจ้าของเสียงเหล่านี้

ภรรยา   จำพี่ไม่ได้หรือ พี่คือภรรยาพี่ชายของเธออย่างไรเล่า

อรชุน   หม่อมฉันอรชุน

ภริมา   หม่อมฉันภริมา

นกุล   หม่อมฉันนกุล

สหเทพ   หม่อมฉันสหเทพ

เทราปที   หม่อมฉันเทราปที พวกเราทุกคนอยู่ที่นี้เพคะ

(ยุธิษเฐียรมองเห็นทุก ๆ คนและจำได้)

ยุธิษเฐียร   นี่น้องต้องมาทนทุกข์อยู่ ณ ที่เช่นนี้หรือนี่ สถานที่อันมีแต่กลิ่นเน่าเหม็น
                               และซากศพ ใครเป็นผู้ตัดสินเช่นนี้ นี่ข้าคืนหรือหลับ หรือมันเป็น

เพียงฝันร้ายในความคิดของข้า เช่นนี้แล้วจะมีอะไรที่มีความหมายต่อชีวิตเหลืออยู่อีกเล่า คุณธรรมของข้า ความพยายามของข้า ความคิดของข้า ทำไมข้าจะต้องถูกหลอกลวงด้วยเล่า ข้าจะสามารถหลีกเลี่ยงไปไว้ในป่าตามใจปรารถนาจะได้หรือไม่ ข้าจะปฏิเสธสงครามได้ละหรือจะให้ข้าทอดทิ้งพี่น้องริ ทั้งเจ้าสุณัษริ ความหวังของข้าอยู่ที่ไหน ข้าจะไม่ไปที่ไหนอีก ข้าจะอยู่ที่นี้กับพี่น้อง ขอพระคุณเจ้าจงกลับไปยังสรวงสวรรค์และกราบทูลพระอินทร์ด้วยเถิดว่าดิฉันขอพินับัญชาแห่งสวรรค์ ดิฉันเกลียดชังเทพทั้งหลาย ดิฉันขอปฏิเสธเทวะทุกองค์ (ฤชเวียสเดินเข้ามาหาฤชเรูริด้วยอาการที่นุ่มนวล ในขณะที่พระคเนศก็ปรากฏกายขึ้นด้วย พระคเนศถือเครื่องเขียนออกมาด้วย) ณ บัดนั้นเทพทุคก็ตรัสแก่ฤชเรูริว่า “เจ้าจงสงบระงับเถิด เจ้าได้แลเห็นทั้งสรวงสวรรค์และโลกันตนรกลแล้ว ณ ทิพยสถานนี้มีแต่สันต์สุข นีรทุกข์โทษ ไม่แบ่งโคตรถือวงศ์ ไม่มีศัตรูผู้ประสงค์ร้าย เธอจงลอยเลื่อนขึ้นสู่มณฑลสถานอันสงบสุขเถิด ณ ที่นี้ถ้อยคำเป็นดังความคิด และเป็นปัจฉิมมายาทศนา”

วยาส

(พระคเนศกล่าวทวนประโยคท้ายอีกครั้ง)

พระคเนศ

และเป็นปัจฉิมมายาทศนา

(ฤชเรูริมองไปรอบ ๆ ด้วยความสนเท่ห์ เขาเห็นบรรดาพี่น้องเทราปทีและกุนดิกำลังยิ้ม ทุกคนอยู่พร้อมหน้าด้วยอาการสงบและสุขสบาย

ธฤตราษฎร์มองเห็นแล้ว คานธาริกก็เอาผ้าปิดตาออกแล้ว แล้วทั้งหมดก็ลงอาบน้ำในแม่น้ำ หลังจากนั้นก็นั่งมานั่งอยู่ใกล้ ๆ กับนักดนตรี นักดนตรีกำลังบรรเลงเพลงในท่อนสุดท้าย ความรื่นรมย์กลับคืนสู่ทุกคน แล้วความมืดก็โรยตัวลงบดบังทุก ๆ คน)

คณะผู้จัดทำ

ผู้แปล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา

ผู้ตรวจ

นายกรุณา กุศลาลัย

ศาสตราจารย์กุสุมา รัชชมณี

บรรณาธิการ

นางสาวสมพร จารุณี

ปก

นายทวีพร ทองคำใบ

นางสละ กำทรัพย์

ภาพประกอบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา

นายอุทัย ไชยกลาง

นายทวีพร ทองคำใบ

